

108581

ГАФУРОВ
ОЛИМ

ШАРҲИ
ИСМУ
ЛАҚАБҲО

Наширӣти Ирфон
Душанбе
1981

ОЛИМ
ҒАҒУРОВ
ШАРҲИ
ИСМУ
ЛАҚАБҲО

Гафуров О.

- 45 Шархи исму лақабҳо. Душанбе, «Ирфон» 1981.
160 с.

Дар ин китобча онд ба илми ономастика, таъбири тафсири
исмҳои хос ва лақабҳо сухан меравад.

Гафуров О.

Толкование таджикских имён

В книге рассказывается о науке ономастики — именах собственных, бытующих в народе. Она рассчитана для широкого круга читателей.

4 Точик.

Г $\frac{70101-093}{501(13)-80}$ 71-80

© Нашриёти «Ирфон», 1981.

ОЕ ТАДҚИҚИ ИСМУ ЛАҚАБ ЗАРУР АСТ?

роб. Таҳмоси дар забони имрӯзаи тоҷикӣ бояд тақрибан Меҳроб, Рӯйситаи, Сурхоб, Ситаи асп мешуданд.

Хусусияти забонҳои арабию туркӣ чунин аст, ки шакли калима камтар тағйир ёфта, бештар маънои он дигаргун мешавад. Дар забони имрӯзаи арабӣ калмаҳои *бурҳон*, *зоҳир*, *ҳуҷҷат* он маъноҳоро надоранд, ки дар лақабҳои қадимӣ ифода мекарданд. Ҳамчунин лақабҳои туркӣ *атобек*, *атолик*, *бой*, *тӯра*, *қараро* дар асоси луғоти имрӯзаи забонҳои туркӣ маънидод кардан душвор аст. Истилоҳи тағой дар замонҳои мо фақат лафзҳои мефатҳонад, ки бародари модарро ишора мекунад. Аммо аз таҳқиқи исмиҳои хоси туркӣ хулоса бармеояд, ки тағой дар вақташ ифодани орзу будааст. Барои ҳамаи ҳам дар байни халқҳои туркнажод ва халқҳои ҳамсоя исмиҳои мураккаби аз калимаи тағой (*Тағойбой*, *Тағоймурод*, *Тағойқул*, *Тағойтемур*, *Тағойгул*, *Тағойбегим*) сохтани хеле маъмуланд.

Решаи баъзе калимаҳо, вазҳи тасмийи онҳо ва пайдоиши луғоти номтаълимшудаҳо мо аксар вақт дар асоси омӯختани исми лақабҳои даврони қадим ёфта метавонем. Решаи *отун*, *охун*, *домулло* барин калимаҳои имрӯз дар заминаи таҳқиқоти луғавӣ ошкор намудан амри маҳол аст. Қўшишҳои забоншиносони дарин

Дар олам чизе нест, ки шояд таҳқиқи омӯзиши набошад. Аммо баъзе масъалаҳо барои таҳқиқи омӯзиши дар назари бисёр одамон ноарзандаанд. Албатта, аз омӯختани ному лақаби неъматҳои зиндагӣ зиёд намешаванд. Лекин тасаввуроти мо дар бораи пайдоиши онҳо он луғат, маънои калимаҳо, сохти иҷтимоии даврони гузашта пурраю мукамалтар мегардад.

Фаромӯш набояд кард, ки исми хоси нисбат ба луғат камтар тағйир меёбад. Аз ин рӯ, исми хоси шакли қадимтарини калимаро нигоҳ медорад. Ин аҳвол хусусан дар забонҳои эронӣ аён дида мешавад. Масалан, исмиҳои Мизроб, Рустам, Сўх-

соҳа бемуваффақият мебароянд. Масалан, дугативиноси муосири Эрон Муни дар хошияи «Бурҳони қотеъ» менависад, ки калиман отун аз феъли паҳлавии *отунитан* — «дӯхтан», «бофтан» сар задааст. Хол он ки отун лақаби мураккаби иборат аз ду калима аст. Агар дар забонишиносӣ назарияи мукаммал доир ба исму лақаб ва мавқеи онҳо дар дугот мавҷуд мебуд, ин гуна иштибоҳҳо роҳ намеёфтанд.

Исму лақаб дар бисёр мавридҳо ҳамчун тавсифи муҳтасари вазни қиёси ин ё он шахс шуда хизмат мекунанд. Дар Бухорон кӯҳна амирро баъзан Абдулло меномиданд. Аммо маълум аст, ки ҳеҷ қадоме аз амирони Манғития чунин исм надошт. Аз ин мебарояд, ки Абдулло яке аз лақабҳои фахрии амирони Бухоро будааст. Ғайр аз ин чунин лақаб далели он аст, ки амирони Бухоро худро ворисони Муҳаммад-пайғамбар ва халифаҳои ислом мешумурданд.

Ҳар давра, ҳар аср исму лақабҳои худро дорад. Масалан, номи Султон фақат баъди маъмул шудани лақаби султон, яъне баъди асри XI ба вуҷуд омадааст. Номи Мирзо бошад то асри XIV маъмул набуд.

Маънои аслии баъзе исмҳои ҳос аз дугату фарҳангҳо ёфт намешавад. Чунончи, таъбири номи Атоҳон дар ягон фарҳанг дода нашудааст. Зохиран шарҳи он басе осон менамояд.

Аммо пайдоиши номи Атоҳон таърихи басе дурудароз дорад ва маълумоти мо аз он ҷурра нест.

Дар замони мо исмҳои ҳастанд, ки шаклҳои гуногуни як исм буда, мо ба ин аҳамият наметанем. Барои мисол се номи тоҷикии имрӯза *Саифура*, *Суфуро* ва *Сафуроро* гирем. Ин се ном таҳрифи як исми қадимии арабанд. Мо исми Сафуроро дар назар дорем, ки он ба зами Мӯсо-пайғамбар тааллуқ дошт. Сафуро дар ибрий маънои «дурахшон», «ситора»-ро доштааст. Вале суфуро чамъи сафир аст.

Имрӯҳо шумораи номҳои, ки дар байни тоҷикон маъмуланд, қамаш ба 4 ҳазор мерасад. Аммо тақрибан чоряки онҳо шаклҳои таҳриф, яъне вайроншудани номҳои арабӣ, туркию эронӣанд. Антропонимика, ки илми тадқиқи исми ҳоси одам аст, бояд бесарусомони ин соҳа, ҳарачу марачи номгузорию бартараф намуда, дар интиҳоби номҳои зебою хубмаъно ёрӣ расонад.

Исми ҳос боигарии забон буда, дар айни замон манбаи маълумоти таърихист. Он доинише, ки аз тадқиқи исму лақаб ҳосил мекунем, баъзан аз ягон сарчашмаи дигар пайдо намегардад.

Дар ин китобча мо аз таърихи номҳои тоҷикон нақл карда, таъбиру тафсири ҷанале аз исмҳои ҳосу оро, ки бисёри онҳо ханӯз ҳам таҳ-

киқ нашудаанд, пешкаши хонандагон мекунем. Муаллиф даъвои онро надорад, ки тамоми шарҳу тафсири ӯ бояд қатъиян қабул шаванд. Исмҳои хос таърихи ҳазорсола дорад ва онҳо дар ин давра тобишҳои гуногун пайдо кардаанд. Бисёр чихати онҳо дар маъхазҳои таърихӣ инъикос нашудааст. Бинобар ин мо ихор карданим, ки дар антропонимикан тоҷик масъалаҳои таҳқиқношуда то ҳол зиёданд. Муаллиф умедвор аст, ки хонандагони гиромӣ баъд аз мутолиаи ин китобча фикру мулоҳизаҳои худро ба нашриёти «Ирфон» менависанд.

* * *

Мо дар ҳар як қадам бо ном дучор мешавем. Фарз кардем, шумо фардо телеграммаи гирифтед, ки дар он гуфта шудааст: «Хасан Кудратов 21 март бо рейси 395, Душанбе меояд. Усмонов». Дар ҳамина хабарча чандин навъ ном якҷоя омадааст: *Хасан, Кудратов, 21 март, рейси 395, Душанбе*. Шумо метавонед эътироз кунед, ки март ҳақиқатан ҳам ном аст, аммо рақами 21 чӣ тавр ном мешудааст? Гап дар он, ки ҳар як рӯзи солро чанд хел нишона кардан мумкин аст. Масалан, эронӣҳои қадим рӯзҳоро на бо рақам ишора мекардаанд, балки ба онҳо ном мегуфтаанд. 21 март аз рӯи тақвими онҳо Наврӯз, яъне рӯзи якуми мо-

ҳи Фарвардин, 22 март рӯзи Баҳмани моҳи Фарвардин, яъне рӯзи дуюми моҳи Фарвардин ҳисоб мешуд. Албатта, рӯзҳои бо рақам ишорашуда нисбат ба рӯзҳои номдор бехтар ба ёд мемонанд. Маҳз аз ин сабаб шакли имрӯзаи тақвими макбул шудааст.

Ҳамчунин рейси 395 ҳам номи ба худ хос аст. Умуман, рейси самолётро бо рақам не, балки бо ягон калима ҳам ишора кардан мумкин буд. Аммо тасаввур кунед, ки ин ба чӣ гуна душвориро оварда мерасонад. Барои тақрибан ҳазор рейси самолётҳо ҳазорто номи алоҳида интиҳоб намуда, ҳар кадоми онҳоро дар хотир нигоҳ доштан лозим меомад.

Аммо рақам, ки яке аз навъҳои мукаммалӣ ном аст, он дар замони мутамаддун пайдо мешавад.

Одамони давраи ибтидоӣ, ки забони гуфтугӯяшон набуд, исму номе ҳам надоштанд. Худди забони гуфтор эҳтиёҷи ном додани ашъе, одамизод, ҳайвонотро ба миён меовард. Дар ҳақиқат вақте ки ҳаёти инсон ба се мураккаб шуда, одамони ибтидоиро зарурати мутобиқ намудани амалиёти шахсонӣ ҷудогона (масалан, барои шикори якҷоя, дефъаи намудани душман, сохтмони хонаю ҷой) лозим омад, ба бисёр чизҳо ном додан зарур шуд. Масалан, агар чизе ном надошта бошад ба он кор афтад, шумо метавонед ё бо ангишт ишо-

ра кунед, ё худ сифаташро баён намоед. Хар ду амал дар бисёр маврид номумкин ё бефоида мебарояд. Хол он ки бо ном ин чизро тавсиф кардан хеле осон аст. Вакте ки «каждум!» гуфтани касе ба гӯшатон мерасад, шумо дарҳол ба атроф бодиккат нигоҳ карда аз хатар эмин шудан мекоҳед. Лекин калиман «сиёҳдум» шуморо танҳо дар ҳайрат мемононаду бас. Зеро ки калиман «сиёҳдум» фақат калимаест ва бо шунидани он ягон чизи муайяне ба хотири шумо намеояд. Вале аз имкон берун нест, ки дар кучое калиман «сиёҳдум» барои тоифаи муайяни одамон маъно маълуме дошта бошад.

Хамин тарик, ном пеш аз ҳама калимаест, ки кас бо шунидани он ашён муайянсиро ба хотир меоварад ё ба чизе диққат медиҳад.

Аввалин номҳои одамон бештар вобаста ба сифат ва хусусияҳои инсон дода мешуданд. Агар меиданд, ки кӯдак бо ягон доғ ё аломати махсусе дар бадан таваллуд ёфтааст, ӯро «Хол» ё «Ниншон», «Нор» ё «Зиёда» ном меоданд. Ранги рӯй, мӯи сар, ҷанмон низ сабаби номи мешуд. Пештар «Сурхак», «Сиёҳ», «Зард», «Қабуд», «Сабз» баъри номҳо бисёр буданд. Ин гуна номҳо дар байни тоҷикон то ҳанӯз ҳам дучор меоянд.

Одамони қадим аз пайдо-

иши инсон тасаввуроти дурусте надошта, гумон мекарданд, ки вай аз авлоди кадом як ҳайвони ваҳшӣ аст. Бинобар ин як қавм баромади аҷлоди худро аз гург мешуморид, қабилан дигар худро эодатони шер ё рӯбоҳ медонист. Масалан, дар байни номҳои қадим исми ҳар як ҳайвони ваҳширо, ки дар биёбони Араб мезист, дучор кардан мумкин аст. Номин Гург, ки дар байни тоҷикон вомехӯрад, осори ақидаҳои қадимини тотемистӣ аст. Номҳои «ҳайвонини» одамони қадим сабаби дигаре ҳам дошт. Мардуми содда бовар мекард, ки агар кӯдакро «Шер» ном кунӣ, вай албатта мисли шер пураӯрутавоно хоҳад шуд. Зеро ки одамони қадим номро аз худӣ ашён ё ҷонвар фарқ намекард. Ин яке аз хусусиятҳои аҷибии ном ва тафаккури инсонист. Касе накли ситорашиносиро дар боран ситораҳои дурдаст, ки миллионҳо солаҳо замин миллиард-миллиард километр аст, шунда, пурсидааст, ки «агар ситораҳо ин қадар дур бошанд, пас номи онҳоро чӣ тавр муайян кардаанд?»

Ба назари қадимини чунин мерасид, ки исми ном як ҷузъи ҷон, як узви ботинии одам аст. Аз ин ҷост, ки доир ба ном бисёр назариёти хурофотие мавҷуд аст. Муҳимаш он, ки каси бегона намебонист номи одамиро фаҳмад. Аз рӯи хурофоти динӣ гӯё душман номро фаҳмида, метавонад, ки

чодугарӣ кунад ва ба дорандаи ном зарар расонад. Мисриёни қадим аз тарси ҳамин ба фарзандонашон ду ном меодаанд — яке номи аслӣ, ки онро «номи хурд» мегуфтаанд ва дигаре «номи калон» буд, ки онро каси бегона намедонист. Дар рӯи замин ҳанӯз ҳам халқҳое ҳастанд (масалан, сокинони Амазонка), ки агар аз намояндаи онҳо пурсӣ, ки номат чист, вай ҳеҷ меранҷад ё худ аз ҷавоб рӯй мегардонад. Мардуми баъзе қабилаҳои қафмонда ба ҷои номи аслии худ ба бегона фақат лақаби худро маълум мекунанд.

Ҳамин қондан номпӯшидагонӣ дар баъзе одаҳои тоҷикон бокӣ мондааст. Чунончи, аз рӯи риояи одоби хурд калонро бо ном хитоб намекунад. Ҳамсарон низ то ҳоло ба якдигар бо номи фарзанди калонӣ муроҷиат мекунанд.

Қадимӣён боварӣ доштанд, ки агар ба кӯдак номи касеро гузоранд, баробари ном рӯи ҳамон одам низ ба дили кӯдак ҷой мегирад. Бинобар ин ҳам дар баъзе халқҳо, масалан, халқи Доғистон бачан наваздро танҳо ба шарафи аҷдоди марҳум мусаммо мекунанд. Қондан номгузории аҳолии собиқ Қофиристони Афғонистон ин буд, ки баъд аз тағаллуқи фарзанд аҳли қавм ғавран ҷамъ шуда, ба кӯдак ном мегузоштаанд. Калонтари авлод номҳои аҷдоди гузаштаре ёд оварда, номе, ки дар

зикри он кӯдак ба мақдани пистон шурӯъ намояд, исми ӯ мешуд. Қофиристонӣҳо мӯътақид буданд, ки баробари мақдани пистон ба вучуди кӯдак ҷон мебарояд ва ин ҷони шаҳсест, ки номаш дар лаҳзаи мақдани зикр ёфтааст.

Одат ба кӯдакон додани номи аҷдоди марҳум, ки тақрибан дар ҳамон халқҳои ҷаҳон маъмул аст, аз ҳамин гуна ақидаҳои қадимӣ сар задааст. Дар баъзе халқҳо, аз он ҷумла дар байни тоҷикон, фарзандро ба шарафи ҳешу табори зинда ном намегузоранд. Ин ҳам ба ақидаи марбут аст, ки ному ҷои гӯё яканд ва агар номи одами зиндари ба кӯдаки навазод ниҳанд, он шахс бояд ба зудӣ мурад. Маҳз барои ҳамин ҳам кӯшиш мекарданд, ки номи фарзанд ба номи ҳешу табори зинда ва ҳамсояҳо монанд набошад, зеро ки онҳо «марги маро меҳостаанд» гуфта саҳт ранҷиданашон мумкин буд.

Эронӣён қадим ҳатто бовар доштанд, ки касро ба воқеаи ном муолиҷа кардан мумкин аст. Дар асри XVII дар Эрон Шоҳ Сафӣ ном подшоҳ аз сулолаи Сафавӣён саҳт ранҷур шуда буд. Табибон аз ӯҳдаи муолиҷаи ӯ ҳеҷ намебаромаданд. Дар он сурат мунаҷҷмон ба ӯ гуфтанд, ки бемории ӯ марази оддӣ нест, балки номаш дар наҳс мондааст. Аз ин рӯ, ӯ бояд номи худро иваз кунад, то ки мараз бо ҳамроҳии

ном аз бадани ӯ дур шавад. Хамин тавр Сафӣ номи худро ба Сулаймон иваз карда буд. Дар китобҳои таърихӣ номи ин шоҳро ду хел менавианд: Сафӣ II (Сулаймони I) ё худ Сулаймони I (Сафӣ II). Дар омади ғап, маҳз ба Сулаймон мусаммо шудани Сафӣ ҳам бесабаб набуд. Мувофиқи ривояту афсонаҳои динӣ Сулаймон-пайгамбар фармон-фармон тамоми ҷиҳу аҷина буд ва дарбориёни Шоҳ Сафӣ бовари доштанд, ки аҷинаҳо як худи номи Сулаймонро шунида мегурезанд.

Одамони қадим гумон мекарданд, ки калом, сухан ҳосияти мӯъҷизанок дорад. Мувофиқи ақидаи динии насронӣҳо, ки дар Таврот сабт ёфтааст, аз ҳама ҷиз пештар калом вучуд доштааст. Зардуштиён низ каломро асоси дунё, қувваи бунёдкор мешуморидаанд. Дар Таврот навишта шудааст, ки ҳудои таоло замиро маҳз бо қувваи калом офарида буд. Саяганду қасамёдкунӣ аз қимкадом замонҳо расм шуда будааст. Ин ҳам ба сабаби он, ки сухан қувваи мӯъҷизанок дорад, асос ёфтааст. Исми ҳос як навъи калом аст. Дар ҷамъиятҳои қадим ба он бовари доштанд, ки гуё исми мувофиқ тилис бошад. Вай ба соҳибаш ҳам бахт меоварад, ҳам ӯро аз хавфу хатар нигоҳ медорад ва барои бар душманон ғолиб омадан қувваю қудрат мебахшад. Халқе нест, ки дар ном-

ҳои намоёндагонаш ин ё он навъи хоҳиш, орзуву ниятро ифода накарда бошад. Масалан, дар арабҳо аз як решаи лугавии *саъд* ба маънои «бахтовар», «хушбахт» чандин ном ташаккул ёфтааст, ки онҳо *Саъд*, *Саид*, *Саъдон*, *Саъдун*, *Сауд*, *Асъад*, *Масъуд*, *Саодат* мебошанд. Ба ин маъно номҳо дар байни халқҳои эрониваҷод низ кам нестанд. *Беҳрӯз*, *Беҳбуд*, *Беҳном* барин номҳо ҳанӯз аз давраи Авесто боқӣ мондаанд.

Дар номиҳои имрӯзаи тоҷикон номҳои «хушбахтона» як гурӯҳи калонро ташкил медиҳанд. Исмиҳои *Бахтӣ*, *Бахтиёр*, *Бахтовар*, *Давлат*, *Некбахт*, *Некрӯз*, *Комбахт*, *Некқадам*, *Хушбахт*, *Хушқадам*, *Иқбол* ва ғайра ифодаи кушоду равшани орзун неки падару модари кӯдаканд. Ин орзун нек ба тарзи дигар ҳам инъикос ёфтааст. Одамони қадим бовари доштанд, ки агар ба фарзанд номҳои Истад, Истам, Монад ниҳанд вай аз ҳар гуна хатарҳои давраи бачагӣ ҳалосӣ ёфта, умри дароз мебинад. Ин гуна хурофот боиси пайдоиши номҳои тоҷикии *Пӯлод*, *Санг*, *Сангин* ё худ ўзбекии *Темур*, *Тош* гардидааст. Сокинони Осиёи Миёна мӯътақид буданд, ки дар натиҷаи «оҳан», «пӯлод» ё «санг» номидани кӯдак, ҷони вай ҳамин гуна маҳкаму саҳт мешавад.

Хулоса, аҷдодони мо кӯшиши мекардаанд, ки номи кӯ-

дак, аз як тараф, омили бехудӣ, ва аз тарафи дигар, забандан ӯ гардад.

Аҳолии қадими сарзамини мо вақти таваллудро аломати махсус шумурда, онро дар исми кӯдак ифода менамуданд. Чунончи, дар байни мусулмонони Осиёи Миёна дар рӯзи чумъа, рӯзҳои ид ва моҳҳои *ашӯр*, *раҷаб*, *сафар* таваллуд ёфтани фарзанд ҳодисаи хушбахтона ҳисоб мешуд. Барои ҳамин ҳам дар байни тоҷикон номҳои *Одина*, *Чумъа*, *Идӣ*, *Ашӯр*, *Раҷаб*, *Сафар* хеле зиёданд.

«Номӣ баланд бех аз бомӣ баланд», гуфтааст халқ. Мо бисёр вақт «одами машхур», «одами обрӯманд», «одами номӣ», «одами номдор» мегӯем. Ин шаҳодати он аст, ки ном як ҷиз қиматтарини инсон, баробари шаъну шарафи ӯст.

Ном нишонаи олитарини инсон аст. Дар замонҳои қадимтарин шояд шахсоне гузашта бошанд, ки баробари Искандари Македонӣ фатҳи олам кардаанд, баробари Зардушт мутафаккир будаанд, дар шеърҳои дostonгӯӣ аз Ҳомери юнониён мондани надоштаанд. Аммо азбаски ному онҳо то замонҳои мо нарасидааст, касе онҳоро наметиносад ва ёде ҳам наметунад.

ЧОР НАВЪИ ИСМ

Деваштиҷ, Ёдхшетаҷ, Туршода, Гурак... Баробари шундани он номҳо даврани ғочнаҳои таърихи халқи тоҷик ба ёд

меояд. Ин номҳо бар ҷаридани таърих сабт ёфтаанд, аммо дар рӯзҳои мо касе онҳоро зинда кардааст? Оё дар давомии як ҳазору дусад соли охир касе писарашро Деваштиҷ ё Гурак номидааст? Даргумон аст.

Истилои араб дурусттараш истилои ислом, барои Осиёи Миёна, алаҳқусус Мовароуннаҳр як тӯфони тундӯтез барин буд. Вай бисёр назариёт ва урфу одатҳои қадимии аҳолии он ҷойҳоро рӯфта рафт. Аммо ислом дар муборизаи шадид бар зидди дину онни маҳаллӣ барқарор мешуд. Дар ин мубориза, ки камаш як асри томи давом карда буд, исми одам омилӣ муҳим, ё худ ақаллан нишони махсус мегардид.

Аз «Таърихи Бухоро»-и Наршаҳӣ мо медонем, ки арабҳо солҳои аввали ҳукмронияшон барои ҳозир шудан ба намози чумъа ҳатто пул ҳам медоданд. Албатта, ин тадбири онҳо пеш аз ҳама қашшоқи камбағалонро ба масҷид ҷалб мекард. Ғайр аз ин, онҳо исломовардагонро аз додани хироҷ озод менамуданд. Ҳамаи он ба замири он, ки дини маҳаллӣ таъқиб карда мешуд, ба паҳишани ислом оварда мерасонд. Мусулмонони нав одатан исмҳои кӯҳнаи худро, ки аломати дини оташпарастӣ ё буддӣ доштанд, ба арабии муҳаммадӣ табдил медоданд.

Давлатмандон, ки ба имтиёзҳои ислом ҷандон мӯхтоҷ набуданд, бо ҳар восита кӯшиш

мекарданд, дини пештараашонро нигоҳ доранд. Маълум аст, ки афшини Уструшон то ҳатто дар асри IX милодӣ, яъне баъди сад соли аз тарафи арабҳо тамоман фатҳ карда шудани Мовароуннаҳр, оташпарасти будааст. Тақрибан дар ҳуди ҳамин вақтҳо ҷадди Исмоили Сомонӣ ислом оварда буд.

Афшини Уструшон номӣ зардуштии Қобус дошт, аммо ду писараш ба Хайдар ва Фазл мусаммо шуда буданд. Ҳамчунин писари бухорхудот Тугшода, ки «кофир» буд, номи арабии Қутайба дошт. Ба назар ҷунон мерасад, ки ҳокимони маҳаллии Мовароуннаҳр ба фарзандонашон номҳои арабӣ ниҳода, садокати худро ба истилоғарои ихлор мекарданд.

Дар ин шароит барои аз нав зинда шудани Деваштиҷ, Гурак, Едхшетақ барин номҳо ё худ барои нигоҳ доштани дигар номҳои маҳаллии замони «кофирӣ» ҳеҷ гуна имконият набуд. Бинобар ин мо бояд қайд кунем, ки баъд аз дар Мовароуннаҳр барқарор шудани ислом номҳои сугдӣ аз истеъмол қариб тамоман монданд. Шояд дар баъзе маҳалҳои дастиорасу дурдаст ин гуна номҳо боз ҷанд вақт маъмул буда бошанд, ки ин фақат аз сусти будани таъсири дини ислом дар он ҷойҳо шаҳодат меод.

Номҳои мусулмонони он давра, яъне асрҳои VIII—X милодӣ аз номҳои ҳуди арабҳо тақрибан фарқ намекарданд.

Аммо бояд дар назар дошт, ки ин номҳо ба номҳои арабҳои бадавий монанд набуданд. Бинобар ин номҳои аҳолии исломовардан Мовароуннаҳрро арабӣ не, балки мусулмонӣ гуфтан дурусттар мешуд. Дар ҳақиқат мусулмонони Осиёи Миёна фарзандони худро пеш аз ҳама ба шарафи пайғамбарон — Муҳаммад, Иброҳим, Исо, Мӯсо, Якуб, ба шарафи Оллоҳ — Абдулло, Абдурраҳим, Абдурраҳмон, Абдулмалик, Абдулазиз, ба шарафи ҳешованди Муҳаммад — Аббос, Абдулмуталлиб, Алий, Ҳамза, Ҳошим меномиданд. Азбатта, номҳои тоисломии арабӣ, низ кам набуданд. Аммо ин номҳо барои он қабул шуда буданд, ки ба асҳоби Муҳаммад ва бузургони ислом тааллуқ доштанд (Абӯбакр, Билал, Салмон, Умар, Усмон).

Ақсарияти мусулмонон ба Муҳаммад ё Аҳмад мусаммо мешуданд, занони онҳо бошанд бештар Ҳадича, Фотима ё Ойша ном доштанд. Умуман, шумораи номҳои мусулмонӣ маҳлуд буд ва ин бисёр носозикро ба амал меовард. Дар ҷамъияти сернуфус номҳо ҳам бояд сершумору гуногун мешуданд, чунки назифан асосии исми як шахсро аз шахси дигар фарқ кардан аст. Барои ҳамин дар ҷамъияти олии лақабҳои махсус, яъне қуният истеъмол мешуданд. Дар байни онҳо бошад ба исми шахс исми падар, ё исми нисбӣ ҳамроҳ мекарданд.

Қуният дар давраи исломӣ

аз кунъяти давран қадимӣ баъзе тафовут дошт. Арабҳо дар арафои пайдониш ислом ҳамдигарро бо номи писари қалонӣ ва баъзан номи духтар хитоб мекарданд. Масалан, падари Қосимро Абулқосим меномиданд. Қалимаи *абу* дар арабӣ маънои «падар» дорад. Аммо дар таркиби лақабҳо лафзи *абу* маънои «дорандан сифати фалонӣ» мебошад. Баъзан қалимаи *абу* танҳо аломати лақаб шуда маънои муайяниро дар бар намегирифт.

Дар давран ислом қуният ба исми писар ҳеҷ муносибате намендонидагӣ шуд. Аз рӯи ҳадисҳо Муҳаммад арабхоро доимо насихат мекардааст, ки ба якдигар лақабҳои тахқиромез наҷасонанд. Барои ҳамин Муҳаммад маслиҳат дода будааст, ки ба фарзанди навзод дар баробари исми қуният ҳам диҳанд. Ҳақиқатан ҳам аз асри I ҳиҷрӣ сар карда, мусулмонони табақаҳои болоӣ ба писаронашон ғайр аз исми қуният ҳам мегузоштагӣ шуданд. Дар айни ҳол онҳо қуниши мекарданд, ки қуният мазмунан ба исми мувофиқ бошад. Чунончи, ба номи Ҳасан қуниятӣ Абӯалӣ, ба Яъқуб қуниятӣ Абӯнсоҳ, ба Исмоил қуниятӣ Абӯиброҳим ҳамроҳ мекарданд. Қуният аломати он буд, ки ҳамин шахс ба шарафи маҳз фалонӣ номида шудааст, ки падараш фалонӣ мебошад. Масалан, қуниятӣ Абӯалӣ одатан ба Ҳасан ва Ҳусайн ном шахсон дода мешуд.

Подшоҳону ҳокимон одатан соҳиби қуниятӣ пурдабдабаю ҳашаматнок буданд. Ин гуна қуниятҳо аксаран мафҳумҳои «зафарманд, ғолиб» (Абӯлмузаффар, Абӯмансур, Абӯнасор, Абӯлфатҳ), «далер» (Абушшуҷоъ), «муборизи дин» (Абӯлғоъӣ) ва ҳоказоро дар бар мегирифтанд. Вазирон бошанд бештар ба Абӯлфазл, яъне «доно, донишманд» мулаққаб мешуданд.

Қуният лақаби фахрӣ ҳисоб мешуд. Қондаҳои маҳсус истеъмоли онро танзим мекарданд. Чунончи, дар ҳузурӣ шахси бузург хурдсолро бо қунияташ номидан мумкин набуд. Вақте ки подшоҳ ба вазир инъом меод, бо фармони олий ҳоҷиб беруи барномада, бо овози баланд мегуфт, ки аспи Абӯфалонӣ оварда шавад. Худи ҳамин тавр ёд кардани қуният мукофоти бузургтарин ҳисоб мешуд.

Ғайр аз алам, яъне исми хос ва қуният насабу исми нисбӣ низ қор фармуда мешуданд. Насаб одатан фарзанди кӣ будани шахсро нишон дода, аз қалимаи *бин* ё *ибн* ва исми падар, ё чаҳд мураккаб буд. Масалан, исми пурраи вазирӣ машҳури Сомониён, муаллифи матни форсии «Таърихи Табарӣ» Абӯалӣ Муҳаммад бин Муҳаммад Балъамӣ буд. Умуман, исми нисбӣ на фақат аз номи зодгоҳ, балки аз исми қабила, исми касбу қор ҳам ташкил меёфт.

Аз асри IX милодӣ сар карда лақабҳои фахрӣ маъмул шудан гирифтанд. Усулан лақабо ба чанд навъ чудо мешуданд. Мухимтаринашон лақабҳои нобаста ба вазифаю қасб ва лақабҳои фахрӣ буданд. Лақабҳои гурӯҳи аввалро *мартаба*, *ӯҳда* ҳам меноманд. Умуман, масъалаҳои лақаб ва таърихи он ба се мураккабанд. Масалан, барои пурра тавсифу таъриф кардани як худи лақаб (мартабаи) *сайид* ё *хоҷа* китобҳои алоҳида навиштаи лозим меомад.

Аввалин лақабҳои фахрӣ, ки дар бисёр мавридҳо ба ҷои исм кор фармуда мешуданд, дар аҳди Аббосиён пайдо шуданд. Хянуз нахустин халифани Аббосӣ Абулаббос Абдулло ибни Мухаммад ба тахт нишаста лақаби Ас-Саффоҳ, яъне «хунрез»-ро қабул карда буд. Бародари ӯ Абӯҷаъфар дар навбати худ ба Ал-Мансур — «зафарманд» мулаққаб шуд. Аз он давра сар карда, ҳар як халифа бо лақаби худ дар дунёи ислом маълум мегардид. Хоруи Ар-Рашид дар байни ҳулафои Аббосӣ ягона шахсест, ки бо ному лақаб машҳур шудааст. Дар аҳди дарбориён ҳам воқис ӯ халифа Маъмун ба лақаби фахрии мулаққаб мешаванд. Тохир ибни Хусайн ном сарлашқари эронӣ барои хизматҳои дар назди Маъмун ба лақаби *Зуляминин*, яъне «дорандан ду дасти рост» соҳиб мешавад. Маънои ин лақаб он аст, ки Тохир фармонфармон

тамоми қувваҳои мусаллаҳи хилофат таъини шуда буд. Ба монанди ин, баъд аз Тохир вазири Маъмун *Зурриёсатин*, яъне «дорандан ду раёсат» номидашуд. Дар ин ҷо раёсат ба маънои ҳукм омадааст. Дар ҳақиқат ҳам Зурриёсатин дар баробари вазорат ба қўшунҳои хилофат ҳам сардорӣ мекард.

Аммо ин гуна лақабо ҳам буда, танҳо ба шахсони бузург дода мешуданд. Давран «лақабситонӣ» ва «лақабфурӯшӣ» дар асри X милодӣ сар шуда буд. Мо беҳуда «лақабситонӣ» нагуфтем. Асри X дар таърихи хилофат замон ҷангҳои дохилӣ ва талоши ҳокимият дар байни лашқарқашони турк ва дайлами мебошад. Дар соли 945 милодӣ се бародар Аҳмад, Алӣ ва Ҳасан ба дастаҳои кўҳистониҳои Дайлам сардорӣ карда, Бағдодро гирифтанд. Онҳо ҳукми даҳрии халифиро бекор карданд ва аз ӯ талаб намуданд, ки барояшон лақабҳои фахрӣ диҳад. Халиф маҷбур шуд, ки бародари калонро ба Имоҳ-уд-давлат, яъне «тақиягоҳи давлат», бародари миёнаро ба Руки-уд-давлат, яъне «спояи давлат» ва бародари хурдиро ба Муизз-уд-давлат, яъне «мустаҳкамкунандаи давлат» мулаққаб кунад.

Дере нагузашта лақабфурӯшӣ ҳам сар шуд. Азбаски ҳукми ҳақиқӣ ба дасти сулолаи Буя гузашта буд, халифа аз ҳа-

зинан давлат ҳам маҳрум шуда, барон харочоти дарбораи пули кофӣ надошт. Яке аз маибатҳои даромади барояш ба ивази пешкаш ато кардани лақаб шуда буд.

Яке аз хусусиятҳои асосии лақабҳои фахрӣ ин буд, ки онҳо аксар вақт ҳамаи исми ҳосро мегирифтанд. Тамоми ҳокимони Буя дар таърих бо номи худ не, балки бо лақаби фахрӣ зикр ёфтаанд.

Охиста-охиста подшоҳони бузург ҳам лақаби фахриро ато мекардагӣ мешаванд. Чунончи, Сомониён баъзан ба аркони давлат лақаби фахрӣ меоданд. Ҳамин тавр шумораи лақабдорон сол ба сол меафзуд. Бисёр шахсон ба як лақаб иктифо накарда, соҳиби чанд лақаб мешуданд. Дар асри XI милодӣ Низом-ул-мулк машҳур дар «Сиясатнома»-и худ бо таассуф дар бораи бесарусомонӣ дар лақабгирӣ сухан ронда, аз он шикоят мекунад, ки агар касеро бо тамоми алқобаш наномӣ, аз ӯ меранҷад.

Дар аввал лақабо то як дараҷа таҳсис дода шуда буданд. Масалан, лақабҳои аҳли шамшер, яъне пешвоёни лашкар аз лақабҳои аҳли қалам, яъне амалдорони олиуртба фарқ мекарданд. *Сайф-уд-дин*, яъне «шамшерӣ дин», *Ҳисом-уд-дин* (маънояш ҳамон) барин лақабо ба лашкаркашон тааллуқ дошта, аҳли қалам одатан ба *Бурҳон-уд-дин*, *Наҷм-уд-дин*

Низом-ул-мулк, *Низом-уд-дин*, *Нур-уд-дин*, *Шамс-уд-дин* мулаққаб мешуданд. Вазир Низом-ул-мулк дар ҳамаи китоби «Сиясатнома» шикоят мекунад, ки ба лақабҳои аҳли қалам намоёндагонӣ аҳли сайф мулаққаб мешаванд ва, баръакс, ҳарбиён лақабҳои амалдоронро мегиранд.

Ба андозае, ки ҳукми халифа таназул ёфта, нуфузи ӯ коста мешуд, алқоби подшоҳу ҳокимони мухташам гардида, ба лақабҳои худ «сои одлоҳ» баробар меомаданд. Вақте ки дар асри X шоҳаншоҳи Буявӣ *Азуд-уд-давла* аз халифа Ал-Қодир лақаби *Тоҷ-ул-миллат*, яъне «пешвои миллат»-ро ситонда буд, ин фақат маънои он дошт, ки Азуд-уд-давла худро ҳокими тамоми мусулмонони шуморад, вале ба ҳукми рӯҳонии амир-ул-муъминин даст намезазад. Дар асри XII бошад вазъият барон халифа аз ин ҳам бадтар шуд. Фаластинро оташи ҷанги байни салибдорони насронӣ ва мусулмонони фаро гирифта буд. Ин ҳарбу зарби шадид ба ғондан қўшуни ислом бо сардори Салоҳ-уд-дини Аюбӣ анҷом ёфт. Аҳамияти ин ғалаба барон миллати ислом ғайқуллода бузург буд, чунки вай ба истилои феодаҳои европоӣ дар ҳоки Осиё хотима дод.

Ҷанги салибдорон барон ислом дар айни ҳол ғазот, яъне ҷанги динӣ ба шумор мерафт. Ба ин ҷанг бояд худ халифа роҳбарӣ мекард. Аммо «сои

Оллоҳ дар рӯи замин» дар ин задухӯрд на ин ки қудрати пешро шудан, балки имконияти таъсири маънавий расондан ҳам надошт. Баъд аз ғалаба Салоҳуддин худро дар дуниён исломчунон муктадиру тавоно ҳискард, ки то ҳатто ҳукми рӯхонини халифаро поймол намуд. Зоҳиран ғуё ҳеч ҳодиса рӯи надода буд. Салоҳуддин пойтахти халифаро нағрифтааст, ўро аз тахт сарнагун накардааст, ҳатто аз итоаташ сарнатофтааст. Фақат ба алқоби худ чанд калима ҳамроҳ карда буду бас. Яке лақаби *Носир* буду дигаре *Абдулло*.

Агар як ҳуди маънон лутғани лақаби Носирро гирем (Носир — «ғолиб, ёридоханда»), Салоҳуддин нисбат ба халифа ҳеч ғустоҳӣ накарда буд. Аммо ҳаминаш муҳим буд, ки халифани ҳамзамони Салоҳуддин инчунин лақаби Носир дошт. Дуруст аст, ки шакли ин ду лақаб каме фарқ мекард. Салоҳуддин ба *Ал-Малик Ан-Носир*, яъне ба «малики ғолиб» ва халифа баъд аз ин ба *Ан-Носир аидиниллоҳ*, яъне ба «муҳофизатчии дини Оллоҳ» мулаққаб шуда буданд. Лекин барои аҳли дини ислом ҳамаи ҷузъи Носир муҳим буду бас. Аз рӯи қонда агар ду шахс як лақаб дошта бошанд, мартабаи онҳо баробар ҳисоб мешуд. Барои ҳамаи ҳам баъд аз сесад сол Султон Бобур ба муносибати он ки писари навзодаш *Султон Ҳумоюнхон* номид шуда буд,

дарбориёнашро ба ҷои лақабҳои *ҳумоюн* ва *ҳумоюнхон* лақабҳои дигар дод.

Дар хусуси лақабҳои Абдулло, Носир, Ҳумоюн дар саҳифаҳои ояндаи ҳамаи китобчаҳои муфассалтар сӯхбат хоҳем кард. Ҳоло аҳамияти лақабро дар ҳаёти иҷтимоии мамлакатҳои исломӣ умуман қайд кардани ҳастем. Дар омади ғап, ба лақабҳои арабӣ на танҳо ҳокимони мусулмон, балки подшоҳони мулкҳои ғайринислом низ мулаққаб мешуданд. Чунончи, маликаи Гурҷистон Тамар дар сиккаҳои арабӣ худро Чалолуддин («бузургин дин») меномид.

Ҳокимони Сомонӣ бо вучуди он ки ҳукмронии мустақил буданд, худро дар рӯи сиккаҳо *мавлони амир-ул-мўъминин*, яъне «бандан сарвари мўъминон» меномиданд. Маҳмуди Ғазнавӣ ин лақабро қабул накард. Ё даъво дошт, ки ба *валии амир-ул-мўъминин*, яъне «намонидан халифа» мулаққаб шавад.

Салҷуқиён баъд аз фатҳи Бағдод соҳиби қариб тамоми кишварҳои хилофат шуданд. Онҳо худро на ин ки мутеи халифа, балки ҳамаи вай мешумурданд. Барои ҳамаи дар аҳли Салҷуқиён *бурҳону амир-ул-мўъминин*, *заҳиру амир-ул-мўъминин*, *қасиму амир-ул-мўъминин* барин лақабҳо расм шуда буданд. Маънои ин лақабҳо тақрибан як буда, ба тоҷикӣ онҳоро «мададгор, ҳамдаи ҳа-

лифа» гуфта тарҷума кардан мумкин аст.

Аҳамияти алқоб дар таърихи исмҳои хос боз аз он сабаб бузург аст, ки аксарияти номҳои ҳозираи мардуми Осиёи Миёна, Қазоқистон, Озарбойҷон, Тотористон, аз лақабҳо ба вуҷуд омадаанд. Бе таъкики таърихи алқоб маънои баъзе номҳоро ба монанди Азиз, Ақобир, Асрор, Аҳрор, Бурҳон, Зоҳир, Ибод, Мӯхтоҷ, Раҳматулло, Сония, Фақир муайян кардан амри маҳол аст. Албатта, маънои луғавии онҳоро аз фарҳангҳо ёфтаи кори душвор нест. Аммо замири исм, маънавияти он пинҳон мемонад.

Лақаби фахрӣ нишондиҷандаи ҷаҳонӣ буда, таъно ба табақаҳои иҷтимоӣ тааллуқ дошт. Аммо дар бисёр мавридҳо лақаб таъно як ҷузъи ном буду бас. Масалан, ягон камбағал метавонист писари худро ба шарафи рӯҳонии машҳур Шайх Нуриддин Сайидмуҳаммад номад.

Бисёр исмҳои хос аз наъти таъкили ёфтаанд. Дар арабӣ наъти «сентонш» гуфтаи аст. Наъти бештар барои васф кардани шахсонӣ бузург ба кор бурда мешуд. Масалан, ҳокими дар мактуб ҷомии *дини Муҳаммад* ё худ ба арабӣ *қофизу биллодулло* ва *носиру ибодулло*, яъне «нигоҳдорандаи кишварҳои Оллоҳ ва мададгори бандҳои Оллоҳ» меномиданд. Хамин ибораҳо лақаб

номидан чандон дуруст нест. Инҳо наъти ҳисоб мешуданд. Баъзан фарқи байни лақаб ва наъти басе номаълум мегардид. Агар ҳазрати *маҳдуми аъзам* барин ибораро гирем, кас яқин карда наметавонад, ки ин лақаб аст ё наъти. Аз як тараф, инро лақаб шумурдан аз он ҷиҳат мумкин нест, ки ҳазрати *маҳдуми аъзам* «ҷаноби олий» барин қасро ташхис намекунад, яъне аломати тафриқа намебошад. Аз тарафи дигар, ин ибораро наъти ҳолӣ ҳам гуфтан мувофиқ нест, чунки ҳазрати *маҳдуми аъзам* дар катибаи даҳма ба ҷои исми хос кор фармуда мешуд.

Лақаби фахрӣ дар баъзе мамлакатҳои ислом қариб то рӯзҳои мо боқӣ монда буд. Чунинчи, ҳодимони давлатии Эрон давран ҷанги дуҷуми ҷаҳон ва солҳои аввали баъди он *Мусаддиқ-ус-салтана*, яъне «тасдиқкунандаи салтанат» ва *Қавом-ус-салтана*, яъне «пайдори салтанат» бо лақабҳои фахрии худ машҳур шудаанд ва исми фамилияи онҳо одамон ҳатто наметавонистанд.

Хамин тарик, номҳои тоҷикӣ, ба монанди номҳои дигар халқҳои Осиёи Миёна, пайдоиши басе мураккаб доранд. Сарчашмаҳои номҳои ирӯза, ки исми хос гуфта мешаванд, асосан чор наъти исм, яъне алам, кунья, лақаб ва наъти мебошад. Вале дар назари аҳолии ирӯза тафовути байни ин шаклҳои исм новён шуда рафтааст.

НОМҲОИ
ИМРӯЗАИ
ТОҶИКИ

АБДУЛЛО

Яке аз хусусиятҳои аҷоибӣ исми алқоби исломӣ ин аст, ки ном ба лақаб мубаддал мешаваду баръакс, лақаб ба осонӣ исми хос мегардад.

Бинобар ҳадисҳои Мухаммад-пайғамбар таъкид мекардааст, ки беҳтарин номҳои писандидан Оллоҳ Абдулло, Абдурахмон ва Хорис мебошад. Барои ҳамин ҳам пайғамбари ислом номҳои хоҳилини арабхоро ба Абдулло ва Абдурахмон табдил меодааст.

Маънои Абдулло «банди Оллоҳ» мебошад, ки аз ин ҷиҳат вай номи соф исломӣ ҳисоб мешуд. Аммо ин ном ба падари Мухаммад ҳам тааллуқ дошт, ки вай ба ҳеҷ вачҳ мусулмон буда наметавонист, чунки пеш аз ба ӯ расидани пайғамбар вафот карда буд. Бисёрин исломшиносони муосир ва асрҳои гузашта ба он ақида ҳастанд, ки номи падари Мухаммад аслан Абдулло не, балки Абдуллоҳ буд ва дар замонҳои исломӣ ба Абдулло тағйир дода шудааст. Маънои Абдуллоҳ «банди саноми ал-Лот» аст.

Исми Абдулло ҳанӯз дар солҳои аввали ислом ҳеле маъмул шуда буд.

АБУЛКОСИМ

Ҳанӯз аз асри IX милодӣ сар карда муаррихони ислом кӯшиш доштанд, ки сирати Мухаммад-пайғамбарро муҳаммад тасвиру тавсиф намоянд. Дар ин асрҳо мо як чиз аҷоибро мушоҳида мекунем. Вакте ки арабҳо ба Мухаммад муроҷиат мекарданд, онҳо ӯро ба ном не, балки ба куньяташ Абулқосим меномиданд. Маънои луғавии Абулқосим айнан «падари Қосим» мебошад.

Маънои Қосим умуман «бахшкунанда», «тақсимкунанда» буда ба сифатҳои Оллоҳ наздик аст. Дар ин ҷо қалиман абу танҳо аломати куньят буда ба маънои «падар» намеояд.

АВАЗ

Ин ном дар бисёр халқҳои Осиё маъмул аст. Дар шимоли Тоҷикистон, дар Ўзбекистон онро Авез талаффуз мекунанд. Озарбойҷониҳо Эйваз мегӯянд, туркманҳо бошанд Овез. Сабаби ин гуна шӯҳрати номи Аваз дар байни халқҳои гуногун, дар достони «Гӯрӯғли» аст. Аваз дар ин достони дӯстдоштан халқҳои озар, турк-

ман, узбек, тоҷик номи кахрамони асосӣ мебошад. Аслан Аваз ҳамон калиман арабии *иваз*, ки маънояш бадал аст, яъне «чизе, ки ба ҷои чизи дигар меояд». Дар қадим одамон вақте ки фарзанди аввал мурда, писари дигар таваллуд мешуд, ӯро барои ҷамаиши Аваз меномиданд. Бо ҳамин ба ҳудо гӯё хотиррасон мекарданд, ки ӯ пеш аз ин оиларо аз фарзанд маҳрум намулда ҳаққи худро гирифта буд.

АДҲАМ

Арабҳо *адҳам* гуфта аспи сиёҳ ва шутури ҷигари-рангро меномиданд. Аспи сиёҳ қариб дар тамоми дунё беҳтарин асп ҳисоб мешуд. Умуман, ранги сиёхро арабҳо хеле дӯст медоштанд. Беҳуда нест, ки санги Қабба маҳз ранги сиёҳ буда, ҳудуди Қабба бо матои сиёҳ печонда шудааст. Барои ҳамин ҳам калиман *адҳам* чунон номи «нек» истифода шуда буд.

Умуман, номҳои арабии ба маънои рангу тобиш дар Осиёи Миёна он қадар маъмул нестанд, аммо номи *Адҳам* бештар мустаъмал гардидааст.

Аммо талаффузи ҳамсадоҳои *дх* барои мусулмонони ғайриараб чандон осон набуд. Бинобар ин дар бисёр ҷойҳои Осиёи Миёна номи *Адҳам* ба шакли *Аҳтам* истеъмоли мешавад.

АЛОУДДИН

Дар замони ба вуҷуд омадани лақабҳои фахрӣ, яъне асрҳои X—XI милрӯӣ ба Алоуддавла ва Алоуддин таиҳо подшоҳон ва ҳокимони мустақил мулаққаб мешуданд. Маънои ин лақаб, яъне «баланди дин», «бузургвории дин», чунон пурдабадабӯ тақбиркунанда буд, ки ҳатто аъёну ашрофи давлатҳои исломӣ ба он сазовор шуда наметавонистанд. Баъд, дар асрҳои XV—XVI ин лақаби фахрӣ аҳамияти худро гум карда, тадриҷан ба монанди лақабҳои дигар ба ҷои исми хос истеъмоли мешуд.

Баъзе исмҳо, ки аз лақабҳои фахрӣ ба вуҷуд омадаанд, чунончи Алоуддин, Баҳоуддин, Зиёуддин аксаран ба шакли Алоадин, Баҳоадин ва Зиёадин дучор мешаванд. Ин талаффуз дар натиҷаи ғалат ҳондани навиштаи арабии ин номҳо ба амал омадааст. Баъзе ҳафтотони Эронӣ Осиёи Миёна баъд аз ҷузъҳои

Ало, Баҳо ва Зиё ҳарфи *во* менавиштанд, ки он бояд *у*, яъне Алоуддин, Баҳоуддин, Зиёуддин ҳонда мешуд.

АМИР

Дар байни мардуми бодиянишини Арабистони қадим ҳукми истибодӣ ҷой надошт. Ҳар бадавӣ беш аз ҳама итоат карданиро бад медид. Барои ҳамаи ҳам мардуми биёбони Араб ҳокимони ирсӣ қариб надошт. Ҳар қабила, ҳар қазм аз тарафи шахсоне, ки сазовори ҳурмати умум гардидаанд, идора карда мешуданд. Дар вақти ҷанг онҳо аз байни мардони қоридан ҷасур ва бомаҳорат сардори ҳарбӣ интихоб мекарданд. Ин гуна сардоронро амир меномиданд, ки маънояш «фармондиханда», «амркунанда» аст. Дар натиҷаи ҷанги фатҳоварона аз ҳисоби ғанимати ҳарбӣ пеш аз ҳама худӣ ҳамаи амирон бой мешуданд.

Баъд аз пайдор шудани ислом дар тамоми Арабистон амир гуфта сарлашкарҳои мусулмонро меномиданд, ки онҳо, одатан, ҳокими як давлати калони мағлубшуда таъин мегаштанд.

Бо мурури замон аксарияти ҳокимони мутлақ лақабҳои дигар, аз қабили *султон*, *малик*, *подшоҳ*, *шоҳ* пайдо карданд.

АРДАШЕР

Баъзе фарҳангҳои қадима, масалан «Ғиёс-ул-лугот», номи Ардашерро тақрибан ба маънои «шер ҳашмгин», шарҳ медиҳанд. Ҳол он ки дар номи Ардашер на мафҳуми «шер» ва на «ҳашм» дарҷ ёфтааст.

Номи Ардашер дар замони баъди зуҳури ислом ба туфайли дostonҳои бахшида ба Ардашери Бобакон, ки асосгузори давлати Сосониён буд, мустаъмал шудааст.

Дар амал Ардашер яке аз номҳои қадимтарини эронӣ буда, ба замони Ҳахоманишиён тааллуқ дорад. Подшоҳони ин сулолаи бостонӣ одатан баъди ба тахту тоҷ соҳиб шудан, номи аслии худро ба номи дабдабаноки шоҳона иваз мекарданд. Ардашер яке аз ҳамаи гуна номҳои шоҳона буд.

АСКАР

Агар маънои калимаи аскарро ёфтани бошем, вай маълум аст. Аскар ба арабӣ «лашкар» мешавад. Ҷамъи

сарбозонро низ аскар меноманд. Пас чӣ тавр шакли чамъи калима исми хос шудааст?

Дар бисёр мавридҳо исми Аскар дар таркиби номҳои *Алиаскар* ва *Аскаралӣ* дучор мешавад. Аз ҳамин хулоса баровардан мумкин аст, ки калиман аскар бо исми Алӣ пайвастагии амиқ доштааст.

АШҶР

Дар соли 680 милодӣ баъди вафоти халифа Муовия дар хилофати араб тӯфони ҳарачу марач ва талоши тоҷу тахт бархест. Яке аз даъвогарони тоҷи хилофат писари Алӣ Хусайн буд, ки ӯ дар айни ҳол набераи пайғамбар ҳам ҳисоб мешуд.

Моҳи муҳаррами соли 60 хичрӣ, ки тақрибан ба соли 680 милодӣ мувофиқ меояд, Хусайн бо дастан хешу табор ва тарафдоронаш аз шаҳри Мадина ба Куфа равона шуда буд. Дар шаҳри Куфа аҳли ҷиша мунтазираш буданд, то ки шӯриш бардошта. Хусайнро ба тахти хилофат шинонд. Рӯзи даҳуми ҳамин моҳи муҳаррам дар наздикии деҳаи Қарбало кӯшуни амири Ироқ дастан Хусайнро ихота карда қариб тамоми маҳв намуд. Дар муҳориба худ Хусайн ҳам ҳалок гардид буд.

Рӯзи даҳуми моҳи муҳаррамро арабҳо *ашӯро* меномиданд. Дар хотираи муҳлисони ҳонадони Алӣ *ашӯро* ябадан ҳамчун рӯзи марги ҷочаани имом Хусайн боқӣ монда буд.

Моҳи муҳаррам, ки моҳи аввали соли мусулмонӣ буд, моҳи муқаддас ҳисоб мешуд. Баъд аз шаҳид шудани Хусайн аҳамияти ин моҳ *гӯё* боз ҳам афзуд.

Номҳои *Ашӯр*, *Ашӯралӣ*, *Ашӯрмат* (*Ашӯрмуҳаммад*), *Ашӯргул*, *Ашӯрмоҳ* ва ғайра ба муносибати он ниҳода мешуданд, ки фарзанд дар моҳи *ашӯр* ё худ муҳаррам таваллуд ёфтааст. Талаффузи *ашӯр* ба ҷои *ашӯр* омиёна аст. Шояд қайд аст, ки мардуми Помир талаффузи китобии ин номро ингоҳ доштаанд. Дар ин ҷо *ашӯрро* *ашӯр* мегӯянд.

АҲРОР

Аслан, Аҳрор исми хос не, балки лақаби сӯфӣёнаи Хоча Убайдулло ном шахс будааст. Хоча Убайдулло дар айёми ҷавонияш ба тоифаи дарвешини нақшбандия ҳамроҳ шуда ва дар ин тоифа тамоми дарҷаҳои

тасаввуфро тай намуда, ба лақаби фахрин *хочаи аҳ-
рор*, яъне «сардори наҷибон» сарфароз шудааст. Баъд
ба ин лақаб калимаи вали — «муқаддас»-ро низ илова
кардаанд.

Номҳои *Аброр* ва *Асрор* харчанд бар вази *Аҳрор*
омада бошанд ҳам, аммо пайдоишашон каме дигар аст.
Дар замони авҷи обрӯю эътибори бузургони тасаввуф,
ба шайху уламо наъти бисёре тааллуқ мекарданд.
Онҳоро *мутаваккили аброр*, яъне «сазавори умедворӣ»,
«намоияндан порсоён», *мавзунӣ аброр*, яъне «шахси мӯъ-
табари порсоён», *қутби аброр* — «беҳтарин, комилтари-
ни порсоён» меномиданд. *Мутасаррифи асрор*, яъне «со-
ҳибӣ сирру асрор», *манбаи асрор*, *муфтии асрор*, яъне
«донандан асрор», *машҳури асрор*, яъне «дар сирру ас-
рор шӯҳратёфта», *муқтаи асрор*, яъне «миёнаҷои ас-
рор», *парвардаи асрор*, яъне «нигоҳдорандаи асрор»,
мушрифӣ ҳавотир ва асрор, яъне «соҳибӣ хотир», *ори-
фи асрор*, яъне «донандан асрор» аз қабилӣ ҳамин
наътҳо мебошанд.

Номҳои *Ақобир* ва *Арбоб* низ ҳамин тавр пайдо
шудаанд. Калимаи *ақобир* шакли ҷамъи *қабир*, яъне
қабирон мебошад. Шахсони мӯътабар, шайху уламоро
одатан, *ақобир* меномиданд. Барои мадҳу наъти онҳоро
баъзан *афзали ақобир*, яъне «беҳтарини ақобир», *муқо-
били ақобир*, яъне «хушбахттарини ақобир» меноми-
данд. *Арбоб* ҷамъи *рабб* «соҳиб, худованд» буда, сино-
нимӣ *ақобир* мебошад. Ҳамчунон барои таъзим, маса-
лан, *пири арбоб*, *рукни арбоб*, яъне «паиох, тақъяғоҳи
соҳибон» мегуфтанд.

БАРНО

Дар забони паҳлавӣ калимаи *апуринойак* маънои
«писар», «ҷавони наврас»-ро дошт. Агар барои муқоиса
калимаҳои англисии *born* «таваллуд», немисии *geboren*
«таваллудшуда»-ро гиравем, маънои аслии *барно* равшан-
тар мегардад. Вақти пеш номи *Барноро* таъно ба пи-
сарбачаҳо мениходанд. Баъд вақте ки асли калима но-
яён гардида, маънои *барно* низ тағйир ёфтаи гирифт. Ав-
вал ин калима мафҳуми, умуман, ҷавониро дар бар ги-
рифта, баъд маънои «хусни ҷавонӣ», «зебой»-ро ҳам
пайдо кард. Аз ин рӯ, номи *Барноро* ба духтарон ҳам
мениходагӣ шудаанд.

Арабҳо шаби барот гуфта шаберо меномиданд, ки дар он моҳ нав мешуд. Маънои барот дар ин ҷо халоси озод шудан аст, яъне раҳой ёфтани моҳ аз шӯълаҳои офтоб. Ҳақиқатан ҳам дар ҳамаи шаб моҳи тамоми ноёншуда гӯё аз даст офтоб озод мешавад. Умуман, шабе, ки моҳ нав мешуд, дар бисёр халқҳо шаби муборак ҳисоб меёфт. Гайр аз ин, ҳар шаби ид, ҳатто шаби ҷумъа ро инчун баъзеҳо шаби барот меномиданд. Кӯдакҳо, ки дар шаби арафаи моҳи нав таваллуд меёфт, мусулмонони Осиёи Миёна Барот ном мекарданд. Рафта-рафта ин номро ҳам ба он бачаҳо, ки шаби ид, шаби ҷумъа ва ҳатто дар шаби моҳтоб ба дунё меомаданд, мениҳодагӣ шуданд.

БАҲМАН

Номи фариштаест, ки оиро эронӣ ба қадим рӯҳи нек ҳисоб мекарданд. Маънои Баҳман тақрибан «нияти хуб», «фикру андешаи нек» аст. Дар воқеъ, ҳичон баҳи ҳамаи лафзест, ки дар забони имрӯзаи мо ба беҳ табдил ёфтааст. Ҷузъи ман бошад мафҳуми «нияти хоҳиш»-ро ифода мекард.

БАҲОДУР

Маънои ин ном худ аз худ маълум барои менеҷер, аммо саргузашти он бисёр ҷолиб аст.

Дар Осиёи Миёна лақаби баҳодур тақрибан аз замонҳои истилои муғул пайдо шуда буд. Аксарияти забоншиносон ба он ақидаанд, ки калимаи баҳодур аз лафзи муғулӣ. Шакли қадими он бағатур будааст, ки ин дар калимаи русии багатырь ифода ёфтааст.

Шояд суоле ба миён ояд, ки аз ҷи сабаб ҳамаи як калима дар русӣ шакли багатырь пайдо кардаасту дар форсӣ ҷузъи баҳодур? Гап дар он аст, ки муғулҳо ин калимаро тақрибан баатур, яъне ба таҳфифи ҳарфи г талаффуз мекарданд. Бинобар ин дар Осиёи Миёна калимаи багатурро ду хел талаффуз мекардагӣ шудаанд. Дар ҳа, одатан, баҳодур навишта, дар байни мардум ботур мегуфтанд.

Лақаби баҳодур аввал ба худӣ хонхон муғул тааллуқ дошт. Чунончи, ҳукмрони Эрон Абусаидхон дар сиккаҳо худро баҳодур меномид. Аз ин ҷуғрафа хулоса

бармеояд, ки калиман баҳодур *пахлавони* форсию тоҷикӣ барин ду маънои асосӣ доштааст. Яке — «шахси тавоно», «қавӣ», «чанговар» ва дигаре — «пешво», «ролиб». Муҳимаш он аст, ки дар алқоби хонҳои муғул ва подшоҳони баъдина калиман баҳодур бо калиман хон пайваста буд. Аз ин рӯ, мумкин ҳулоса баровард, ки дар ин ҷо лафзи баҳодур барои тақбир, яъне бузургтар кайдани лақаби хон истеъмол шудааст.

Лақаби *баҳодурхон* ба амири воқасини Бухоро чун ба дигар хонони Осиёи Миёна тааллуқ дошт, ки номи пурраи ӯ Сайидамир Олим Баҳодурхон буд.

Решаи лугавии лафзи баҳодур маълум нест. Аммо аз эҳтимол дур нест, ки қисми аввали ин калима, яъне *баг* бо лафзи *бак* ё *бек* наздикӣ дошта, ба маънои «худованд», «соҳиб» молик аст.

БАҲРОМ

Эронини қадим дар баробари парастини худон некӣ Ҳурмуз чандин фариштаҳои дигарро низ эҳтиром медоштанд. Номе яке аз ин фариштаҳо *Баҳром* буд. Мувофиқи ривояти динии маздопарастон Баҳром оламро аз деви бадкинан *Веретра* халос карда будааст. Барои ҳамин ҳам ӯро *Веретрагна*, яъне «дафъкунандани Веретра» номида будаанд. Дар забони паҳлавӣ Веретрагна ба *Вараҳрон* табдил ёфта, ба форсию тоҷикӣ Баҳром шудааст.

Сайёрани Марс (Мирх)-ро Баҳром номидани маздопарастон сабаб дошт. Пайравони дини авестой Баҳромро худон дафъи душман, яъне худон зафар мешумурданд, ки аз ин рӯ симои ғаззбиноки ӯро ба тобиши сайёрани чанг то як дараҷа мувофиқат мекард. Азбаски Баҳром худон зафар ҳисоб мешуд, маънои маҷозии ин ном «пирӯз», «зафарманд» аст.

БЕК

Дар миёнаи асри XIX ҳокими мустақили Қошғор Яъқуббек ном шахси қордону-часур буд. Ҳамин Яъқуббек писаре дошт, ки ӯро Бекқулибек меномиданд. Ҳақиқатан ҳам номи аҷоиб! Ба монанди Шохқулишох ё Мирқулимир. Аввал кас ҳатто намефаҳмад, ки кадом *бекаш* лақаб, кадомаш ном. Аммо ин кори душвор нест. Қалимаи туркии *қул* бояд баъд аз ном ояд. Пас номи писари Яъқуббек Бекқули буда, *беки* дуомаш лақаб бу-

дааст. Албатта, шубҳае нест, ки беки аввал ба беки сонӣ ҳамои як лафзи туркии бек мебошад.

Дар байни мардуми туркнажод бек, ё *бей*, *бий* гуфта пешвои қабила, сардори дастаи калони ҷанговарон ва умуман, сарлашкар, наздикони хон ва аъёну ашрофи туркнажодӣ давлатро меномиданд.

Дар асрҳои қадим заводи ашроф, хусусан заводи ҳокимонро беги меномиданд. Беги «бекам» гуфта аст. Агар ҳаминашро дар назар гирем, ки беги баробари султоним («султоним»), хоним («хоним»), шохим («шохим») ба сифати хитоби занҳои аъёну ашроф истеъмоли мешуд, дигар шубҳае наменонад, ки яке аз маъноҳои бек «малик, шох» будааст.

БОБО

Маънои калимаи *бобо* барои ҳар як тоҷик равшану аён аст. Аммо дар гузашта *бобо* гуфта сардори калони християнӣ, *бобои Рум* ва *бобои Искандария*, дар Туркия ҳочаи сарой (*аго бобоси*), дар Эрон калонтари тоифаи дарвешҳо, дар Осман Мисра устои калони маҳаллаи қосибонро меномиданд. Аз ин маълум мешавад, ки *бобо* ҷаиди маъно доштааст.

Исми *Бобо* аз номи *Бобочон* аслан фарқ мекунад. *Бобочон* дар Тоҷикистони Шимолӣ бештар исми ҷирдор аст. Вақте ки писарчаи навзодро ба шарафи падаркалони марҳум номидани шуданд, олатан номи бачаро ба забон намегиранд. Ба ҷои ин ӯро *Бобочон* гуфта хитоб мекушанд, чунки метарсиданд, ки дар ҳолати нохушӣ мабодо писарчаро ба номаш фаръёд ҷарда рӯи падаркалонро наранҷонанд. Барои навозиш ба *Бобо* калимаи ҷонро ҳамроҳ мекушанд, ки он дар айни ҳол нишон медиҳад, ки кӯдак ҷонишини бобокалонаш мебошад.

Номи *Бобо* бошад, маънои дигар дорад. Дар асрҳои миёна сӯфиёни мӯътабарро *Бобоалӣ*, *Бобораҳим*, *Бобосайид* ва монанди ҳамин меномиданд, яъне ба исми асли калимаи *боборо*, ки чун як унвон ё лақаб буд, ҳамроҳ мекарданд. Бедарак нест, ки дар бисёр забонҳои европавӣ ҳаммонанди калимаи *бобо* тоҷикӣ боқӣ мондаанд. Масалан, калимаи русии *папа*, ки ба маънои «дадо» ва аз тарафи дигар ба маънои калонтари католикҳои дунё (*папа римский*) истеъмоли мешавад, аз як реша бо калимаи тоҷикӣ *бобо* сар задааст. Аҷ-

додони тоҷикон ҳам на ин ки бобо, балки *поло* ё худ *лол* талаффуз мекарданд. Дар воқеъ, худ калиман руси *лол* ҳам аслан маънои «падар» дошт. Бесабаб нест, ки диндорони насронӣ рӯҳониро «падар», яъне поп меномиданд. Дини насронӣ дар савоҳили шарқии баҳри Миёназамини, яъне дар наздикии Эрон ба вучуд омада, ниқишоф ёфтааст. Баъдҳо дар худ калиман ҷойҳо фирқаҳои аввалини сӯфиён ба амал омада буданд. Истилоҳи бобо дар забони сӯфиён маънои «падари рӯҳонӣ», «сарвар»-ро дошт.

БОЗОР

Калиман *бозорро* хочати баён нест. Сабаби номии *Бозор* ҳам тақрибан ҳамин тавр. Кӯдаке, ки дар рӯзи бозор ё худ дар арафои он таваллуд мешуд, Бозор меномиданд. Зонда шудан дар ҳамин рӯз ҳодисаи бахтовар ҳисоб меёфт.

БУРҲОН

Баъзан ҳамин тавр ҳам мешавад, ки тарҷиман ном ҳасту аммо маънои ном ва мазмун аслии он чандон равшан нест.

Калиман *бурҳон* аслан арабии буда, тарҷимаш «далел, исбот, зухурот, ҳуҷҷат» аст. Аз ин рӯ, маънои *бурҳони муҳаббат ва ҳақиқат*, *бурҳони муҳаққиқин* барин наът (мадҳ)-и аълиён ислом «зухуроти муҳаббат ва ҳақиқат», «зухуроти ҷӯяндагонии ҳақиқат» мешавад. Ба алқоб ва наъти шахсони мӯътабар синоними бурҳон калиман *ҳуҷҷат* низ дохил мешуд. Чунончи, яке аз лақабҳои Абӯалӣ Ибни Сино *ҳуҷҷати ислом буд*.

ВАЗИР

Нака ҳаст, вақте ки подшоҳ шахсиро *вазир* таъин мекард, ҳешу табори кӯтоҳақ аз хурсандӣ мераксиданду дӯстони дурандеш маҳзун мешуданд. Ҳокимоне буданд, ки тақрибан ҳар ду сол вазирро иваз карда меистоданд. Вазир аз мансаб маҳрум шуда, дар айни ҳол аз ҷои ва ҷизу чорааш ҳам ҷудо мешуд. Баъзан подшоҳони маккор низ ба вазифаи вазирӣ шахси корчаллону пулдӯстро таъин мекарданд, то ки вай молу мулки мардумро хуб ғорат кунад, баъд ҳамин вазир ба ҳама манфурро ба қатл мерасонданд. Худ ба худ маълум аст, ки бисоти вазирӣ кушташуда ба хази-

нан подшоҳ дохил мешуд. Мардум ҳам аз ин хурсанд мешуданду подшоҳ ҳам.

Дар забони тоҷикӣ истилоҳи *вазир* ба маънои ғу-моштан олирутбан шоҳ кор формула мешавад. Ин ка-лима одатан нисбат ба сардори ҳукумати шоҳония Эро-ни қадим низ дар истеъмол аст. Фирдавсий *Бузургмехр-ро*, ки вақили шоханшоҳ Хисрав Ануширвон буд, ва-зир меномад. Аммо дар забони паҳлавӣ калимаи ва-зир набуд ва сардори девоии шоҳро *вазург фраматор*, яъне «бузургӣ фармондор» меномиданд, ки тарҷимааш «идорақунандан калон» мебошад.

Вазир истилоҳи арабӣ буда, маънояш «касе, ки бори ғароиро мебардорад», яъне «ба иҷрои кори масъу-лиятноқ миёнбаста» мебошад.

ГАВҲАР

Маънои ин ном ба маънои калимаи *гавҳар* муво-фиқ аст, яъне «марворид, санги қиматбаҳо» мебошад. Калимаи гавҳар дар арабӣ шакли *ҷавҳар* пайдо карда буд, чунки дар арабӣ ҳарфи *г* нест ва ин ҳарф ба ҳар-фи *ҷ* иваз карда мешавад.

Дар Эрон *Гавҳар* афзалан исми занона буд. Барои мисол Гавҳар, модари Гулро дар «Вису Ромин», дух-тари Султон Масъуди Салҷуқӣ *Гавҳархотун*, *Гавҳари-миле* ном духтари Алоуддин Ҷаҳонсӯзи Ғурӯӣ, зани Шохрух *Гавҳаршодро* номбар кардан кифоя аст. Аммо номи Ҷавҳар, ки маънояш ва аслаш ҳамин Гавҳар аст, қариб тамоми ба мардон тааллуқ дошт.

ГУЛСУМ

Номхое ҳастанд, ки онҳоро ҳам ба писарбачаҳо ва ҳам ба духтаракон мегузоранд. Масалан, аз Бахтӣ, Баҳрӣ, Ватан, Гул, Иқбол, Исмат, Мукаддас, Муҳаб-бат, Нусрат, Саодат, Талъат, Хурсанд, Хуррам барин номҳо кас доништа наметавонад, ки соҳиби он мард аст ё зан. Одатан, ин гуна номҳо аз мафҳумҳои абстракт гирифта шуда ё худ ягон чизи зебою азизро ифода мекунанд. Баъзан аз номҳои мардона номҳои занона сохта мешаванд, чунончи аз Қарим Қарима, аз Саид Саида, аз Холид Холида ташкил ёфтааст. Аммо ҳодисаи ба номи соф занона мубаддал гаштани номи мардона хеле кам аст.

Дар Арабистони қадимӣ тоҷиломӣ номӣ мардонӣ *Кулсум* хеле маъмул буд. Баъзе луғатшиносонӣ арабӣ онро тақрибан «кулҷарӯӣ» маънидод мекунанд. Ба ин ном калӣманӣ *умӣ* ҳамроҳ карда, лақаб (қуният)-и занона сохтан мумкин буд. Маъноӣ қуниятӣ *Умҷулсум*, айнан «модари Кулсум» аст.

ДОМУЛЛО

Мавлоно ике аз лақабҳои пурифтиҳор буд ва бисёр истеъмоӣ шуда, ба мулло мубаддал гашт. Дар назари мардумӣ Осиёӣ Миёна лақаби мулло ҳамчун хитоб «сабук» менамуд, онҳо барои «вазиритар» шудани ин лақаб исм ҳамроҳ мекарданд. Аз рӯӣ одоб шахси мӯхтабарро ба исм хитоб кардан мумкин набуд ва аз ин сабаб хочати ба мулло ягон калӣман дигари таъзимро ҳамроҳ кардан ба миён омад. Ҳамин тарик лақаб (хитоб)-и домулло пайдо шуда буд.

Лақаби домулло дар асри XIV ба вуҷуд омад. Хуччату осори хаттӣ асри XIV ва баъди асри XIV хеле бисёр бокӣ мондаанд. Аммо дар онҳо калӣмаҳои мавлоноӣ мулло ҳастанду домулло ёфт намешавад. Сабаби он ки қузия — до дар лафзи домулло калӣман мақсур, ихтисоршуда мебошад. Агар ин тавр намебуд, маъноӣширо ёфтаи душвор намешуд. Мумкин суол ба миён ояд, ки охир ҳамин калӣма якбора мақсур нашудааст-ку. Шояд шаклҳои мобайнӣ дар осори хаттӣ монда бошанд.

Калӣман мураккаби домулло дар аввал лақаби оддӣ не, балки хитоб буд. Онро барои даъвати касе, барои диққати ӯро ба худ ҷалб кардан истеъмоӣ менамуданд. Чунки «Мулло неъмат! ё «Мулло Мухаммад!» гуфта ба касе нидо кардан аз рӯӣ одоб набуд. Аммо калӣмаҳои хитоб аксаран дар забони гуфтугӯӣ истеъмоӣ мешаванд ва ба қитобу хуччатҳои хаттӣ тасодуфан дохил мекарданд. Ҳамин тавр, домулло ҳам дар шакли мукамал танҳо дар гуфтугӯӣ истеъмоӣ мешуд.

Агар домулло хитоб бошад, қузия «до»-ро бояд мақсури ягон лақаб, ё лафзи таъзим донист. Дар байни мардумӣ Осиёӣ Миёна шахси мӯхтарамро то ҳол баъзан *акамуро*, ё *тағомуро* гуфта хитоб мекунанд. Домулло зоҳиран аз ҳамин тағомуро ба вуҷуд омадааст.

Гап дар он аст, ки ҳарфи *г* дар байни ҳарфҳои садонок афтида таҳриф мешавад, яъне *гӯ* ки коста мегардад. Барон ҳамин ҳам дар гуфтугӯӣ тағомулло чун тағомулло садо медиҳад. Аммо вазми ҳарфи максури *а* дар *о*-и мамдуд устувор буда наметавонад. Бинобар ин ҳарфи *а* бо ҳарфи *о* *гӯ* яксон шуда, тағомулло ба тағомулло мубаддал мегардад. Вале татаввурӣ калиман тағомулло боз як зина, зинаи охирин дошт. Ҳарфи *г* ба *д* табдил меёбад. Сабаби ин дар он аст, ки ҳарфи *м* зангдор мешавад. Ғайр аз ин калиман тағомулло оҳанги ҷандон хуб падорад, яъне маъноиш духӯра мешавад.

ДОРОБ

Подшоҳони Эрон бостонӣ одатан дар вақти тоҷгузорӣ номи худро иваз мекардаанд. Бинобар ин мо бисёрини онҳоро танҳо аз лақаби шоҳонашон мешناسем. Дороб ё худ Доро ба забони форсии қадим *Дорайовуш* садо меод. Дорайовуш ба маънои «дорандан хубӣ» омадааст ва бо ин ном ё худ лақаби шоҳона се шоҳаншоҳи сулолаи Хакманиши маълум шудаанд.

ЗАЙНУЛОБИДДИН

Бисёр номҳои мардуми Шарқ аз лақабҳои факрӣ ба вуҷуд омадаанд. Зайнулобиддин низ аввал ин ки ном, балки лақаб буд. Алавиён, яъне авлоди ҳазрати Алӣ, ба муқобили халифаҳои расмӣ аз байни худ имомро, ки баробари халифа ҳисоб мешуд, интихоб мекардаанд. Имоми чорум Алӣ ном писари Ҳусайн, ки ӯ дар назди Қарбало «шаҳид» гашта буд, аввалин шуда лақаби факрӣ пайдо кард. Ӯро аҳли шиа Зайнулобиддин меномиданд, ки тарҷумаш аз арабӣ ба тоҷикӣ «зеби бандҳои (Одлоҳ)» мешавад. Номи Алӣ Зайнулобиддин дар олами ислом хеле шӯҳрат пайдо кардааст. Дар Осиёи Миёна, ки адабиёти динии шиа ба забони форсӣ паҳн мешуд, номи Зайнулобиддин яке аз номҳои маъмули аҳолии суннии он гардид. Аммо номи форсӣ паҳн мешуд, номи Зайнулобиддин яке аз номҳои маълуми аҳолии суннии он гардид. Аммо номи Зайнулобиддин дар ин шаклаш барон талаффуз ҷандон қулай набуд. Аз ҳамин сабаб дар Осиёи Миёна Зайнулобиддин бештар дар шакли Зайлобиддин ё худ

Зайналобддин истеъмоли мешавад. Дар Эрон ва Озарбойҷон Зайнулобиддин чунон ихтисор шудааст, ки ҳоло он дар намуди Зайнал ё худ Зейнал дучор мешавад.

ЗАМОН

Маънои ин исми арабии «давр», «вақт» аст. Аммо чушн ном касро дар таҳайёри мемунонад. Дар ҳақиқат ҳам чаро одамо «вақт» меномидаанд? Ҳангоме ки ба таърихи ном назар меандозем, рози муаммо равшан мегардад. Дар гузашта шоҳону амиронро лақабҳои пур-ифтихор меоданд. Дар байни онҳо лақабҳои монанди *Искандари замон*, *Ҷаншеди замон*, *Фаридунӣ замон* кам набуданд. Номҳои имрӯзаи Замон мухтасари ҳамин лақабҳост. Дар баъзе мавридҳо номҳои Замоноро ихтисори исми Бадеъуззамон, ки ҳамчунин аз лақаби фахрии ба амал омадааст, бояд шумурд.

ЗАҲРО

Дар интиҳоби ном баъзан шакли он аҳамияти калон пайдо мекунад. Муслмонон аз асрҳои аввали ислом сар карда, ба духтарҳои номҳои марбут ба аҳли хонаводаи Муҳаммад ва дигар пайғамбарон мегузаштанд. Чунончи, маъмултарини номҳои занонаи муслмонӣ исмҳои Хадича, Ойша (ҳардуишон завҷаҳои Муҳаммад буданд), Фотима (духтари Муҳаммад), Соро (зани Иброҳими пайғамбар) ҳисоб мешуд. Ғайр аз ин, наът (лақаб)-и Фотима, ки он Захро буд, низ ба сифати ном истеъмоли мекарданд. Ин ном дар Осӣён Миёна бештар ба шакли Зӯхро маъмул гирдидааст.

Аслан ин наъти Фотима аз калимаи арабии *захро*, яъне «дурахшон, рахшанда» гирифта шудааст. Захро чини муаннас, яъне «занонаи» калимаи *азҳар* мебошад. Сабаби ба шакли Зӯхро маъмул шудани Захро он аст, ки ин ном бо калимаи *зӯҳра*, ки исми сайёраи низ мебошад, тағйир карда шудааст. Маънои зӯҳра ҳамчунин «дурахшон, рахшанда» аст. Ҳамин тариқ, аз як наъти Фотима ду ном ба вуҷуд омадааст.

ЗУЛФИҚОР

Мувофиқи ривоятҳои динӣ халифа Алай шамшере доштааст, ки онро Зулфиқор меномиданд. Умуман, дар қадим ҷағғовар аслиҳаи худро хеле азиз дошта,

ба он номи махсус ҳам мебахшид. Ба назари паҳлавон шамшер, ки онро баъзан як умр бо худ гирифта мегашт, як чизи ҷоннок, дӯсти наздики вафодор барин менамуд. Зимнан шамшери паҳлавон, ки онро, одатан, устон машҳур месохт, махсули санъат, чизи беҳамтое буд. Ҳамаи ин соҳибн шамшерро ба ном мондан водор мекард.

Бинобар ривоятҳои мусулмонон худн Муҳаммади пайғамбар ба миёни Алӣ шамшер баста, ӯро ба ҷанг фиристода будааст. Аммо дар хусуси он ки ба кадом муносибат ин шамшерро Зулфикор номиданд, иттилое нест. Зулфикор дар арабӣ маънои «халинда», «бурранда»-ро дорад. Маънои дигари ин калима «мӯҳрадор» аст.

ЗУЛҚАРНАЙН

Агар ин номро аз арабӣ ба тоҷикӣ гардонем, айнан «дорандаи ду шох» мебарояд. Дар афсонаҳои халқӣ нақл карда мешавад, ки *Зулқарнайн* шохн пураур ва бадавлат буда, қариб тамоми дунёро зерн даст кардааст. Аммо ӯ як бадбахтни калон доштааст. Дар зерн кулоҳи баланд ду шохн дароз пинҳон буданд ва аз тарси ғош шудани ин сирри мудҳиш ҳар бор сартарошро ба қатл мерасондааст. Ин аст афсона, ки дар он муаммони *Зулқарнайн* ифода ёфтааст.

Пас *Зулқарнайн* кӣ буд ва аз ҷӣ сабаб ӯро ин тавр лақаб кардаанд? Бо сабабҳои номтаълим *Зулқарнайн* дар Куръон пайғамбари Оллоҳ номида шудааст. Баъзе олимони қадим гумон доштанд, ки *Зулқарнайн*и куръонӣ ҳамон Искандари Македонӣ аст. Меғуфтанд, ки Искандари Македонӣ пеш аз ғатҳи Эрон Мисрро забт карда, дар он ҷо фиръавн эълон шудааст. Аммо фиръавн кулоҳи махсусе доштааст дар шакли ду шох, ки байни онҳо тасвири офтоб маҳкам карда мешуд. Гӯё Искандар бо ҳамон кулоҳ ба ҷанги Эрон равон шуда бошад ва роҳаш аз Арабистон мегузаштааст. Арабҳо Искандарро бо ҳамин кулоҳи аҷибу гаронб дида, гӯё *Зулқарнайн* номида бошанд.

ИБОД

Дар забони арабӣ *ибод* шакли ҷамъи калимаи *абд*, яъне «банда» мебошад. Аз ин рӯ, маънои *ибод* «бандаҳо» аст. Албатта, шахсро «бандаҳо», яъне ба шакли

чамъи калима мусаммо кардан, ба қоидаҳои номгузори чандон мувофиқ нест. Бояд ҳаминашро ҳам дар назар дошт, ки калимаи ибод дар забонҳои гуфтугӯи халқҳои ғайриараб мустаъмал набуд. Пас ин калимаро бояд китобӣ шумурд. Бинобар ин барои номи Ибод ҳам як маъҳаз аст, ки он китоб ё худ катибаи дигар мебошад. Дар навиштаҷот калимаи ибод дар таркиби ибораҳои гуногун кор фармуда мешуд. Ба назар ҷунон мерасад, ки номи *Ибод* асосан аз ибораҳои *акбару ибод ва ақаллу ибод* ба вуҷуд омадааст.

ИСКАНДАР

Ҳар як забон калимаҳои иқтибосшударо ба қоидаҳои талаффузи худ мувофиқ мекунад. Аммо дар баробари ин исмҳои хос тағйироти дигареро ҳам аз сар мегузаронанд.

Аз ин ҷиҳат номи *Искандар* шоян диққат аст.

Дар Эрон ин исм дар шакли *Алек* ндр пеш аз истилои арабҳо ҳам маълум буд, аммо вай дар байни мардум истеъмоли намешуд. Дар давраи ислом низ тақрибан панҷ-шаш аср ҳеҷ касро Искандар ном намениходанд. Вале аз асри XII милодӣ сар карда подшоҳони машҳур ба Искандар мулаққаб мешуданд. Зимнан, онҳоро *Искандари замон* ё *Искандари соӣ*, яъне «Искандари дуҷум» меномиданд. Онҳо бо ин лақабҳо даъвои ҷаҳонگیرӣ мекарданд.

Искандар шакли арабии Александри юнонӣ мебошад. Ҳаминаш аҷиб менамояд, ки на танҳо ду ҳарф пасу пеш шудааст, балки як ҳиҷои аввал ҳам афтодааст. Аммо сабаби ин тағйирот маълум мебошад. Гап дар он аст, ки дар арабӣ ба исми муайян ҳиҷои ал ҳамроҳ карда мешавад. Масалан, *Ал-Карим*, *Ал-Ҷаббор*, *Ал-Қаҳҳор* барои он ҳиҷои ал доранд, ки *карим*, *ҷаббор*, *қаҳҳор* исми ом буда, сифати инсониро ишшон медиҳанд. Агар соддатар карда гӯем, ҳиҷои ал-исми омиро ба исми хос мубаддал месозад. Барои ҳаминаш ҳам калимаи юнонии *элексир*, ки онро ба арабӣ ҳамчун *ал-иксир* хондан мумкин буд, дар арабӣ ба *иксир* мубаддал гаштааст. Дар назари арабҳо пешоянди *ал* дар исми модда зиёдатӣ менамуд ва касро ба иштибоҳ меаидохт. Хусусияти пешоянди *ал* дар он ҳам буд, ки танҳо ба исми хос ва калимаҳои арабӣ ҳамроҳ кар-

да мешуд. Ба арабӣ Александр ё худ Аликсандр ҳеҷ маъное надошт. Аз ин рӯ, пешоянди ал ҳеле ночасон менамуд. Дар ниҳоятӣ кор ҳичон ал афтод. Аммо Искандар ба талаффузи арабҳо чандон мувофиқ наомад. Шояд аз ҳамин сабаб ҳарфҳои к ва с пасу пеш шуда бошанд.

Аҷонбаш ин, ки номи шаҳри Александрияи Миср ба арабӣ Ал-Искандария шудааст. Бояд гуфт, ки ода-тан, номи шаҳр нисбат ба исми одам шакли аслиашро бештар нигоҳ медорад.

Номи Искандар дар байни мардуми Осиёи Миёна тақрибан дар асарҳои XIII—XIV милодӣ мустаъмал мешавад. Дар замони аз ин пеш Искандар танҳо дар шакли лақаби фаҳрин шоҳона истеъмоли шуда, ҳанӯз исми ҳос набуд.

ИСМОИЛ

Мувофиқи ривоятҳои динӣ Иброҳими пайғамбар солҳои зиёд бефарзанд буд. Охир завҷаш Ҳочар писар ёфт. Азбаски ўро муддати зиёд мунтазир шуда ба худо муноҷот мекарданд, номашро Исмоил мондаанд. Дар Таврот гуфта шудааст, ки Исмоил маънои «худо шунавид» дорад. Яъне, ин ном «худо илтиҷои моро қабул кард» гуфтан будааст.

Номи Исмоил дар байни арабҳо ҳеле маъмул аст.

ИСОМУДДИН

Асли ин ном лақаби фаҳрӣ буда, аз калимаҳои *исом* — «ҳимоя, муҳофизат» ва *дин* таркиб ёфтааст. Номи *Асолиддин* шакли вайронии ҳамин исми *Исомуддин* мебошад. Дар арабӣ номи Исомуддин аз ҳарфи айн сар мешавад ва бе аломати зеру забар онро Асомуддин ҳам хондан мумкин аст. Шояд аз ҳамин сабаб дар байни халқ аз қадим ду шакли ҳамин ном боқӣ монда бошад.

Ҳамин тариқ, маънои Исомуддин ё худ Асомуддин «ҳимояи дин» мебошад.

ИСФАНДИЕР

Дар достони шоири қадими Юнон «Илиада» нақл карда мешавад, ки аз тарафи юнониён дар ҷанги Троя Ахилл ном қаҳрамон иштирок дошт. Ин қаҳрамонро

ҳеч кас кушта ё ҳатто захмдор карда наметавонист, зеро ки модараш ўро дар чашмаи сеҳринок оббозӣ доронда буд. Аз оби ин чашма тани Ахилл гӯё рӯи барини мустаҳкам шуда бошад. Бо вучуди ин Ахилро дар ҷанги Троя кушта буданд. Сабаби ҳалок гардидаи Ахилро шоир ин тавр баён мекунад. Вақте ки модар Ахилро дар оби чашма гӯта медод, аз кафи пои писарак гирифта буд ва ҳамин ҷояш тар нашуда монд. Аз ин нуқсонӣ қаҳрамони руинтан касе хабар надошт, ба ғайр аз худоён. Маҳз худон офтоб Аполлон, ки душмани юнониён шуда буд, тири шохзодаи Троя Парисро ба кафи пои Ахилл рост карда ўро кушондааст.

Дар байни қисси Ахилл ва достони *Исфандиёр* чӣ алоқа бошад, гуфта метавон пурсид. Исфандиёр ҳам паҳлавони беаҷал буд. Ўро ҳам модараш дар чашмаи ҷоду оббозӣ доронда буд. Аз ин чашма Исфандиёр бо тани мисли оҳан саҳт баромадааст. Шоир Фирдавсӣ Исфандиёрро беҳуда руинтан наномидаст. Аммо Исфандиёр ҳам бе нуқс набуд. Хангоми ба чашма гӯта задан чашмонашро нӯшидааст ва оби мӯъҷизанок ба онҳо таъсир накардааст. Дар «Шоҳнома» Исфандиёр барон ба тахт соҳиб шудан, мебоист Рустам Достиро банд карда ба назди падараш шоҳ Гуштосп биёрад. Лекин Рустам банди ӯ шуда, ба назди Гуштосп рафтаи катъиян рад мекунад. Ҷанги байни ду паҳлавон ногузир гардид. Дар ҷанг Рустам ҷунон саҳт захмдор мешавад, ки падараш Золи Зар Симурғро ба ёрӣ даъват мекунад. Симурғ яраҳон Рустамро сихат карда, ўро ба ҷазирае гирифта мебарад, ки дар он дарахти мӯъҷизанок мебуд. Бо маслиҳати Симурғ Рустам аз шоҳи он дарахт хаданге метарошад. Рӯзи дигар ба майдони ҷанг баромада, Рустам он тирро ба чашми Исфандиёр мебаронад. Исфандиёр мемурад, аммо пешгӯие буд, ки қотили Исфандиёр бояд хатман ҳалок гардад. Дар «Шоҳнома» Рустам баъд аз ин дере нагузашта кушта мешавад.

Ақнун ба ҳуди исми *Исфандиёр* муроҷиат намоем. Қалимаи *исфанд* ё худ *испанд* барон тоҷик маълум ва равшан аст. *Исфанд*, *испанд* ва *ҳазориспанд* гуфта гиёҳи худрӯро меноманд, ки он донаҳои майданӣ сиеҳдоранд. Дар замони гузашта ин донаҳоро ба оташ мерехтанд ва дуди сафеди нозуке, ки аз оташ бармехост дафъанандаи ҳар гуна ҷину албасти ҳисоб мешуд.

Қалиман испанд дар забонҳои қадими авестой *спента*, дар забони пахлави шакли *спанд-ро* дошт. Бедарак нест, ки қалиман спента ба шакли қадими қалиман имрӯзан *сафед*, ки он вақтҳо *спета* хонда мешуд, хеле монанди дорад. Спета гуфта бомдол, чашми рӯзро меномиданд. Ин қалима ба шакли *сафед* ё худ *сафед* то ҳоло истеъмоли қарда мешавад. Бинобар он аз эҳтимол дур нест, ки қалиман спента аз спета ба вуҷуд омада, аввалҳо ифодаи чашми чизҳои равшану сафед буд. Бояд қайд кард, ки дар забонҳои славянӣ, ки таърихан ба забонҳои эронӣ бисёр наздиканд, ҳамчунин қалиман *свѣт* маънои рӯзу рӯшноӣ дошта, *свѣнт* (дар забони русӣ ҳоло *свят* шудааст) бошад ба мазмуни «муқаддас» истеъмоли қарда мешавад. Ба монанди ин дар забони қадими эронӣ низ спента маънои «муқаддас»-ро дошт. Аз рӯи ақидаҳои динии он замонҳо ҳар чизе, ки нерӯи зиштро дафъ мекард, бояд спента, испанд, яъне «муқаддас» номида мешуд. Барои ҳамаи ҳам он ғиёҳро испанд, ё худ ҳазориспанд номидаанд.

Номи Исфандиёр дар қадим шакли *Спентодата* доштааст. Спентодата дар тарҷума аз забони авестой «доди испанд» ё худ «атон исфанд» аст, яъне «додан худон муқаддас». Чаро пас Спентодата ба Исфандод нею балки ба Исфандиёр мубаддал шудааст, мефурӯса шумо. Гап дар он аст, ки дар аснои татаввурӣ забонҳои эронӣ садонокҳои дар қалимаҳои қадимӣ байни ҳамсадоҳои монанд буда, аз истеъмоли мондаанд. Дар забони пахлави Спентодата бояд ба *Спандодод* таъдир меёфт, зммо шакли *Спандиёт* ба худ гирифт. Сабзб ин буд, ки талаффузи се ҳамсадон якҷоя душворӣ дошт. Дар ин ҳолатҳо яке аз ин ҳамсадоҳо ба ҳарфи *д*, ки сифати садонок ва дар айни замон ҳамсадоро дорад, мубаддал мешуд. Ҳамин тавр *Бахтдор* ба *Бахтиёр*, *Бахтиёр*, *Шаҳрдор* ба *Шаҳриёр* таъдир ёфта буданд. Аз рӯи киёси номҳои ба монанди *Бахтиёр*, *Меҳриёр*, *Шаҳриёр*, *Спандиёт* ё *Спандиёд* ҳам аввал шакли *Спандиёр* ва баъд аз истилои араб Исфандиёрро ба худ гирифт. Чаро Спандиёр баъд аз истилои араб ба Исфандиёр мубаддал гаштааст? Аз рӯи қонди забони арабӣ дар аввали қалимаҳои, ки бо ду ҳамсадо оғоз меёбанд, мебоист алиф бошад. Азбаски дар асрҳои миёна таъсири забони арабӣ хеле

зӯр буд, дар форсӣ низ ҳамин навишти алифдор барқарор шуд. Аммо алиф дар аввали калима гоҳе чун ҳарфи а, гоҳе чун ҳарфи и ва гоҳ ҳарфи у хонда мешавад. Барои ҳамин ҳам дар баъзе китобҳо ба ҷои Исфандиёр *Асфандиёр* оварда шудааст. Гайр аз он, дар забони арабӣ ҳарфи п-ро дар калимаҳои хориҷӣ ба ҳарфи ф иваз мекунанд. Ҳамин хусусияти талаффузи арабӣ ба талаффузи форсӣю тоҷикӣ низ таъсир бахшидааст.

Баъзан номи Исфандиёр ба шакли *Исмандиёр* дучор мешавад, ки шакли найрони ин ном аст.

ЛУТҒУЛЛО

Аз рӯи расму одоби қадим соҳибони тоҷу давлат дар мукотиба якдигарро мадҳу сано меҳонданд. Яке аз ин гуна наътҳо иборати *лутфи Оллоҳ* буд, ки онро бештар дар шакли *маҳзи лутфи Оллоҳ* қор мефармуданд. Чунончи, Амир Темур дар номаи ба султон Боязиди Пилдирим ирсолкардан худ ӯро ҳамин тавр — маҳзи лутфи Оллоҳ меномад. Ин ибораро ду хел хондан мумкин буд. Ба тарзи арабӣ он *маҳзи лутфиллаҳи* хонда мешуд. Ҳарчанд бошад маънои ин наът «холистарин тӯҳфа (ё худ меҳрубони) Оллоҳ» буд. Лутфи Оллоҳ чунин маъно дошт, ки қадру қимати ҳамин шахс чунон қалон аст, ки мавҷудияти ӯро баробари меҳрубони Оллоҳ бояд шумурд.

Умуман, Лутғулло гуфта ҳар шахси хеле мӯътабару авлиёро меномиданд. Чунончи, *лутғулло* яке аз наътҳои ҳазрати Алӣ буд.

МАВЛОН

Дар аксарияти халқҳои ҷаҳон худро одатан ба маънои «соҳиб», «хукмрон», «фармонфармо» исм меноманд. Мавлон низ яке аз ин гуна исмҳо мебошад. Аммо калиман Мавлон дар натиҷаи тағйирёбии дурудароз ба вучуд омадааст. Вай аз ҷумлан исмҳое мебошад, ки решааш аз як забон буда, дар забонҳои дигар истеъмоли мешавад. Аз тарафи дигар, исми Мавлон моҳиятан на исми ҳос аст, на истилоҳ. Вай аз ҷумлан он маҳлутҳои наъту исм мебошад, ки ба монанди ҳазрат соҳиби муайян надоранд.

Дар забони арабии давраи қадим калиман мавло ҳам соҳибу ҳам тобеъро ифода мекард. Баъд аз зу-

хури ислом истилогарони араб, ки кишварҳои бузургро бо аҳолии сершумор мусаххар карда буданд, одатан асирони исломовардаро озод мекарданд. Аммо ин асирони озодшуда дар як навъ тобеъияти сохибони худ аз ҷумлаи ашрофи араб мемонданд. Ҳамин асирони собиқро арабҳо мавло меномиданд. Истилоҳи мавло маънои тахкиркунанда надошт. Ба ҳар ҳол ҳатто ҳокимони муктадирӣ кишварҳои бузург, ба монанди Сомониён худро мавло меномиданд. Вале онҳо мавлон араби оддӣ не, балки танҳо халифа ҳисоб мешуданд. Дар сиккаҳои Сомониён баъди лақаби амир иборати *мавлон амирулмўъминин* меояд, ки маънояш «тобег пешвои мўъминон» аст.

Тақрибан аз асрҳои XI—XII милодӣ сар карда, калми мавлоро ба шакли мавлоно ба шахси муқаддас ё бузургвор, ба монанди пайғамбар, халифа нисбат меодагӣ шуданд. Дар забони арабӣ ҳиҷон-но дар охири калима ҷонишини буда, ба забони тоҷикӣ ҳамчун мо тарҷима мешавад. Аз ин рӯ, маънои мавлоно «мавлон мо» аст.

МАЛИК

Ин ном гӯё маҳдуди ду исм ва ду лақаб мебошад. Ханӯз дар даврани қадим дар қабилҳои араб номи Молик вучуд дошт, ки маънояш «доро, соҳиб» аст. Яке аз аввалин хулафои Умави Абдулмалик ном дошт, ки он ба исмҳои Оллоҳ вобаста аст. *Ал-Малик*, яъне «худованд, ҳокими оӣ» яке аз 99 номҳои «беҳтарини» Оллоҳ ҳисоб мешуд. Дар воқеъ, *малик*, *мелек* дар забонҳои халқҳои соӣ, яъне халқҳои араб, ибрий, финикӣ, ошурӣ, бобуӣ, аромӣ ва ғайра исми омӣ худо буд. Умуман, қариб дар тамоми забонҳои дунё исми омӣ худо ба маънои «соҳиб, ҳоким» омадааст. Исми фариштаи дини ислом — *малак* низ аз ҳамин решаи дуғавӣ сар задааст.

Аммо малик гуфта на танҳо худоро меномиданд. Лақаби ҳар кадом ҳокими кишвар, мамлакат ва ё шаҳри калон низ малик буд. Фарқаш ҳамин буд, ки дар ин сурат зада ба ҳарфи а меомад, яъне малик ё худ мелик ҳонда мешуд.

Дар замони Умавиён малики тамоми хилофати араб худ халифа ҳисоб мешуд. Ҳокимони вилоятҳои

алоҳидан ин хилофат, ки баъзан аз чихати нуфусу ма-соҳат баробари давлати азим буданд, лақаби *амирро* доштанд. Дар аҳди Аббосиён, ки ҳукми халифа торафт бештар таназзул меёфт, ҳокимони баъзе кишварҳо ба худ лақаби малик мениҳодагӣ шуданд. Ҳамчунин ҳокимони Сомонӣ дар баробари лақаби ал-амир ас-сайид, яъне «амири бузург» лақаби *ал-малик ал-музаффар*, яъне «шоҳи пирӯз, ғолиб» ё худ *ал-малик ал-муайид*, яъне «шоҳи дастгирикунанда» ҳам қабул мекарданд.

Вакте ки калимаи малик дар таркиби исми хос дучор мешавад, кас яқинан гуфта наметавонад, ки он чузъи исм аст ё лақаб. Номе яке аз подшоҳони Салҷуқӣ Маликшоҳ буд (солҳои ҳукмронияш 1072—1092 милодӣ). Дар ин ҷо калимаи малик, албатта, чузъи исм аст, чунки ин лақаб барои Маликшоҳ, ки подшоҳи бузургтарин давлати замони худ буд, камӣ мекард. Бисёрин намояндагони сулолаи Ғазнавиён исмҳои мураккаб аз калимаи малик доштанд, масалан Озодмалик, Маликҷеҳр, Маликзод, Маликшер, Эронмалик, Султонмалик, Ҷамшедмалик ва ғайра. Дар ин номҳои калимаи малик як чузъи исм мебошаду бас, чунки он шахсон асло ба тахт нишаста набуданд ва худ таркиби исмҳои шаҳодат медиҳад, ки малик дар ин маврид лақаб намебошад.

Аммо дар давлати хоразмшоҳиён малик ба сифати лақаби ба худ хос истеъмоли карда мешуд. Темурмалики машҳур, ки сардори муҳофизони Хучанд шуда, ба муғулон саҳт муқобилат нишон додааст, ҳақиқатан ҳам малик буд. Дар замони ӯ барои аркони давлат, яъне ҳокимон ва сарлашкарон, се хел лақаби асосӣ муқаррар карда шуда буд: амир, малик ва хон. Лақаби малик ва хон ҳамчун кинда ба охири исми хос пайваста мешуд. Мувофиқи дараҷоти он давра малик лақаби аз амир болотару аз хон пастар ҳисоб мешуд.

Баъди барҳам хӯрдани давлати хоразмшоҳон расмӣ ато кардани лақаби малик низ аз байн рафт.

МАРДОН

Дар истеъмоли мардуми Осиёи Миёна ва Эрон чанд ном бо таркиби Мардон: Алимардон, Шохимардон, Мардонкул вучуд дорад. Агар ному Шохимардонро гирем, онро фақат ба маънои «подшоҳи мардон»

шарҳ додан мумкин аст ва ин каму беш фаҳмост. «Кэс орзу доштааст, ки писараш ба мартабаи баланди ҳукмронии мардон расад» — мегӯем мо. Вале аз чӣ сабаб Мардонқул ном мондаанд? Мардонқул айнан «ғуломи мардон» гуфтаи аст. Зоҳиран, чуни тарҷума бемаъно менамояд. Дар баъзе мавзёҳои Осиёи Миёна, Эрону Афғонистон деҳаҳои ҳастанд, ки Шохмардон ном доранд. Диндорон онҳоро ба «ҳарзати» Алӣ тааллуқ мекунанд. Барои ҳамаи ҳам ин деҳаҳо номи Шохмардон гирифтаанд. Шохмардон яке аз лақабҳои «ҳазрати» Алӣ мебошад. Аз ин рӯ Алимардон мухтасари ном ва лақаб аст, яъне «Алӣ шоҳи мардон». Ақиқати маънои номи Мардонқул ҳам равшан — «ғуломи шоҳи мардон Алӣ».

МУЗАФФАР

Мувофиқи баъзе ҳадисҳо Муҳаммад ба ёру асхобаш тавсия мекардааст, ки ба фарзандонашон номҳои пурдабдаба нагузоранд. Ин маслиҳати пайғамбари ислом дар он давра, ки исми хос ба исми ом ҳеле наздик буд, ҷон дошт. Бо вучуди ин баъди чанд аср мусулмонон ба фарзандонашон номҳои бисёр муҳташамаи тақбиркунида мегузоштагӣ шуданд. Яке аз ин номҳо исми Музаффар аст, ки маънояш дар арабӣ «зафарманд», «пирӯз», «ғалабаовар» мешавад.

Аммо номи Музаффар яку якбора ба вучуд наомадааст. Аввал исми Музаффар дар шакли Абулмузаффар кунӣи амиру ҳокимон буд. Дар аксариёти кунӣҳои подшоҳон ҷузъи Абу, ки маънояш аслан «падар» аст, таълоқ аломати зоҳири буда, одатан, тарҷума намешавад.

Дар замони расм шудани лақабҳои фаҳрии мураккаб аз *дин* ба Музаффаруддин, ки тарҷумааш тақрибан «касе, ки баҳри дину оини ислом зафар мебад» аст, боз ҳам давлатдорон мулаккаб мешуданд. Баъди камқадр гардидани лақабҳои фаҳрии ҳар як ҳодими дарбор, хусусан аз аҳли шамшер, метавонист ба Музаффаруддин мулаккаб шавад.

Дар районҳои шимолӣ Тоҷикистон ва бисёр маҳалҳои Ўзбекистон исми Музаффар ба замон ҳам тааллуқ дорад. Дуруст аст, ки номи Музаффар вобаста ба замон дар шакли Музаффар ҳам истеъмоли карда мешавад, яъне исмиро дар шакли муаннас қор мефармо-

янд. Аммо дар байни исмҳои замон Музаффар нисбат ба Музаффара бисёртар дучор мешавад.

Албатта, номи замон дар забонҳои тоҷикӣ ва узбекӣ ба пасояндӣ муайян нест, ҳам шуданиш мумкин аст. Аммо ба сифати исми замон истеъмоли шудани номи Музаффар кори тасодуфӣ набуд. Воқеан аксар вақт духтарчаро дидаи дона ба ҷои Музаффара Музаффар меномиданд. Мувофиқи ҳуруфот вақте ки дар онла писар таваллуд мешавад, ба духтарчаи навзод номи мардона ниҳода, ҷиҳати ачинаро ғӯе фиреб медеҳанд. Албатта номи Музаффарро шунида ғӯе гумон мекардааст, ки сеҳру ҷодуи вай ба ин онла таъсир надорад ва минбаъд ба таваллуд шудани писари ҳақиқӣ мамоннат намерасонадааст.

МУҲАДДАРА

Вақте ки мо номҳои замонро аз назар мегузаронем, як ҳолат аз мушоҳидаи мо пинҳон шуда наметавонад. Дар замонҳои гузашта ба духтарон бештар ба маънои «поқдоман», «хонанишин», «худотарс» ном медеҳанд. Қаси гумон карданиш мумкин аст, ки Мастура, Солиҳа, Сочиди барои номҳои бевоқифа аз забони арабӣ гирифта шудаанд. Албатта *мастура*, яъне «зани поқдоман, поқдил», *солиҳа* — «зани порсо», *сочиди* — «зани ибодаткунанда» каломҳои арабӣ мебошанд. Аммо ин он маъно надорад, ки одамон ҳамин номҳоро аз луғати арабии тоҷикӣ, ё арабии узбекӣ ёфта гирифтаанд. Дар замонҳои қадим бештар китоби кӯшода, ном интиҳоб мекарданд. Ин китобиҳоро одатан ба ҳаёти мардуми замонҳои солиҳу порсо, яъне авлиҳо бахшида буданд. Дар яке аз онҳо — «Тазкират-ул-авлиё»-и Фариқуддин Аттор дар бораи Робияи Адавия номҳои солиҳа нақл ҳаст. Пеш аз сар кардани гуфтор дар бораи ин зани порсо шайх Аттор наътҳои ӯро меоварад: Робияи Адавия *муҳаддара*, *мастура*, *сонили Марьям*, *Сафия* номида шудааст.

МУҚИМ

Мо одатан каломҳои *муқимро* ба маънои «сокин», «иқоматкунандаи доимӣ» мефаҳмем. Дар бисёр мавридҳо ин лафзро ба муқобили мафҳуми бодиянишини кӯчманчӣ низ истеъмоли мекунем. Аммо муқим ба маъ-

нон «собитқадам», «устувор» низ қор фармуда мешавад. Шояд номи Муқим ба ҳамин маъно меомада бошад? Ҳақиқатан ҳам номхое, ки маънои «устуворию собитқадамӣ»-ро дар бар мегиранд, бисёрранд. Аммо маъхаз номи Муқим лугат набуда, балки лақаб аст. Дар замони султон Шохрух (ниман аввали асри XV) Хоча Муқимиддин Неъматулло ном шоиру мутафаккир гузашта буд. Маънои ин лақаб «собитқунандан дин», «устуворқунандан дин» мебошад, зеро ки муқим исми фоида аст. Аз ин рӯ, исми Муқимро бояд ҳамчун «собитқунанда» шарҳ дод.

МУСО

Мувофиқи ривояти динии яҳудиён Мӯсоро баъди заода шуданиаш гӯё ба қуттие андохта, ба дарё сар додаанд. Баъди аз мавҷи дарё берун овардан, ўро ба ҳамин муносибат гӯё *Моше*, яъне «аз об баровардашуда» номидаанд. Аммо ин таъбири қадим нуқсонҳои ҷиддӣ дорад. Номи Моше дар асоси луготи ибронӣ шарҳ дода шудааст ва ҳол он ки пайгамбари навзодро мувофиқи ҳамон ривоят яҳудиён не, балки мисриён ҳалос кардаанд. Худ аз худ маълум аст, ки мисриён яҳудӣ будани кӯдакро намедонистанд ва аз ҳамин сабаб ба ў номи ибронӣ ҳам дода наметавонистанд.

Ба қавли тадқиқотчиёни Таврот ва таърихи динии яҳудиён, агар ҳамин ривоят ягон асоси ҳақиқӣ дошта бошад, пас номи Мӯсо бояд дар заминаи забони мисрии қадим шарҳ дода шавад. Шояд номи Мӯсо (Моше) аз калимаи мисрии *мессу*, яъне «кӯдак» гирифта шуда бошад, мегӯянд онҳо.

Лекин шакли дигарӣ ин ном, ки бештар дар байни яҳудиёни маҳаллӣ ҷой дорад, яъне *Мошях*, моро ба таъбирҳои дигар водор мекунад. Умуман, ҷузъи яҳломати он мебошад, ки ҳамин ном ба худон яҳудиён Яҳве бахшида шудааст.

Ба ақидан дигар муҳаққиқон Моше мухтасари номи Тутмоше аст. Дар Мисри қадим Тутмоше (Тутмос) номи дӯстдоштан фиръавихо буд. Мазҳуртарини онҳо Тутмошеи II мебошад, ки давраи пурҳашаматтарини таърихи Мисри қадим ба ў вобаста аст.

НАСРИДДИН

Дар забони арабӣ *наср* ба маънои «мадад» ва «ғалаба» омадааст. Аз ин рӯ, ин лақаби фахриро тақрибан

ба маънои «ғалабаи дин» тарчума кардан мумкин аст. Аммо лақаби *Насриддин* дар таърих қариб тамоми дучор намешавад. Дуруст аст, ки *Насриддин* яке аз маъмултарин лақаб ё худ исмиҳои мусулмонӣ мебошад. Бедарак нест, ки қаҳрамони дӯстдоштан латифаҳои халқӣ номи *Насриддин Афандӣ* дошта буд. Воқеан, баъзе тадқиқотчиёни фольклори халқӣ *Насриддин Афандиро* ба донишманди асри XIII *Насриддини Тӯсӣ* нисбат медиҳанд. Аммо исми ин донишманд *Насриддин* не, балки *Насируддин* буд. Умуман, он шахси таърихӣ, ки бо исм ё лақаби *Насриддин* машҳуранд, *Насируддин* ва ё *Носируддин* номияд мешуданд. Чунончи, яке аз шоҳони Қочор, ки дар Эрон аз соли 1848 то 1896 ҳукмронӣ карда буд, *Носируддин* ном дошт.

Дар асрҳои миёна ба *Насриддин* аз он сабаб мулаққаб намешуданд, ки алам, яъне исми хоси *Наср* вуҷуд дошт. Одатан, аз алам лақаби фахрӣ намесохтанд. Ин қоида танҳо дар асрҳои баъдина, наздиктар ба замони мо барҳам хӯрда буд. Дар ин замон лақабҳои *Насируддин* ва *Носируддин* мушобеҳи исми *Насруддо* шуда ба *Насруддин* ва соғияи ба *Насриддин* мубаддал гаштанд.

Дар қадим ба ҷои *Насриддин*, яъне лақабе, ки маънои «ғалабаи дин» дошт, лақаби *Нусратуддин* истеъмоли мешуд.

НИЗОМ

Маънои *низом* дар тарҷума аз арабӣ «тартиб» мешавад. Аз ҷиҳати тарҷима маълум аст, ки дар ибтидо номи *Низом* шакли дигар доштааст.

Дар миёнаи асри XI аз даштҳои Осиёи Миёна ба Эрон қабилҳои кӯчманчӣ, ки онҳоро туркман ё ўғуз мегуфтанд, ҳамла меоваранд. Ўғузҳо дере нагузашта тамоми Эрон ва мамлакатҳои ҳамшафатро забт карда мегиранд. Пешвоёни онҳо аз авлоди Салҷуқ ном марде буданд. Салҷуқиён давлати бузургро барпо месозанд, аммо танҳо ҳудудҳои роҳбарии давлатро дуруст ба роҳ монда наметавонанд. Онҳо бештар ба лашкаркашӣ қобилият доштанд, на ба пеш бурдани қорҳои идораи мамлакат. Бинобар ин Салҷуқиён ба хидмати давлати эронӣ қордону бомаърифатро даъват карда, онҳоро ба вазифаҳои олӣ таъин менамоянд. Яке аз ҷамъи гуна мардонии ҷурағриба Абӯалӣ Ҳасан ном

шахе, дӯсти бехтарини Умари Хайём буд. Абӯалӣ вазири султон Алпарслон таъини шуда, дар ин вазифа сӣ сол давлатро идора кард. Ӯ корҳои давлатиро ба тартиби муайян ва инзом дароварда, ҳамчун арбоби барҷастан давлати ном баровард. Бедарак набуд, ки ӯро мувофиқи қондан замон лақаби *Низомулмулк* бахшидаанд. Низомулмулк ба араби «тартиби мамлакат» гуфтаи аст.

Аз ҳамон вақтҳо сар карда ба вазирон бештар лақабҳои мелоданд, ки дар таркибашон қадиман инзом буд. Чунончи Миралӣшер Навоӣ, ки вазири Султон-Хусайни Бойқаро буд, лақаби *Низомуддин* дошт, ки маънояш «тартиби дин» аст. Исми шахси Низом аз ҷиҳати ҳамаи гуна лақабҳои фахрии ба амал омадааст.

НОСИР

Дар охири асри XII дар байни халифа ва шоҳи Сурияву Миср Салоҳуддин инзоъ афтада буд. Талоши онҳо дар болон номи Носир ба амал омад. Аниқтараш на аз барои ном, балки аз барои лақаби Носир. Салоҳуддин дар аввал фармондеҳи қўшунҳои буд, ки ба муқобили салиббардорон, ки аз Европа ба Сурия омада онро қариб фатҳ карда буданд, меҷангиданд. Дар зарфи чандин сол ба Салоҳуддин муяссар шуд, ки қариб тамоми Фаластини Сурияро аз лаҳқари салибдорон озод кунад. Барои ислом муваффақиятҳои ҷанги Салоҳуддин аҳамияти бузург доштанд ва дере нагузашта ӯ ҳокими мутлақи як давлати қалон гардид. Дар он вақтҳо ҳар шоҳе, ки давлати қалонро барпо мекард, одатан, лақабҳои нав ба нави лабдабаноқро соҳиб мешуд. Салоҳуддин худро *ал-малик ан-носир*, яъне «шоҳи зафарманд» лақаб кард. Аммо халифае, ки ҳамон вақтҳо дар Бағдод менишаст, лақаби *носир лидинилло*, яъне «зафарманд барои дини Оллоҳ»-ро дошт. Аз рӯи қондан он замон ҳеҷ кас ҳад надошт, ки лақабаш ба лақаби халифа монанд бошад.

Номи *Носир* аз ҳамаи лақаб ба вучуд омада, маънояш «зафарманд» аст. Аммо дар айни замон исми Носиро мухтасари исми Абдуносир ҳам бояд шумурд. Аз ин рӯ, маънояш «ёрирасон», «мададгор» мешавад. Номи президенти марҳуми Ҷумҳурии Мисри Араб Носир маҳз мухтасари ҳамаи Абдуносир аст.

Замоне номҳои мураккаби аз исми оллоҳ таркибӣ-ёфта он қадар бисёр набуданд. Тақрибан ин номҳо мафҳуми «банди худо» ё «тӯхфаи худо»-ро доштанд. Масалан, Абдулло—«банди худо», Атоуло—«бахшиши худо», Таймулло—«ғуломи оллоҳ» ва ғайра. Аммо ба назар чунон мерасад, ки исми Нурулло аз ин қабил номҳо набуда, пайдоиши дигар дорад. Дар гумон аст, ки араб писарашро Нурулло, яъне «нури оллоҳ» меномид бошад. Чунин исм тақаббури аз ҳад зиёд мешуд. Эҳтимол исми Нурулло ба монанди номи Раҳматулло аз *дуои хайр* пайдо шуда бошад. Дар замонҳои қадим дар хусуси шахсони мӯътабари марҳум *наввараллоҳ қабриҳи* меғуфтанд, ки ин арабӣ буда, маънояш «оллоҳ қабрашро ҷароғон кунад» аст. Масалан, дар рӯи санги қабриҳо, одатан, монанди *ҳазифа турбат фахр-ул-машоих шайх Хайруддин наввараллоҳ қабриҳи* катибае менавиштанд. Тарҷумааш «ин турбати ифтихори шайхҳо шайх Хайруддин аст, ки ҷароғон кунад оллоҳ қабри ӯро» мебошад. Азбаски дар ҳуруфи арабӣ «наввараллоҳ»-ро Нурулло ҳам хондан мумкин буд, бинобар ин аҳолии ғайриараб ин катибаро ба тарзи дигар, яъне ин «қабри шайх Хайруддин Нурулло» мехонд.

НУЪМОН

Маънои ҳамин ном бо гули лола пайваста шуда бошад ҳам, аммо маънои аниқ онро мо наметонем. Арабҳо лоларо *шақоик ан-нуъмон* меноманд.

Дар забони арабӣ *нуъмон* маънои «хун»-ро дорад. Ба ақидан нависандагони қадим, ранги лолаи сурх ба тобиши хун нисбат дода шудааст. Мувофиқи навиштан Абӯрайҳони Берунӣ номи арабии лола аз исми Нуъмон ибни Муنزир ба вуҷуд омадааст. Малики яке аз мамлакатҳои тоисломии араб Нуъмон ибни Муنزир аввалин шуда дар бӯстони худ лола парвариш кардааст. Барои ҳамин ҳам онро гӯё шақоик ан-нуъмон номида бошанд. Тарҷуман тахтуллафзии ин ибора «лолаи Нуъмон» аст. Аммо шубҳанок аст, ки гули лола дар Шарқи Наздик танҳо дар замони Нуъмон, яъне дар асри VI милодӣ пайдо шуда бошад. Шояд, шақоик ан-нуъмон таҳрифи исми юнонии ин гул бошад, ки он *анемон* аст.

Худи исми Нуъмон яке аз исмҳои қадимии арабӣ буда маънои аниқӣ он гум шудааст. Аммо вобастагӣ онро ба калимане неъмат, яъне «бахшиш» инкор кардан душвор аст.

ОДИЛ

Дар қадим қариб ҳар як ҳокими мутлақ, ки номаш ба фатҳу зафарҳо машҳур мешуд, ягон лақаби навро ба худ ҷиҳат мекард. Қалимане *одил*, ки аслан арабӣ буда, лаънарош «боадолат», боинсоф» аст, аввалин бор дар асри X дар алқоби ҳукмронии Ғазнавӣ пайдо шуд. Ҳамчунин падари Султон Маҳмуди Ғазнавӣ, ки номаш Сабуктегин буд, лақаби ал-амир ал-одил, яъне «амири боадолат» дошт. Аз асри XI сар карда қалимане одилро ба алқоби ҳамаи шохонҳои султонҳои бузург ҳамроҳ мекарданд. Ҳатто вазирӣ Давлати салҷуқиён Низомул-мулкро *ал-вазир ал-одил* лақаб дода буданд. Одил ба сифати ном тақрибан дар асрҳои XV—XVI пайдо шудааст.

ОЛИМ

Агарчанде ки маънои лақаби *олим* «доншизманд» аст, лекин вай аввал на ба аҳли илму дониш, балки ба ҳукуматдорон тааллуқ дошт.

Ҳамчунин ханӯз дар асри XI милодӣ баъзе хонҳои сулолаи Қарохонӣ дар катибаҳо худро *ал-хоқон ал-олим* меномиданд. Атобақҳои Байнаннаҳрайн (Ироқ) лақаби *ал-малик ал-олим* доштанд. Баъди истилои муғул қалимане олим ҷузъи алқоби хонҳои Чингизӣ гардид.

Умуман, қалимане олим дар алқоби ҳукмронии асрҳои миёна маънои донишманди нуқтасанҷ не, балки маънои «ҳокими доно», «ҳокими хирадманд», «подшоҳи аз ҳамаи атбоъи донотар»-ро дошт.

Лақаби олимро ба вазирон низ ато мекарданд. Ғайр аз ин, қалимане олим дар таркиби иборати олимӣ фозил наъти ҳар шахсе буд, ки дар ягон соҳаи дониш ё худ касбу ҳунари шӯҳратманди гардидааст.

ОТУН

Пеш аз Революцияи Октябр қаноати саводмӯзро *отун* ё *бибиотун* меномиданд. Ин лақаб дар Осиёи Миёна тақрибан дар асрҳои XIII—XIV милодӣ ба вуҷуд

омадааст. Дар яке аз васиқаҳои замони Темурланг гуфта шудааст: «Фотимахотун, мулаққаба ба отун».

Чустучӯи маъхазӣ отун аз луготи эронӣ ва арабӣ натиҷае намебахшад. Дуруст аст, ки забонишиноси эронӣ Муин дар нашри нави луғати тафсирии «Бурҳони қотеъ» калимаи отунро аз феъли паҳлавии *отунтан* — «бофтан, дӯхтан» баровардааст. Аммо ин мулоҳизаи Муин як камбудии калон дорад. Гап дар он аст, ки аз калимаи ишораткунандаи нави кори ҷисмонӣ лақаби фахрӣ намесозанд. Дар ин сурат лақаби фахрӣ не, балки лақаби нисбӣ ба вучуд меомад ва ба ин гуна лақаб калимаи бибӣ ҳамроҳ карда намешуд. Умуман, исми ҳунаро машғулият одатан ба номи соҳиби он пайваста мешавад. Вале занеро *Фотимаотун*, ё худ *Отунфотима* номидан аз одат берун аст.

Шояд отун таҳрифи ягон лафзи туркӣ бошад? Дар ҳамаи васиқаи дар боло зикршуда номи ин отун Фотимахотун мебошад, ки шабоҳати отун бо хотун намоён шуда меистад. Яқин аст, ки *тун* чузъи *хотун* мебошад. Аммо ҳарфи *о* аз кучо бошад? Аз худӣ хотун буданаш мумкин нест, чунки як худӣ ҳамсадои *х* афтида наме-тавонад. Пешоянди *о* ягон маъно надорад ва чунии унсури луғавӣ дар забонҳои туркӣ маълум нест. Пас ин ҳам бояд таҳрифи ягон калима бошад.

Мувофиқи қоидаҳои умумии забон, одатан, агар ду садоноки якхела ба ҳам наздик истанд, бисёр вақт ба як ҳарф мубаддал мешаванд. Калимаи *ого* ё худ *оқо* маҳз ҳамин хел лафз мебошад. Дар Эрон ба ҷои *оқо сайид*, ё *оқо шайх* бештар *осайид*, *ошайх* мегӯянд. Маънои калимаи *ого*, умуман, «соҳиб, шахси бузургвор» аст ва онро дар қадим нисбат ба занон низ истифода мекарданд.

ПАҲЛАВОН

Дар соли 53-и пеш аз милод олами мутамаддуни он замонро як хабар ба изтироб даровард. Қўшунҳои то ҳол мағлубинашавандан Рим, ки мамлакатҳои Шарқро яқояк, зеру забар мекарданд, ба ҳоки давлати *Порт* дохил шуда тамомаи торумор ғаштанд. Ин лашкари бехтарини Рим буд ва онро худӣ Марк Лициний Красс, начотдиҳандан Рим, ки ду сол пеш аз ин бузургтарин шӯриши ғуломонро бо сардорин Спартак фуру нишонда буд, фармондихӣ мекард.

Давлати Порт дар асри III пеш аз милод ташкил ёфта, аввал фақат сарзамини Туркменистони Ҷанубии ҳозираро дар бар мегирифт. Охиста-охиста қўшуни *порт*-ҳо, ки аз қабилаҳои чорводори кўчманчини эроннажод иборат буд, тамоми Эронро фатҳ кард. Портҳо дар Эрон зиёда аз 400 сол ҳукмронӣ карда бошанд ҳам, аммо дар хусуси онҳо ахбороти эътимодноки таърихӣ ба мо омада нарасидааст. Он чизе, ки мо дар боран онҳо медонем, аз маъхазаҳои нопурраи юнонӣ гирифта шудааст. Худи истилоҳи порт ё *Портия* шакли юнонии калимаи эронии *парту* ё худ *партав* аст.

Давраеро, ки дар таърихи тамаддуни Эрон аз замонҳои портҳо то инкишофи дзлати Сосониён давом мекунад, дар адабиёти форсу тоҷик бештар давраи *пахлавӣ* ё худ *пахлавонӣ* меноманд. Аз чӣ сабаб ин давраро давраи пахлавӣ номиданд? Ба назари аввал чунин менамояд, ки *парту* ва *пахлу* калимаҳои каммонанданд. Аммо дар ҳақиқат *пахлу* шакли таъғирёфтаи *парту* аст. Гап дар он аст, ки ҳарфҳои забони эронӣ-ёни қадим аз талаффузи ҳозира бисёр фарқ мекарданд. Ҳарфи *т* дар калимаи *парту* ба *т*-и мо монанд набуд, тақрибан *th* англисӣ барин талаффуз карда мешуд. Барои ҳамин ҳам талаффузи *парту* ба *парсу* наздик буд. Дар равиши инкишофи забони қадимии эронӣ ҳамин ҳарфи *т*, ки монанди ҳарфи *с* буд, дар баъзе калимаҳо ба ҳарфи *х* мубаддал гашт. Калимаҳои ҳозираи форсӣ тоҷикии шаҳр, шох дар қадим шакли *хшатра* (*хшасра*), *хшайатия* (*хшайасия*) доштанд. Ҳамчунин калимаи *парту* мувофиқи ин қонуни забон аввал ба *парху*, баъд ба *пахру* табдил ёфтааст. Ҷойвазкунии ҳамсадоҳо дар таърихи забон ҳодисаи нодир нест. Баъд аз ин калимаи *пахру* боз ба як ҷараёни табaddулотии забонӣ дохил шуд, ки ин ба ҳарфи *л* иваз шудани ҳарфи *р* буд. Дар воқеъ, ҳаман калимаҳои аслии эронӣ ба монанди *гул*, *пул*, *сол* дар қадим ҳарфи *л* надоштаанд. Инҳоро *гурд*, *пурд*, *сорд* талаффуз мекарданд.

Ба ин тэрик, бо мурури замон калимаи қадимии *парту* ба *пахлу* мубаддал гашт. Баъд аз истилои араб эронӣён давраи пахлавониро ҳамчун замони шоҳону баҳодурони ҷасур ёдоварӣ мекарданд. Барои ҳамин ҳам калимаи пахлавон пеш аз ҳама марди майдонро, тимсоли Рустаму ёронашро, ки дар замони пахлавӣ гузашта буданд, ба хотир меовард. Аммо калимаи *пах-*

лавон маънои дигар ҳам дорад ва он «зӯр, мурди тавоно» аст. Ҳамин маъно аз калиман пахлу, ки «тан» «биқин», «пайкар», яъне тани нурзӯр аст, сар мезанад.

РАВШАНАК

Дар таърихи дунӣи қадим номи як шохзодадухтари бохтарӣ хеле машҳур аст. Юнониёни қадим ин номро ба шакли *Роксани* сабт карда, эронӣи қадим *Рухшона* мегуфтаанд. Дар китобҳои русӣ бошад онро *Роксана* меконанд.

Искандари Македонӣ баъд аз ғатҳи Эрон Бохтару Суғдро мағлуб карда буд. Зохиран Бохтар мамлақати таслимшуда менамуд, аммо ҳар ҷо-ҷар ҷо алаҳгахон шӯриш падидор мегаштанд. Подшоҳи юнонӣ медид, ки Бохтар гӯё дар ҷорраҳаи дунӣё воқеъ аст: дар самти ҷануб — Ҳинд, дар тарафи шарқ — Ҳитой, дар шимол — Хоразму Суғд. Албатта, дар ин мамлақат устувор шудан кори хеле душвор мебошад. Инак, Искандар духтари шоҳи Бохтар Рухшонаро хостгорӣ мекунад. Дар баробари ин ӯ ба лашкаркашҳои худ тақлиф менамояд, ки духтарони олинасаби бохтариро ба занӣ гиранд. Ҳамин тавр, табақаҳои болоии ғолибон ва мағлубшудагон ҳеш шуда, гӯё иттифок мебанданд. Баъд аз ҷанги Ҳинд Искандар ҳамроҳи зани бохтаринаш дар Бобул қарор мегирад. Дар соли 322 пеш аз милод Искандар вафот карда, ҳукми давлати бузургтарини дунӣи қадим, ки аз Юнон то Ҳинд ва аз Македония то Миср тӯл кашида буд, дар дасти Рухшона ва писараки хурдсоли ӯ мемонад. Шохзодадухтари бохтарӣ қариб даҳ сол ба инсфи олам ҳукмронӣ мекунад ва ниҳоят, дар соли 311 пеш аз милод дар натиҷаи табaddулотӣ дарборӣ кушта мешавад.

Номи Роксана дар китобҳои таърихӣи форсу тоҷикӣ Равшанақ талаффуз карда мешавад. Ҷи тавре ки мебинед, дар байни Роксани ва Равшанақ тафовути қалон аст. Аммо ҳам Роксана ва ҳам Равшанақ аз як ном икишоф ёфтаанд, ки ин ном дар қадим шакли *Раохшна* дошт. Азбаски дар забони қадимии юнонӣ садон *хш* вуҷуд надошт, онро ба ҳамсадон *кс* иваз карда буданд. Калиман раохшна рафта-рафта дар забони тоҷикӣ ба *равшан* мубадал гаштааст, чунки ҷои садон қадимии *хш*-ро дар бисёр калимаҳо садон *ш* гирифт-

таваст. Аммо осори садон **хш** ханӯз боқӣ мондааст. Калимаҳои *рахш*, *рахшон*, *дурахшон* аз як реша бо раохии нах қадимӣ мебошанд.

РАЙҲОН

Дониш, ахборот, албатта чизе хуб аст. Аммо бисёр вақт зай ба ҷои равшан кардани масъала онро боз мураккабтар месозад. Мо аз рӯи одат номи *Райҳонро* исми занона ҳисоб мекунем. Дар ҳақиқат ҳам дар замони мо касе писарро Райҳон ном наменонад. Вале барои ҷи духтарро номи Райҳон менамояд? Баргҳои зебои тару тоза, бӯи муаттари гӯҳи боғӣ, ки дар ҳавли қариб тамоми сокинони Осиёи Миёна месабзад, ба ҳаёл меоянд. Ин ҳама сифатҳои растании хушбӯӣ гӯё номро ҳам дилкашӣ бахш мекунанд. Сифатҳои нафис хусусан ба номи занона мувофиқ меоянд.

Вале ҳамина, ки қуният (лақаб)-и фохрии Берунӣ ба ёд меояд, похи назария дар бораи номи Райҳон тақон меҳӯрад. Ин донишманди бузургро Абӯрайҳон Муҳаммад Ал-Берунӣ меномиданд. Қуният асосан аз номҳои мардона таркиб меёфт. Вале даъво кардан мумкин аст, ки шояд дар ин ҷо Райҳон номи духтари Берунӣ бошад. Умуман, ҳеҷ маълумоте дар бораи духтардор будани Берунӣ нест. Аммо фарз кардем, ки мо намедонем, ки қуният Берунӣ аз қадом ном, номи писар ё духтар таркиб ёфтааст. Ҳамина ки шубҳаро дар хусуси ҷисми номи Райҳон бартараф кардани шудем, бар қасди ин исми қаҳрамони достони «Гӯрӯғлӣ» ба ёд меояд. *Райҳонарабо* қас сад кӯшиш кунад ҳам, ба қатори занҳо дароварда наметавонад.

Ақун дар хусуси қуният Берунӣ ҳам вазъият равшантар мешавад. Бояд хотирнишон кард, ки дар асрҳои X—XI милодӣ қуният на аз номҳои писару духтари худӣ шахс, балки аз номҳои маъмули мардона таркиб меёфт.

Номи Райҳон дар замони Берунӣ маънои дигар дошт. Бояд ҳаминаро дар назар гирифт, ки дар забони арабӣ аксарияти калимаҳо қанд маъно доранд. Решаи луғавии Райҳон ба калимаи *риҳ* наздик аст. Яке аз маъноҳои ин калима «қудрат, тавоноӣ» мебошад. Калимаи *риҳ*, ки маънояш «ҳаёт, ҷон» мебошад, низ ба *райҳон* хеле наздик аст. Бинобар ин номи Райҳонро

такрибан «кудратманд, чоиннок» гуфта тарчима кардан мумкин аст. Аммо ин маъное надорад, ки исми гиёҳи хушбӯйро, ки ба форсӣю тоҷикӣ *аспаргам* меноманд, ҳамчунин «чоиннок» ё худ «кудратманд» гуфта тарчима кардан лозим аст. Маънои дигари райҳон «хушбӯй» аст. Барои ҳамин ҳам, умуман, растаниҳои хушбӯйро ба арабӣ райҳон меноманд.

Райҳон чӣ тавр, рафта-рафта ба гурӯҳи номҳои занона дохил гардидааст?

Дар замони Муҳаммади пайгамбар духтарчаҳоро Райҳон не, балки *Райҳона* меномиданд. Бинобар маълумоти муаррихони қадими араб кинизаки худи Муҳаммадро Райҳона меномиданд. Эронияён райҳона гуфта дастан райҳонро меноманд. Ҳоло мо таъкид карда наметавонем, ки номи кинизаки Муҳаммад маҳз ҳамин маъноро дошта буд. Аҷаб нест, ки номи Райҳона шакли муаниас, яъне занонаи исми Райҳон бошад. Эҳтимол дорад, ки дертар номи Райҳонаро бо *аспаргам* иҷбағ меодагӣ шуданд. Аз тарафи дигар, дар мамлакатҳои исломии ғайриараб маънои аслии номи Райҳон охиаста фаромӯш шуда буд. Дар забон ин гуна ҳодиса бисёр рӯй медиҳад. Масалан, номи Азиз дар арабӣ маънои «муктадир, ғолиб»-ро дошт. Баъд дар эри таъсири маънои изофии калиман азиз вай маънои «ғиромӣ, арҷманд»-ро пайдо карда буд.

Азбаски номи Райҳонро бештар ба маънои «гиёҳи хушбӯй» мефаҳмидагӣ шуданд, ба назари мардум ин ном барои писарбача номуносиб намуд. Ҳамин тавр номи Райҳона шакли Райҳонро пайдо карда, «чинси» онро гуё тағйир дод.

РОКИЯ

Дар замонҳои гузашта қариб дар тамоми мамлакатҳои мусулмонӣ одамони бадавлат ба сари қабри наздиконашон санги тарошида мегузоштанд. Дар рӯи он одатан исм ва таърихи вафоти марҳум қанда мешуд. Пеш аз исм ягон ибора ё калиман васфу наът ҳам навишта мешуд. Занҳоро бештар Мастура, Муҳаддара, яъне «поқдоман» меномиданд. Ғайр аз ин, дар баъзе лавҳаҳо калимаҳои *рокиа* ва *соҷидаро* низ ҳамроҳ мекарданд. Ин ду калиман арабӣ тақрибан ба як

маъно, ба маънои «сачдакунандя» омадаанд. Ҳамин наът, яъне васф, дар китобҳо ба номи занҳои мӯътабар низ Ҳамроҳ карда мешуд.

РУСТАМ

Дар байни тоҷикон касе нест, ки кӣ будани Рустам Достонро надонад. Номи ӯ мутародиф, синоними паҳлавони мағлубнашаванда гардидааст. Ҳатто худ номашро низ ба маънои «баҳодур», «далер» шарҳ медодагӣ шудаанд. Маънои номи *Рустам* ҳарчанд ба мафҳуми «шучоъ» наздик бошад ҳам, аммо тарҷумааш дигар аст.

Мувофиқи достонҳои қаҳрамонии эронӣ Рустам навзод кӯдаки тануманд будааст, ки барои Ҳамин ҳам ӯро *Рустам* номидаанд. *Рут* ба забони паҳлавӣ «тан, ҷусса» гуфтаи аст ва *стам* маънои «зӯр, қавӣ»-ро дорад. Қалиман имрӯзани ситам як наът татаввурӣ Ҳамин *стам* аст.

САИД Ё САИД?

Забонҳои бошандагонии Осиёи Миёна ва Қазоқистон як хусусияти аҷоиб доранд. Дар ин забонҳо мафҳумҳои «сабз» ва «кабуд» бисёр омехта шудаанд. Масалан, ба қазоқию қирғизӣ ҳам алафи кабуд ва ҳам алафи сабз мегӯянд. Воқеан, дар забони тоҷикӣ низ Ҳамин аҳвол дорад мешавад. Ибораҳои алафи кабуд, дарахти кабуд, саҳрои кабуд, моро ба ҳеҷ ваҷҳ ба таъҷуб намеандозад, чунки ба мо чӣ гуна будани ранги алаф, дарахт ва саҳро маълум мебошад. Медонем, ки он сабз аст. Сабаби ин гуна иштибоҳ чандон ошкор нест. Шояд аз он бошад, ки рангҳои кабуд ва сабз дар камони рангин (спектр) наздик ҳама гирифтаанд ва фарқи байни онҳо кам аст. Баъд, ҷашмони одамон, ки дар офтобруйи бисёр мегарданд, дар зерин таъсири равшании зиёд рангҳои монандро дуруст шинохта наметавонанд, зеро ки пардаи шабакии ҷашм аз шуои бисёр афсурда мешавад.

Сабзро кабуд номидан дар бисёр мавридҳо ба иштибоҳ намеандозад. Аммо фарз кардем, ки шахсро таърифи «дар тан ҷоман кабуд дорад» гуфта нишона кардаанд. Оё ин гуна шахсро ёфтаи мумкин аст? Охир, ин нишона ҳам ба ҷоман кабуд, ҳам ба ҷоман осмонӣ-ранг, ҳам ба ҷоман сабз тааллуқ дорад.

Вақте ки мо маънои номи Саидро маълум карданӣ мешаедем, тақрибан ба ҳамин ҳолат афтода мемонем. Зоҳиран, тарҷуман номи Саид ҳеҷ душворӣ надорад. Дар ҳақиқат, Саид номи арабӣ буда, маънояш «хушбахт» аст. Лекин дар Тоҷикистон калимаи саид дар таркиби Саидалӣ, Саидбобо, Саидмуҳаммад, Саидмурод, Саидқул, Мирсаид барои номҳо дучор мешаванд. Азбаски чузъи *sa'id* хеле маъмул аст, мо наметавонем тахмин кунем, ки ин исмҳои мураккаб номҳои тасодуфӣанд. Агар маънои номи Саид «хушбахт» бошад, тарҷуман исми Саидалӣ бояд «Алии хушбахт», исми Саидбобо «бобои хушбахт», исми Саидмуҳаммад «Муҳаммади хушбахт», Саидмурод — «муродаш хушбахт», Саидқул — «банди шахси хушбахт», Мирсаид — «амири хушбахт» шавад. Аммо «Алии хушбахт», «банди шахси хушбахт», барои ибораҳо роҷеъ ба ном маънои муайян, маънои дуруст надорад.

Дар гузашта номҳои мураккаб бо Саид зиёд буданд. Саидқабар, Саидадхам, Саидашӯр, Саидқамол, Саидмузаффар, Саидмансур, Саидназар, Саиднуриддин, Саидхоҷа, Саидхошим ва ҳоказо. Ҳамин чиз моро ба он водор мекунад, ки калимаи саидро исми ҳос не, балки лақаб шуморем. Ба арабӣ ин гуна номҳо аз калимаи арабии сайид сар мешуданд, ки маънояш «бузург», «меҳтар», «касе ки аз авлоди Муҳаммади пайғамбар бошад», аст.

Аслан дар Арабистони қадим сайид пешвои қabila ё худ сарвари як қисми қabila буд. Амаки Муҳаммад Абӯтолиб низ сайид буд, бинобар ин баъд авлоди писари ӯ халифа Алиро сайид меномидагӣ шуданд. Ҳамчунин лақаби сайидро ба Муҳаммади пайғамбар низ тааллуқ мекарданд. Уро *сайиди олам*, *сайиди коинот*, *сайидно*, яъне «сайиди мо» меномиданд. Аз ин ҷост номи *Сайидқул*, ки маънояш «ғуломи сайид», яъне ғуломи Муҳаммад аст.

Рафта-рафта нисбат ба авлоди Алӣ лақаби сайидро ба исм ҳамроҳ мекардагӣ шуданд, ки дар натиҷа номҳои мураккаби монанди Сайидаббос, Сайидалӣ, Сайидҳасан, Сайидхусайн ба вуҷуд омаданд.

Фақат номи Саидмурод ба ин гурӯҳ дохил намешавад, чунки калимаи саид на аз *وسيد* сайид, балки аз *سعيد* саъид «хушбахт» сар задааст. Пас, маъ-

нон номи Сандмурод такрибан «дорандан муроди саъид, муваффақ» мебошад.

Бо вучуди он ки маъҳазн чузън санд дар исми Мирсайд калиман сайид аст, вай танҳо ба авлоди Алӣ вобаста нест. Мирсайид шакли дигари исми Амирсайид буда, зохиран аз ду лақаб *мир* (амир) ва *сайид* таркиб ёфтааст. Вале дар амал ин танҳо як лақаб мебошад.

САНГИН

Калиман *санг* яке аз қадимтарин луготи эронӣ мебошад. Дар забони санскрит *санга* маънои «санги маҳак» дошт. Аммо ин калима ба сифати исми ҳос дар Эрон бастонӣ кор фармуда намешуд. Номҳои *Санг*, *Сангин* голибан дар байни ҳуди тоҷикон маъмул буда, дар адабиёти таърихӣ қариб дучор намешаванд. Аз ин маълум мешавад, ки номи Сангин яке аз он номҳои «халқӣ» будааст, ки аъёну ашроф онҳоро чандон истеъмол намекард.

Умуман, хурофоти вобаста ба санг аз умқи замони қадим боқӣ мондааст. Дар Куръон шайтони раҷим маънои «шайтоне, ки сангсор карда шудааст» дорад. Қадимён боварӣ доштанд, ки санг ҳосияти дур кардани ҷину париро дорад. Барои ҳамин ҳам гунаҳкорро сангсор мекарданд, ки шайтон ё дигар рӯҳи нопок аз таънаш дур шавад.

Аз ҷиҳати дигар санг таҷассуми пайдорию мустаҳкамӣ ҳисоб мешуд. Бинобар ин исми Санг, Сангин ифодаи орзуи он аст, ки ҷони фарзанд сахт буда, умраш ҳам дароз мешавад.

Номҳое, ки маънои санг, «сангин»-ро ифода мекунам, дар байни халқҳои дигар ҳам маъмул буданд. Чунончи, номи юнонии Петрос, айнан ба маънои «санг» омада, исми ҳоси дӯстдоштан қариб тамоми халқҳои дунёи христианӣ ғардидааст. Дуруст аст, ки ба ин ҷиз дигар ҳам сабаб шудааст. Петрос номи яке аз авлиёҳои асосии христианҳо мебошад, ки ӯ мувофиқи таълимоти масеҳиён шогирди Исо буда, дар он дунё дарбони бихишт шудааст.

Дар Русия қадим номи Камень айнан маънои «санг»-ро дошт ва ин ном ҳанӯз дар асри XVII дар байни мардум истеъмол мешуд.

САОДАТ

Яке аз аломатҳои исми занона дар араби пасояндагӣ -ат мебошад. Барои ҳамин ҳам аксарияти номҳои тоҷикон, ки ба -ат мунтаҳо мешаванд, ба занона мансубанд. Исми Саодат яке аз номҳои анъанавии занона ҳисоб мешавад.

Аммо дар баъзе маҳалҳои Тоҷикистон номи Саодатро ба писарон ҳам мегузоранд. Албатта, барои бошандагони районҳои шимолӣ Тоҷикистон ва водӣҳои Ўзбекистон ин ном нисбат ба мард ҳеҷ аҳимияти ғарбӣ наменамояд.

Аммо дар асри XI номи Саодат номи мардона буд. Писари шоҳи машҳур Масъудӣ Саъдӣ Салмон Саодат ном дошт.

Исми Саодат дар баъзе мавридҳо ба сифати лақаби рӯҳонӣ низ истеъмоли мешуд.

СОБИР

Бисёр афсонаю ривоятҳои динӣ мусулмонон аз яҳудиёни қадим маъхуз шудаанд. Музофики яке аз ин афсонаҳо Оллоҳ Аюб ном авлиёро ба ҷанди бало гирифта карда, эътиқоди ӯро санҷида будааст. Аммо Аюби бечора ба ҳаман саҳтиҳо тоб оварда, номи худро ба ҳубӣ ёд мекардааст. Барои ҳамин ҳам дар китобҳои динӣ Аюбро ба Собир, яъне «сабркунанда», «ба-тоқат» муаллақаб кардаанд. Мусулмонон дар эри таъсири ҳамин ривоятҳо фарзандони худро ба шарафи Аюбпайгамбар Собир меномидагӣ шуданд.

СУЛТОН

Ҷанди сол аст, ки дар биёбони соҳили ҳалиҷи Форс дастаҳои фидоиёни озодихоҳи араб ба муқобили яке аз ҳукуматҳои имфеодалӣ нимҷазирани Араб муборизаи шадид мебаранд. Номи мамлакат, ки дар он мубориза давом дорад, Уммон аст. Ҳокими ҳамин давлат султон Қобус мебошад. Дар аввали асри XX дар дунё камаш даҳ император, қариб сад подшоҳи султон вучуд доштанд. Ҳоло дар ҷаҳон танҳо як императори Япония, даҳто барои подшоҳ мондаанду ҳалос. Қобус ҳам аз охири султонҳои рӯи дунё мебошад...

Аммо замоне буд, ки қариб ҳар як кишвари исло-

мӣ султони худро дошт. Калиман султон дар давлати Туркия дили даҳҳо миллион одамонро ба ларза меовард. Дар сурате, ки ҳукми султони Туркияи усмонӣ ба бисёр мамлакатҳои зердасти Осиё, Европа ва Африка раво буд, султонҳои казок таиҳо ба як авули қавми худ фармонравой мекарданду бас.

Баъд аз истилои мугул лақаби султон дар байни ҳокимони сулолаи Чингизӣ низ паҳн шуда, дар ҳуди Олтиӯрда мустаъмал гардид. Хонҳои мугул худро, одатан, *султони одил* меномиданд. Аз Олтиӯрда лақаби султон дар байни хонҳои қабилаҳои туркнажод паҳн гардид. Бузургзодагонӣ ўзбек, ки аз аввали асри XV сар карда пайваста ба Мовароуннаҳр тохтутоз мекарданд, лақаби султон доштанд. Умуман, ҳар кадом шахс аз авлоди Чингизӣ худро султон мешиношт. Аз ин ҷост, ки пешвоёни қабилаҳои казок худро султон меномиданд ва азбаски авлоди ин гуна султонҳо сол ба сол меафзуд ва баробари он шумораи султонҳо ҳам зиёд мешуд, рафта-рафта қариб ҳар як сардори авул султон гардид...

Лақабо баъзан пайдоиши аҷиб доранд. Султон низ аз қабили онҳост. Суол ба миён омаданиш мумкин аст, ки чи тавр калимае, ки маънои абстрактро ифода мекунад, унвони ҳоси ҳоким гардидааст. Ба назар ҷунон мерасад, ки ба ин сохти калима ҳам сабаб шудааст. Калиман султон бо ҷузъи пасини худ ба Лукмон, Нўмон, Раҳмон, Усмон барин номҳои маъмул монанд аст.

СУФРО

Агар решаи луғавии ҳамин номро дар забонҳои муҳталиф ҷустуҷӯй кардани шавем, он гоҳ ба ҷанд душворӣ дучор меем. Аз як тараф, калимае ба шакли *суфро* на дар арабӣ, на дар форсӣ, на дар туркӣ мавҷуд аст. Дар забони арабӣ ду решаи луғавиро бо ин калима муқоиса кардан мумкин аст. Яке *сафара* ба маъноҳои «ба сафар баромадан», «дурахшидан», дигаре — *сафара* (бо ҳарфи соди арабӣ) ба маънои «ҳолӣ будан», «озод будан» омадааст. Пас, ҷандин калиман арабиро ба суфро монанд кардан мумкин аст, ҷунончи *суфаро* — «сафирон», *сафро* — «талха», *суфра* — «зардӣ».

Оё мо метавонем гӯем, ки номи Суфро маҳз аз калимаи суфари, сафари ё худ суфари пайдо шудааст? Хар кадоми ин се калима аз Суфро фақат бо як харф фарқ мекунад. Мо ҳақиқатан ҳам ба кӯчан сарбаста расидем, вале як чиз бароямон раҳнамо шуда метавонад. Ин ҳам серистеъмолу маъмул будани номи Суфро. Дар ҳар деҳаи кӯхистон якҷанд Суфро ном занону духтаронро дучор мекунад. Аз ин рӯ маълум аст, ки номи Суфро бояд пайдоиши махсус дошта, ба ягон шахси таърихӣ ё худ афсонавӣ марбут бошад. Агар мо номи Суфроро бо номҳои дигари замина муқоиса кардаишавем, он гоҳ мебинем, ки Суфро бар вазни Заҳро, Соҳро, Ҳавво омадааст. Ин се ном номҳои заминаи «муқаддаси» дини ислом буда, дар Қуръон зикр ёфтаанд. Дар Қуръон Сафуро ном зани «ҳазрати» Мӯсо низ зикр гардидааст. Мо медонем, ки дар байни аҳолии мусулмонҳои Осиёи Миёнаи пештара номҳои қуръонӣ хусусан маъмул буданд. Лекин барои чӣ номи зани яке аз пайғамбарони мӯътабарии мусулмонон тамоми фаромӯш шудааст? Ҳақиқатан ҳам номи Сафуро дар байни аҳолии Осиёи Миёна мумкин гуфт тамоми истеъмоли наменшуд. Сабаб дар он аст, ки Сафуро ба Суфро ё ни ки Сайфура мубаддал шуда буд.

СУҲРОБ

Ҳамин ном шаҳодати он аст, ки татаввурӣ исми хос ва татаввурӣ исми ом ба се фарқ мекунад. Вагарна номи писари Рустам имрӯз бояд шакли Сурҳоб пайдо мекард.

Номи Сӯҳроб, ки аслан Сухроб буд, мураккаб аз калимаҳои суҳр, яъне «сурх» ва об, яъне «тобиш» мебошад. Сӯҳроб гуфта дар қадим санги қиматбаҳои лаълро меномиданд.

Умуман, на фақат дар калимаи суҳр ҳамсалоҳон х ва р ҷои худро иваз кардаанд. Ин ҳодиса дар татаввурӣ лафзи ҷарх ҳам мушоҳида карда мешавад. Дар забони паҳлавӣ калимаи ҷарх ҳамчун ҷахр садо мебуд. Эҳтимол дорад ки дар давраи барқарор шудани забони дарӣ талаффузи суҳр ва ҷахр душвор шуда, ин калимаҳо шакли сурх ва ҷархро ба худ гирифтаанд.

Номи Сӯҳроб ба туфайли «Рустам ва Сӯҳроб» ном достони Фирдавӣ маъмул гардидааст. Ханӯз дар аср-

ҳои XI—XII, яъне дар замони баъди вафоти Фирдавсӣ номи Сурхоб дучор мешавад. Баъд ин ном охиста-охишта аз даҳан монда, ба Сӯхроб иваз мешавад.

Сабаби пайдо шудани **х** ба ҷои **х** он аст, ки дар асрҳои аввали ислом ҳатти арабӣ нуктаҳои сари ҳарф ва зерини ҳарф надошт. Бинобар ин Сухроб, ки бояд нуктаи сари ҳарфи **х**-и «хутӣ» медошт, бештар Сухроб ҳонда мешуд. Бояд хотирнишон кард, ки **х**-и хутӣ ба луғати эронӣ хос нест. Агар Сӯхроб аслан Сухроб мешуд вай мебоист бо ҳарфи **х**-и ҳаваз навишта шавад.

ТОҶ

Соли 945 милодӣ барои хилофати Аббосӣ соли гардиши кулӣ буд. То ин вақт халифа ба номаш бошад ҳам, пешвои миллат ва ҳукмрони мутлақи мамлакатҳои исломӣ ҳисоб мешуд. Дар ҳамаи соли наҳс хонаводаи Буя бо қувваи лашкари кӯхистониҳои дайламі Бағдодро фатҳ намуд. Барои ҳукми халифа гӯё ҳалале нарасида буд. Номи халифа пештара барои дар рӯи сиккаҳо пеш аз номи ҳоким зарб зада мешуд, ҳудӣ ӯ мақоми пешвои дини мусулмононро нигоҳ медошт. Аммо халифа ба вазъияти як навъ банди Буявӣҳо афтада монда буд. Ҳукми Буявӣҳо хусусан дар давраи Абушучоъ Фанохусрав, ки дар таърих бо лақаби Азуд-уд-давлат, яъне «дасти давлат» машҳур аст, афзуда буд. Азуд-уд-давлат ҳар чӣ ки аз халифа талаб мекард, вай онро ба ҷо меовард. Аммо ба як чиз муқобилат нишон дод. Масъала дар болои лақаби Тоҷ-ул-миллат мерафт, ки ба он Азуд-уд-давлат мулаққаб шудани буд. Дар охири охири халифа маҷбур шуд, ки ҳамаи лақабро ба Азуд-уд-давлат ато кунад.

Халифа барои он ин лақабро ато кардан намехост, ки Тоҷ-ул-миллат маънои амиқ дошт. Маънои тоҷ таҷо афсар, қулоҳ аст, аммо Тоҷ-ул-миллат маъмури «шаҳси аввалини миллат», яъне пешвои миллат дорад. Тоҷ-ул-миллат барои лақаб фақат ба ҳудӣ халифа муносиб буд, на ин ки ба табаъ.

Аз ҳамаи давра лақабҳои мурақаб аз қалми тоҷ хеле маъмул шуданд. Чунончи, ҳокими ба лақабҳои Тоҷ-уд-давлат, Тоҷ-уд-дин, Тоҷу мулк ал-араб в-ал-аъҷам, яъне «пешвои мулки Араб ва Эрон», Тоҷ-ул-мулак в-ас-салотин соҳиб мешуданд. Ҳар тоифа лақаб-

хон худро дошт. Масалан, вазирон ба Тоҷ-ул-вузаро, уламо ба Тоҷ-ул-фуқаҳо мулаққаб мешуданд.

Аммо аз тамоми ин лақабҳо танҳо Тоҷ-уд-дин ба сифати ном дар Осӣи Миёна ва кишварҳои ҳамшафат маъмул гашт. Дар байни лақабҳои завоҷи инчунин лақаби Тоҷ-ун-нисо бо мурури замон ба исми хос мубаддал гаштааст. Ин ду ном баъзан ба шакли мухтасари Тоҷӣ истеъмол мешавад.

УСТОД

Ба таърихи мамлакатҳои исломӣ як чизи аҷоиб хос буд. Дар асрҳои миёна дар баъзеи онҳо ғуломони собиқ ҳукмронӣ мекарданд. Аммо ин ғуломон ба сари ҳокимият на дар натиҷаи шӯриши халқӣ, балки ба туфайли хислатҳои шахсӣ ва хизмати худ меомаданд. Аксарини ин гуна ҳокимон аз байни ғуломони туркнажод мебаромаданд. Лашкари он давра дар бисёр мавридҳо аз ғуломони турк иборат буд. Дар ин лашкар ҷанговари часуру бонистеъдод метавонист дар давоми 10—20 сол ба мақоми сарлашкар расад. Сарлашкар метавонист аз ҳарачу мараҷи талоши салтанат истифода бурда, аввал ҳукмрони воқеӣ, баъд султони давлат шавад. Асосгузори давлати Ғазнавиён Алптегин аз қабилҳои хамин гуна ғуломон буд.

Бо вучуди ин барои таърихи ислом ҳукмронии ғуломи сиёҳпӯст, зангӣ чизи бисёр ғайриодӣ аст.

Дар охири асри IX ва аввали асри X милодӣ Миср дар тахти ҳукмронии Тулуниён буд. Баъди заиф шудани Тулуниён ҳокимият ба дасти Кофур ном ҳочасароӣ даромад. Кофур омӯзгори амирзодагонӣ Тулуни буда, унвони *устод*ро дошт. Бо вучуди он ки Кофур ҳокими соҳибхатиёр шуда буд, ӯ лақаби амирро ба худ номуносиб шумурда, ба ҳамин номи устод ё худ *устоз* иктифо кард.

Тақрибан ду аср пеш аз ин дар Хирот *Устод Сис* ном шахс алами шӯришро бар зидди Аббосиён бардошта буд. Мо наметавонем, ки оё *Устод* як ҷузъи ном буд ё худ лақаб. Умуман, номи *Устод* ханӯз дар замонҳои Сосониён истеъмол мешуд. Чунончи яке аз сарлашкарҳои Хусрав Ануширвон *Устод* ном дошт. Шояд кайд аст, ки ҳатто дар асрҳои X—XI милодӣ, яъне асрҳои нашъунамонии дини ислом лақаб ё худ номи

Устод ба шахсоне тааллуқ дошт, ки исмашон мусулмонӣ набуд. Ғайр аз ҳамон Устод Сис, мо Устод Бундод ва Устод Хурмузро номбар карда метавонем. Устод Бундоди Сарахсӣ дар асарҳои Берунӣ зикр ёфтааст. Устод Хурмуз бошад дар аҳди Шараф-уд-давлан Бувай (солҳои 982—989 милодӣ) ҳокими Умон будааст.

Дар асрҳои баъдина лақаби устод бештар дар исмҳои рӯхонӣҳои исломӣ пайдо мешавад. Дар замони сӯфии машҳур Аҳмади Қом, яъне асри XI милодӣ лақаби устод одатан ба имомҳо мансуб буд, чунончи, дар «Мақомоти ҷандапил» (Аҳмади Қом) ном асари Садиуддини Муҳаммад Ғазнавӣ (асри XI милодӣ) Устод Имом Аҳмад Баҷастонӣ, Устод Имом Мавлоно Абдурраҳмон Обидӣ, Устод Имом Умар Маълободӣ, Устод Имом Муҳаммад Шодро номбар карда шудаанд. Аммо дар ҳуди ҳамон давра лақаби устод ба касибон низ хос будааст, масалан дар катори ҳамзамонҳои Аҳмади Қом Устод Усмоӣ Мисгар ҳам номбар шудааст.

Устод гуфта шахсонро меномиданд, ки дар касбу кори худ маҳорати махсус пайдо карда, шогирду пайравони зиёде доштанд. Аҷаб нест, ки дар баробари ин лақаби устод унвони эҳтиромкунанда буда, бо он олимону донишмандонро низ меномиданд. Шояд барои ҳамин ҳам яке аз муосирони Аҳмади Қомро Донишманд Устод Усмоӣ Ориф меномиданд. Шояд диққат аст, ки дар ин исм якбора се лақаби ба ҳам монанд, яъне *донишманд*, устод ва *ориф* дар як ҷо омадааст. Вале лафзи устод бештар ба маънои «омӯзгор», «муаллим» фаҳмида мешавад. Ҳол он, ки усто шакли дигари калимаи устод мебошад. Пас, шакли усто чӣ тавр ба вучуд омадааст?

Чунон, ки мо дидем, лақаби устод аввал голибан маънои «муаллим»-ро дошта, ба доираи васеи шахсон мансуб буд. Тақрибан аз асри XVI сар карда, калимаи устод бештар ба исмҳои ҳунаремандон ҳамроҳ мекардагӣ шуданд, зимнан оғро ба аввали ном пайваست мекарданд. Масалан, Устод Айӣ, Устод Муҳаммад, Устод Пӯлод, Устод Бобо меғуфтанд. Дар забони ғуфтугӯи талаффузи номҳои мураккаб одатан каму беш тағйир меёбад. Дар забони русӣ калимаи *мастер* якҷанд маъно дорад. Вале оғро мо ҳамчун устод ё худ усто кор мефармоем.

Аз давраҳои қадим подшоҳи Хитойро *фағфури Чин* меномиданд. Бо вучуди он, ки ин лақаб ба дигар ҳокимони Шарқ мансуб набуд, вайро лақаби аслии хитой шумурдан мумкин нест. Зимнан калимаи фағфур ба ҳуди хитойҳо маълум ҳам нест.

Ҳанӯз пеш аз истилои араб аҳолии Осиёи Миёна хусусан сугдиён бо Хитой робитаҳои мунтазами тичоратӣ доштанд. Пайдоиши лақаби фағфур маҳз ба сугдиён вобаста аст.

Хитойҳо подшоҳи худро «зодаи осмон», яъне «худоода» меномиданд. Сугдиён ин ибораи хитойро ба забони худ тарҷума кардаанд. Барои ҳамин ҳам истилоҳи *бағпур* ба вучуд омада буд, ки маънои он айнан «писари худо» аст. Аҳолии Осиёи Миёна алифбои арабиро қабул карда, маҷбур шуд, ки дар калимаҳои эронӣ ҳарфи п-ро ба ҳарфи ф иваз кунад. Ҳамин тавр бағпур ба бағфур мубаддал гашт. Баъд дар зерноти ҳарфи ф ҳарфи б-ро ба монанди ф талаффуз мекардагӣ шуданд.

ХОН

Дар районҳои шимолии Тоҷикистон ва дар бисёр маҳалҳои Ўзбекистон ба исми занон калимаи *хонро* ҳамроҳ мекунанд, масалан Ойшаро Ойшахон, Фотимаро Фотимахон, Хадичаро Хадичахон меноманд. Дар ин ҷо калимаи хон лафзи навозишу эҳтиром буда, аммо зоҳиран ба занон ҳеҷ муносибат надорад. Ҳақиқатан ҳам хон лақаби ҳокимони туркнажод буда, аввал танҳо ба подшоҳон тааллуқ дошт.

Ҳанӯз дар асри V милодӣ дар сарзамини Осиёи Миёнаи ҳозира давлати бузурги турк ташкил ёфта, дар сари он ҳукуматдороне меистоданд, ки соҳиби лақаби *хоқон* буданд. Ҳамин лақаб ба ҳокимони давлати ҳазар, ки аз дарёи Волга то соҳили ҷанубин баҳри Каспӣ имрӯза тӯл кашида буд, тааллуқ дошт.

Аввалин ҳокимони мусулмон, ки худро расман хон меномиданд, намоёндагонии сулолаи Карахониённи Туркистон буданд. Карахониён дар аввали асри XI тамоман Моғвароуинахрро фатҳ намуда, вилоятҳои онро дар байни худ тақсим карда буданд. Асосгузори ин сулола

Абдулкарим Сотук Бугрохон буд. Хамин лақаби *Бугрохон* баъд ба писараш ва наберааш мегузашт. Баъди фатҳи Мовароуннаҳр Бугрохон дар баъзе сиккаҳо худро *Бугрохоқон* ва *Қарохоқон* ҳам меномад. Ҳокиме, ки дар байни Қарохониён подшоҳи олий ҳисоб мешуд, дар баъзе катибаҳо соҳиби лақаби *хоқони одил* буд. Эҳтимол дорад, ки лафзи *хоқон* ва калимаи *хон* аслан ба як маъно қор фармуда мешуданд. Фарқаш ҳамин, ки калимаи *хоқон* бештар ба расмияту таширифот мансуб дошта, барои таъзим қор фармуда мешуд. Умуман, дар фарҳангҳои туркӣ нишон дода шудааст, ки *хон* аслан *хоқон* аст.

Дар «Шачаран турк» ном асари Абулғозӣ, ки ӯ дар миёнаи асри XVII хони Хева буд, гуфта шудааст, ки *хон*, *хоқон* ва *қоон* исмҳои се мартаба мебошанд. Ба фикри Абулғозӣ *қоон*, ки лақаби Чингизхон буд, мартабаи олист. Дуруст аст, ки дар мамлакатҳои мусулмонӣ ҳам ҳокими олии муғулхоро *хоқон* не, балки *қоон* меномиданд. Чунончи, ҳокими мутлақи Эронро *қоон-ул-азам* Хулогухон мегуфтанд. Аммо дар вақтҳои аввал калимаи *хон* танҳо ба номи ҳокими улус, яъне ба номи *қоон* ҳамроҳ карда мешуд. Аз ин маълум мешавад, ки *хон* шакли дигари калимаи *қоон* будааст.

Ба назар чунон мерасад, ки лақаби *хон* муҳаффафи *хоқон* буда, бештар ба исми ҳамроҳ карда мешуд. *Хоқон* бошад ҳолибаи исми мартаба ҳисоб мешуд. Барои ҳамин ҳам дар сиккаҳои ҳокими олии Қарохониён ба ҷои *хоқон* калимаи подшоҳ зарб зада шудааст.

Давлати хоразмшоҳон як силсилаи калони мартабаҳо ё худ тартиби муназзами дараҷот дошт. Табақаи олии ин давлат хонону умаро ҳисоб мешуданд. Аз давраи Қарохониён охири сад сол ҳам нагузашта буд, ки *хон* лақаби дарбориёни подшоҳ шуда монд. Аммо ба лақаби *хон* дар аҳди хоразмшоҳон ҳар амалдор соҳиб шуда наметавонист. Ин лақабро ҳудди подшоҳ ато мекард.

Баъди истилои муғулҳо лақаби *хон* лақаби олии ҳоким гардид. Аслан муғулҳо подшоҳи худро *қоон* меномиданд. Дар талаффузи мардуми Осиёи Миёна *қоон* дере нагузашта ба *хон* мубаддал шуд. Бо вучуди ин ҳар ҳукмрон лақаби *хон*ро қабул карда наметавонист. То асри XV, ҳатто баъд аз сарнагун шудани ҳокимияти

муғул, хонро танҳо аз зоти Чингизхон интихоб кардан мумкин буд. Ба вайрон кардани ин қонда ҳатто Темурланги ҷаҳонгир ҷуръат накард. Аммо Темур ва писараш Шохрух ва дигар Темуриён дар номаҳо худро *ҷаноби хони ағзам ва ҳоқони муаззам* меномиданд, ки ин лақаб собиқаи танҳо ба Чингизхон ва ҳокимони олии империяи муғул мансуб буд.

Пешвоёни қабилаҳои ўзбек, ки дар охири асри XV тамоми Осиёи Миёна ва як қисми Эронро Афғонистонро мусаххар карда буданд, аз зоти Чингизхон ҳисоб мешуданд. Бинобар ин ҳар як ҳокими ўзбек худро хон меномид. Тадричан ба унвони хон ҳукмронии хурду калон ва ҳатто пешвоёни қабилаҳо низ соҳиб шуданд. Ин расм аз қабилаҳои ўзбек ба қабилаҳои паҳи гардид, ки наҷодашон на муғулу на турк буд. Барои ҳамин ҳам пешвоёни қабилаҳои эроннаҷод, масалан луру бахтиёрҳои Эрон ба номашон калиман хонро ҳамроҳ мекарданд.

Дар давлати Бобуриёни Ҳиндустон унвони хон ҷаидон қадру қимат надошт. Баъзе дарбориён ҳатто ба *хони хонон* мулаққаб мешуданд.

Дар Осиёи Миёна унвони хон, ки то ҳуди Революцияи Октябр вучуд дошта, лақаби ҳокими Хева буд, синоними подшоҳ барин садо меод. Барои ҳамин ҳам ин лақабро бештар ба исми занҳо ҳамроҳ мекардагӣ шуданд. Дар Бадахшон баръакс, калимаи хон аломати маҳз исми мард мебошад. Сабабаш он аст, ки Бадахшон дар асрҳои XVIII—XIX давлати каму беш мустақил буда, таъзими унвону лақабҳои табақаи ҳукмронии он аз системаи рутбаҳои аморати Бухоро ва хони Хева фарқ мекард. Дар сарзамини, ки ба он Бадахшон дохил буд, ҳар як ҳоким, хоҳ хурд бошад, хоҳ калон, кӯшиш дошт, ки мустақилии худро бо ҳар восита маълум кунад. Барои ҳамин ҳам онҳо ба исми худ лақаби ҳукмронии мустақил, яъне хонро илова мекарданд.

ХУСРАВ

Дар мамлакатҳои исломӣ тамоми европонёро фарангӣ, ё худ ба арабӣ фаранҷӣ меномиданд. Ин истилоҳ аз номи давлати франкҳо сар задааст, ки дар асрҳои VIII—IX милодӣ дар авҷи иқтидор буд. Насбунамон империяи франкҳо ба аҳди Карли Кабир рост

меояд, ки ў 46 сол хукмронӣ кардааст. Ин хукмронии дуру дароз боиси пайдоиши истилоҳи нав гардидааст. Аз рӯи ривоятҳо ҳар бор ки мепурсиданд: «подшоҳи франкҳо кист?» дар ҷавоб мегуфтаанд: «Карол». (Ба забони славянҳои ғарб Карл ҳамчун Карол талаффуз карда мешавад.) Бинобар ин славянҳои ғарбӣ номи Каролро унвони подшоҳи франкҳо мепиноштигаӣ шудаанд. Ҳарчанд бошад аксарияти забониносони славян лақаби король (подшоҳ)-ро маъхуз аз номи Карл Кабир медонанд.

Дар забони форсӣю тоҷикӣ низ ба ҳамин монанд таъдбири маъно ба амал омадааст. Номи *Хисрав* ё худ саҳеҳтараш *Хусрав*, аз қадим боз дар байни тоҷикон маъмул аст, аммо маънояш дигар шудааст. Ҳақиқатан ҳам қадиман *хусрав* қариб аз худӣ замонӣ Фирдавсӣ сар карда ба маънои «подшоҳ» кор фармуда мешавад. Шоирон *хисрави сайёрагон*, *хисрави спехр*, *хисрави ховар*, яъне «подшоҳи осмон» гуфта маҷозан офтобро меномиданд. Аммо маънои аслии Хусрав ба «подшоҳ» ҳеҷ наздикӣ надорад.

Аз соли 531 то 579 милодӣ дар Эрон *Хусрав* Анӯширвон ном шоханшоҳи машҳур хукмронӣ карда буд. Муаллифони исломӣ ўро Нӯширвон меномиданд. Ҳол он ки Нӯширвон номи хос, не, балки лақаб аст. Дар соли 590, яъне баъди 11 соли даргузаштани Хусрав Анӯширвон ба тахти Эрон Хусрави дигар нишаста буд, ки ў низ бо лақаб (Парвиз) машҳур гардидааст. Ҳамин тавр дар давоми тақрибан 400 сол (бо ғосилаи 11-сола) дар Эрон ду Хусрав хукмронӣ карда буданд. Вақте ки ба самъи ҷаҳон насл номи подшоҳ як навъ садо дода фарқ танҳо дар лақаб мемонад, ном ба унвон баробар шуданаш осон аст. Зимнан, ҳар ду Хусрав ҳам дар байни муосирон ва ҳам дар адабиёти баъдина хеле машҳур буданд ва номи онҳо аломати мушаххаскунанда шуда наметавонист. Агар мепурсиданд, ки «сухан дар бораи кадом Хусрав меравад», гуфтан лоғим меомад, ки «дар бораи Хусрави Нӯширвон» ё худ «Хусрав Парвиз». Дар ин шароит ба исми ом мубадала шудани исми хос таъҷҷубовар нест.

Луғатшиносони форсӣю тоҷикӣ, албатта, медонистанд, ки маънои аслии Хусрав «подшоҳ» набуда, ҷизи дигар аст. Чунончи, мулаллифи «Ғиёс-ул-луғот» Хусравро таъаввури *хушрав* медонад. Ҳақиқатан ҳам ҷузъи аввали

ни исм маънои «хубӣ»-ро дорад. Забониносоии қадим Хусравро ҳамчун таҳриф, яъне шакли вайроншудаи иборан муосир фаҳмида буданд. Ҳол он ки Хусрав шакли тағйирёфта калиман мураккаби авестони *хусраваҳ* мебошад. Дар забони авестойи қузъи *ху* ба маънои «нек» ва «хуб» кор фармуда мешуд ва рафта-рафта ба калиман имрӯзаи *хуб* мубаддал гардидааст. Калиман *сраваҳ* бошад дар забонҳои эронӣ боқӣ намондааст. Аммо дар дигар забонҳои славянӣ ба *сраваҳ* наздик калиман *слава* ба маънои «шаъну шараф, шӯҳрат» кор фармуда мешавад. Дар забони авестойи *сраваҳ* бештар ба маънои «калом, сухан» кор фармуда, мешуд. Аз ин рӯ, хусраваҳ бояд ба маънои «хушкалом, хушгуфтор» тарҷума мешуд. Аммо дар забонҳои форсии тоҷикӣ феълӣ *сароидан* мавҷуд аст, ки саромадаш ба калиман авестоии *сраваҳ* хеле наздик буда, ба маънои «мадху сано гуфтан» низ кор фармуда мешавад. Бинобар ин калиман *сраваҳро* ба маънои «овоза, шӯҳрат» доништан ҳам мумкин аст. Аз эҳтимол дур нест, ки эронӣҳои қадим номи Хусравро на фақат бо орзуи хушгапу гуфтор шудани фарзанд, балки инчунин барои шӯҳратманд, некном гардидаи вай мемондаанд.

ШАҲРЗОД

Хонандаи афсонаҳои «Ҳазору як шаб» мумкин аст тахмин кунад, ки қузъи аввали номҳои Шаҳриёр ва Шаҳрзод як аст. Гуё хар ду ном аз калиман *шаҳр* сар мешавад. Дар ҳақиқат бошад ин ду ном ба якдигар танҳо зоҳиран монанданд.

Дар районҳои ҷанубию шарқии Тоҷикистон номҳои Шаҳригул, Шаҳрбону (баъзан Шаҳрибону менависанд), Шаҳримоҳ ба се маъмуланд. Оё ин номҳо бо номи Шаҳрзод вобастагӣ доранд? Аҷибаш ин аст, ки номҳои мазкур ҳам ба Шаҳрзод ҳеҷ муносибате надоранд. Вале ба Шаҳриёр чӣ?

Калиман *шаҳр* дар забони ҳозираи тоҷикӣ маънои «собиҳи калон, ки кӯчаҳо, раставу бозорҳо ва нуфузи зиёд дорад», пайдо кардааст. Вале дар қадим *шаҳр*, ё худ *хшасра* маънои кишвар, мамлакат ҳам дошт, чунки *хшасра* «ҳокимият, ҳукмронӣ, давлат», гуфтаи буд. Аз ин рӯ, маънои номи Ардашер (дар Эронӣ бостонӣ Арташасра номида мешуд) «ҳукми пок, солах» аст.

Аз номҳои мазкур номҳои Шахрбону ва Шахриёр мазмунан ба якдигар аз ҳама наздиктаранд. Шахрбону гуфта дар замони бостонӣ занн ҳокими шаҳр, маликаро меномиданд. Шахриёр, ё худ дар шакли қадимааш *Хшасрадара*, яъне шаҳрдор, ҳокими шаҳр, кишвар, мамлакат буд.

Мо шахси хушбахтро ба иборан дигар *бахтиёр* ва ёридихандаю хизматгормро *дастёр* меномам. Аслан бахтиёр на барои он бахтиёр номида шудааст, ки бахташ ёр аст ва дастёр на барои он гуфта шудааст, ки дасти ёрӣ дароз кардааст. Бахтиёр дар ҳақиқат *бахтдору* дастёр *дастдор* гуфтан аст. Ба монанди ин шахриёр аслан *шаҳрдор* буд. Сабаби ба *й* (чунки ҳарфи *ё*-ро иборат аз *й* ва *о* ҳисобидан мумкин аст) мубаддал шудани *д* дар он аст, ки дар вақти талаффузи ҳамсадоҳои *т* ва *д* забон сакта меҳӯрад ва ҳарфи *й*, ки на ҳамсадою ва на садонок аст, мушқилро осон мекунад.

Азбаски маънои аслии калимаи шаҳрбону бо мурури замон мубҳам гашта буд, одамон исми Шахрбонуро иборат аз ду ном: Шаҳрӣ ва Бону гумон карда номҳои Шаҳригул, Шаҳримох, Шаҳрихон сохтаанд.

Акиун ба Шаҳрзод бармегардем. Шаҳрзод аслан Чехрозод будааст. Ин номи қадимии эронӣ маънои «чехран озода», яъне «чехран зебо» дорад. Вале калимаи *чехр*, *чехра* аслан аз лафзи бостонии *читра*, ё *чисра* тасаввур ёфта, маънои асосан «зот, наҷод» буд. Бинобар ин Чехрозодро ба маънои «аз зоти наҷиб, хуб» ҳам фаҳмидан мумкин аст.

Дар забони арабӣ калимаҳои хориҷӣ, ки ҳарфи *ч* доранд, одатан бо ҳарфи *ш* навишта мешаванд. Ҳамчунин дар арабӣ *чатрангро шатранҷ*, чойро *шой*, чокар («хизматгор»)-ро *шокир* мегуфтанд. Ҳарфи *ч* дар номи Чехрозод низ дар ҳатти арабӣ ба *ш* мубаддал гашта худн он шакли *Шаҳрзодро* пайдо кардааст.

ШЕР

Дар аксарияти шиор, яъне нишонаҳои махсуси давлат, кишвар, шаҳр тасвири шер дида мешавад. Оё ин тасодуфист?

Герби ё худ шиори давлатии Эрон аз қадим боз шери шамшер дар ҷангал ва офтоби тулӯшавандаро

тасвир мекунад. Қариб дар ҳамаи халқҳо шер шоҳи олами ҳайвонот ҳисоб мешавад. Вай таҷассуми шучо-вту далерӣ мебошад.

Номҳое ба маънои «шер» дар ҷамии халқҳое, ки бо ин ҳайвон каму беш шинос буданд, дучор мешавад. Арабҳо то сад ном доштанд, ки мафҳуми «шер» дар онҳо дарҷ ёфта буд. Аммо аҷибаш ин нест.

Дар замони ҳулафои Аббосӣ, яъне то давраи истилои мугул номҳои *Маликшер* ва *Шермалик* пайдо шуда буданд. Таркиби калимаҳои малик ва шер тасодуфӣ набуд. Гап дар он аст, ки номҳои мураккаб, одатан аз ду лақаб, ба монанди Маликшоҳ (аз асри XI маълум аст), ё худ аз лақаб ва исми маъмул (Маликсанҷар — асри XII) ва ё ду исми маъмул (Мухаммадалӣ) сохта мешаванд. Аммо Шер исми маъмул набуд. Вай алоҳида ҳатто қариб истеъмоли намешуд. Дуруст аст, ки номи Шерак аз замони Куруш, яъне 500—600 сол пеш аз милод маълум мебошад. Лекин Шер аз Шерак ба ҳар ҳол фарқ мекунад.

ШОКИР

Тамоми номҳое, ки аз Абд оғоз меёбанд, ба монанди Абдулаҳад «банди худон ягона», Абдулазиз «банди худон Бузург», Абдулғафур «банди худон Бахшанда», Абдуррасул «банди пайғамбар», марбут ба исмҳои Оллоҳ ё худ исми лақабҳои пайғамбар ва авлиёи ислом мебошанд. Лекин баъзан номҳои мураккаб ба Абд дучор мешаванд, ки онҳоро на ба исмҳои Оллоҳ, на ба лақабҳои авлиё марбут қардан мумкин нест.

Исми Абдулфакр аз арабӣ ҳамчун «банди фақир», яъне, шахси хоксор» тарҷума қарда мешавад. Фақир ба Оллоҳ ва ё ба пайғамбару авлиё ҳеҷ муносибат надорад. Пас, маънои ин номро дар ҷои дигар ҷустуҷӯ қардан лозим аст.

Аз қадим меъморҳои машҳур исми худро дар рӯи девори бинои сохтаашон навишта мемонданд. Дар ин катибаҳо аввал номи ҳоким навишта, баъд исми меъмор тақрибан ба шакли *абд-ул-фақир ал-мўхтоҷ ила раҳматилло*» оварда мешуд, ки маънояш «банди хоксори ба бахшиши Оллоҳ мўхтоҷ» мебошад. Номҳои

Абдулфақир, Мӯҳтоҷ, Раҳматулло маъхуз аз ҳамин гуна катибаҳо мебошанд.

Соҳибони тахту тоҷ дар катибаҳои худ кӯшиши мекарданд, ки муносибати худро ба Оллоҳ ифода кунанд. Мақсад аз ин пурқувваттар кардани ҳукми худ буд. Масалан, ҳоким дар девори масҷиде *шоқир линеъматиҳи* навишта, бо ҳуди ҳамин нишон додани мешуд, ки ӯ сазовори неъматӣ ӯ, яъне Оллоҳ шудааст. Шоқир линеъматиҳи дар арабӣ «миннатдор барои бахшиш, меҳрубонии ӯ» гуфтаи аст.

Ҳар як номи маъмул одатан ягон маъҳази муайян дорад, ки он ё катиба, ё достони дӯстдоштан халқ, ё анъанаи ҷаидинасра мебошад. Баъзан сабаби дар миёни халқ паҳн гаштани ном он аст, ки соҳиби ном дар вақташ бо ягон кори нек ва ё икдоми бузург машхур гашта буд. Бинобар ин номи маъмул худ аз худ, мувофиқи завқи ягон шахс пайдо наместавад. Номи Шоқир низ ҳамин гуна маъҳази муайян дорад.

ЭШОН

Мувофиқи қондан қадимии тоҷикон дар аснои таъзими шахс ӯро ба исм не, балки бо лақаб ё исми вазифаш хитоб мекарданд. Аммо баъзан нисбат ба шахси бузургвор таъзим ба ҳадде мерасид, ки ӯро бо қалимаҳои муваҳхам мушаххас мекарданд. Яке аз ин қалимаҳо лафзи *эшон* буд, ки он дар ҷумла ба сифати ҷонишини шахси сеюми ҷамъ, яъне ба ҷои қалимаи онҳо истеъмоли мешуд.

Имрӯз мо *эшон* гуфта маҳз рӯҳонии дини исломро мефаҳмем. Лекин дар замонҳои мо ҳам шахси рӯҳониро бо як қалимаи эшон хитоб кардан аз рӯи одоби нест. Диндорон дар ин гуна мавридҳо ба лафзи эшон қалимаҳои *доммуло*, *мулло*, *ҷаноб* ва ғайраро ҳамроҳ мекунанд. Ҳол он ки мебоист ӯро танҳо *ҳазрати эшон* номид.

Пайдоиши унвони эшон бо истилоҳи ҳазрат зич алоқаманд аст. Дар асри X *ҳазрати олии халифия* гуфта халифани Аббосиро меномиданд. Ин истилохро тақрибан ба маънои «бехтарини халифаҳо» ё худ «олитарини халифаҳо» фаҳмидан мумкин аст. Ибораи ҳазрати эшон дар асри XI пайдо шуда, нисбат ба ҳар шахси

мӯътабару бузургвор, хусусан доир ба ахли тасаввуф, яъне сӯфиён, истеъмои мешуд. Агар ин истилохро ба забони имрӯзаи мо тарҷума кардаи шавем, тақрибан «бехтарини онҳо» ё худ «олитарини онҳо» мебарояд.

Баъдҳо одамон ҳазрати эшонро мушобеҳи ҳазрати амир, ҳазрати мавлоно, ҳазрати султон барин истилохот доишта, чузъи эшонро ба маънои лақаб ё унвон мефаҳмидагӣ шуданд.

ЯЪҚУБ

Шакли арабии номи ибронии *Якоб* аст, ки онро русҳо *Яков* талаффуз мекунад. Номи *Яъқуб* дар байни арабҳо танҳо баъд аз ғалабаи ислом пайдо шуда буд. Аммо решаи луғавии онро аз забони арабӣ ҳам баровардан мумкин аст.

Дар китоби яҳудиён, ки дар русӣ ба унвони Библия ва дар тоҷикӣ ба унвони Таврот бештар зикр мешавад, нақли таваллуди Яъқублайғамбар ҳаст. Аз рӯи ин ривоятҳои афсонавии динӣ дар онлаи пайғамбар Исоҳок дугоникҳо таваллуд меёбанд. Яке аз ин дугоникҳо гӯё бо дасташ пошнаи пии бародарашро дошта истода будааст, ва аз ҳамин сабаб ўро *Яъқуб*, ки дар ибронӣ ба маънои «пошнаи по» омадааст, номиданд. Вале номи Яъқубро, ки мебоист *Наъқуб* нависем, бо калимаи арабии *ақиб* — «қафо» муқоиса кардан мумкин аст. Дар ин сурат маънои Яъқуб «аз қафо оянда», «пасоянда» мешавад.

ҚАҲРАМОН

Бисёр вақт чунон мешавад, ки маънои ном ҳарчанд равшантар бошад, таърихи он ҳамон қадар мубҳамтар аст. Номи *Қаҳрамонро* ба забони тоҷикӣ тарҷума накунем ҳам мешавад. Ҳама медонад, ки маънои он «далер, паҳлавон» мебошад. Вале агар мо таърихи ин калимаро таҳқиқ кардаи шавем, баъзе ҷиҳатҳои номаълумро мушоҳида мекунем. Дар арабӣ *қаҳрамон* гуфта гумошта ё худ ба иборан замони мо мудирӣ хоҷагиро меномиданд. Дар айни ҳол ханӯз дар даврани Темуриён қаҳрамон яке аз лақабҳои фахрии подшоҳон буд. Чунончи, яке аз ҳокимони бузургтарини асри XV

Шоҳрухро дар хутба *қаҳрамони моъ ва тин*, яъне «қаҳрамони об ва замин» меномиданд. Оё ин ду қаҳрамон монандӣ доштанд? Баъд чаро қаҳрамонро ба маънои «далер, паҳлавон» кор мефармудагӣ шуданд?

Қалимаи қаҳрамон аслан эронӣ буда, дар қадим ба шакли қаҳрамон истеъмол мешудааст. Эҳтимол дорад, ки қаҳрамон дар ибтидо ба монанди калимаи худо ба маънои умумии «хукмфармо», «идоракунанда» истифода мешудааст. Дар забони арабӣ калимаи қаҳрамон шакли қаҳрамон пайдо карда, идоракунанданро молу мулк, гумоштаро ифода менамуд. Ҳол он ки дар забонҳои форсӣ тоҷикӣ маънои «хукмфармо» маънои асосии ин калима гардид. Аз ин рӯ, қаҳрамони моъ ва тин «фармонфармои обу замин», яъне «подшоҳи баҳру хушкӣ», «подшоҳи олам» гуфта шуд.

Лафзи қаҳрамон тасодуфан ба калимаҳои арабии *қаҳара* «ғалаба кардан», *қаҳҳор* «ғолиб», *қоҳир* «забардаст» монанд омада буд. Зимнан дар арабӣ исми фонӣ, яъне исми шахси амалкунанда дар бисёр мавридҳо ба пасояндӣ — он хотима меёбад. Ҳамин чиз боиси он гардид, ки лафзи қаҳрамонро аз рӯи луғавии *қаҳара* «ғалаба кардан» мепиндоштагӣ шуданд. Аз тарафи дигар, қаҳрамон то як дараҷа бар вазни *паҳлавон* меомад, ки ин ҳам барои ба маънои «забардаст», «далер», «баҳодур» фаҳмидани он ба андозае сабабгור шуд.

ЧАМОЛ ВА КАМОЛ

Мардуми Осиёи Миёна аз рӯи одати кӯҳна ба фарзандони худ номҳои менамоянд, ки онҳо ё аз рӯи таркиб ё аз ҷиҳати вазну қофия шабоҳат доранд. Аксар вақт бародари *Қамолиддин* *Ҷамолиддин* номда мешуд ва баръакс бародари *Ҷамолиддин*ро *Қамолиддин* меномиданд. Дар ҳақиқат ҳам ин номҳо на фақат аз ҷиҳати оҳанг, балки аз рӯи мазмун ҳам наздиканд. Хонандаи нуктасанҷи ҳамин сатрҳо дарҳол эрод гирифта метавонад, ки аз рӯи мазмун *Қамо*л ва *Ҷамо*л чандон наздик нестанд, чаро ки маънои калимаи *қамол* «пуррагӣ, фазилат» ва маънои *ҷамол* «зебӣ» аст. Пас, биёед ба таърихи ин ду калима муроҷиат намоем.

Номи шутур дар аксарияти забонҳои европоӣ як

хел, яъне сател омадааст, ки ниро мо камел меҳонем. Дар забони арабӣ бошад, шутурро голибан чамал меноманд.

Ба назар намоён аст, ки сател ва чамал калимаҳои хеле монанд ҳастанду аммо ҳарфҳои аввалинашон фарқ мекунанд. Шояд онҳоро ҳам муқойса кардан мумкин бошад.

Калимаи сател ба монанди бисёр калимаҳои дигар ба забонҳои европӣ аз забони латинӣ дохил шудааст. Аммо маълум аст, ки римӣҳои қадим дар ватани худ шутур надоштанд ва шутур қор намефармуданд. Мақоли шутур нимҷазираи Арабистон ва мамлакатҳои ҳамсоя буданд. Зодгоҳи шутурро аксарияти олимони Бохтар медонанд.

Шубҳае нест, ки калимаи сател дар забони латинӣ аз забони ибронӣ иқтибос шудааст. Яҳудиёни қадим, ки мамлакаташон ба империяи Рим тобеъ буд, шутурро гамел меномиданд. Ҳарфҳои к ва г аз рӯи қоидаҳои умумии забон метавонанд ҳамдигарро иваз кунанд. Бояд гуфт, ки ҳарфҳои ки (С) ва г (С) дар алифбони латинӣ аз ҷиҳати нақш ҳам хеле монанданд.

Чунон ки маълум аст, забонҳои ибронӣ ва арабӣ пайдоиши умумӣ дошта, ин умумият дар мисоли калимаҳои гамел ва чамал низ исбот мешавад. Дар воқеъ, бо мурури замон дар садоҳои ин ду забон тафриқа ба вуҷуд омада, арабҳо г-и қадимиро ҳамчун ч талаффуз кардан гирифтанд. Дар забони ибронӣ бошад ҳарфи ч аслан вуҷуд надошт.

Барои бодиянишинони нимҷазираи Арабистон ва кишварҳои ҳамшафат аз шутур дида ҷизи азизтар набуд. Шутур барояшон ҳам хӯрок (шир ва гӯшт), ҳам пӯшок (пашм), ҳам пойафзол (ҷарм), хона (хаймаи намадия), ҳам нақлиёт, ҳам маркаи ҷангӣ буд. Аз назари кас он ҷиҳат ҳам ғойб намешуд, ки шутур ҳафта-ҳафта беҳӯроку беоб дар биёбони сӯзон роҳ мепаймуд ва ба манзил расида ба хору хас ва оби шӯр қаноат мекард. Хуллас, шутур боигарие буд, ки онро барои бодиянишини касе гӯё қасдан ин қадар муқаммал офаридааст. Дар назари аҳли биёбон ғайр аз шутур ҷизе набуд, ки ба монанди вай дорандаи ҳаман ҷиҳатҳои хуб бошад. Калимаи арабии камол мафҳуми абстракт дошта, маънояш «шомили хусусиятҳои хуб», «ҷамъи сифатҳои беҳтарин» аст.

Хамин тарик, эҳтимол аст, ки калимаҳои *камол* ва *чамол* аз як сарчашма баромада, дар маъноҳоишон бо мурури замон тафовут пайдо шуда бошад. Дар асрҳои миёна яке аз лақабҳои фахрии Чамолуддин буд. Агар хамин лақабро мо дар асоси луғати ҳозирин араби маънидод кунем, мебоист онро «зебони дин» гуфта тарчима кунем. Аммо ин гуна тарчима маънои равшан надорад. Феълҳои, ки аз ин реша сар мезананд, ғолибан ё маънои «зебо» ва ё «накӯ будан» ё худ маънои «чамъ кардан», «дар бар гирифтани»-ро ифода мекунанд. Чунинчи, тарҷумани феъли *аҷмала* «чамъбасти кардан», «хулоса кардан», «хуб кардан» мебошад.

ШАРҲИ
ИСМҲО

ИҲТИСОРОТ ВА АЛОМАТҲОИ ШАРТЯ

а.— арабӣ

(а.) — номҳои аз луғати арабӣ
сохташуда

а.— иб.— аз ибрий ба воситан
арабӣ маъхузшуда

а.— юн.— аз юнонӣ ба воситан
арабӣ маъхузшуда

з.— занона

кал.— калима

м.— мардона

муғ.— муғулий

мурак.— мураккаб

ниг.— нигаред

тур.— туркӣ

э. қ.— эронии кадим

ӯзб.— ӯзбекӣ

Дар сурате, ки аломати аз
кадом забон будани ном ву-
чуд надорад, ин ном номи то-
ҷикӣ ҳисоб карда шудааст. Дар
сурати набудани аломати з. ва
ё м. ин номро мансуб ба мар-
ду зан бояд шумурд.

Аббос — а. м. «сахтгир».

Аббосали — а. м. мурак. аз Аб-
бос ва Али. Бештар дар бай-
ни шийён маъмул буд.

Аббосулло — м. мурак. аз Аб-
бос ва Оллох.

Абдаз — м. Маънояш норав-
шан.

Абдибек — м. мурак. аз Абдӣ
ва Бек.

Абдол — м. аз лафзи арабин
абдол, чамъи *бадил*, ба маъ-
нои «ҷонишини худо», яъне
авлиё.

Абду — а. м. «банди (худо)».

Абдуазиз — ниг. Абдулазиз.

Абдуазим — ниг. Абдулазим.

Абдуалӣ — а. м. «банди Али».

Абдуаҳад — ниг. Абдулаҳад.

Абдубак — ниг. Абдубек.

Абдубасир — ниг. Абдулбасир.

Абдубасит — ниг. Абдулбасит.

Абдубашир — ниг. Абдулбашир.

Абдубек — м. мурак. аз кал. а.
абд — «банда» ва кал. тур.
бек — «соҳиб». «Банди со-
ҳиб», яъне худо.

Абдувадуд — ниг. Абдулвадуд.

Абдувалӣ — ниг. Абдулвалӣ.

Абдувахҳоб — ниг. Абдулвах-
ҳоб.

Абдувосеъ — ниг. Абдулвосеъ.

Абдувосит — ниг. Абдулвосит.

Абдувоҳид — ниг. Абдулвоҳид.

Абдуззоҳир — а. м. «банди Ма-
далгор ва Пирӯз».

Абдуззуннуи — а. м. «банди
Зуннуи».

Абдуззуннуи — ниг. Абдуззуннуи.

Абдузоҳир — а. м. ниг. Абдуз-
зоҳир.

Абдуззуннуи — ниг. Абдуззуннуи.

Абдукабир — ниг. Абдулкабир.

Абдукарим — ниг. Абдулкарим.

Абдукомил — ниг. Абдулкомил.

Абдул — (а.) м. чузъи аввали
Абдулазиз, Абдулкарим ба-
рини номҳо.

Абдулазиз — а. м. «банди Қуд-
ратманд».

Абдулазим — а. м. «банди Бу-
зург (яъне Оллох)».

Абдулалӣм — а. м. банди ху-
дои Доно».

Абдулалӣшоҳ — м. «банди Али-
шоҳ».

Абдуалӣ — ниг. Абдуалӣ.

Абдулатиф — ниг. Абдуллатиф.

Абдулаҳад — а. м. «банди ху-
дои Яққа».

Абдулбасит — а. м. «банди ху-
дои Хурсандқунанда».

Абдулбашир — а. м. «банди
худои Муждарасон».

Абдулвадуд — а. м. «банди
худои Меҳрубон».

Абдулвалӣ — а. м. «банди ху-
дои Соҳиб».

Абдулвахҳоб — а. м. «банди
худои Босаховат».

Абдулворис — а. м. «банди ху-
дои Абдзанда».

Абдулвосеъ — а. м. «банди ху-
дои Дарбаргиранда».

Абдулвоҳид — а. м. «банди ху-
дои Яғона».

Абдулкабир — а. м. «банди ху-
дои Бузург».

Абдулкарим — а. м. «банди ху-
дои Саҳӣ».

Абдуллатиф — а. м. «банди
худои Некӯкор».

Абдулло — а. м. «банди Ол-
лоҳ».

Абдулмани — ниг. Абдулмуни
 Абдулмалик — а. м. «бандан
 Фармонраво (яъне Оллоҳ)»
 Абдулманин — а. м. «бандан
 худон Нейматдиханда»
 Абдулманоф — а. м. «бандан
 бути Маноф»
 Абдулмасеҳ — а. м. «бандан
 Масеҳ (яъне Исо-пайгамбар)»
 Абдулмасеҳо — ниг. Абдулма-
 сеҳ
 Абдулмасихон — ниг. Абдулма-
 сеҳо
 Абдуламачид — а. м. «бандан ху-
 дои Бузург»
 Абдулмуни — а. м. «бандан ху-
 дои Еридиханда»
 Абдулмуталиб — а. м. «бандан
 Муталлиб», Лакаби чадди
 Муҳаммад.
 Абдулмуъмин — а. м. «бандан
 имондор»
 Абдуназар — ниг. Абдуназар
 Абдуниёз — ниг. Абдуниёз
 Абдуносир — ниг. Абдуносир
 Абдулодӣ — ниг. Абдулҳодӣ
 Абдулолим — а. м. «бандан ху-
 дои Донайда»
 Абдулраззоқ — ниг. Абдулраз-
 зоқ
 Абдулфайёз — а. м. «бандан ху-
 дои Босаховат»
 Абдулфаттоҳ — а. м. «бандан
 худон Кушоншдиханда»
 Абдулфатҳ — ниг. Абдулфатҳ
 Абдулфақир — а. м. «бандан
 фақир», яъне «камина»
 Абдулфозил — а. м. «бандан
 худон доно»
 Абдулфотех — а. м. «бандан ху-
 дои Кушоянда»
 Абдулҳалил — а. м. «бандан

Халил (яъне бандан Ибро-
 хим-пайгамбар)»
 Абдулҳолиқ — а. м. «бандан ху-
 дои офаранда»
 Абдулғафур — а. м. «бандан
 худон афқунанда»
 Абдулғаффор — а. м. «бандан
 худон омуришқунанда»
 Абдулғиёс — а. м. «бандан ху-
 дои фаръедрас»
 Абдулғозӣ — ниг. Абдулғозӣ
 Абдулжаъӣ — а. м. «бандан ху-
 дои пурзӯр»
 Абдулҳай — а. м. «бандан ху-
 дои ҳаётбахш»
 Абдулҳақ — а. м. «бандан ху-
 дои ҳақиқӣ»
 Абдулҳаҳҳор — а. м. «бандан
 худон пирӯзманд»
 Абдулқодир — а. м. «бандан
 худон тавоно»
 Абдулқосим — ниг. Абдулқосим
 Абдулқуддус — а. м. «бандан
 худон пок»
 Абдулҳай — а. м. «бандан ху-
 дои абадзинда»
 Абдулҳаким — а. м. «бандан ху-
 дои хирадманд»
 Абдулҳалим — а. м. «бандан ху-
 дои таҳаммулқунанда»
 Абдулҳамид — а. м. «бандан
 худон сутуда»
 Абдулҳаннон — а. м. «бандан
 худон бахшоянда»
 Абдулҳасан — а. м. «бандан Ҳа-
 сан (писари Алӣ)». Бештар
 дар байни шийёи маъмул буд.
 Абдулҳодӣ — а. м. «бандан ху-
 дои раҳнамо»
 Абдулҳозир — а. м. «бандан ху-
 дои ҳамаҷой»

Абдулхомид — а. м. «бандан худон силосгузор»
Абдулхорис — а. м. «бандан худон хифақунанда»
Абдулхусайн — а. м. «бандан Хусайн (писари Алӣ)», Бештар дар байни шийён маъмул буд.
Абдулҷаббор — а. м. «бандан худон тавоно»
Абдулҷалил — а. м. «бандан худон бузург»
Абдумавлон — а. м. «бандан соҳиб»
Абдумалик — ниг. Абдулмалик
Абдуманнон — ниг. Абдулманнон
Абдумахмад — ниг. Абдумухаммад
Абдумачид — ниг. Абдулмачид
Абдумурод — м. мурак. аз калимаҳои *абд* — «банда» ва *мурод* — «орзу», «мақсад» (яъне «бандан орзу», «орзуманд»)
Абдумуслим — ниг. Абӯмуслим
Абдумуталлиб — ниг. Абдулмуталлиб
Абдумухаммад — а. м. «бандан Мухаммад»
Абдунабӣ — а. м. «бандан пайғамбар (Мухаммад)»
Абдуназар — м. мурак. аз кал. а. *абд* — «банда» ва *назар* — «нигоҳ (яъне «бандан нигоҳи худо ё авлиё)»
Абдунакиб — ниг. Абдуinnaкиб
Абдуниёз — м. мурак. кал. а. *абд* — «банда» ва *ниёз* «назр», «хоҳиш», «ҳадия» (яъне «бандан назр, назрӣ»)
Абдуinnaкиб — а. м. «бандан пешво (яъне Мухаммад)»
Абдуinnaосир — а. м. «бандан

худон мададгор (яъне Оллоҳ)»
Абдуinnaосир — ниг. Абдуinnaосир
Абдуолим — м. мурак. аз Абду ва Олим
Абдурабӣ — ниг. Абдуrrабӣ
Абдурасул — а. м. «бандан пайғамбар (Мухаммад)»
Абдурауф — ниг. Абдуrrауф
Абдурашид — ниг. Абдуrrашид
Абдуракиб — ниг. Абдуrrакиб
Абдурахим — ниг. Абдуrrахим
Абдурахмат — м. мурак. аз Абду ва Раҳмат
Абдурахмон — ниг. Абдуrrаҳмон
Абдуrrабӣ — а. м. «бандан соҳибаш», яъне «бандан худон»
Абдуrrауф — а. м. «бандан худон бахшанда»
Абдуrrашид — а. м. «бандан худон Оқил»
Абдуrrакиб — а. м. «бандан худон Ниғаҳбон»
Абдуrrахим — а. м. бандан худон Бахшоянда»
Абдуrrаҳмон — а. м. «бандан худон Меҳрубон»
Абдуrrизо — а. м. «бандан имом Ар-Ризо»
Абдусабур — ниг. Абдуссабур
Абдусайд — а. м. «бандан Бузург (яъне бандан Мухаммад)»
Абдусалим — а. м. «бандан Бейб (яъне бандан пайғамбар)»
Абдусалом — ниг. Абдуссалом
Абдусамад — ниг. Абдуссамад
Абдусамеъ — ниг. Абдуссамеъ
Абдусаттор — ниг. Абдуссаттор
Абдуссабур — а. м. «бандан худон пуртокат»

Абдуссалом — а. м. «бандан худон начотдиҳанда»
 Абдуссамад — а. м. «бандан худон ҷовидон»
 Абдуссамеъ — а. м. «бандан худон шунаванда»
 Абдуссаттор — а. м. «бандан худон пушонанда»
 Абдутабар — м. мурак. аз Абду ва Табар
 Абдутолиб — ниг. Абӯтолиб
 Абдутоҳир — ниг. Абӯтоҳир
 Абдуфазл — ниг. Абулфазл
 Абдуфайёз — ниг. Абдулфайёз
 Абдуфаттоҳ — ниг. Абдулфаттоҳ
 Абдуфатҳ — ниг. Абулфатҳ
 Абдуфақир — ниг. Абдулфақир
 Абдуфотех — ниг. Абдулфотех
 Абдухалил — ниг. Абдулхалил
 Абдухолиқ — ниг. Абдулхолиқ
 Абдушаҳид — а. м. «бандан шаҳидшуд» (яъне бандан қурбоншуда)
 Абдушаҳоб — (а). м. мурак. аз Абду ва Шаҳоб
 Абдушукур — ниг. Абдушшукур
 Абдушшукур — а. м. «бандан худон Сипосгузор»
 Абдуғафур — ниг. Абдулғафур
 Абдуғаффор — ниг. Абдулғаффор
 Абдуқаъӣ — ниг. Абдулқаъӣ
 Абдуқаҳҳор — ниг. Абдулқаҳҳор
 Абдуқодир — ниг. Абдулқодир
 Абдуқуддус — ниг. Абдулқуддус
 Абдуҳаким — ниг. Абдулҳаким
 Абдуҳалим — ниг. Абдулҳалим
 Абдуҳамид — ниг. Абдулҳамид
 Абдуҳанон — ниг. Абдулҳаннон

Абдуҳасан — ниг. Абдулҳасан
 Абдуҳафиз — ниг. Абдулҳафиз
 Абдуҳозир — ниг. Абдулҳозир
 Абдуҳомид — ниг. Абдулҳомид
 Абдуҳорис — ниг. Абдулҳорис
 Абдуҳусайн — ниг. Абдулҳусайн
 Абдучаббор — ниг. Абдулҷаббор
 Абдучалил — ниг. Абдулҷалил
 Абдучалол — м. мурак. аз Абду ва Чалол
 Абдучамол — м. мурак. аз Абду ва Чамол
 Абдӣ — а. м. Аслан *абдиҳи* ё худ *абдиҳ* — «бандан ӯ» (яъне «бандан худо»)
 Абир — а. «доруи хушбӯӣ», «анбар».
 Або — а. м. «ҷома» (яъне ҷомаи пайғамбар). Маҷ. «зоти Муҳаммад». Масалан, *оли або* гуфта Муҳаммад ва ҳешони наздиктарини ӯ; Алий, Фотима, Ҳасан ва Ҳусайиро меномиданд.
 Абобил — а. «фароштурук», «парасту»
 Абрак — а. м. «рангоранг»
 Абригул — з. мурак. аз Абрӣ ва Гул.
 Абрӣ — з. мансуб ба *абр*, яъне «дар рӯзи абринок таваллудёфта»
 Аброн — ниг. Абрӣ
 Абу — а. м. «падар». Пешоянди кунъят (лакаб)
 Абуалӣ — а. м. «баландмартаба»
 Абубакр — а. м. маънояш поравшан. Номи ҳамдасти Муҳаммад.

Абузар — а. м. «мўрчан майда»,
 Номи яке аз авлиёни шийён.
 Абузарб — ниг. Абузар
 Абулфазл — а. м. «доно», «до-
 нишманд»
 Абулфайз — а. м. «босаховат»,
 «бахшанда»
 Абулфайзӣ — ниг. Абулфайз
 Абулфатҳ — а. м. «зафарманд»,
 «ғолиб»
 Абулхайр — а. м. «неқўкор»
 Абулғозӣ — а. м. «пирӯз», «го-
 либ»
 Абулқосим — а. м. «таксимку-
 нанда»
 Абулҳасан — а. м. «неқ»
 Абулҳусайн — а. м. «хуб»
 Абумуслим — а. м. «мусулмон»,
 «ба худо таслимшуда»
 Абунаسر — а. м. «зафарманд»,
 «ғолиб»
 Абусаид — а. м. «хушбахт»
 Абутолиб — а. м. маънояш но-
 равшан, «Талабгор» Кунья-
 ти падари Алӣ.
 Абуттохир — а. м. «поқ»
 Аваз — а. м. «бадал», «қони-
 шин»
 Авазбек — м. мурак. аз Аваз ва
 Бек
 Авазбика — з. мурак. аз Аваз
 ва Бика
 Авазмоҳ — мурак. аз Аваз ва
 Моҳ
 Авазхон — мурак. аз Аваз ва
 Хон
 Аввал — м. аз кал. а. *аввал* —
 «якум»
 Аввалак — з. шакли навозиши
 Аввал
 Аввалбек — м. мурак. аз Аввал
 ва Бек

Аввалбой — м. мурак. аз Аввал
 ва Бой
 Аввалшоҳ — м. мурак. аз Аввал
 ва Шоҳ
 Авзал — ниг. Афзал
 Авлкарим — ниг. Абдулкарим
 Авло — а. м. «бех», «болотар»
 Авлод — а. м. чамъи *авлад* —
 «фарзанд»
 Аврақ — ниг. Абрақ
 Аврод — а. м. чамъи *аврд* (як
 қисми Куръон, ки ба шакли
 муноҷот ҳанда мешавад)
 Авсалом — ниг. Абдусалом
 Авсамад — ниг. Абдуссамад
 Авсатор — ниг. Абдуссаттор
 Авсақол — ниг. Оқсақол
 Авшонгул — ниг. Афшонгул
 Авҷӣ — а. аз калимаи *авҷ* —
 «баланд», «осмон»
 Адам — ниг. Адҳам
 Адаш — тур. м. «ҳамоно»
 Адиб — а. м. «устод», «нави-
 санда»
 Ада — м. аз кал. а. *ада* — «дод»,
 «додгарӣ»
 Адлия — а. з. «додгустарӣ»
 Адолат — а. з. «дод», «инсоф»
 Адрас — з. номи матоъ.
 Адҳам — а. м. «аспи сиёҳ»,
 «шутури чигариранг»
 Аёз — тур. м. «насиби шаб»,
 «осмони ситоразор»
 Азал — (а.) м. «он чӣ ки ибти-
 до надорад», «қовидон»
 Азалбегим — мурак. аз Азал ва
 Бегим
 Азалшоҳ — м. мурак. аз Азал
 ва Шоҳ
 Азамат — а. м. «бузургӣ»
 Азаматулло — а. м. «бузургин
 Оллоҳ»
 Азза — а. з. «гиромӣ»

Азиз — а. м. аслан «кудрат-манд», маънои дуоҷамаш «арч-манд», «муқаддас»

Азиза — а. з. муаннаси Азиз

Азизбегим — а. мурак. аз Азиз ва Бегим

Азизгул — а. мурак. аз Азиза ва Гул

Азизгӣ — м. «боқадру қимат»

Азизмаҳмад — ниг. Азизмуҳаммад

Азизмоҳ — а. мурак. аз Азиз ва Моҳ

Азизмурод — м. мурак. Азиз ва Мурод

Азизмуҳаммад — а. м. мурак. аз Азиз ва Муҳаммад

Азизподшоҳ — а. мурак. аз Азиз ва Подшоҳ

Азизпача — а. ниг. Азизподшоҳ

Азизпошо — а. ниг. Азизподшоҳ

Азизпошшо — а. ниг. Азизподшоҳ

Азизулло — м. мурак. аз Азиз ва Оллоҳ

Азизхотун — а. мурак. аз Азиз ва Хотун

Азизхоча — м. мурак. аз Азиз ва Хоча

Азизхӯча — м. ниг. Азизхоча

Азим — а. м. «бузург»

Азима — а. з. муаннаси Азим

Азкия — (а.) а. аслан Азкийе, ҷамъи *закӣ* — «хушёр», «зирак»

Азора — ниг. Ҳазора

Азорабек — ниг. Ҳазорабек

Азрат — ниг. Ҳазрат

Айдар — ниг. Хайдар

Айдармамад — ниг. Хайдармуҳаммад

Айдимаҳмад — ниг. Идимуҳаммад

Айём — а. м. «замон», «рӯзгор»

Айёмбек — м. мурак. аз Айём ва Бек

Айёр — а. з. маҷ. «дилрабо»

Айёрсилтон — ниг. Айёрсултон

Айёрсултон — а. мурак. аз Айёр ва Султон

Айнизамон — ниг. Айнизамон

Айниддин — а. м. «моҳияти дин», «беҳтарин шахс дар дин»

Айнизамон — а. м. «беҳтарин давра»

Акбар — а. м. «бузургтарин», «бузургтар»

Акбаралӣ — а. м. «Али бузургтар», «Али калон»

Акбаршоҳ — м. мурак. аз Акбар ва Шоҳ

Акмал — а. м. «комилтар», «пурратар»

Акобир — (а.) м. ҷамъи *кабир* — «бузург» (ҷузъи дуоҷи *афзалу акобир*, яъне «беҳтарини бузургон» барин наъто)

Ако — тур. м. аслан «ҷаноиб». Бештар ба маънои бародари калон истеъмоли мешавад.

Акобой — м. мурак. аз Ако ва Бой

Акрам — а. м. «бузургтар», «киромитар»

Алам — ниг. Аълам

Аламхон — ниг. Аъламхон

Алвобегим — ниг. Халвобегим

Алиакбар — а. м. «Али калонтар», «Али бузургтар»

Алиаскар — ниг. Алиасғар.

Алиасғар — а. м. «Али хурдтар», «Али ҷавонтар»

Алибахш — м. «бахшидаи Алӣ», «додаи Алӣ»

Алибек — м. мурак. аз Алй ва Бек
 Алибой — м. мурак. аз Алй ва Бой
 Алидод — м. «додан Алй», «бах-
 шиши Алй»
 Алидуст — м. «дустдори Алй»
 Алиёр — м. «ёри Алй»
 Ализор — м. «мӯдточи Алй»
 Алим — а. м. «доно»
 Алимардон — м. аз иборан
 Алй — шохи мардон
 Алимат — ниг. Алимуҳаммад
 Алимуҳаммад — а. м. мурак. аз
 Алй ва Муҳаммад
 Алинӣёз — м. «ҳадъи Алй»
 Алиназар — а. м. «лутфи Алй»,
 «меҳрубони Алй»
 Алисино — м. мухтасари Абӯ-
 алй ибни Сино
 Алиф — а. м. «дӯст», «ҳамдам»
 Алифармон — м. «фармони Алй»
 Алифбек — м. мурак. аз Алиф
 ва Бек
 Алифмоҳ — з. мурак. аз Алиф
 ва Моҳ
 Алифшоҳ — м. мурак. аз Алиф
 ва Шоҳ
 Алихон — м. мурак. аз Алй ва
 Хон
 Алишер — м. «Алй — шерн ху-
 до»
 Алишоҳ — м. «Алй — шохи ви-
 лоят»
 Алишй — м. аз калмаи туркии
алиш ё худ олиш — «иваз»
 Аличаноб — м. «соҳибаш Алй»
 Аллома — а. м. «доннишманд»
 Алимат — ниг. Алимуҳаммад
 Алмаҳмад — ниг. Алмуҳаммад
 Алимос — з. «гаронбаҳо»
 Алимуҳаммад — (а.) м. мурак.

аз ая (адоти таъриф) ва Му-
 ҳаммад
 Аловаддин — ниг. Алоуддин
 Аловуддин — ниг. Алоуддин
 Алоуддин — а. м. «баланди
 дин», «мартабаи баланд дар
 дин»
 Алоҳида — а. з. «чудогона»,
 «махсус»
 Алсамад — м. шакли тахриф-
 шудан исми Оллоҳ — Асса-
 мад — «ҷовид»
 Алушй — ниг. Алишй
 Альёс — ниг. Ильёс
 Алй — а. м. «бузург», «рофет»
 Алқамар — (а.) з. «моҳ»
 Алқос — (а.) з. «киссагӯй», «хи-
 кояткунанда»
 Алчаббор — м. яке аз исмҳои
 Оллоҳ — «тавоно»
 Амал — а. «орзу», «умед»
 Амалбегим — а. мурак. аз Амал
 ва Бегим
 Амба — ниг. Амма
 Амдин — ниг. Ҳамдин
 Амид — а. м. «бузург», «сар-
 дор»
 Амидулло — а. м. мурак. аз
 Амид ва Оллоҳ
 Амин — а. м. «вакил», «боэъти-
 мод» (лақаби Муҳаммад)
 Аминбек — м. мурак. аз Амин
 ва Бек
 Амир — а. м. «фармонрав»,
 «ҳоким»
 Амралй — а. м. «фармонрав»
 — Алй
 Амирбек — м. мурак. аз Амир
 ва Бек
 Амирой — з. мурак. аз Амир ва
 Ой
 Амирсултон — з. мурак. аз Амир
 ва Султон

Амиршоҳ — м. мурак. аз Амир ва Шоҳ
Амиркул — тур. м. «бандан амир» (маҷ. «бандан Мухаммад»)
Амма — а. з. «хоҳари падар»
Аммаой — з. мурак. аз Амма ва Ой
Амом — ниг. Имом
Амон — а. м. «паноҳ», «начот»
Амонат — а. м. «вафо», «садоқат»
Амонбек — м. мурак. аз Амон ва Бек
Амонулло — а. м. «амон (дар ихтиёри) Оллоҳ»
Амонҷон — м. мурак. аз Амон ва ҷон
Аморат — а. з. «амирӣ»
Аморатмоҳ — з. мурак. аз Аморат ва Моҳ
Амоятшоҳ — ниг. Химоятшоҳ
Амоят — ниг. Химоят
Амриддин — а. м. «фармониш дин»
Амрихудо — м. «бо фармони худо таваллудшуда»
Амрияздон — м. «бо фармони яздон таваллудшуда»
Амро — ниг. Ҳамро
Амулло — а. м. «худо умрашро дароз кунад»
Анбар — а. з. «доруи хушбӯй»
Анбиё — а. м. ҷамъи *наби* — «пайғамбар» (ҷузъи дуҷуми наъти Мухаммад — *ҳочаи анбиё* — «сарвари пайғамбарон»)
Анвар — а. м. «мунаввар», «пурпур»
Анварбибӣ — з. мурак. аз Анвар ва Бибӣ

Анваргул — з. мурак. аз Анвар ва Гул
Андалеб — а. м. «булбул»
Андам — ниг. Ҳамдам
Анзурат — з. «камёфт», «нодир»
Анис — а. м. «дӯст», «ёр»
Анор — маҷ. «зебо»
Анорбой — м. мурак. аз Анор ва Бой
Аноргул — з. «гули анор»
Анко — з. маҷ. «чизи ноёфт»
Анкогул — з. мурак. аз Анко ва Гул
Анҷир — з. маҷ. «ширин»
Араб — а. «бошандан Арабистон» (аз халқи Мухаммад)
Анварбӣ — з. мурак. аз Анвар ва Бибӣ
Анкогул — з. мурак. аз Анко ва Гул
Арабшоҳ — м. мурак. аз Араб ва Шоҳ
Арафа — а. аз кал. а. *арафа* (маҷ. «пеш аз ид таваллудшуда»)
Арафагул — з. мурак. аз Арафа ва Гул
Арафамоҳ — з. мурак. аз Арафа ва Моҳ
Ардашер — э. к. м. «хукми таъвоною рост»
Ардомбӣ — з. мурак. аз кал. ардам — «кори нек» ва Бӣ
Арзандавлат — м. мурак. аз кал. *арзан* ва *давлат*
Арзхарда — м. «талбида»
Арзӣ — м. аз каллиман арабии *арз* ба маънои «изҳор» («писари мувофиқи арз, хоҳиш таваллудшуда»)
Армон — «орзу»
Арслон — тур. м. «шер»

Арусча — ниг. Арӯсча
 Аршад — а. м. «бузургтар»
 Арӯс — а. з. «зани нав шавҳар-
 карда»
 Арӯсча — а. шакли навозишо-
 мези Арӯс
 Арчманд — м. «боиззат», «гиро-
 мӣ»
 Арҷӣ — м. аз калимаи *арҷ*, яъне
 «боэътибор», «боқадру қи-
 мат»
 Асад — а. м. «шер»
 Асадулло — а. м. «шери худо».
 Лақаби Ҳамза ном амми Му-
 ҳаммад
 Асал — а. з. «шаҳд» (маҷ. «ши-
 рин»)
 Асалбек — м. мурак. аз Асал ва
 Бек
 Асалгул — з. мурак. аз Асал ва
 Гул
 Асалмоҳ — з. мурак. аз Асал
 ва Моҳ
 Асалмамад — ниг. Асалмухам-
 мад
 Асалмухаммад — м. мурак. аз
 Асал ва Муҳаммад
 Асатулло — ниг. Асадулло
 Асила — а. з. «нексиришт», «на-
 чиба»
 Асиллидин — а. м. «аслдори
 дин», «мустаҳкамкунандаи
 дин»
 Асир — а. м. «баланд», «олӣ»
 Аскар — (а.) м. «сипоҳӣ», «чан-
 говар»
 Аскаралӣ — ниг. Асгаралӣ
 Аскарда — таҳрифи Арзкарда
 Аския — ниг. Азкия
 Аслам — а. м. «солимтар»
 Аслиддин — а. м. «асл, моҳияти
 дин»
 Аслинисо — (аз Аслуннисо) а. з.

«буниёд, зоти ҳақиқии зан-
 хо», яъне «зани олинасаб»
 Аслон — ниг. Арслон
 Аслия — а. з. муаннаси Асли
 Асли — а. м. «ҳақиқат» (ғоли-
 бан мухтасари Аслиддин)
 Асмандиёр — ниг. Исфандиёр
 Асматулло — ниг. Исматулло
 Асмо — аз. з. «баланд»
 Асмопарӣ — з. мурак. аз Асмо
 ва Парӣ
 Асо — ниг. Исо
 Асом — з. м. «паноҳ», «муҳо-
 физат»
 Асомиддин — а. м. «паноҳи дин»
 Аспармоҳ — з. мурак. аз *аспар*
 «ғиёҳи хушбӯй» ва *Моҳ*
 Асрор — (а.) м. чамъӣ *сирр* —
 «он чӣ ки ниҳон аст».
 Асрориддин — м. мӯрак. аз *Ас-*
рор ва *дин*.
 Асроркул — м. мурак. аз Асрор
 ва Кул (тақлид ба Ахрор-
 кул)
 Астам — ниг. Истам
 Асфандиёр — ниг. Исфандиёр
 Асъад — а. м. «некбахт», «хуш-
 бахт»
 Асгар — а. м. «хурдтар»
 Асҳобиддин — (а.) «аҳли дин»,
 «соҳибони дин»
 Атабой — ниг. Атобой
 Атахон — м. ниг. Атохон
 Атаҷон — м. ниг. Атоҷон
 Атифа — а. з. «мехрубон»
 Атия — а. з. «пешкаш», «тӯҳфа»
 Атиқ — а. м. «баргузида», «сол-
 дида»
 Атика — а. з. муаннаси Атиқ
 Ато — а. м. «ҳадья»

Ато — тур. м. «падар», «бузург-вор»
Атобек — тур. м. «беки бузург», «сарвази бекҳо»
Атобой — тур. м. «бой бузург»
Атолик — тур. м. «номдор», «номӣ», «пешво»
Атолло — а. м. «ҳадъи худо»
Атоҳон — тур. м. «хони бузург», «калони ҳонон»
Аточон — м. мурак. аз **Ато**² ва **Чон**
Аттор — а. м. «фурӯшандаи ат-риёт»
Афзал — а. м. «беҳтар», «беҳтарин»
Афзалиддин — а. м. «беҳтарин намояндаи дин»
Афифа — а. з. «поқдоман»
Афсах — а. м. «хушбаёнтарин», «сухандон»
Афшона — з. «нақшин»
Афшонгул — з. мурак. аз **Афшона** ва **Гул**
Афгон — м. номи халқ
Ашраф — а. м. «бузургтар», «муборак»
Ашрафмоҳ — з. мурак. аз **Ашраф** ва **Моҳ**
Ашроф — а. чамъи *шариф* — «бузург»
Ашӯр — а. м. асли аз кал. а. *ашӯро* — «рӯзи даҳуми моҳи муҳаррам» (рӯзи қатли имом Ҳусайн). Умуман «дар моҳи ашӯр таваллудшуда»
Ашӯрали — м. мурак. аз **Ашӯр** ва **Али**
Ашӯрбек — м. мурак. аз **Ашӯр** ва **Бек**
Ашӯрбой — м. мурак. аз **Ашӯр** ва **Бой**

Ашӯргул — з. мурак. аз **Ашӯр** ва **Гул**
Ашӯрмоҳ — з. мурак. аз **Ашӯр** ва **Моҳ**
Ашӯркул — м. мурак. аз **Ашӯр** ва **Кул**
Аъзам — а. м. «бузургтарин»
Аъзамкул — ўзб. м. «банди (худо) бузургтарин»
Аълам — а. м. «донотарин»
Аъламхон — м. мурак. аз **Аълам** ва **Хон**
Аъло — а. м. «баландтарин», «олитар»
Аълохон — м. мурак. аз **Аъло** ва **Хон**
Аюб — а. м. «тавбакунанда»
Ағолик — тур. м. «бузург» (лақаби шахсона олирутба дар хони Бухоро)
Акиқ — а. «сағи киматбаҳо»
Аклимоҳ — з. мурак. аз **Ақли** ва **Моҳ**
Аклишоҳ — м. мурак. аз **Ақли** ва **Шоҳ**
Ақли — а. м. «хирадманд»
Ақраб — м. «дар моҳи ақраб таваллудшуда»
Ақрабо — а. м. чамъи *қариб* — «хеш»
Ақризобек — ниг. Ҳақризобек
Ақсақол — ниг. Оқсақол
Аҳад — а. м. «якка»
Аҳадулло — а. м. мурак. аз **Аҳад** ва **Оллоҳ**
Аҳком — а. м. чамъи *ҳукм* — «фармон»
Аҳлиддин — а. м. «сазовор», «шоиства дин»
Аҳло — ниг. **Аъло**
Аҳмад — а. м. «бисёр сутуда»
Аҳмадали — м. мурак. аз **Аҳмад** ва **Али**

Ахмадбек — м. мурак. аз Ахмад ва Бек
 Ахмадбой — м. мурак. аз Ахмад ва Шоҳ
 Ахмадхон — м. мурак. аз Ахмад ва Хон
 Ахмадулло — а. м. мурак. аз Ахмад ва Оллоҳ
 Ахмадшоҳ — м. мурак. аз Ахмад ва Шоҳ!
 Ахмадҷон — м. мурак. аз Ахмад ва Ҷон
 Аҳмар — а. м. «сурх»
 Аҳрор — а. м. чамъи *ҳурр* — «озод», «начиб» (чузъи дуоми лақаби сӯфӣ Хоҷа Аҳрори Валӣ, ки маънояш «сарвари начибон» аст)
 Аҳрориддин — м. мурак. аз Аҳрор ва Дин
 Аҳрокул — м. «банди Хоҷа! Аҳрор»
 Аҳтам — ниг. Адҳам
 Аҳъё — а. м. чамъи *ҳай* — «зинда»
 Аҷаб — а. з. «ҳайрат»
 Аҷабмоҳ — з. мурак. аз Аҷаб ва Моҳ

Б

Бадавлат — м. «бой», «хушбахт»
 Бадал — а. м. «иваз», «ҷонишин»
 Бадалбоқӣ — м. мурак. аз Бадал ва Боқӣ
 Бадалмоҳ — з. мурак. аз Бадал ва Моҳ
 Бадеъуззамон — а. м. «беҳтарин шахси замона»
 Бадриддин — а. м. «моҳи пурраи дин»

Бадринисо — а. з. «моҳи пурраи замон»
 Бадеха — а. з. «сухани ҳозирҷавобона»
 Бадрия — з. муаннаси Бадрий
 Бадрий — а. чузъи аввали номҳои Бадриддин ва Бадринисо
 Байз — а. м. «сафед»
 Байзо — а. з. «сафед»
 Байрам — тур. м. «ид»
 Бакрий — а. м. «аз авлоди Абӯбакри Сиддиқ»
 Балаҷон — м. аз калиман тур. *бала* — «фарзанд» ва Ҷон. Синоними Бачаҷон
 Балх — м. «номи шаҳр дар Афғонистон»
 Балхия — з. муаннаси Балхӣ
 Балқиз — ниг. Балқис
 Балқис — иб.— а. маънояш норавшан
 Банда — м. «ғулом», «фармонбардор» (яъне «ғуломи ҳудо»)
 Бандалай — м. «ғуломи Алай»
 Бандишоҳ — м. «ғуломи шоҳи вилоят», яъне «банди Алай»
 Барно — «ҷавон»
 Барногул — з. мурак. аз Барно ва Гул
 Барака — ниг. Баракат
 Баракат — а. з. «некбахтӣ», «саодат»
 Баргигул — з. «гулмонанд», «зебо»
 Баргинисо — з. махлутӣ Баргигул ва Нисо
 Бароат — а. з. «маҳорат», «фазилят»
 Барор — м. «муваффақият»
 Барот — а. м. «хучҷати бяхшоиш». Умуман, чиз сафед

- ва равшан, масалан *шаби барот*. Ин номро голибан ба кудакони дар шаби мохтоб таваллудшуда медиханд.
- Баротбегим** — з. мурак. аз Барот ва Бегим
- Барфак** — з. маҷ. «сафед»
- Барфигул** — з. мурак. аз Барфӣ ва Гул
- Барфимоҳ** — з. мурак. аз Барфӣ ва Моҳ
- Барфӣ** — «дар рӯзи боридаани барф таваллудшуда»
- Барчин** — з. «баргузида», «як-качин»
- Барқия** — а. з. аз калимаи *барқ*, маҷ. ба маънои «равшанӣ»
- Басак** — з. аз калимаи *бас*, яъне «дигар лозим нест»
- Басан** — ниг. Басанда
- Басанд** — ниг. Басанда
- Басанда** — з. «кифоя»
- Басбибӣ** — з. ба маънои Басанда
- Басбӣ** — з. ба маънои Басанда
- Басгул** — з. ба маънои Басанда
- Басир** — а. м. «бинанда», «хабардор»
- Басит** — а. м. «азим»
- Басмоҳ** — з. ба маънои Басанда
- Басоат** — з. «хушбахт»
- Басой** — з. ба маънои Басанда
- Басорат** — (аслан Басират) «дурандешӣ», «зиракӣ»
- Бафо** — ниг. Вафо
- Бафобика** — ниг. Вафобика
- Бахмал** — ниг. Махмал
- Бахмалӣ** — ниг. Махмалӣ
- Бахтдават** — м. «хушбахт», «саодатманд»
- Бахтибегим** — з. мурак. аз Бахтӣ ва Бегим
- Бахтигул** — з. мурак. аз Бахтӣ ва Гул
- Бахтиёр** — м. «бахтдор», «саодатманд»
- Бахтинисо** — з. мурак. аз Бахтӣ ва Нисо
- Бахтия** — з. муаннаси Бахтӣ
- Бахтовар** — м. ба маънои «соҳиб бахт»
- Бахтӣ** — мансуб ба *бахт*
- Бачамард** — м. «ҷавонмард»
- Бачачон** — м. «фарзанди азиз»
- Башир** — а. м. «муждарасон»
- Баширхон** — м. мурак. аз Башир ва Хон
- Башорат** — а. з. «хабарӣ хуш»
- Башоратхон** — з. мурак. аз Башорат ва Хон
- Башорхон** — ниг. Башоратхон
- Бағдод** — з. «номи шаҳр дар Ироқ»
- Бағлон** — з. «номи шаҳр дар Афғонистон»
- Бако** — а. м. «ҳастӣ», маҷозан «устуворӣ»
- Баҳман** — з. қ. м. «ҳаёли нек», «нексирӣшт»
- Баҳманшоҳ** — м. мурак. аз Баҳман ва Шоҳ
- Баҳмат** — м. маънояш норавшан
- Баҳоваддин** — ниг. Баҳоуддин
- Баҳодур** — тур. м. «пахлавон», «марди майдон» (аслан «худомамонанд»)
- Баҳор** — «фасли гулшукуфӣ», маҷ. «ҷавонӣ»
- Баҳоргул** — з. мурак. аз Баҳор ва Гул
- Баҳоуддин** — а. м. «равнақи дин»
- Баҳоулло** — а. м. «нири худо»

Бахригул — з. мурак. аз Баҳрӣ ва Гул

Бахриддин — а. м. «дурахш», «ҷилон дин»

Бахринисо — а. в. (аслан Бахрунисо) «дурахши занон»

Баҳром — з. қ. м. «зафарманд», «ғалабаовар» (аслан перетрагна — «дуркунандаи деви Трагна»)

Баҳромшоҳ — м. мурак. аз Баҳром ва Шоҳ

Баҳрон — ниг. Баҳром

Баҳрулло — а. м. «дурахши Оллоҳ» (тақлид ба Бахриддин)

Баҳрӣ — з. ҷузъи аввали номҳои Бахриддин ва Бахринисо

Бег — тур. м. «бузург», «шоҳ», умуман «пешво», «сарвар» (дар аксарияти забонҳо бештар ба шакли Бек истёмоли мешавад)

Бегак — м. шакли навозиши Бег

Бегалӣ — м. мурак. аз Бег ва Алӣ

Бегаҳмад — м. мурак. аз Бег ва Аҳмад

Бегим — тур. з. «бону», «зани олимартаба (айнан «беги ман») Ба сифати калимаи таъзиму навозиш ба бисёр номҳо пайваست карда шуда, дар айни замон аломати исми занона ҳам мебошад.

Бегимдавлат — з. мурак. аз Бегим ва Давлат

Бегимнисо — з. мурак. аз Бегим ва Нисо

Бедимоғ — м. «хафа», «ғамгин»

Бедорӣ — м. «хушёрӣ», «огоҳӣ»

Бек — тур. м. шакли маъмули Бег

Бекзода — м. «шоҳзода», «олимансаб»

Бектӯра — тур. м. «олиҷаноб»

Бекҳайдар — м. мурак. аз Бек ва Ҳайдар

Берд — м. маънояш норавшан.

Бекназар — м. «марҳамати бек (худо)»

Бердӣ — тур. м. «дода», «додан худо»

Бехбуд — м. «бех будан», «офиҷат»

Бехзод — м. «хушнаҷод», «асил»

Бехном — м. «некном», «номаш хуб»

Бехрӯз — м. «хушбахт»

Бечода — з. «ёкути сурх», «каҳрабо»

Биадолат — з. мурак. аз Бӣ ва Адолат

Бибақ — з. шакли тасгиру навозиши Биби

Бибибадал — з. мурак. аз Биби ва Бадал

Бибигул — з. мурак. аз Биби ва Гул

Бибидона — з. мурак. аз Биби ва Дона

Бибизинат — з. мурак. аз Биби ва Зинат

Бибиқалон — з. «модарқалон»

Бибимоваш — з. мурак. Биби ва Моҳваш

Бибимурод — з. мурак. аз Биби ва Мурод

Бибинисо — з. мурак. аз Биби ва Нисо

Бибиной — з. мурак. аз Биби ва Ой

Бибиойша — з. мурак. аз Биби ва Ойша

Бибиоча — з. мурак. аз Биби ва Оча

Бибираҳима — з. мурак. аз Биби ва Раҳима

Бибироз — з. мухтасари Биби-розия

Бибирозия — з. мурак. аз Биби ва Розия

Бибирой — ниг. Бибиой

Бибисоро — з. мурак. аз Биби ва Соро

Бибисултон — з. мурак. аз Биби ва Султон

Бибича — з. шакли тасғир ва навозиши Биби

Бибиқанд — з. мурак. аз Биби ва Қанд

Бибиҳочӣ — з. мурак. аз Биби ва Ҳочӣ

Бибиҷаннат — з. мурак. аз Биби ва Ҷаннат

Бибиҳоним — з. мурак. аз Биби ва Хоним

Биби — тур. з. «бону», «зани олмаком». Дар гузашта барои таъзиму эҳтиром ба номи занони олишон ҳамроҳ мекарданд. Дар замони ҳозира чузъи номҳои занона буда, оҳанги махсуси вазнинкунанда дорад. Баъзан дар шакли мухтасари Би низ кор фармуда мешавад.

Биёдгор — з. мурак. аз Биби (Би) ва Едгор

Бизиёрат — з. мурак. аз Биби (Би) ва Зиёрат

Бика — тур. з. «бону» (ғолибан ба исми духтарон ҳамроҳ карда мешуд)

Бимоҳ — з. мурак. аз Биби (Би) ва Моҳ

Билол — а. м. «обӣ»

Бималика — з. мурак. аз Биби (Би) ва Малика

Бимаҳфират — ниг. Бимағфират

Бимағфират — з. мурак. аз Биби (Би) ва Мағфират

Бирокия — з. мурак. аз Биби (Би) ва Рокия

Бисаломат — з. мурак. аз Биби (Би) ва Саломат

Бисоро — з. мурак. аз Биби (Би) ва Соро

Бисочида — з. мурак. аз Биби (Би) ва Сочида

Бифотима — з. мурак. аз Биби (Би) ва Фотима

Бихадича — з. мурак. аз Биби (Би) ва Хадича

Бихалича — ниг. Бихадича

Бихол — з. мурак. аз Биби (Би) ва Хол

Бикамар — з. мурак. аз Биби (Би) ва Қамар

Бихавво — з. мурак. аз Би ва Хавво

Биқобила — з. мурак. аз Би ва Қобила

Бобилло — а. м. «дари Оллоҳ»

Бобо — м. «падаркалон», «ҷадд». Дар таркиби исмҳои мураккаб маънои «падари бузургвор», «пир», «муршид»-ро дорад.

Бобоалӣ — м. мурак. аз Бобо ва Алӣ

Бобобег — ниг. Бобобек

Бобобек — м. мурак. аз Бобо ва Бек

Бобоёр — м. мурак. аз Бобо ва Ёр

Бобомулло — м. мурак. аз Бобо ва Мулло
Бобоназар — м. мурак. аз Бобо ва Назар
Бобониёз — м. мурак. аз Бобо ва Ниёз
Бобопир — м. мурак. аз Бобо ва Пир
Бобосӯфӣ — м. мурак. аз Бобо ва Сӯфӣ
Бобошайх — м. мурак. аз Бобо ва Шайх
Бобошер — м. мурак. аз Бобо ва Шер
Бобошех — ниг. Бобошайх
Бобошодӣ — м. мурак. аз Бобо ва Шодӣ
Бобоғафур — м. мурак. аз Бобо ва Ғафур
Бодом — маҷ. «ширин», «лазиз»
Бодомгул — з. мурак. аз Бодом ва Гул
Бодур — ниг. Баҳодур.
Бодурмард — м. «марди баҳодур»
Бозор — м. «дар рӯзи бозор таваллудшуда»
Бозорбой — м. мурак. аз Бозор ва Бой
Бозоргул — з. мурак. аз Бозор ва Гул
Бозхон — м. «паррандаи соҳибчангол» маҷ. «далер», «баландпарвоз».
Бой — тур. м. «давлатманд», «молдор». Аммо дар таркиби Бойбобо, Бойқул барин номҳо калимаи *бой* маънои қадимии худро нигоҳ доштааст, ки он «худованд», «соҳиб» мебошад.

Бойбобо — м. мурак. аз Бой ва Бобо
Бойдоқ — тур. м. «далер»
Боймулло — м. мурак. аз Бой ва Мулло
Боймурод — м. мурак. аз Бой ва Мурод
Бойқул — турк. м. «бандан худованд»
Болта — тур. м. «табар»
Болту — ниг. Болта.
Бомулло — ниг. Боймулло
Бомурод — ниг. Боймурод
Бону — э. қ. з. «хоним», «бегим» (калимаи эҳтиром дар бораи занон). Аслан «соҳиба», «малика». Чузъи номи занона.
Бонур — з. махлоти Бону ва Нур
Борон — «дар вақти борон таваллудшуда».
Боронгул — з. мурак. аз Борон ва Гул
Боронӣ — м. мансуб ба *борон*, ниг. Борон.
Бостон — м. «кӯҳна», «қадим»
Ботур — тур. м. шакли дигари Баҳодур.
Ботуралӣ — м. мурак. аз Ботур ва Алӣ
Бофаҳм — м. «доно», «зирак»
Бояк — м. шакли тасғир ва навозиши Бой.
Боғбон — м. «нигаҳбони боғ»
Боғигул — з. мурак. аз Боғӣ ва Гул
Боғинисо — з. мурак. аз Боғӣ ва Нисо
Боғир — ниг. Боқир
Боғӣ — мансуб ба *боғ*, маҷ. «шукуфон», «пурсамар»

Боқимуҳаммад — а. м. мурак.
 аз Боқӣ ва Муҳаммад
 Боқир — а. м. «бозқунанда»,
 «бисъёр ғамдор».
 Боқӣ — а. м. «пойдор», «усту-
 вор»
 Броимшо — таҳрифи Иброҳим-
 шоҳ
 Боҳир — а. м. «равшан», «ду-
 рахшон»
 Бубанисо — ниг. Бибанисо
 Бузрук — ниг. Бузург
 Бузург — м. «калон», «кабир»
 Буйдоқ — ниг. Бойдоқ
 Булбул — «паррандан хушхон»,
 маҷ. «ширинсухан»
 Булбулшоҳ — м. мурак. аз Бул-
 бул ва Шоҳ
 Бургут — тур. м. «уқоби бу-
 зург»
 Бургутӣ — з. мурак. аз Бур-
 гут ва Ой
 Бурхон — а. м. «далел», «хуҷ-
 чат». Дар исму лақаб — «нур»,
 «чароғ» ва баъзан ба маънои
 «вақил»; «намоянда» ҳам ме-
 ояд.
 Булҳайдар — м. (бояд Абул-
 ҳайдар бошад). Таклид ба
 Абулҳасан, Абӯалӣ. Маънои
 муайян надорад.
 Бурҳониддин — а. м. «нур», «ча-
 роғи дин».
 Бухорӣ — мансуб ба Бухоро.
 Бӯнгул — з. «хушбӯӣ»
 Бӯрак — м. «тиллоранг», «зар-
 дак»
 Бӯрибек — тур. м. мурак. аз
 Бӯрӣ ва Бек
 Бӯрингул — з. мурак. аз Бӯрӣ ва
 Гул
 Бӯрон — м. «боди шадид»
 Бӯстон — «гулзор»

Бӯстонгул — з. мурак. аз Бӯс-
 тон ва Гул
 Бӯта — тур. «бача»
 Бӯтанисо — з. мурак. аз Бӯта
 ва Нисо
 Бӯтаҷон — мурак. аз Бӯта ва
 Ҷон.
 Бӣ — мухтасари Бибӣ

В

Валуд — а. м. «мехрубон»
 Вазир — а. м. «ғумоштаи под-
 шоҳ ва ҳоким дар қорхон
 давлат» (аслан «ёрдамчӣ»,
 «муовин»)
 Вайдулло — ниг. Убайдулло
 Вайс — ниг. Увайс
 Вақил — а. м. «ғумошта», «на-
 моянда»
 Валамат — махлутӣ *валимат* —
 «тӯӣ» ва *валинеъмат* — «оли-
 ҳиммат», «сахӣ»
 Валимухтор — а. м. «мададго-
 ри соҳибхитӣ»
 Валимуҳаммад — а. м. «Муқад-
 дас Муҳаммад»
 Валишоҳ — м. мурак. аз Вали
 ва Шоҳ
 Валома — ниг. Валамат.
 Вали — а. м. «муқарраби худо»,
 «шаҳси муқаддас»
 Варақат — ниг. Барақат
 Василя — (з). з. аз кал. а. *ва-
 сила* — «чора» «тадбир»
 Василя — з. муайнаси Васлӣ
 Васлӣ — аз кал. а. *васл* «пай-
 васт», «ба ҳам расидан»
 Вассоф — а. м. «ситоишқуна-
 да», «васфқунанда»
 Ватан — а. «зодгоҳ»
 Ватансултон — з. мурак. аз Ва-
 тан ва Султон

Ватанӣ — исми сифат аз кал.
ватан.

Вафо — а. м. «пойдорӣ дар дӯс-
тӣ ва муҳаббат»

Вафоалӣ — м. «устуворӣ дар
садокат ба ҳазрати Алӣ»

Вафобек — м. мурак. аз Вафо
ва Бек

Вафобика — з. мурак. аз Вафо
ва Бика

Вафодор — м. «содик, устувор
дар дӯстӣ муҳаббат».

Ваққос — а. м. «чанговар». Мух-
тасари насаби Саъд ибни
Абулваққос ном асҳоби Му-
ҳаммад-пайғамбар, ки дар
«Шоҳнома»-и Фирдавсӣ тав-
сиф шудааст.

Ваҳхоб — а. м. «бисёр бах-
шанда»

Вачехуддин — а. м. «мӯътабари
дин»

Вилдам — м. «фурсати ҳосил
шудани муроду мақсад», «пи-
рӯӣ ва пешдастӣ».

Вилча — маънояш норавшан.
Шояд таҳрифи калиман а.
валича — «дӯст, ёр» бошад.

Вистонасим — таҳрифи Устона-
сим

Возеъ — а. м. «асосгузор», «таъ-
сияскунанда»

Воиз — а. м. «ваъзгӯ», «наси-
ҳаткунанда»

Ворис — а. «давомдихандаи қор
ва ҳаёт»

Вориса — з. муаннаси Ворис

Восеъ — а. м. «дарбаргиранда»,
«пахновар»

Восит — а. м. «миёнарав», «хи-
моягар»

Восиф — а. м. «васфкунанда»,
«ситонишкунанда»

Воҳид — а. м. «якка», «ягона»

Воҳида — а. з. муаннаси Во-
хид

Вочид — а. м. «ёбанда», «до-
ранда»

Г

Гаварамон — ниг. Гавҳарамон

Гавҳар — з. «марворид», «сан-
ги қиматбаҳо»

Гавҳарамон — м. мурак. аз Гав-
ҳар ва Амон

Гавҳарбегим — з. мурак. аз Гав-
ҳар ва Бегим.

Гавҳарбӣ — з. мурак. аз Гав-
ҳар ва Бӣ

Гавҳармоҳ — з. мурак. аз Гав-
ҳар ва Моҳ

Гадо — м. «банда», «фақир»,
«дарвеш»

Гадоалӣ — м. «бандани Алӣ»

Гадой — ниг. Гадо

Гадойбой — м. мурак. аз Га-
дой ва Бой

Гадомамад — ниг. Гадохам-
мад

Гадохаммад — м. «бандани
Муҳаммад»

Гайлон — ниг. Гилоғ

Гардон — м. «дафъкунанда»

Гилон — м. номи вилоят дар
Эрон

Гул — з. «шукуфа», маҷ. «зе-
бо», «хушрӯй». Ҷузъи исмҳои
заънона.

Гул — м. «беайб», «бенуксон»,
«барно». Ҷузъи исмҳои мар-
дона

Гулавзо — ниг. Гулафзо

Гулаёз — з. «насиби гул»

Гулазор — з. ниг. Гулзор

Гулаай — м. мурак. аз Гул² ва Алй.
 Гуландом — з. «каду қоматаш гулмонанд», «зебо»
 Гуландон — ниг. Гуландом
 Гулафзо — з. «афзонидан гул»
 Гулбанд — з. «банди гул», «гул-даста»
 Гулбарг — з. «зебо»
 Гулбек — ниг. Гулбек
 Гулбегим — з. мурак. аз Гул¹ ва Бегим
 Гулбек — м. мурак. аз Гул² ва Бек
 Гулбердй — м. мурак. аз Гул² ва Бердй
 Гулбйбй — з. мурак. аз Гул¹ ва Бйбй
 Гулбозор — м. мурак. аз Гул² ва Бозор.
 Гулбону — з. мурак. аз Гул ва Бону.
 Гулбута — з. буттан гул, «ан-бӯхи гул»
 Гулбутта — ниг. Гулбута
 Гулбуттамох — з. мурак. аз Гулбутта ва Моҳ
 Гулдаваат — м. мурак. аз Гул² ва Давлат
 Гулдаста — з. «дастан гул», «банди гул»
 Гулдона — з. мурак. аз Гул¹ ва Дона
 Гулдор — з. «бо гул зеб додашуда»
 Гулзода — з. «аз авлоди гул», маҷ. «зебо»
 Гулзор — з. «гулгистон», «гулшан»
 Гулибоғ — з. «гули бўстонӣ», «гули парваридашуда»
 Гулзира — з. мурак. аз Гул ва Зира

Гулизор — з. ниг. Гулъязор
 Гулман — з. яъне «гул барин»
 Гуламаст — яъне «гули мастку-нида»
 Гулмаҳмад — ниг. Гулмуҳам-мад
 Гулмирзо — м. мурак. аз Гул² ва Мирзо
 Гулназар — м. мурак. аз Гул² ва Назар
 Гулнигор — з. «гулсурат, гул-ранг»
 Гулниёз — м. мурак. аз Гул² ва Ниёз
 Гулнисо — з. мурак. аз Гул¹ ва Нисо
 Гулнисоро — з. маҳлутӣ Гулни-со ва Соро
 Гулноз — з. «ифтихори гул», «гули зебо»
 Гулнор — з. «гули анор»
 Гулнора — з. шакли муаннаси Гулнор
 Гулноро — з. маҳлутӣ Гулнор ва Гулоро
 Гулоб — з. «оби муаттар»
 Гулобхон — м. мурак. аз Гу-лоб ва Хон
 Гулоро — з. «зебо, хушрӯй»
 Гулпарчин — з. «девори гул», «чанбаран гул»
 Гулпоччо — ниг. Гулподшоҳ
 Гулподшоҳ — з. мурак. аз Гул ва Подшоҳ
 Гулрабо — з. маҳлутӣ Гул ва Дилрабо
 Гулракат — з. маҳлутӣ Гул ва Мамлакат бо табдили л-и ларкат ба р. (барон осон шу-дани талаффуз)
 Гулрафтор — з. «гулмонанд», «равнши зебо»

Гулрух — з. «чехран гулмонанд», «зебо»
Гуларухсор — з. «рухсорааш гулбарин», «хушрӯй»
Гуларӯ — з. «хушрӯй»
Гулсанам — з. «санами гулмонанд», «хеле зебо»
Гулсимбархон — з. аслии Гулсими́нбархон, мурак. аз кал. *гул, симинбар* ва хон, яъне «зебо», «хушрӯй»
Гулсара — з. «гули сара», «гули зебо». Аммо яқини маҳлути Гул ва Майсара мебошад.
Гулсимо — з. «гулрӯй, гулчехра»
Гулсумо — инг. Гулсимо
Гулсон — з. яъне «гул барин»
Гулсоро — з. маҳлути Гулсара ва Соро
Гултӯра — з. мурак. аз Гул ва Тӯра
Гулханда — з. «гули шукуфон», «гули зебо»
Гулхотун — з. мурак. аз Гул ва Хотун
Гулхумор — з. маҳлути Гул ва Зулхумор
Гулча — з. мусавғари Гул
Гулчамоҳ — з. мурак. аз Гулча ва Моҳ
Гулчехра — з. «зебо», «хушрӯй»
Гулчимо — инг. Гулчамоҳ
Гулчин — з. «баргузида», «яккачин»
Гулшан — з. «гулзор», «бӯстон»
Гулшаҳар — инг. Гулшаҳр
Гулшаҳр — з. яъне «гули кишвар», «гули мамлакат»
Гулшер — м. мурак. аз Гул² ва Шер
Гулшод — яъне «гули хуш», «гули хушраам»

Гулашох — м. мурак. аз Гул ва Шох
Гулшукуфт — з. «гули кушодашуда»
Гулқурбон — з. мурак. аз Гул ва Қурбон
Гулаҳавас — з. мурак. аз Гул ва Ҳавас
Гулхайрон — з. яъне «аз ҷамолӣ ӯ ҳатто гул дар хайрат аст»
Гулаҳичча — з. маҳлути Гул ва Зулҳичча
Гулчамила — з. мурак. аз Гул ва Ҷамила
Гулъизор — з. «гулрӯ», «зебо», «хушрӯй»
Гулузор — инг. Гулъизор
Гунчишк — м. «чумчук» маҷ. «зиндадил», «серҳаракат»
Гург — м. номи ҳайвони дарранда
Гургак — м. мусавғари Гург
Гурғали — м. мурак. аз Гург ва Алай
Гурез — м. «паноҳ», «фирор», яъне «аз дарду бало паноҳёфта»
Гуреъа — м. «гурехта», «фироркарда»

Д

Давламад — инг. Давлатмуҳаммад
Давлат — з. м. «баҳту саодат», «хушбахтӣ»
Давлаталӣ — м. мурак. аз Давлат ва Алай
Давлатбек — м. мурак. аз Давлат ва Бек
Давлатбой — м. мурак. аз Давлат ва Бой

Давлатмалик — м. мурак. аз
 Давлат ва Малик
 Давлатмоҳ — з. мурак. аз Дав-
 лат ва Моҳ
 Давлатмуҳаммад — м. мурак.
 аз Давлат ва Муҳаммад
 Давлатназар — м. мурак. аз
 Давлат ва Назар
 Давлатподшоҳ — з. мурак. аз
 Давлат ва Подшоҳ
 Давлатпачо — ниг. Давлатпод-
 шоҳ
 Давлатпошо — ниг. Давлат-
 подшоҳ
 Давлатсултон — з. мурак. аз
 Давлат ва Султон
 Давлатхон — м. мурак. аз Дав-
 лат ва Хон
 Давлатшоҳ — м. мурак. аз
 Давлат ва Шоҳ
 Давлатқадам — м. «бахтовар»,
 «хушбахт»
 Давлатҷон — мурак. аз Давлат
 ва Ҷон
 Давринисо — з. мурак. аз Дав-
 рӣ ва Нисо
 Давронбек — м. мурак. аз Дав-
 рон ва Бек
 Даврук — м. номи шаҳр дар
 Хузистон
 Даврӣ — мансуб ба *давр* —
 «вақт», «замон».
 Дадó — тур. м. «падар» (аслан
 «бобо») *Дадó*
 Дадобегим — з. мурак. аз Дадó
 ва Бегим
 Дадобой — м. мурак. аз Дадó
 ва Бой
 Дадохон — м. мурак. аз Дадó
 ва Хон
 Дайхудо — м. «хадъян худо»,
 «худодода»

Далер — м. «нотарс», «пахла-
 вон»
 Дамдор — м. «бурранда»
 Дамин — м. «бурро», «бурран-
 да»
 Дамон — м. «тавоно», «қудрат-
 манд»
 Дамир — тур. м. «матин»
 Дарвеш — м. «каландар», «зо-
 хид» (аслан «гадо, «бечора»)
 Дарвешалӣ — м. мурак. аз Дар-
 веш ва Алӣ, «дарвешӣ Алӣ»,
 «гадон Алӣ»
 Дарвешмуҳаммад — м. мурак.
 аз Дарвеш ва Муҳаммад
 Даръё — м. «баҳр», «наҳр»
 Дафтар — м. «китоб»
 Девлоҳ — м. «чарогоҳи дурдаст»
 Девлоҳҷӣ — м. «дар девлоҳ та-
 валлудшуда»
 Девлоҳӣ — «дар девлоҳ эонда-
 шуда»
 Девон — м. «мачмӯи ашъор»
 Девона — м. «ошӯфта», «шӯй-
 до», «авлиё»
 Девонашоҳ — м. мурак. аз Де-
 вона ва Шоҳ
 Девонакул — м. «банди шай-
 до», яъне «банди авлиё»
 Диёр — з. «ватан»
 Дилафрӯз — «дилқушо», «фа-
 раҳбахш»
 Дилбар — з. «маҳбуба», «хуш-
 рӯ»
 Дилдор — м. «рахмдил», «ғам-
 хор»
 Диловар — м. «далер», «шучоъ»
 Диловаршоҳ — м. мурак. аз Ди-
 ловар ва Шоҳ
 Дилоро — з. «дилписанд», «зе-
 бо», «маҳбуба»
 Дилором — з. «оромбахш»
 Дилосо — «ғамхор»

Дилхоҳ — «писандида», «мат-
 луб»
 Дилшод — м. «хушнуд», «шод-
 мон»
 Дилшодбегим — з. мурак. аз
 Дилшод ва Бегим
 Дильёбшоҳ — м. «хурсандку-
 нанда»
 Диналӣ — м. «(ҳомин) дини
 Алӣ»
 Диндор — м. «мӯъмин», «обид»
 Динмуҳаммад — м. «(ҳомин)
 дини Муҳаммад»
 Динор — а. м. «зар», «тилло»
 Довар — м. «ҳакам», «соҳиб
 адлу дод»
 Доваршоҳ — м. мурак. аз До-
 вар ва Шоҳ
 Довуд — иб. а. м. «маҳбуб»
 Довудалӣ — м. мурак. аз До-
 вуд ва Алӣ
 Дод — м. «атон», «ниҳом»
 Додалӣ — ниг. Додналай
 Додар — м. «бародар»
 Додарбек — м. мурак. аз До-
 дар ва Бек
 Додарой — з. мурак. аз Додар
 ва Ой
 Додналай — м. «баҳшини Алӣ»,
 «атон Алӣ»
 Додишоҳ — м. «баҳшини шоҳи
 вилоят» (яъне Алӣ)
 Додмахмад — ниг. Додмуҳам-
 мад
 Додмуҳаммад — «додан пай-
 гамбар»
 Додоҳон — ниг. Дадохон
 Додуалло — м. «атон худо»,
 «ҳадъи худо»
 Додшоҳ — м. «додан шоҳ»
 (Алӣ)
 Долбарин — м. яъне «уқоби

сиёҳ барин» аз лафзи дол
 «уқоб»
 Долхон — м. мурак. аз хал.
 дол — «уқоб» ва Хон
 Домод — м. «номзад духтар»
 Домуалло — м. муҳаффафи та-
 гомуалло
 Дона — «дурр», «марворид»
 Донаёр — ниг. Доннёл
 Донаой — з. мурак. аз Дона ва
 Ой
 Доннёл — иб. а. м. «ҳадъи-
 худо» (таъбири дигараш «ху-
 до додраси ман»)
 Доннёр — ниг. Доннёл
 Доно — м. «оқил», «ҳирадманд»
 Донобегим — з. мурак. аз Доно
 ва Бегим
 Донаҳон — м. мурак. аз Доно
 ва Хон
 Доро — з. к. м. «дорандаи не-
 кӣ»
 Дороб — з. к. м. шакли дигари
 исми Доро
 Дос — м. номи олати даран
 Досак — м. мусафғари Дос
 Досалӣ — м. мурак. аз Дос ва
 Алӣ
 Досмахмад — ниг. Досмуҳам-
 мад
 Досмуҳаммад — м. мурак. аз
 Дос ва Муҳаммад
 Достак — ниг. Досак
 Достча — ниг. Досча
 Досча — м. мусафғари Дос
 Дуњё — а. з. «олам», «ҷаҳон»
 Дур — а. з. «марворид»
 Дурбегим — з. мурак. аз Дур
 ва Бегим
 Дурбон — м. «нигоҳбони дур»
 Дурдона — з. «дурри якто»
 Дурдонамоҳ — з. мурак. аз Дур-
 дон ва Моҳ

Дурсултон — з. мурак. аз Дур
ва Султон

Дуршод — з. яъне «дурри хан-
дон» (ба маънои «дурри
камёб» ҳам омаданиш мум-
кин аст)

Дустим — ниг. Дӯстим

Душанбе — м. «дар рӯзи ду-
шанбе зондашуда»

Дӯса — м. «часпанда»

Дӯст — м. «рафик», «ёр»

Дӯсталай — м. «ёри Алай»

Дӯстим — ниг. Дӯстмуҳаммад

Дӯстмад — ниг. Дӯстмуҳаммад

Дӯстмат — ниг. Дӯстмал

Дӯстмуҳаммад — м. «ёри Му-
хаммад»

Дӯстон — м. муболаган Дӯст.

Е

Евар — м. «ёридаҳанда», «ма-
ладгор»

Едали — м. «ба ёди Алай ном-
дашуда»

Едгор — «ёддошта», «хотира»

Едгорбону — з. мурак. аз Ед-
гор ва Бону

Ер — м. «дӯст», «маладгор»

Еразиз — м. «ёри азиз»

Ерак — м. мусатгари Ер

Ералай — м. «ёри Алай», «дӯстдо-
ри Алай»

Ермад — м. ниг. Ермуҳаммад

Ермат — ниг. Ермад

Ермуҳаммад — м. мурак. аз Ер
ва Муҳаммад

Ерон — м. муболиган Ер

Ероншоҳ — м. мурак. аз Евон
ва Шоҳ

Ерҷон — мурак. аз Ер ва Ҷон

Есамин — з. исми гул (мачоз.
«зебо», «хушрӯй»)

Есин — а. м. номи суран Куръ-
он

Есуман — ниг. Есамин

Ефт — м. «муфт бадастомада»
(ёфтшуда) як нагъи ғрими
аз нахс эҳтиёт кардани кӯ-
дак)

Ефтак — м. мусатгари ёфт

Еғй — м. «нофармон», «саркаш»

Екут — ю.—а. з. номи санги
қиматбаҳо

Екутой — з. мурак. аз Екут ва
Ой

Екутшоҳ — м. мурак. аз Екут
ва Шоҳ

З

Забардаст — м. «тавоно», «қавӣ»

Забехулло — а. м. «қурбон Ол-
лоҳ»

Забнело — ниг. Забехулло

Забӣр — а. м. «махкам», «қавӣ»

Забира — а. з. муаннаси Забир

Забур — а. м. китоби Довуд-
пайғамбар

Завра — а. з. «зӣерат»

Завро — а. з. яке аз номҳои
Бағдод

Завк — а. «орзу», «ҳавас», «ис-
теъдод»

Завкибек — м. мурак. аз Завкӣ
ва Бек

Завкӣ — а. м. мансуб ба завк —
«орзу», «истеъдод»

Зайбо — ниг. Зебо

Зайдулло — а. м. «афзунин Ол-
лоҳ»

Зайлобиддин — ниг. Зайнулобид-
дин

Зайловиддин — ниг. Зайнулобид-
дин

Зайлониддин — ниг. Зайнулобиддин
 Зайн — а. м. «зебу зинат», «оронш», «хубй», «накӯй»
 Зайнаб — а. з. «фарбех»
 Зайнаббӣ — з. мурак. аз Зайнаб ва Бӣ
 Зайнал — м. мухтасари Зайнулобиддин
 Зайналабдин — ниг. Зайнулобиддин
 Зайнали — м. «накӯи Алӣ»
 Зайнам — ниг. Зайнаб
 Зайнамбӣ — ниг. Зайнаббӣ.
 Зайниддин — а. м. «зеби дин», «накӯи дин»
 Зайнулараб — а. м. «зеби миллати араб»
 Зайнулло — а. м. «накӯи Оллоҳ»
 Зайнулобиддин — а. м. «зеби ибодаткунандагон»
 Зайтон — ниг. Зайтун
 Зайтун — а. номи дарахти ҳамешабакор
 Зайтуна — а. з. муаннаси Зайтун
 Зайгам — а. м. «шер»
 Зайгон — ниг. Зайган
 Закария — иб. — а. м. «ёдкунандаи худо», «худоро ёдкунанда»
 Закия — а. з. муаннаси Зақӣ.
 Зақӣ — а. м. «хушбӯ», «хазирчабӯ»
 Замир — а. м. «дил», «фикри пинҳонӣ», «хаёл»
 Замира — а. з. муаннаси Замир
 Зарагул — ниг. Заррагул
 Зарафо — ниг. Зурафо
 Зарб — м. мухтасари Абузарб
 Зарбегим — з. мурак. аз калимаи зар — «тилло» ва Бегим.

Зарбдор — м. «пешкадам»
 Заргул — з. мурак. аз кал. зар — «тилло» ва Гул
 Заргулой — з. мурак. аз Заргул ва Ой
 Зард — м. «тиллоранг», «малламӯй»
 Зардак — м. мусавғари Зард
 Зарер — ниг. Зарир
 Зарик — з. мусавғари Заррина
 Зарир — э. к. м. «чавшани заррин»
 Зариф — а. м. «хуштабъ», «хуштаб», «латиф»
 Зарифа — а. з. муаннаси Зариф
 Зарифбек — м. мурак. аз Зариф ва Бек
 Зарифмоҳ — з. мурак. аз Зариф ва Моҳ
 Заркокул — з. «мӯяш тиллоранг»
 Зарнигор — з. мурак. аз кал. зар — «тилло» ва Нигор
 Заро — ниг. Захро
 Зарофат — а. з. «тезфаҳмӣ», «нозукӣ»
 Зарпарӣ — з. мурак. аз кал. зар — «тилло» ва Парӣ
 Заррин — «тиллоӣ»
 Заррина — з. муаннаси Заррин (аслян «чизҳои тиллоӣ»)
 Зарринамоҳ — з. мурак. аз Заррина ва Моҳ
 Зафар — а. м. «пирӯзӣ», «ғалаба»
 Зафаралӣ — а. м. тақлид ба Фатхалӣ, яъне «ғалабаи Алӣ»
 Зафарон — ниг. Заъфарон
 Зафархон — м. мурак. аз Зафар ва Хон
 Заъфарон — а. з. маҷ. «каймёб», «қиматбаҳо»
 Зағирдавлат — м. мурак. аз кал.

- загир — «тухми равғандор» ва Давлат
- Захро — а. з. «дурахшон», «равшан», «зебо»
- Захур — ниг. Зухур
- Зебида — з. «ороста», «хушнамо», «лонк»
- Зебидамоҳ — з. мурак. аз Зебида ва Моҳ
- Зебик — з. мусатггару навозиши номхое, ки ба Зебӣ ва Зебо оғоз меёбанд.
- Зебин — з. «хушнамо», «ороста»
- Зебинисо — з. шакли форсию тоҷикии Зебунисо
- Зебиной — з. мурак. аз Зебӣ ва Ой
- Зебо — з. «соҳибчамол», «хушрӯй»
- Зебогул — з. мурак. аз Зебо ва Гул
- Зебонисо — з. мурак. аз Зебо ва Нисо
- Зебопарӣ — з. яъне «хело хушрӯй»
- Зебосанам — з. мурак. аз Зебо ва Санам
- Зебохол — з. маҷ. «соҳибчамол ва хушбахт»
- Зебочехра — з. «хушрӯй»
- Зебунисо — а. з. «қоронши занон», «зеби занҳо», «зеботарини занҳо»
- Зебӣ — з. мухтасари Зебинисо
- Зевар — з. «қоронш», «зинат»
- Зевармоҳ — з. мурак. аз Зевар ва Моҳ
- Зеварой — з. мурак. аз Зевар ва Ой
- Зеваршоҳ — м. мурак. аз Зевар ва Шоҳ
- Зермаҳмад — ниг. Зермуҳмад
- Зермуҳмад — м. «фармонбардори Муҳаммад»
- Зиё — а. м. «нур», «рӯшноӣ»
- Зиёваддин — ниг. Зиёуддин
- Зиёда — з. «бисёр», «фаровон». Вакте ки пай дар пай духтар таваллуд меёбад, якею барои ҷарм ҳамаи таъри меноманд, то ки писар зоида шавад. Баъзан духтарчаеро, ки бо нуқсонӣ ҷисмонӣ таваллуд шудааст, низ Зиёда меноманд
- Зиёдабегим — з. мурак. аз Зиёда ва Бегим
- Зиёдамоҳ — з. мурак. аз Зиёда ва Моҳ
- Зиёдулло — шакли маъмули Зиёулло
- Зиёдӣ — з. «беш», «афзунӣ» ниг. Зиёла
- Зиёмиддин — ниг. Зиёуддин
- Зиёр — а. м. «зиёраткунанда»
- Зиёуддин — а. м. «нури дин»
- Зиёулло — а. м. «нури Оллоҳ»
- Зиётӣ — ниг. Зиёдӣ
- Зика — а. з. «поқ»
- Зикамоҳ — з. мурак. аз Зика ва Моҳ
- Зикралло — ниг. Зикрулло
- Зикрак — м. мусатггари Зикриё
- Зикриё — м. шакли маъмули Закария
- Зикрулло — а. м. «ёди Оллоҳ»
- Зилзила — з. «хунокии қаҳрагун», «сармон дарағонанда»
- Зилзиламоҳ — з. мурак. аз Зилзила ва Моҳ
- Зинат — а. з. «қоронш»
- Зинатулло — м. маънои муайян надорад.
- Зинатхоча — м. мурак. аз Зинат ва Хоча

Зиндадил — м. «хушҳол», «бе-
гам»
 Зиндаӣ — м. мурак. аз кал.
 зинда ва Аӣ
 Зинзила — ниг. Зилзила
 Зиннатхӯча — ниг. Зинатхоча
 Зира — з. номи тухми гнёҳи
 хушбӯӣ
 Зирамоҳ — з. мурак. аз Зира
 ва Моҳ
 Зирахон — з. мурак. аз Зира ва
 Хон
 Зифиун — ниг. Zufunun
 Зобит — а. м. «устувор», «таво-
но», «ҳоким»
 Зокир — а. м. «ёдоваранда»,
 «саногӯӣ»
 Зоҳид — а. м. «диндор», «пор-
со»
 Зоҳир — а. м. «мададгор», «ға-
лабаовар»
 Зоҳиршоҳ — м. мурак. аз Зоҳир
 ва Шоҳ
 Зубайд — а. м. «бахшиш»
 Зубайда — а. з. муаннаси Зу-
байд
 Зубайдулло — а. м. «бахшиши
 худо»
 Зубда — а. з. «баргузида»
 Зубдамоҳ — з. Зубда ва Моҳ
 Зубданисо — з. мурак. аз Зубда
 ва Нисо
 Зулмат — м. маҷ. «сиёҳӣ», «ша-
би торик», «дар шаби торик
 таваллудшуда»
 Зулф — з. «гесу», «ҳалқан мӯӣ»
 Зулфалӣ — м. маҷ. «кудрати
 Аӣ»
 Зулфигул — з. мурак. аз Зулфӣ
 ва Гул
 Зулфиддин — а. м. маънои му-
 айян надорад.
 Зулфиён — з. муболиғии Зулфӣ

Зулфизор — з. маънои муайян
 надорад. Шояд «зулфи паре-
 шон» бошад.
 Зулфин — з. «зулф», «мӯи ба-
 ногӯш»
 Зулфинисо — а. мураккаб аз
 Зулфӣ ва Нисо
 Зуфират — з. бар вазну ко-
 фии Мағфират сохта шуда-
 аст. Маънои муайян надорад.
 Зулфии — з. муаннаси Зулфӣ
 Зулфикаҳор — а. м. махлоти
 Зулфикор ва Каҳҳор
 Зулфӣ — мансуб ба зулф
 Зулҳумор — з. маҷ. «нозанини
 ситамгар»
 Зулқада — ниг. Зулқаъда
 Зулқаъда — з. номи моҳи ёзда-
 хуми соли қамарӣ, «дар мо-
 хи зулқаъда таваллудшуда»
 Зулҳичча — з. номи моҳи ду-
 воздахуми соли қамарӣ, «дар
 моҳи зулҳичча таваллудшу-
 да»
 Зумрад — ниг. Зумуррад
 Зумрат — ниг. Зумуррад
 Зумратшо — ниг. Зумуррадшоҳ
 Зумуррад — з. номи санги га-
 роибаҳо
 Зумуррадшоҳ — м. мурак. аз
 Зумуррад ва Шоҳ
 Зуниун — а. м. «дорони моҳӣ».
 Лақаби Юнус-пайғамбар, ки
 ба шиками моҳии бузург (на-
 ханг) афтада буд.
 Зурафо — з. чамъи зариф, яъне
 «зарифон» гуфтан аст.
 Зурбек — ниг. Зухурбек
 Зуридин — ниг. Зухуридин
 Зуфиун — ниг. Zufunun
 Zufunun — а. з. «соҳиби илму
 фазилат»
 Зуҳалбегим — з. мурак. аз но-

ми а. сайёран Сатури ва Бегим

Зухра — ниг. Зӯхра

Зухриддин — ниг. Зухуриддин

Зухро — ниг. Зӯхро

Зухур — а. м. «падидай», «пайдонш»

Зухуриддин — а. м. (аслан Захируддин) «мададгори дин»

Зӯралишоҳ — м. «кудрати Алӣ — шоҳи (вилоят)»

Зӯхра — а. з. «дурахшонӣ», «зебой»

Зӯхро — а. з. «дурахшон», «равшан»

И

Ибод — а. м. чамъи *абд* — «банда». Чузъи дуҷуми ҳомиш *ибод*, яъне «мухофизатчини бандаҳои худо», *камтарини ибод*, яъне «хоксортарини бандаҳои худо» барни наъту лакабҳо.

Ибодат — а. з. «парастии худо»

Ибодиддин — м. маънои муайян надорад. Ба таклиди Ибодулло сохта шудааст.

Ибодулло — а. м. «бандаҳои Оллоҳ». Мухтасари наъти шохонан *ҳофизи ибодулло*, яъне «химоягари бандаҳои Оллоҳ»

Ибром — а. м. «исрор», «истодагарӣ»

Иброҳим — иб. м. «падари халқҳо». Таъбири дигараш — «олӣ», «бузург»

Иброҳимхалил — м. мурак. аз Иброҳим ва лакаби ӯ Халил, ки маънояш «дӯсти худо» мебошад.

Иброҳимшоҳ — м. мурак. аз Иброҳим ва Шоҳ

Идибек — м. мурак. аз Идӣ ва Бек

Идигул — з. мурак. аз Идӣ ва Гул

Идимоҳ — з. мурак. аз Идӣ ва Моҳ

Идимухаммад — м. мурак. аз Идӣ ва Мухаммад

Идрис — а. м. «дарсомӯз», «омӯзанда»

Иzzат — а. «бузургӣ», «ғиромӣ», «шаъну шараф» (аслан «тавоноӣ»)

Иzzатулло — а. м. «кудрати Оллоҳ», «тавоноии Оллоҳ». Аз иборан арабии *иззатулло*, яъне «тавоноӣ дар дасти Оллоҳ» ба вучуд омадааст.

Изолат — а. з. «бартараф кардан», «дур кардан».

Изом — а. м. чамъи *азим* — «бузург»

Икром — а. м. «иззату эҳтиром», «лутфу марҳамат»

Икромбегим — з. мурак. аз Икром ва Бегим

Икромиддин — а. м. «иззату эҳтиромии дин»

Илич — «чарогоҳи дурдаст», «яйлоқ»

Иличӣ — «дар чарогоҳи тобигона таваллудшуда»

Иамиддин — м. маънои муайян надорад. Шояд таҳрифи Аламиддин бошад.

Иамшоҳ — м. мурак. аз кал. а. *илм* — «донииш» ва Шоҳ

Илол — ниг. Ҳилол

Илолбӣ — ниг. Ҳилолбӣ

Илфон — м. аз калиман арабии илф — «дӯст». Тахрифи Ирфон ҳам буданаш мумкин аст.

Илчайзан — инг. Элчизан

Илҳом — а. м. «талкин», «ангезиш», «рӯҳбаланд шудан»

Илҳомия — з. муаниаси Илҳом

Илҳон — инг. Илҳом

Имдод — а. м. «ёри», «мадад»

Иммат — инг. Ҳиммат

Имматшо — инг. Ҳимматшоҳ

Имод — а. м. «такъягоҳ»

Имодиддин — а. м. «такъягоҳи дин»

Имом — а. м. «пешво», «пешрав», «пешнамоз» (дар истилоҳоти исломӣ, хусусан шийёи пешвои миллати ислом, ки бояд маҳз аз авлоди ҳазрати Алӣ бошад)

Имомалӣ — а. м. «пешвои ислом Алӣ»

Имомбек — м. мурак. аз Имом ва Бек

Имомбердӣ — т. м. «додан имом»

Имомдод — м. «додан имом»

Имоммуҳаммад — а. м. «пешвои ислом Муҳаммад».

Имомназар — м. «сазовори назар имом гардида», маҷ. «дар зери ҳимояти имом буда».

Имомъёр — м. «ёри имом», «дӯсти имом»

Имомъёрбек — м. мурак. аз Имомъёр ва Бек

Имомкул — т. м. «банди имом»

Имомҳасан — а. м. «пешвои миллати ислом Ҳасан»

Имомхусайн — а. м. «пешвои миллати ислом Хусайн».

Имон — з. м. «эътиқод», «дин»

Имонгул — з. мурак. аз Имон ва Гул

Инаб — а. «ангур»

Инадулло — м. аз ибори а. индалло «дар назди худо»

Инатулло — инг. Инадулло

Инобат — а. з. «зорӣ», «тавба»

Ином — инг. Инъом

Иномиддин — инг. Инъомиддин

Иноят — а. «ёри», «мадад», «илтифот»

Иноятулло — а. м. «илтифоти худо»

Иноятшоҳ — м. мурак. аз Иноят ва Шоҳ

Интизор — а. з. «чашмдошт», «умедворӣ» (яъне умедворӣ ба он ки баъд аз духтар писар таваллуд мешавад)

Инъом — а. м. «ато», «бахшиш»

Иркамо — инг. Эркамоҳ

Ирода — а. з. «иштиёр», «смайлу хоҳиш»

Иродахон — з. мурак. аз Ирода ва Хон

Искандар — ю. м. «голиб», «фотеҳи мардонӣ майдон»

Искандаршоҳ — м. мурак. аз Искандар ва Шоҳ

Ислом — а. м. номи дини Муҳаммад. Аслан Ислом мухтасари *нузҳат-ул-ислом* — «покизагии дини ислом» сафват-ул-ислом — «баргузйдан ислом» барин лақабо мебошад.

Исломбек — м. мурак. аз Ислом ва Бек

Исломбӣ — з. мурак. аз Ислом ва Бӣ

Исмат — а. з. «бакорат», «иффат», «поқдомонӣ»

Исмат — а. м. «химоят», «пуштибонӣ»
Исматулло — а. м. «хифзи худо»
Исмоил — иб. а. м. «худо шунида» (яъне «худо азму таваллоро қабул карда»)
Исмон — ниг. Усмон
Исо — иб. м. «баҳшиши худо»
Исомиддин — а. м. «хифзи дин»
Исомухаммад — м. мурак. аз Исо ва Муҳаммад
Исроил — иб. м. «бо худо ҳарбузарбкунанда»
Истад — «занда монад», «намирад»
Истам — «умраш дароз», «дарозумр»
Истамтош — мурак. аз Истам ва Тош
Истамкула — м. «банди умраш дароз»
Истода — «занда», «барқарор»
Исуф — ниг. Юсуф
Итоат — а. з. «фармонбардорӣ»
Исфандиёр — э. к. м. — «додан зоти мукаддас»
Исҳоқ — иб. — а. м. маънояш нораваши. Бинобар ривояти динӣ, ки дар Таврот сабт ёфтааст, модари Исҳоқ Роҳила пешгӯиро дар хусуси таваллуд шудани писараш шунида ҳандидааст. Бинобар ин ба писари Иброҳим-пайғамбар Исҳоқ (дар ибрий маънояш «ӯ хандид» мебошад) ном мондаанд.
Исҳоқбой — м. мурак. аз Исҳоқ ва Бой
Ихтиёр — а. м. мухтасари Ихтиёриддин аст.
Ихтиёриддин — а. м. «баргузидани дин»

Ихтиёрхон — м. мурак. аз Ихтиёр ва Хон
Ихтиёршоҳ — м. мурак. аз Ихтиёр ва Шоҳ
Ишқия — з. аз кал. а. *ишқ* — «дилдодагӣ», «дилбастагӣ»
Иқбол — ниг. Иқбол
Иқбол — а. «баҳт», «толеъ»
Иқболшоҳ — м. мурак. аз Иқбол ва Шоҳ
Иҷоб — ниг. Эҷоб
Иҷобат — а. з. «қабул кардан»
Иҷозат — а. з. «дастур», «руҳсат»
Иҷуб — ниг. Эҷоб

К

Кабир — а. м. «бузург»
Кабудзор — з. «боғи сабзу хурам»
Кабутар — м. номи паррандаи маълум
Қадбону — э. к. з. «бонуи хона», «соҳибхоназани»
Қайбону — ниг. Қадбону
Қалбаӣ — а. м. «қалба Алий», «сағи Алий», яъне аз исмҳои ший.
Қалимулло — а. м. «ҳамсӯхбати худо». Лақаби Мӯсо-пайғамбар
Қалон — м. «бузург»
Қалук — м. «писарбача»
Қамина — «қамтарин», «банди хоксор»
Қамол — а. м. «пуррагӣ», «тамомӣ», «фазилат»
Қамолиддин — а. м. «фазилати дин»
Қамонбардор — м. «қамондор», «тарандоз»

Кампир — з. «зани пир». Ин номро ба умеди умрдароз шудани кӯдак мениҳанд.
Канъон — номи зодгоҳи Юсуф-пайғамбар
Канъонбӣ — з. мурак. аз Канъон ва Бибӣ
Карам — д. «бузургворӣ» «хим-мат»
Карамалӣ — м. «химмати Алӣ»
Карамхон — м. мурак. аз Карам ва Хон
Карамхудо — м. «химмати ху-до»
Карамшоҳ — м. мурак. аз Карам ва Шоҳ
Карашма — з. «нозу ниша»
Қарбалӣ — ниг. Қалбалӣ
Қарғас — м. «уқоб»
Карим — а. м. «бахшанда», «со-ҳибӣ қарам», «сахӣ»
Каримбек — м. мурак. аз Карим ва Бек
Каримбердӣ — ўзб. м. «додан Бахшанда»
Қаримбой — м. мурак. аз Карим ва Бой
Қаримшоҳ — м. мурак. аз Карим ва Шоҳ
Қаримкул — тур. м. «бандан бахшанда»
Қаромат — а. «саховат», «бах-шандагӣ», «бузургӣ»
Қароматулло — а. м. «саховати худо»
Қасир — а. м. «бисъёр», «фаро-вон»
Қассир — ниг. Қасир
Қатта — «калон», «бузург»
Қафтар — м. шакли омӣёнан Қабутар
Қафтаршоҳ — м. мурак. аз Қафтар ва Шоҳ

Қашша — м. «гадо»
Қашшоф — а. м. «қашфқунан-да». Дар солҳои аввали Хо-кимияти Советӣ ба ҷои пио-нер истеъмоли мешуд.
Қенча — тур. «фарзанди хурдӣ», «фарзанди охири»
Қенчабой — м. мурак. аз Қенча ва Бой
Қенчагул — з. мурак. аз Қенча ва Гул
Қенчаой — з. мурак. аз Қенча ва Ой
Қибирӣ — ниг. Қибриё
Қибриё — а. з. «бузургӣ», «за-мат»
Қиё — м. «соҳиб», «худованд», «пахлавон».
Қиёбек — м. мурак. аз Қиё ва Бек
Қинк — тур. м. «оҳу»
Қимӣ — з. маҷ. «ноёб», «но-дир», «чизи қиматбаҳо»
Қинхонбӣ — ниг. Қанъонбӣ
Қиром — а. м. қамъи қарим — «сахӣ»
Қиромиддин — м. маънои муай-ян надорад. «Бузургони дин»
Қитобат — з. аз қал. а. қито-бат — «навиштан», «нома», «мақтуб»
Қифоят — з. аз қал. а. қифоят «басанда», «қофӣ» (изҳори орзуи он, ки дигар духтар та-валлуд нашоуда писар ба дунё меояд)
Қишвар — м. «сарзамин», «мам-лакат»
Қишваршоҳ — м. мурак. аз Қишвар ва Шоҳ
Қозим — а. м. «соқит», «хо-мӯш», «ҳалим»
Қозум — ниг. Қозим

Кокул — «гесӯи дароз»
Кокулшоҳ — мурак. аз Кокул ва Шох
Комбобо — м. мурак. аз кал. *ком* — «мурод», «орзу» ва Бобо
Комил — а. м. «тамом», «пурра», «фозил»
Комилбек — м. мурак. аз Комил ва Бек
Комилбой — м. мурак. аз Комил ва Бой
Комилшоҳ — м. мурак. аз Комил ва Шох
Корвон — м. «кофила», «дастани мусофирон бо маркабӯ бор»
Кордча — м. мусафғари *корд* — «олати буранда»
Кофур — ю.—а. м. номи моддан хушбӯй, маҷ. «сафед», «гаронбаҳо»
Кошиф — а. м. «ошкоркунанда», «кашфкунанда»
Кошифа — а. з. муаниyasi Кошиф
Коғаз — з. «номд», «мактуб». Ба маънои «сафедрӯй», «зебо» низ меояд.
Коғазбегим — з. мурак. аз Коғаз ва Бегим
Кубриё — ниг. Кибриё
Кубрия — ниг. Кибриё
Куйибек — ниг. Кӯхибек
Кулфат — з. аз кал. а. *кулфат* — «сахтӣ», «ранҷ», «машаққат»
Кулӯл — номи гиёҳи хӯрданӣ.
Курсия — з. муаниyasi *курсӣ* — «тахт» аст.
Курсияхон — з. мурак. аз Курсия ва Хон
Кучак — ниг. Кӯчак
Кӯкан — ниг. Кӯҳкан
Кӯлобӣ — м. мансуб ба Кӯлоб

Кӯчак — «хӯрд», «майда»
Кӯҳкан — м. «шикофкунандаи кӯҳ», маҷ. «кавӣ», «кудратманд»

Л

Лабиб — а. м. «хирадманд», «оқил»
Лаззат — а. з. «хуший», «халоват»
Лазиз — м. мухтасари Абдулазиз
Лайс — а. м. «шер»
Лаким — м. мухтасари Абдуллаким
Лалбек — ниг. Лаълбек
Лалмо — ниг. Лаълмоҳ
Латиф — а. м. «меҳрубон», «некӯкор»
Латифа — а. з. «разно», «хушрӯ», «нозук»
Латифамоҳ — з. мурак. аз Латифа ва Моҳ
Латифшоҳ — м. мурак. аз Латиф ва Шох
Латофат — а. з. «нозукӣ», «зебӣ», «назокат»
Лафиз — м. мухтасари Абдуллафиз
Лаълбегим — з. мурак. аз лаъл— номи санги гаронбаҳо ва Бегим.
Лаълбек — м. мурак. аз кал. лаъл ва Бек
Лаълмоҳ — з. мурак. аз кал. лаъл ва Моҳ
Лақай — тур. м. исми қабилани туркнажод
Лақаймоҳ — з. мурак. аз Лақай ва Моҳ
Лаҳад — м. мухтасари Абдуллаҳад
Лаҳман — з. мусафғари кал. а.

лаҳм мач. «мулонм», «но-
зук», «фарбеҳақ»
Лобӣ — мансуб ба лоба — «зо-
рӣ», «ниёз»
Ловӣ — ниг. Лобӣ
Ложбар — ниг. Лочвард
Ложвард — ниг. Лочвард
Лонк — а. м. «сазovor», «шонс-
та»
Лола — мач. «шукуфон», «зе-
бо»
Лолазор — з. «чамани лола»
Лочи — тур. м. «боз», «шоҳин»
Лочвард — исми санги кимат-
баҳо
Лочувар — ниг. Лочвард
Лочувард — ниг. Лочвард
Лутфалӣ — м. «бахшиши Алӣ»,
«илтифоти Алӣ»
Лутфиддин — а. м. «некӯни дин»
Лутфинисо — а. з. «назокати
занҳо»
Лутфия — а. з. муанисаи Лутфӣ
Лутфмуҳаммад — м. «бахшиши,
илтифоти Муҳаммад»
Лутфон — муболиғи лутф —
«назокат», «эхсон»
Лутфулло — а. м. «бахшиши
худо»
Лутфӣ — мансуб ба лутф —
«назокат», «бахшиш»
Лутфҳасан — м. «бахшиши
нимом Ҳасан»
Луқмон — а. м. «амир», «фар-
монфармо»
Лӯла — м. «устувонашакл»,
мач. «гирдақ»

М

Мабулло — ниг. Муҳибулло
Мавзуна — з. муанисаи кал, а.
мавзун — «зебо», «нозук»

Мавлавӣ — а. м. мансуб ба *мав-
ло* — «соҳиб», «молик» (мач.
«худо»). Лақаби уламою до-
нишмандони бузург.
Мавло — а. м. «соҳиб», «молик»
Мавлобахш — м. «бахшиши мав-
ло (яъне худо)»
Мавлодод — м. «додан мавло
(яъне худо)»
Мавлоёр — м. «дӯст, ёри мавло
(яъне худо)»
Мавлон — м. мухтасари *мавло-
но* — «соҳиби мо». Голибан
ба маънои «худо» меояд.
Мавлоназар — м. «смарҳамати
мавло (яъне худо)», «назари
худо»
Мавлонбӣ — з. мурак. аз Мав-
лон ва Бӣ
Мавлонгул — з. мурак. аз Мав-
лон ва Гул
Мавлонназар — м. «смарҳамати
худо», «сазovори назари ху-
до»
Мавлонқул — узб. м. «банди
соҳиб (яъне худо)»
Мавлуд — а. м. «зондашуда»,
«навзод»
Мавлуда — а. з. муанисаи Мав-
луд
Мавралӣ — м. «мӯрчан Алӣ»
Мавсум — а. м. «иншон карда-
шуда», «ном ниҳодашуда»
Мавсуф — а. м. «васфшуда»
Мавчигул — з. «шукуфти гул»
Мавчинисо — з. «шукуфти зан-
ҳо»
Мавчихол — з. «хушбахт», «шу-
куфон»
Мавҷуд — а. м. «офаридашуда»,
«зинда»
Мавҷуда — а. з. муанисаи Мав-
ҷуд

Мавҷудахон — з. мурак. аз Мавҷуда ва Хон	Мадғафур — муҳаффафи Муҳаммадғафур
Мадад — а. м. «ёрӣ», «кӯмак»	Мадқобил — муҳаффафи Муҳаммадқобил
Мададхоча — м. мурак. аз Мадад ва Хоча	Мадқосим — муҳаффафи Муҳаммадқосим
Мадазиз — инг. Муҳаммадазиз	Мадҳасан — муҳаффафи Муҳаммадҳасан
Мадазим — инг. Муҳаммадазим	Мадҷон — муҳаффафи Муҳаммадҷон
Мадалӣ — инг. Муҳаммадалӣ	Мазам — муҳаффафи Муаззам
Мадамин — инг. Муҳаммадамин	Мазамбек — муҳаффафи Муаззамбек
Мадбобо — муҳаффафи Муҳаммадбобо	Мазбут — а. м. «мустаҳкамӯ устувор»
Мадиброҳим — муҳаффафи Муҳаммадиброҳим	Мазонир — инг. Мазохир
Мадисо — муҳаффафи Муҳаммадисо	Мазокир — муҳаффафи Муҳаммадзокир
Мадқомил — муҳаффафи Муҳаммадқомил	Мазор — м. «инёратгоҳ»
Мадмурод — муҳаффафи Муҳаммадмурод	Мазорӣ — м. «мансуб ба мазор», маҷ. «баъди зинрати мазор таваллудшуда»
Мадмӯсо — муҳаффафи Муҳаммадмӯсо	Мазохид — муҳаффафи Муҳаммадзоҳид
Мадолим — муҳаффафи Муҳаммадолим	Мазохир — муҳаффафи Муҳаммадзоҳир
Мадомил — муҳаф. Муҳаммадомил	Мазҳаб — а. м. «роҳ», «равииш», «тарика»
Мадориф — муҳаффафи Муҳаммадориф	Майбалӣ — инг. Мухибалӣ
Мадосим — муҳаффафи Муҳаммадосим	Майгул — з. мурак. аз кал. май — «шароб» ва Гул
Мадрасул — муҳаффафи Муҳаммадрасул	Майда — з. маҷ. «махин», «нозук»
Мадрахим — муҳаффафи Муҳаммадраҳим	Майдабибӣ — з. мурак. аз Майда ва Бибӣ
Мадумар — муҳаффафи Муҳаммадумар	Майдагул — з. мурак. аз Майда ва Гул
Мадусмон — муҳаффафи Муҳаммадусмон	Майдекбибӣ — инг. Майдабибӣ
Мадхол — муҳаффафи Муҳаммадхол	Майлис — з. шакли тахрифшудаи Маҷлис
Мадъёр — муҳаффафи Муҳаммадёр	Майлистон — з. аз кал. майл — «хоҳиш», «хавас»
Мадъямин — муҳаффафи Муҳаммадъямин	

Майлон — з. «майлу хохиш», «рағбат»
Майлонбӣ — з. мурак. аз Майлон ва Бӣ
Майлӣ — з. мансуб ба *май* — «хохиш», «хавас»
Маймана — з. з. «саодат», «хушбахтӣ»
Майна — ниг. Майно
Майно — з. номи парранда ва гули зебо
Майноз — з. мурак. аз кал. *май* — «шароб» ва *ноз* — «фахр»
Майрам — т. «ид», «чашн» (аслаш *байрам*)
Майрамбону — з. мурак. аз Майрам ва Бону
Майсара — а. з. «давлат», «бонгарӣ», «фаровонӣ»
Маланг — м. «маст»
Малах — м. номи ҳашароти парранда. Орзуи фаровонии насл
Малик — а. м. «соҳиб», «хукмрон»
Малика — а. з. «бону», «зани подшоҳ»
Маликбоз — м. тақлид ба Шохбоз
Маликбону — з. мурак. аз Малика ва Бону
Маликмасайн — м. мурак. аз Малик, Муҳаммад ва Хусайн
Маликноз — з. мурак. аз Малика ва Ноз — «фахр»
Маликшер — м. мурак. аз Малик ва Шер
Маликшоҳ — м. мурак. аз Малик ва Шох
Маллоҳ — а. м. «киштирон», «шиновар»

Мамадамбар — ниг. Муҳаммад-анбар
Мамадолим — мух.ф. Муҳаммадолим
Мамадориф — мух.ф. Муҳаммадориф
Мамадпаноҳ — мух.ф. Муҳаммадпаноҳ
Мамадсодиқ — мух.ф. Муҳаммадсодиқ
Мамадсочид — мух.ф. Муҳаммадсочид
Мамадшафӣ — мух.ф. Муҳаммадшафъ
Мамадъёр — мух.ф. Муҳаммадъёр
Мамадғозӣ — мух.ф. Муҳаммадғозӣ
Мамалатиф — мух.ф. Муҳаммадлатиф
Мамарозиқ — мух.ф. Муҳаммадрозиқ
Мамдуд — а. м. «бузург», «фаровон»
Мамдуда — а. з. муаннаси Мамдуд
Мамлакат — а. з. «кишвар», «подшоҳӣ»
Манабӣ — мух.ф. Муҳаммаднабӣ
Манадир — мух.ф. Муҳаммаднадир
Манаим — мух.ф. Муҳаммаднаим
Манзалат — з. муаннаси манзал, яъне «аз осмон фурудомада», «додаи зоти олий»
Манзар — (а) м. «касе ки сазовори назари худо ва ё аҷиб гардидааст»
Манзара — з. муаннаси Манзар
Манзаршоҳ — м. мурак. аз Манзар ва Шох

Манзил — з. шакли мухтасари Манзила

Манзила — а. з. «мартаба», «рутба», «даража»

Манзилой — з. мурак. аз Манзил ва Ой

Манзурат — з. муаннаси манзур — «намоён», «мақбул», «писандида»

Маниёз — м. мухаф. Муҳаммаднийёз

Маноё — ниг. Маноф

Манозим — мухаф. Муҳаммад-нозим

Маноф — ниг. Маноф

Мансур — а. м. «пирӯз», «ғолиб»

Мансурмоҳ — з. мурак. аз Мансур ва Моҳ

Мансуркул — м. мурак. аз Мансур ва Кул

Мангит — т. номи қабилани турк-нажод

Манҷӣ — а. м. «паҳоҳгоҳ»

Марамбек — ниг. Муҳаррамбек

Марасул — мухаф. Муҳаммад-расул

Марауф — мухаф. Муҳаммад-рауф

Мараҳим — мухаф. Муҳаммад-рахим

Марватшо — ниг. Мурувватшоҳ

Марворид — ю. з. «дурр», «ғавхар»

Мард — м. «далер», «мубориз», «росткор»

Мардон — м. мухтасари Али-мардон

Мардоншоҳ — м. «шоҳи мардон»

Мардонкул — т. м. «биздан (шоҳи) мардон (яъне Али)»

Мардӣ — м. «далерӣ», «солиҳиматӣ»

Марзия — а. з. муаннаси марзӣ — «мақбул», «писандида»

Марзо — а. з. «илтифот», «марҳамат»

Маризоҳон — мухаф. Муҳаммадризоҳон

Марод — ниг. Мурод

Мародбегим — ниг. Муродбегим

Мародҷон — ниг. Муродҷон

Маро — з. аз кал. а. маръат — «зан», ки бе зеру забар маро хондан ҳам мумкин аст.

Мароҳон — з. мурак. аз Маро ва Хон

Марпуға — ниг. Марфӯъа

Маруп — ниг. Маъруф

Маруф — ниг. Маъруф

Маруфа — ниг. Маъруфа

Марпуға — ниг. Марфӯъа

Мархабо — а. з. «хуш омадӣ»

Марҳамат — а. з. «лутфу меҳрубонӣ»

Мархума — а. з. «бахшидашуда», «афв кардашуда»

Марҷон — з. мач. «гулдун».

Марҷонбегим — з. мурак. аз Марҷон ва Бегим

Масафар — мухаф. Муҳаммад-сафар

Масехо — а. м. лақаби Исо-пайғамбар, ки маънояш тақрибан «андуда», яъне «аз тарафи худон таоло ҳидоят кардашуда» мебошад.

Масиддик — мухаф. Муҳаммад-сиддик

Маска — м. «равғани аз қаймоқ ҳосилшаванда»

Маснабӣ — ниг. Маснавӣ

Маснавишоҳ — мурак. аз Маснабӣ ва Шох

Маснавишо — инг. Маснавишоҳ
Маснавӣ — м. навъи шеър
Маст — м. «сархуш», «дар таъсири чизе монда», «фидо»
Масталӣ — «фидои Алӣ»
Мастибек — м. мурак. аз Маст ва Бек
Мастура — а. з. «пок», «покломан»
Мастурамоҳ — з. мурак. аз Мастура ва Моҳ
Матин — а. м. «маҳкам», «устувор»
Матҷон — инг. Мадҷон
Мафтул — инг. Мафтун
Мафтулбӣ — инг. Мафтунбӣ
Мафтун — «шефтақунанда», «мафтунқунанда»
Мафтунбӣ — з. мурак. аз Мафтун ва Бӣ
Маҳдум — а. м. «хоча», «фармонфармо»
Маҳдума — з. муаннаси Маҳдум
Маҳдумбӣ — а. мурак. аз Маҳдум ва Бӣ
Маҳдумшоҳ — з. мурак. аз Маҳдум ва Шоҳ
Маҳдумшоҳ — м. мурак. аз Маҳдум ва Шоҳ
Маҳмал — а. з. номи матоъ, маҷ. «нафис»
Маҳмалӣ — мансуб ба маҳмал
Маҳмур — а. з. маҷ. «дилқашу дилрабо»
Маҳсум — м. таҳрифи Маҳдум
Маҳсума — з. таҳрифи Маҳдума
Маҳсуса — а. з. «хос», «муқарраб», «наздиқ»
Маҳсура — з. маънояш норавшан. Шояд аз калимаи арабии мақсура — «хучран ибодат» бошад.

Махтум — инг. Махдум
Махтума — инг. Махдума
Махтумбӣ — инг. Махдумбӣ
Махтумо — инг. Махдуммоҳ
Махтумшо — инг. Махдумшоҳ
Маҷариф — муҳаф. Муҳаммадҷариф
Машид — а. м. «баланд», «устувор»
Маҷокир — муҳаф. Муҳаммадҷокир
Маҷраб — а. м. «хулқу атвор», «хислат»
Маҷраф — инг. Маҷраб
Маъзамбек — инг. Муаззамбек
Маъмур — а. «обод»
Маъмура — а. з. муаннаси Маъмур
Маъмурай — з. мурак. аз Маъмур ва Ой
Маъсира — а. з. «қори наҷибона»
Маъсуд — инг. Масъуд
Маъсуддин — инг. Масъуддин
Маъсум — а. м. «беғуноҳ», «пок»
Маъсума — а. з. муаннаси Маъсум
Маътал — а. «боздошташуда»
Маъкул — а. м. «мувофиқи ақл», «писандида»
Маъюнус — муҳаф. Муҳаммадюнус
Маъюсуф — муҳаф. Муҳаммадюсуф
Мағзум — таҳрифи Маҳдум
Мағрибӣ — м. мансуб ба Мағриб
Мақбул — а. м. «писандида»
(Мақбулшоҳ — м. мурак. аз Мақбул ва Шоҳ
Мақдис — а. м. «муқаддасот»
Мақсад — а. м. «мурод», «матлуб»

Максадулло — м. «додан худо»
Максуд — а. м. «орзу», «му-
 род», «талаб»
Максуда — а. з. муаниниси Мак-
 суд
Максудали — м. мурак. аз Мак-
 суд ва Али
Максум — тахрифи Махдум
Максума — тахрифи Махдума
Махан — инг. Механ
Махбуб — а. «дўст дошташуда»,
 «ёр»
Махбуба — а. з. муаниниси Мах-
 буб
Махбуббулло — м. яъне «дўсти
 Оллох», «писандидан Оллох»
Махбубшоҳ — м. мурай. аз Мах-
 буб ва Шоҳ
Махдия — з. муаниниси Махдй
Махдй — а. м. «бо хидояти ху-
 до амалкунанда», «баргузи-
 дан худо»
Махидин — з. маънояш норав-
 шан. Шояд «моҳи дин» бо-
 шад.
Махин — з. (аслан Махй) «мах-
 монанд»
Махина — з. муаниниси Махин
Махинбону — з. мурак. аз Ма-
 хин ва Бону
Махича — инг. Моҳича
Махкам — а. м. «устувор», «мус-
 таҳкам»
Махкамтош — м. «санг барин
 устувор»
Махкамшоҳ — м. мурак. аз Мах-
 кам ва Шоҳ
Махлиқо — з. «мохрўй», «чех-
 рааш моҳ барин равшан»
Махмадбуна — (Мухаммадбу-
 на) м. «моли Мухаммад»,
 «аслиҳан Мухаммад»

Махмадвазир — муҳаф. Мухам-
 мадвазир
Махмадзухур — муҳаф. Му-
 ҳаммадзухур
Махмадраҳимбек — (Мухам-
 мадраҳимбек) мурак. аз Му-
 ҳаммадраҳим ва Бек
Махмадризобек — (Мухаммад-
 ризобек) м. мурак. аз Мухам-
 мадризо ва Бек
Махмадсолим — инг. Мухам-
 мадсолим
Махмадтолиб — инг. Мухаммад-
 толиб
Махмадулло — инг. Мухаммад-
 улло
Махмадғолиб — инг. Мухаммад-
 голиб
Махмуд — а. м. «ситудашуда»,
 «писандид»
Махмудхон — м. мурак. аз Мах-
 муд ва Хон
Махрам — а. м. «дўсти наздик»,
 Баъзан тахрифи Мухаррам
 ҳам шуданаш мумкин аст.
Махраммоҳ — з. мурак. аз Мах-
 рам ва Моҳ
Махрамо — инг. Махраммоҳ
Махсигул — з. аз кал. а. маҳз —
 «соф» «бегубор», «ҳақиқӣ» ва
 Гул
Махсиддин — м. маънош муай-
 ян надорад. Аз маҳз — «соф»,
 «ҳақиқӣ» ва Дин.
Махтарам — инг. Мўхтарам
Махтарма — инг. Мўхтарама
Махтоб — инг. Моҳтоб
Махтовбӣ — инг. Моҳтоббӣ
Махфилшоҳ — м. аз кал. а.
 маҳфил «маҳлис», «ҷамъият»
 ва Шоҳ.
Махкул — тахрифи Маъкул

Махчуба — а. з. «наси парда буда», «пинхон»
Мачид — а. м. «бузург», «олий»
Мачлис — а. м. «анҷуман», «ҷамъонад»
Мачнун — а. м. лақаби ошики Лайли, маҷ. «ошики шайло»
Мачуба — з. инг. Махчуба
Мева — з. «самар», «бори дарахт»
Мевагул — з. мурак. аз Мева ва Гул
Мелик — инг. Малик
Меридии — инг. Меҳридии
Мероб — инг. Меҳроб
Метархон — инг. Меҳтархон
Метин — инг. Матин
Меъроч — а. м. «балоравӣ», «вич», «балавдӣ»
Меърочидин — а. м. «авчи дин», «балавдин дин»
Меҳан — м. «ватан»
Меҳмон — м. маҷ. «азиз», «мӯҳтарам»
Меҳнат — з. аз кал. а. меҳнат — «заҳмат», «ранҷ»
Меҳнатбӣ — з. мурак. аз Меҳнат ва Бӣ
Меҳрали — м. «лутфу марҳамати Алий»
Меҳрибону — з. мурак. аз Меҳрӣ ва Бону
Меҳригул — з. мурак. аз Меҳрӣ ва Гул
Меҳридин — м. «офтоби дин»
Меҳримоҳ — з. мурак. аз Меҳрӣ ва Моҳ
Меҳринигор — з. «офтобсурат», «офтобмонанд»
Меҳринисо — з. (аслаш Меҳруннисо) «офтоби занҳо»
Меҳроб — э. қ. м. «дурахши офтоб»

Меҳробшоҳ — м. мурак. аз Меҳроб ва Шоҳ
Меҳровар — м. (аслаш Меҳрвар) «меҳрбон»
Меҳроваршоҳ — м. мурак. аз Меҳровар ва Шоҳ
Меҳроҷ — инг. Меъроч
Меҳрубон — «навозишкор», «мушфик»
Меҳрӣ — з. мухтасари Меҳринисо
Меҳтар — м. «бузург», «олимаком»
Меҳтархон — м. мурак. аз Меҳтар ва Хон
Мидхат — а. м. «мидҳ», «ситоиш»
Мижгон — «мӯи милаки ташм»
Мижгонбӣ — з. мурак. аз Мижгон ва Бӣ
Мизроб — э. қ. м. (шакли қадиман Меҳроб) «дурахши офтоб», «тобиши хуршед»
Мизробшоҳ — м. мурак. аз Мизроб ва Шоҳ
Минулло — м. аз иборан а. миналло «аз худо»
Минуло — инг. Минулло
Мир — м. шакли мухтасари Амир
Мираброр — м. мурак. аз Мир ва Аброр
Миравез — м. мурак. аз Мир ва Авез
Миравзоъ — м. «срафтораши амирон»
Миразор — м. инг. Мирхазор
Миразим — м. мурак. аз Мир ва Азим
Мирак — м. шакли навозишоме-зона ва мусавғари Амир
Миралихон — м. мурак. аз Мир-али ва Хон

Миралӣ — м. мурак. аз Мир ва Алӣ
Мирамин — м. мурак. аз Мир ва Амн
Мирасил — м. мурак. аз Мир ва Асил
Мирафзо — ниг. Миравзо
Мирахрор — м. мурак. аз Мир ва Ахрор
Мирбако — м. мурак. аз Мир ва Бако
Миргул — м. мурак. аз Мир ва Гул²
Мирзо — м. шакли мухтасари *амирзода*, — «фарзанди амир»
Мирзоалӣ — м. мурак. аз Мирзо ва Алӣ
Мирзобиддин — ниг. Мирзомуддин
Мирзоимиддин — ниг. Мирзомуддин
Мирзомуддин — м. махлути Мирзо ва исмҳои аз қабилани Начминидин ва Низомуддин
Мирзоқанд — м. мурак. аз Мирзо ва Қанд
Мирзоқул — тур. м. «бандани мирзо»
Мирқалон — м. мурак. аз Мир ва Қалон
Мирмаст — м. мурак. аз Мир ва Маст
Мирниёз — м. мурак. аз Мир ва Ниёз
Мирон — м. муболиғии Мир
Мироншоҳ — м. «шоҳи амирон»
Мирохур — м. (асли амир-охур — «сардори аспхона») унвони амалдор дар Бухоро ва дигар хониҳо.
Мироч — ниг. Меъроҷ
Мирулло — м. маънои муайян надорад. «Амири Оллоҳ»

Мируншо — ниг. Мироншоҳ
Мисбоҳиддин — а. м. «чароғи дин»
Мискин — а. м. «фақир», «бечора»
Мискининисо — а. мурак. аз Мискин ва Нисо
Мисоқ — а. м. «аҳду паймон»
Мисқол — а. а. маҷ. «нозук»
Мисқолбӣ — а. мурак. аз Мисқол ва Бӣ
Мифтоҳ — а. м. «калид»
Мобегим — ниг. Моҳбегим
Мобека — ниг. Моҳбика
Мобӣ — ниг. Моҳбӣ
Модавлат — ниг. Моҳдавллат
Монолам — ниг. Моҳнолам
Моистон — ниг. Моҳистон
Монтобон — ниг. Моҳитобон
Молиқоб — ниг. Маҳлиқо
Момо — а. «модар»
Момогул — а. мурак. аз Момо ва Гул
Момоташ — а. мурак. аз Момо ва Тош
Момоҳол — а. мурак. аз Момо ва Хол
Момоқиз — а. мурак. аз Момо ва Қиз
Монанд — «шабех»
Моризан — а. маъноаш норавшан. Шояд аз тахрифи Моҳ-рӯзан бошад.
Морухон — ниг. Моҳруҳон
Мошонда — ниг. Моҳшоҳида
Моҳ — а. маҷ. «зебо», «хушрӯй»
Моҳбегим — а. мурак. аз Моҳ ва Бегим
Моҳбӣ — а. мурак. аз Моҳ ва Бӣ
Моҳбика — а. мурак. аз Моҳ ва Бика

Мохбону — з. мурак. аз Мох ва Бону
Мохбӣ — з. мурак. аз Мох ва Бӣ
Мохдавлат — з. мурак. аз Мох ва Давлат
Мохдиёр — з. мурак. аз Мох ва Диёр
Моҳикалон — з. «моҳи пурра», «моҳи чордахрӯза»
Моҳим — з. таклид ба Ойим
Моҳимгул — з. мурак. аз Моҳим ва Гул
Моҳиолам — з. яъне «нозанини яккаву ягона (беҳамто)»
Моҳира — а. з. «кордон», «бомаҳорет», «доно»
Моҳирамоҳ — з. мурак. аз Моҳира ва Моҳ
Моҳирӯшон — з. «зеботарин зани Рӯшон»
Моҳистон — з. яъне «истубисташ моҳ»
Моҳитобон — з. «моҳи дураҳшон», «моҳи нурнош»
Моҳича — ниг. Моҳча
Моҳишуғнон — з. «зеботарин зани Шуғнон»
Моҳлар — з. таклид ба Ойлар, ки дар тоҷикӣ ҳамонанди он «Моҳон» мебошад, яъне «моҳи моҳон»
Моҳпора — з. «зебо», «хушрӯй»
Моҳрух — з. «моҳрӯй», «зебо-чехра»
Моҳрухон — шакли муболиғи Моҳрух
Моҳрӯзан — з. «зани моҳрӯй», «зани хушрӯй»
Моҳрӯй — з. «зебо», «хушрӯй»
Моҳрӯя — з. ниг. Моҳрӯй
Моҳсафар — з. мурак. аз Моҳ ва Сафар

Моҳсултон — з. мурак. аз Моҳ ва Султон
Моҳтоб — з. «моҳ», «спартави моҳ», «дар шаби моҳтоб таваллудшуда»
Моҳтоббӣ — з. мурак. аз Моҳтоб ва Бӣ
Моҳтовбӣ — ниг. Моҳтоббӣ
Моҳча — з. шакли навозиши Моҳ
Муаззам — а. м. «бузург»
Муаззама — а. з. муаннаси Муаззам
Муаззамшоҳ — м. мурак. аз Муаззам ва Шоҳ
Муаллим — м. «омӯзгор», «устод»
Муаллима — а. з. муаннаси Муаллим
Муаттиф — ниг. Муаттиф
Муаттар — а. «атроғин», «хушбӯ»
Муаттиф — а. м. «меҳрбон», «дӯстдор»
Мубаро — ниг. Мубарро
Мубарой — з. махлут Мубаро ва Ой
Мубарро — а. з. «беғуноҳ», «пок»
Мубашир — ниг. Мубашшир
Мубашшир — а. м. «муждара-сон», «башоратдеҳ»
Муболахусайн — м. «(имом) Хусайни меҳрбон», «илтифоти имом Хусайн»
Муборак — а. «некӯ ва бахайр», «баракатовар»
Муборакат — з. махлут Муборак ва Мамлакат
Муборакхотун — з. мурак. аз Муборак ва Хотун
Муборакшоҳ — м. мурак. аз Муборак ва Шоҳ

Мубораққад — м. «неққад», «хушбахтновар»
Мубориз — а. м. «чанговар», «пахлавон»
Муболахасейн — таҳрифи Му-
 болхусайн
Муддин — м. мухтасари Асо-
 муддин, Имомуддин, Начмид-
 дин барии номҳо
Музамбил — инг. Музаммил
Музаммил — а. «ёр, рафиқ»,
 «ҳамроҳ»
Музаффар — а. м. «пирӯз», «го-
 либ», «зафарманд»
Музаффара — а. з. муаннаси
 Музаффар
Мунбалихон — инг. Мухибали-
 хон
Мунбалӣ — инг. Мухибалӣ
Муни — а. м. «мададгор», «ёри-
 расонаанда»
Муниддин — а. м. «мададгори
 дин»
Мунилло — а. м. «худо — ма-
 дадгор»
Мукаррам — а. м. «азиз», «ги-
 ромӣ», «мӯҳтарам»
Мукаррама — а. з. муаннаси
 Мукаррам
Мулкамон — м. «ҳомии мулк»,
 «паиҳои мамлакат»
Мулло — м. (аслан мавло)
 «шаҳси доғишманд», «соҳиби
 илм»
Муллоабдол — м. мурак. аз Мул-
 ло ва Абдол
Муллоҷон — м. мурак. аз Мулло
 ва Ҷон
Мумиё — з. инг. Мӯмиё
Муминамо — инг. Мӯминамоҳ
Мумтоз — а. м. «намоён», «маш-
 хур», «имтиёздор»

Мунаввар — а. м. «нуронӣ»,
 «равшан»
Мунаввара — а. з. муаннаси
 Мунаввар
Мунавваршоҳ — м. мурак. аз
 Мунаввар ва Шоҳ
Муналай — м. мурак. аз кали-
 маи муна — «хосият», «сифа-
 ти табиӣ» ва Алӣ, яъне «до-
 рандаи хосияти Алӣ»
Мунаҳваршо — таҳрифи Му-
 навваршоҳ
Мунизир — а. м. «насихатданда»,
 «огоҳкунаанда»
Мунизра — а. з. муаннаси Му-
 низир
Мунис — инг. Мӯнис
Муниса — инг. Мӯниса
Муносиб — а. м. «лоиқ», «му-
 вофиқ»
Мурид — а. м. «пайрав»
Мурод — а. м. «мақсад», «ор-
 зу», «хоҳиш». Дар таркиби
 номҳои мураккаб ба маънои
 «бо хоҳиши фалон аълоӣ ба
 дунё омада» ё «мақсадаш
 сазовори лутфу марҳамати
 фалон шахси муқаддас шу-
 дан» ҳам меояд.
Муродалӣ — м. мурак. аз Му-
 род ва Алӣ
Муродбахт — з. мурак. аз Му-
 род ва Бахт, «хушбахт»
Муродбегим — з. мурак. аз Му-
 род ва Бегим.
Муродбек — м. мурак. аз Му-
 род ва Бек
Муродбой — м. мурак. аз Му-
 род ва Бой
Муродмад — мухаф. Муродму-
 ҳаммад
Муродмахмад — мухаф. Мурод-
 мухаммад

Муродой — з. мурак. аз Мурод ва Ой
Муродчон — мурак. аз Мурод ва Чон
Мурочиддин — тахрифи Меъро-
 чиддин
Муртазо — а. м. «писандида»,
 «баргузида»
Муртазоалӣ — м. «Алӣ — бар-
 гузидан (Оллох)»
Муриват — тахрифи Мурувват
Муртоз — а. м. «риёзаткеш»,
 «зоҳид»
Мурғобшоҳ — м. мурак. аз ис-
 ми манзил (Мурғоб) ва Шох
Мусаввар — а. з. маҷ. «Ноза-
 нин»
Мусаво — а. м. «манзил», «ма-
 кон», «қароргоҳ». Аз дуои
 арабии *акрамалло мусаво-
 ҳи* — «Оллоҳ қабри ӯро гиро-
 мӣ дорад» ба вучуд омада-
 аст.
Мусаёб — м. ниг. Мусайяб
Мусаллам — а. м. «саломат»,
 «лонк», «муносиб»
Мусамир — а. м. «мевадиҳан-
 да», «самарбахш»
Мусаммо — а. м. «маълум»,
 «номидашуда»
Мусаннифа — а. з. муаннаси
 кал. мусанниф — «муаллиф»,
 «нависандаи китоб»
Мусинна — а. з. «пир», «куҳан-
 сол»
Муслим — а. м. «начотъёфта»,
 «эминшуда», «мусулмон»
Муслима — а. м. муаннаси Мус-
 лим
Мусофир — а. м. «сафарқунав-
 да»
Мустабшир — а. м. «шоду хур-
 санд»

Мустабшира — а. з. муаннаси
 Мустабшир
Мустазо — а. м. «равшан», «му-
 наваар»
Мустаон — а. м. «касе, ки аз ӯ
 ёри меपुरсанд», «ёридиҳан-
 да»
Мустатир — а. м. «пӯшанда»,
 «пинҳонқунавда»
Мустафо — а. м. «баргузида». Яке аз лақабҳои Мухаммад
Мустафоқул — м. «банди Мус-
 тафо», яъне «ғуломӣ Мухам-
 мад Мустафо»
Мустачоб — а. м. «қабулшуда»,
 «ҷавоб додашуда»
Мустачон — з. махлути Муста-
 чоб ва Чон
Мустиҷоб — ниг. Мустачоб
Мусулмон — а. м. «пайрави ди-
 ни ислом»
Мусулмонқул — м. «банди
 диндор», «банди мусулмон»
Мутаахир — а. м. «дерина»
 «деромада»
Мутавалӣ — а. м. «сарпараст»
Мутавар — тахрифи Муътабар.
Муталлиб — а. м. «чӯянда», «та-
 лабқунавда»
Мутахир — ниг. Мутаахир
Мутеъ — а. м. «тобеъ», «фар-
 монбардор»
Мутеулло — а. м. «фармонбар-
 дори худо»
Мутиулло — ниг. Мутеулло
Мутӣ — ниг. Мутеулло
Муфаррах — а. м. «фараховар»,
 «шодқунавда»
Муфарриха — а. з. муаннаси
 Муфарреҳ
Муфтинисо — з. мурак. аз
муфт — «фонда» ва Нисо
Муфтоҳ — ниг. Мифтоҳ

Муфти — а. м. «фатводиханда».
 Лақаби рӯҳонин олимартаба
Мухбир — а. м. «хабардиҳанда»,
 «пайк»
Мухбира — а. з. муаннаси Мух-
 бир
Мухлис — а. м. «дӯсти бериё»,
 «самимӣ»
Мухлиса — а. з. муаннаси Мух-
 лис
Мухтадо — таҳрифи Мӯхтадо
Мушарраф — а. м. «шарафёф-
 та», «бузург», «сарфароз»
Мушк — з. «муаттар», «хушбӯ»
Мушкил — а. м. «душвор», «му-
 раккаб»
Мушкинисо — з. мурак. аз
 Мушкӣ ва Нисо
Мушкиноз — з. маҷ. «раъно»,
 «нозанин»
Мушкия — з. муаннаси Мушкӣ
Мушкӣ — з. мансуб ба Мушк
Мушфиқ — а. м. «дилсӯз», «мехр-
 бон»
Муяссар — а. м. «бомуваффа-
 қият», «некӯахволи», «сарват»
Муяссара — а. з. муаннаси Му-
 яссар
Муғайир — а. м. «дигаргуншу-
 да»
Мукарраб — а. м. «наздиқ»,
 «маҳрам»
Мукбил — а. м. «оянда», «хуш-
 бахт»
Муким — а. м. «собиткадам»,
 «устуворкунанда»
Мукимой — з. мурак. аз Муким
 ва Ой
Муким — таҳрифи Муким
Мукумой — таҳрифи Мукимой
Мухаббат — а. «дӯстӣ», «мехр»
Мухаббатшоҳ — м. мурак. аз
 Мухаббат ва Шоҳ

Мухайё — а. «омода», «тайёр»
Мухаммад — а. м. «ситуда»,
 «некхӯ», «дорандаи сифатҳои
 некӯ»
Мухаммадазиз — м. мурак. аз
 Мухаммад ва Азиз
Мухаммадазим — м. мурак. аз
 Мухаммад ва Азим
Мухаммадакбар — м. мурак.
 аз Мухаммад ва Акбар
Мухаммадалӣ — м. мурак. аз
 Мухаммад ва Алӣ
Мухаммаданбар — м. мурак. аз
 Мухаммад ва Анбар
Мухаммадбобо — м. мурак. аз
 Мухаммад ва Бобо
Мухаммадвазир — м. мурак. аз
 Мухаммад ва Вазир
Мухаммадзоҳид — а. м. «Му-
 ҳаммади порсо»
Мухаммадзоҳир — а. м. «Му-
 ҳаммади ғолиб»
Мухаммадзухур — м. мурак. аз
 Мухаммад ва Зухур
Мухаммадиброҳим — а. мурак.
 аз Мухаммад ва Иброҳим
Мухаммадисо — а. м. мурак. аз
 Мухаммад ва Исо
Мухаммадкарим — а. м. «Му-
 ҳаммади бахшанда»
Мухаммадкомил — а. «Мухам-
 мади беайбу нуқс»
Мухаммадлатиф — а. м. «Му-
 ҳаммади меҳрубон»
Мухаммадлоик — а. м. мурак.
 аз Мухаммад ва Лоик
Мухаммадмурод — а. м. мурак.
 аз Мухаммад ва Мурод
Мухаммадмӯсо — а. м. мурак.
 аз Мухаммад ва Мӯсо
Мухаммаднабӣ — а. м. «Мухам-
 мади пайгамбар»

- Мухаммадназар** — а. м. «лутфи Мухаммад»
Мухаммаднадир — а. м. мурак. аз Мухаммад аз Надир
Мухаммадназир — а. м. «Мухаммади назораткуанда»
Мухаммаднаим — а. м. мурак. аз Мухаммад ва Наим
Мухаммадниёз — м. «бахшиши Мухаммад»
Мухаммаднозим — а. м. «Мухаммади ба тартиб дароваранда»
Мухаммадносир — а. м. «Мухаммади химоякуанда»
Мухаммадолим — а. м. мурак. аз Мухаммад ва Олим
Мухаммадориф — а. м. «Мухаммади доно»
Мухаммадосим — а. м. Мухаммади химоягар
Мухаммадпаноҳ — а. м. «Мухаммади ҳифзкуанда»
Мухаммадрасул — а. м. «Мухаммади пайғамбар»
Мухаммадрауф — а. м. «Мухаммади меҳрубон»
Мухаммадраҳим — а. м. «Мухаммади бахшанда»
Мухаммадризо — а. м. «Мухаммад — писандидан (худо)»
Мухаммадризобек — м. мурак. аз Мухаммадризо ва Бек
Мухаммадрузик — а. м. «Мухаммади ризқдиҳанда»
Мухаммадсайд — а. м. «Мухаммади сарвар»
Мухаммадсиддиқ — а. м. мурак. аз Мухаммад ва Сиддиқ
Мухаммадсодиқ — а. м. мурак. аз Мухаммад ва Содиқ
Мухаммадсочид — а. м. мурак. аз Мухаммад ва Сочид
Мухаммадтайиб — а. м. «Мухаммади некӯ»
Мухаммадтолиб — а. м. мурак. аз Мухаммад ва Толиб
Мухаммадтоҳир — а. м. «Мухаммади пок»
Мухаммадулло — а. м. мурак. аз Мухаммад ва Оллоҳ
Мухаммадумар — а. м. мурак. аз Мухаммад ва Умар
Мухаммадусмон — а. м. мурак. аз Мухаммад ва Усмон
Мухаммадфозил — а. м. «Мухаммади хирадманд»
Мухаммадҳол — м. мурак. аз Мухаммад ва Хол
Мухаммадшариф — а. м. «Мухаммади бузург»
Мухаммадшафъ — а. м. «Мухаммади шафоаткор, дархосткуанда»
Мухаммадшокир — а. м. «Мухаммади сипосгузор»
Мухаммадшукур — а. м. «Мухаммади шукргуанда»
Мухаммадъёр — м. мурак. аз Мухаммад ва Ёр
Мухаммадъямин — а. м. мурак. аз Мухаммад ва Ямин
Мухаммадюнус — а. м. мурак. аз Мухаммад ва Юнус
Мухаммадгафур — а. м. мурак. аз Мухаммад ва Гафур
Мухаммадғозӣ — а. м. мурак. аз Мухаммад ва Ғозӣ
Мухаммадғолиб — а. м. «Мухаммади ғирӯз»
Мухаммадқобил — а. м. мурак. аз Мухаммад ва Қобил
Мухаммадқосим — а. м. «Мухаммади бахшишкунанда»

Муҳаммадҷон — м. мурак. аз
 Муҳаммад ва Ҷон
 Муҳаррам — а. м. «моҳи авва-
 ли соли қамарӣ»
 Муҳаррама — а. з. муаннаси
 Муҳаррам
 Муҳаррамбек — м. мурак. аз
 Муҳаррам ва Бек
 Муҳиб — а. м. «дӯстдоранда»,
 «дӯст»
 Муҳиба — а. з. муаннаси Му-
 хиб
 Муҳибалихон — м. мурак. Му-
 хибалӣ ва Хон
 Муҳибалӣ — а. м. «дӯстдори
 Алӣ»
 Муҳибулло — а. м. «дӯстдори
 худо»
 Муҳид — инг. Мухит
 Муҳиддин — а. м. «анидаку-
 нандаи дин»
 Мухит — а. м. «иҳотакунанда»,
 «фарогиранда», «укъёнус»
 Мухриддин — инг. Мӯхриддин
 Мӯхринисо — инг. Мӯхринисо
 Мухтадо — инг. Мӯхтадо
 Мучиб — а. м. «ичобаткунанда»,
 «посухдиҳанда», «фармонбар-
 дор». Маънои «бонс», «ан-
 геза»-ро низ дар бар меги-
 рад.
 Мучиба — а. з. муаннаси Му-
 чиб
 Мучибалӣ — а. м. «фармонбар-
 дори Алӣ»
 Мучибиддин — а. м. «мувофи-
 қи дин амалкунанда»
 Мӯмиё — маҷ. «давои ҳар
 дард», «доруи шифобахш»
 Мӯсо — иб. а. м. «аз об гирифт-
 ашуда», «обӣ», аз рӯи таъ-
 бири дигар — «кӯдак»

Мӯъмин — а. м. «диндор», «бо-
 имон»
 Мӯъмина — а. з. муаннаси Мӯъ-
 мин
 Мӯъминамоҳ — з. мурак. аз
 Мӯъмина ва Моҳ
 Мӯънис — а. м. «дӯст», «хам-
 дам»
 Мӯхриддин — а. м. маҷ. «дале-
 ли дин», «ифодаи дин»
 Мӯхринисо — а. з. «бехтарин
 намоишдан занон»
 Мӯхсин — а. м. «неқӯкор»
 Мӯхсина — а. з. муаннаси Мӯх-
 син
 Мӯхтадо — а. м. «хидоятшуда»,
 «роҳи рост ёфта» (аслан
 Мӯхтадӣ)
 Мӯхтарам — а. «ғиромӣ», «арҷ-
 манд»
 Мӯхтарама — а. з. муаннаси
 Мӯхтарам
 Мӯхточ — а. м. «ниёзманд». Аз
 ибори арабии ал-абд-ул-мӯх-
 тоҷ ила раҳматилло, яъне
 «биздан мӯхточ ба раҳмати
 Оллоҳ» ба вучуд омадааст.

Н

Набиулло — а. м. «пайғамбари
 худо». Лақаби Муҳаммад
 Набиқул — ўзб. м. «биздан
 пайғамбар»
 Набиҷон — м. мурак. аз Набӣ
 ва Ҷон
 Набот — а. м. «ғиёҳ», «алаф»
 Наботалӣ — а. м. «ғиёҳи Алӣ»,
 яъне «бахшиши Алӣ»
 Наботбегим — з. мурак. аз На-
 бот ва Бегим
 Набуват — а. з. «пайғамбарӣ»
 Набӣ — а. м. «пайғамбар»

Навбахор — з. маҷ. «чавон», «зебо»

Навишта — з. «такдир», «сар-навишт»

Навнихол — «чавон», «барно»

Наврӯз — м. баҳор», «дар аввали баҳор таваллудшуда»

Наврӯзмоҳ — з. мурак. аз Наврӯз ва Моҳ

Наврӯзхотун — з. мурак. аз Наврӯз ва Хотун

Наврӯзшоҳ — м. мурак. аз Наврӯз ва Шоҳ

Надир — а. м. «камёфт», «беҳамто»

Надомат — а. м. «таассуф»

Нажбуди — таҳрифи Начмиддин

Назар — а. м. «максуд», «муддао». Дар таркиби номҳои мураккаб ба маънои «лутфу меҳрубонӣ» меояд.

Назарабдол — м. «лутфи авлиё»

Назарали — а. м. «лутфу меҳрубонии Алӣ»

Назарбахт — з. мурак. аз Назар ба Бахт

Назардод — м. «бахшиш», «самаран лутфу меҳрубонии худо»

Назармоҳ — з. мурак. аз Назар ва Моҳ

Назармамад — ниг. Назармуҳаммад

Назармуҳаммад — а. м. «лутфу меҳрубонии Муҳаммад»

Назархудо — м. «лутфи худо», «бахшиши худо»

Назаршоҳ — м. «лутфи шоҳи (вилоят), яъне лутфи Алӣ»

Назарӣ — а. м. мансуб ба Назар

Назарқосим — а. м. «лутфи Қасим»

Назил — а. м. «меҳмон»

Назила — а. з. муайяси Назил

Назир — а. м. «маслиҳатдиҳанда», «огоҳкунаанда». Ба маънои «шукуфон», «барно» низ меояд

Назира — а. з. «зебо», «хушрӯй»

Назифа — а. з. «пок», «нозук», «зариф»

Назокат — а. з. «зебой», «латофат»

Назр — а. м. «ваъда», «аҳд паймон»

Назрихудо — м. «ба худо ваъда кардашуда»

Назришоҳ — м. «ба шоҳи (вилоят), яъне Алӣ ваъда кардашуда»

Назрӣ — а. м. мансуб ба Назр

Назхатуззамон — ниг. Нузхатуззамон

Найринисо — а. з. «офтоби занҳо», «моҳи занҳо»

Накӯбахт — з. «хушбахт»

Намоён — а. «барҷаста», «хувайдо», «намудор»

Намоёнбӣ — з. мурак. аз намоён ва Бӣ

Намоз — м. «ибодат», «ба ҳовардани расми дин», маҷ. «дархост»

Наргис — ю. з. номи гули хушбӯй

Нарзибек — ўзб. м. мурак. аз Нарзӣ ва Бек

Нарзӣбой — ўзб. м. мурак. аз Нарзӣ ва Бой

Нарзия — а. з. муайяси Нарзӣ

Нарзикул — ўзб. м. «бандан назр кардашуда», «бандан ваъда кардашуда»

Нарзӣ — а. м. шакли тахрифшуда, вале маъмули Назрӣ

Наримон — э. қ. м. «мард», «марди кудратманд»

Насабсултон — а. э. «аз нажоди султон»

Насиб — а. м. «хеш», «домод». Лақаби халифа Аалӣ

Насиба — а. э. муаннаси Насиб

Насибалӣ — а. м. «Алӣ — домоди (пайгамбар)»

Насибулло — а. м. «ба худо наздик»

Насим — а. м. «боди форам», «боди хуш»

Насима — а. э. муаннаси Насим

Наск — м. «адас», «марҷумак»

Наскак — м. шакли навозиши Наск

Наср — а. м. «ғалаба», «мадад»

Насрин — а. номӣ гул

Насрингул — э. мурак. аз Насрин ва Гул

Насриддин — а. м. «ғалабаддин»

Насрулло — а. м. «мадади Оллоҳ»

Насруллобек — м. мурак. аз Насрулло ва Бек

Насулло — тахрифи Насрулло

Натиҷа — э. «ҳосил», «самара»

Нафас — а. м. «рӯҳ», «ҷон»

Нафасшоҳ — м. мурак. аз Нафас ва Шоҳ

Нахтия — тахрифи Нақдия

Нахтут — «нихоли тут», «нахи тут»

Нахчир — м. «коҳун кӯҳӣ»

Начида — тахрифи Начида

Настаста — инг. Нишаста

Нағзибек — м. мурак. аз Нағзӣ ва Бек

Нағзигул — э. мурак. аз Нағзӣ ва Гул

Нағзӣ — м. «некӣ», «хубӣ»

Нақдия — а. э. аз кэл. *нақд* — «тиллои ҳолис»

Накиб — а. м. «сарвар», «пешво». Лақаби Мухаммад-пайгамбар

Накшбанд — «рассом», «суратгир». Лақаби асосгузари тоифаи накшбандия Баҳоуддини Бухорӣ

Накӣ — а. м. «пок», «тоза»

Наҳанг — м. «моҳии бузург»

Начаф — а. э. мухтасари истилоҳи *дур-ул-начаф* — «бӯдӯр». Ба маънои «ҷароғҳо», низ омалзааст.

Начафмоҳ — э. мурак. аз Начаф ва Моҳ

Начиб — а. м. «асил», «оқил»

Начид — а. м. «мададгор»

Начида — а. э. муаннаси Начид

Начмиддин — а. м. «ситораи дин»

Начминисо — а. э. «ситораи замон»

Начмия — а. э. муаннаси Начмӣ

Начмӣ — а. мансуб ба Начм

Начот — а. м. «халосӣ», «рахой»

Негмурод — тахрифи Некмурод

Нек — м. «хуб», «хубӣ», «одами хуб»

Некбаҳт — «хушбаҳт», «саодатманд»

Некбаҳтсултон — э. мурак. аз Некбаҳт ва Султон

Некбибӣ — э. мурак. аз Нек ва Бибӣ

Некзан — э. «зани хуб», «зани нағз»

Некмурод — м. «батолё», «хуш-толё»

Некӯшоҳ — м. мурак. аз кали-
ман *некӯ* — «хуб», «нағз» ва
Шоҳ

Некқадам — «бахтовар», «хуш-
қадам»

Неомиддин — тахрифи Инъо-
миддин

Неъмат — а. м. «бахшонш», «не-
кӣ», «бахра»

Неъматулло — а. м. «бахшонши
худо»

Неъмон — тахрифи Нуъмон

Нигор — з. «махбуба», «тасвир»

Нигора — з. муаннаси Нигор

Нигорсултон — з. мурак. аз Ни-
гор ва Султон

Нидо — а. м. «дуо», «фаръёд»,
«эълон»

Нидохон — м. мурак. аз Нидо
ва Хон

Ниёз — м. «хоҳиш», «назр»,
«ҳадыян дарвешон»

Ниёзалай — м. «ҳадыян Алай»

Ниёзбадал — м. мурак. аз Ниёз
ва Бадал

Ниёзбек — м. мурак. аз. Ниёз
ва Бек

Ниёзбика — з. мурак. аз Ниёз
ва Бика

Ниёзмад — мухаффафи Ниёзму-
ҳаммад

Ниёзмат — ниг. Ниёзмуҳаммад

Ниёзмаҳмад — ниг. Ниёзмуҳам-
мад

Ниёзмуҳаммад — м. «ҳадыян
Мухаммад»

Ниёзқул — ўзб. м. «банди мӯх-
точ»

Ниёлбӣ — тахрифи Ниҳолбӣ

Низомат — м. махлутӣ Низом
ва Ниёзмат

Низора — а. з. «зирақӣ», «фаро-
сат». Ба маънои «шукуфонӣ»
низ меояд.

Нисбат — а. «наздиқӣ», «хешӣ»

Нисолат — з. махлутӣ Нисо ва
Адолат

Нисоро — з. махлутӣ Нисо ва
Соро

Нишаста — з. «истода», «занида»

Нишон — м. «адолат», «асар»,
«фармон»

Нишонбиӣ — з. мурак. аз Ни-
шон ва Биӣ

Ниятбек — м. мурак. аз кал. а.
ният — «мақсад» ва Бек

Нихмон — тахрифи Нуъмон

Ниҳол — «навруста», «ҷавон»,
«барно»

Ниҳолбӣ — з. мурак. аз Ниҳол
ва Биӣ

Ниҳон — м. «пӯшида», «роз»,
«сир»

Нихона — з. муаннаси Ниҳон

Нодир — а. м. «камъёб», «бе-
ҳамто»

Нодира — а. з. муаннаси Нодир

Нодирамоҳ — (Нодирамо) з. му-
рак. аз Нодира ва Моҳ

Нодирбика — з. мурак. аз Но-
дир ва Бика

Нодиршоҳ — м. мурак. аз Но-
дир ва Шоҳ

Ноёб — м. «беҳамто», «яғона»,
«нодир»

Ноёбшоҳ — м. мурак. аз Ноёб
ва Шоҳ

Ноёфт — м. «ёфтнашаванда»,
«нодир»

Ноз — з. «ифтихор», «ишва»,
«латофат»

Нозанин — з. «дилбар», «хуш-
рӯй»

Нозби — з. мурак. аз Ноз ва Би
Нозиъ — ниг. Нозиъа
Нозил — а. м. «фурудомата», «аз осмон фурумата», яъне «бахшиши худо»
Нозила — а. з. муаниаси Нозил
Нозилабону — з. мурак. аз Нозила ва Бону
Нозилшоҳ — м. мурак. аз Нозил ва Шоҳ
Нозим — а. м. «тартиб ва назм диҳанда», «ҳоким», «фармондеҳ»
Нозир — а. м. «нигаҳбон», «назораткунанда», «сардор»
Нозира — а. з. «шукуфон», «зебо»
Нозириддин — а. м. «нигаҳбонидин»
Нозиъа — а. з. «хосият», «сифат»
Нозук — з. «зариф», «латиф», «мавзун»
Нозукмоҳ — з. мурак. аз Нозук ва Моҳ
Нор — м. «анор» («бо доғи сурх-ранг таваллудшуда»)
Норак — з. шакли мусатғар ва навозиши Нор
Норбой — м. мурак. аз Нор ва Бой
Нордона — з. «донаи анор»
Нормат — м. мухаф. Нормухаммад
Нормаҳмад — ниг. Нормухаммад
Нормирзо — м. мурак. аз Нор ва Мирзо
Нормухаммад — м. мурак. аз Нор ва Мухаммад
Нормўмин — м. мурак. аз Нор ва Мўмин

Нороим — ниг. Норойим
Норойим — з. мурак. аз Нор ва Ойим
Норсон — з. «анор барин»
Норточӣ — м. мурак. аз Нор ва Точӣ
Норчучук — з. «гули анор»
Норӣ — мансуб ба нор
Носби — тахрифи Нозби
Носир — а. м. «мададгор», «зафарманд»
Носириддин — а. м. «мададгори дин»
Носирҷон — м. мурак. аз Носир ва Ҷон
Носеъ — а. м. «фондабахш», «судманд»
Нохия — а. з. «кишвар», «мамлакат»
Нузҳат — а. «шоду сурур»
Нузҳатуззамон — а. м. «сурури замон», «беҳтарин шахси замон»
Нур — а. м. «рӯшноӣ», «зиё»
Нуралӣ — (а.) м. «рӯшноии Алӣ». Ба маънои «Алӣ — нури (худо)» низ меояд.
Нурбек — м. мурак. аз Нур ва Бек
Нурбика — з. мурак. аз Нур ва Бика
Нуриддин — а. м. «рӯшноидин», «чароғи дин»
Нуринисо — а. з. «рӯшноии зан», «чароғи зан»
Нурияздон — м. «чароғи худо», яъне «лутфи худо»
Нурмат — мухаф. Нормухаммад
Нурмаҳмад — ниг. Нормухаммад (а.) м. «Рӯшноии Мухаммад» «Мухаммад — нури (худо)».

Нуроншоҳ — м. мурак. аз Нурон ва Шоҳ

Нурулсано — а. м. «нури рафъат», «чароғи дурахшон», яъне худо.

Нурулҳақ — а. м. «нури худо»

Нурхоча — м. мурак. аз Нур ва Хоча

Нурхон — м. мурак. аз Нур ва Хон

Нуръаздон — ниг. Нуриъаздон

Нурӣ — мансуб ба Нур

Нурҷахон — з. «чароғи олам», маҷ. «зеботарини занҳо»

Нусрат — а. «ёри», «мадад», «пирӯзӣ»

Нусратбӣ — з. мурак. аз Нусрат ва Бӣ

Нусратмоҳ — з. мурак. аз Нусрат ва Моҳ

Нусратшоҳ — м. мурак. аз Нусрат ва Шоҳ

Нусха — а. з. «рунавис», «скогази табиб»

Нуска — ниг. Нусха

Нукра — а. з. «сими холис»

Нуъмон — а. м. «хуш», «дил-иясанд»

О

Обид — а. м. «зоҳид», «худочӯй»

Обида — а. з. музинаси Обид

Обил — ниг. Хобил

Обит — ниг. Обид

Облобердӣ — ниг. Оллоҳбердӣ

Облоёр — ниг. Оллоҳёр

Облоқул — ниг. Оллоҳқул

Оддия — ниг. Одия

Оддӣ — ниг. Одӣ

Одия — а. м. «додгар», «боадолат»

Одила — а. з. музинаси Одил

Одилшоҳ — м. «шоҳи додгар»

Одина — м. «дар рӯзи ҷумъа таваллудшуда»

Одинагул — з. мурак. аз Одина ва Гул

Одинамад — ниг. Одинамуҳаммад

Одинамоҳ — з. мурак. аз Одина ва Моҳ

Одинамуҳаммад — м. мурак. аз Одина ва Муҳаммад

Одинашоҳ — м. мурак. аз Одина ва Шоҳ

Одия — а. з. музинаси Одӣ

Одӣ — а. м. «муқаррарӣ», «бе-тақаллуф»

Озод — «начиб», «ҷавонмард»

Озода — «соҳиб хислатҳои хуб», «саҳӣ», «покиза»

Оим — ўзб. з. «нозанин» (ас-лан «моҳи ман»)

Оимгул — з. мурак. аз Оим ва Гул

Оимподшоҳ — з. мурак. аз Оим ва Подшоҳ

Оимрочо — ниг. Оимподшоҳ

Оимпошо — ниг. Оимподшоҳ

Оимсоро — з. мурак. аз Оим ва Соро

Оимтилло — з. мурак. аз Оим ва Тилло

Оимча — з. мусафғари Оим

Оирамоҳ — з. мушобеҳи Моҳирамоҳ

Ой — ўзб. «моҳ», маҷ. «равшан», «хушбахт»

Ойбегим — з. мурак. аз Ой ва Бегим

Ойдона — з. мурак. аз Ой ва Дона

Ойзода — з. махлути Ой ва Озода

Ойимча — ниг. Оимча

Оймат — ниг. Оймуҳаммад

Оймухаммад — м. мурак. аз Ой ва Мухаммад
Ойнабот — з. мурак. аз Ой ва Набот
Ойназар — м. мурак. аз Ой ва Назар
Ойпора — з. мушобеҳи Моҳпора
Ойпорамоҳ — з. мурак. аз Ой-пора ва Моҳ
Ойсара — з. махлутӣ Ой ва Майсара
Ойсоро — з. мурак. аз Ой ва Соро
Ойхумор — з. «нозанин», «моҳи пурхумор»
Ойча — з. мусатғари Ой
Ойша — з. з. «зинда», «барҳаёт»
Ойшамох — з. мурак. аз Ойша ва Моҳ
Оййигит — ўзб. м. «чавон-мард», «чавони саодатманд»
Ол — а. м. «авлод»
Олам — «дунё», «ҷаҳон»
Оламназар — м. мурак. аз Олам ва Назар
Олибодӣ — ниг. Олубоду
Олим — а. м. «доно», «донш-манд»
Олима — а. з. муаннаси Олим
Олимбек — м. мурак. аз Олим ва Бек
Олимбой — м. мурак. аз Олим ва Бой
Олимназар — м. «лутфи (худо) доно»
Олимҷон — м. мурак. аз Олим ва Ҷон
Олия — а. з. муаннаси Олӣ
Олубоду — м. номи мева
Олуфта — з. «озодаиш», маҷ. «зебо»
Олӣ — а. м. «баланд», «бузург»
Омил — а. м. «воли», «ҳоким»

Она — ўзб. з. «модар»
Онабибӣ — з. мурак. аз Она ва Биби
Онагул — з. мурак. аз Она ва Гул
Оназинат — з. мурак. аз Она ва Зинат
Онамулло — з. мурак. аз Она ва Мулло
Онаҳон — з. мурак. аз Она ва Хон
Опорамо — таҳрифи Ойпорамоҳ
Орзу — «мурод», «умед»
Орзигул — ниг. Орзугул
Орзугул — з. мурак. аз Орзу ва Гул
Орзумамад — ниг. Орзумуҳаммад
Орзуманд — м. «орзуқунанда», «талабгор»
Орзумуҳаммад — м. мурак. аз Орзу ва Муҳаммад
Орзунисо — з. мурак. аз Орзу ва Нисо
Орзуҳон — з. мурак. аз Орзу ва Хон
Ориф — а. м. «доно», «порсо»
Орифа — а. з. муаннаси Ориф
Орифбек — м. мурак. аз Ориф ва Бек
Орифбой — м. мурак. аз Ориф ва Бой
Орифшоҳ — м. мурак. аз Ориф ва Шоҳ
Оро — з. «зебу зинат»
Ором — м. «осуда», «сокин»
Оромбек — м. мурак. аз Ором ва Бек
Ороста — з. «озода», «покиза»
Оростамоҳ — з. мурак. аз Оро-ста ва Моҳ
Ортик — ўзб. м. «Зиёдшаванда»
Ортуқ — ниг. Ортиқ

Ору — ўзб. м. «занбӯр»
Орумбек — ниг. Оромбек
Орус — таҳрифи Арӯс
Осим — а. м. «ҳимоятгар», «пуштибон»
Осмон — м. «фалак» маҷ. «сарнавишт»
Остон — м. «даргоҳ», маҷ. «мазор»
Остона — ниг. Остон
Остонкул — м. «бандан остон, мазор», «бандан зинраткарда»
Ота — ўзб. м. «падар», маҷ. «авлиё»
Отабек — ўзб. м. «падарни бузургвор»
Отарбой — ниг. Отабек
Отар — ниг. Хотам
Отарбек — ниг. Хотамбек
Отархон — ўзб. м. «падарни бузургвор ва иззатманд»
Отаршоҳ — м. мурак. аз Ота ва Шоҳ
Отаркул — ўзб. м. «бандан авлиё»
Отун — тур. з. «бону», «зани иззатманд»
Отунча — з. мусалғари Отун
Отаридар — з. «додан худо»
Отарят — а. з. «саломатӣ», «осудалоҳӣ»
Отарятхон — м. мурак. аз Отарят ва Хон
Отароб — з. «хуршед», маҷ. «зебо»
Отарбек — м. мурак. аз кал. *отар* — «поён», «ниҳоят» ва Бек
Отармоҳ — з. мурак. аз кал. *отар* — «поён», «ниҳоят» ва Моҳ
Отар — ниг. Охунд
Отархӯча — ниг. Охундхоча

Охун — ниг. Охунд
Охунар — м. мусалғари Охун
Охунд — м. муҳаф. *огохудо-ванд*. Маънои «устод», «мулло»-ро пайдо кардааст.
Оча — тур. з. муҳаф. *огоча* — «зани муътабар». Дар тоҷики ба маънои «модар», «модаркалон» истеъмоли мешавад.
Очабиёӣ — з. мурак. аз Оча ва Биёӣ
Очабону — з. мурак. аз Оча ва Бону
Очагул — з. мурак. аз Оча ва Гул.
Очакалон — з. «модаркалон»
Очарисо — з. мурак. аз Оча ва Нисо
Очаранам — з. мурак. аз Оча ва Санам
Очарош — з. мурак. аз Оча ва Тош
Очафотима — з. мурак. аз Оча ва Фотима
Очаҳароҳ — з. мурак. аз Оча ва Ҳароҳ
Очарарифа — з. мурак. аз Оча ва Шарифа
Ошармоҳ — таҳрифи Ойшармоҳ
Ошур — а. м. «дар моҳи Ошур таваллудшуда»
Ошурбек — м. мурак. аз Ошур ва Бек
Ошурмаҳмад — ниг. Ошурмуҳмад
Ошурмоҳ — з. мурак. аз Ошур ва Моҳ
Ошурмуҳаммад — м. мурак. аз Ошур ва Муҳаммад
Оят — а. м. «муъҷиза», «каромат»
Оятхон — ўзб. з. мурак. аз кал. *оя* — «модар» ва Хон

Ого — ўзб. м. «сохиб», «чаноб»
 Огоназар — м. «лутфи ого (яъне худо)»
 Окбой — ўзб. м. «сафед», «покиза»
 Окил — а. м. «доно», «хирадманд»
 Окмаҳмад — ниг. Окмуҳаммад
 Окмуҳаммад — м. мурак. аз ок. — «покиза» ва Муҳаммад
 Оксақол — ўзб. «пир», «калонтар»
 Очатбегим — ниг. Ҳочатбегим.

П

Падархон — м. мурак. аз калиман *падар* ва Хон
 Пайваста — з. «дўст», «хеш»
 Пайвастамоҳ — з. мурак. аз Пайваста ва Моҳ
 Пайка — таҳрифи Пайкар
 Пайкар — з. маҷ. «санам», «зебо»
 Пайрав — м. «аз пай раванда», «тобеъ»
 Пайшанбе — ниг. Панҷшанбе
 Палла — м. «дараҷа», «мартаба»
 Паноҳ — м. «ҳомӣ», «нигаҳбон»
 Панҷшанбе — м. «дар рӯзи панҷшанбе таваллудшуда»
 Парвиз — э. к. м. «пирӯз», «зафарманд»
 Парвин — м. номи гурӯҳи ситораҳо, ки ба араби Сурайё меғўянд.
 Парвина — з. муаннаси Парвин
 Парвинамоҳ — з. мурак. аз Парвина ва Моҳ
 Парвинагул — з. мурак. аз Парвин ва Гул
 Парвоз — м. «паридан», «парииш»

Парвона — маҷ. «муштоқ». Маънои дигараиш «фармон»
 Парвонашоҳ — м. мурак. аз Парвона ва Шоҳ
 Парда — м. маҷ. «мухофиз», «нигаҳбон». Баъзан кўдаки бо як навъ сатри модарзод таваллудшударо низ Парда, ба маънои «хушбахт», ном мениҳанд.
 Парибону — з. мурак. аз Парӣ ба Бону
 Париваш — з. «зебо», «паримонанд»
 Паригул — з. мурак. аз Парӣ ва Гул
 Париёт — з. мурак. аз Парӣ ва чузъи ёт, ки дар калимаҳои араби аломати шакли чамъ мебошад.
 Паризод — з. «зебо», «хушрӯй»
 Паримоҳ — з. мурак. аз Парӣ ва Моҳ
 Партов — м. «пасмонда», «чизи нодаркор», «назарногир» (барои ирим кўдакро Партов меноманд, то ки ба ӯ «ҷаним» нарасад)
 Партовӣ — м. маъсуб ба Партов
 Парӣ — з. «санам», «мафтункунанда», «нозанин».
 Пахта — з. маҷ. «сафед», «хушрӯй».
 Паҳлавон — э. к. м. «тавоно», «қавӣ», «баҳодур»
 Певистамо — таҳрифи Пайвастамоҳ
 Перӯз — ниг. Пирӯз
 Перӯза — ниг. Пирӯза
 Перӯзали — ниг. Пирӯзали
 Перӯзамо — ниг. Пирӯзамоҳ

Пир — м. «кухансол», «муршид», «роҳнамо»
Пиралӣ — м. «пирӣ роҳнамо Алӣ»
Пирбой — м. мурак. аз Пир ва Бой
Пирмат — инг. Пирмуҳаммад
Пирмахмад — инг. Пирмуҳаммад
Пирмуҳаммад — м. «роҳнамо Муҳаммад»
Пиркул — м. «банди муршид»
Пирӯз — э. к. м. «ғолиб», «қомбӯб»
Пирӯза — з. номи сағи қиматбаҳо
Пирӯзали — м. «Алӣ-ғолиб»
Пирӯзамоҳ — з. мурак. аз Пирӯза ва Моҳ
Подабон — м. «подачӣ», «саристакунандаи пода»
Подшоҳ — «хукмрони мутлақ». Бештар дар шакли Почо, Пошо истеъмол гардида ба исми занон ҳамроҳ карда мешавад.
Подшоҳон — з. мурак. аз Подшоҳ ва Хон.
Подшоҳоним — з. мурак. аз Подшоҳ ва Хоним.
Поён — «охир», «хотима»
Поёнсултон — з. мурак. аз Поён ва Султон
Полвон — инг. Паҳлавон
Порсо — м. «пок», «нақӯкирдор»
Посбон — м. «нигаҳдор», «муҳофиз»
Пошохон — инг. Подшоҳон
Поянда — м. «пойдор», «ҷовид»
Пудина — номи растании боғӣ
Пурдил — м. «далер», «часур»
Пӯлод — маҷ. «маҳкам», «пойдор»

Пӯлодбек — м. мурак. аз Пӯлод ва Бек

Р

Рабиб — а. м. «дастпарвард»
Рабиба — а. з. муаннаси Рабиб
Рабим — ўз. м. «соҳибам»
Рабӣ — а. м. аз иборан а. *рабиҳ* ё худ *рабиҳи* — «соҳибӣ ӯ» (худо дар назар дошта мешуд)
Равза — а. з. «боғ», «гулистон»
Равнак — а. м. «пешрафт», «бузургӣ»
Равшан — «дурахшон», «тобон», «соф»
Равшаналӣ — м. мурак. аз Равшан ва Алӣ
Радиф — а. з. «калми тақроршавандаи шеър»
Радифа — а. з. муаннаси Радиф
Раззоқ — а. м. «ризқу рӯзидаанда»
Разиулло — а. м. «Оллоҳ хушнуд», аз иборан арабии *разиулло анҳу* — «худо аз ӯ хушнуд бод»
Райҳон — а. з. «нозбӯ», «аспаргам» (аслан Райҳона)
Райҳонбӣ — з. мурак. аз Райҳон ва Бӣ
Райҳонгул — з. мурак. аз Райҳон ва Гул
Рамзихон — з. мурак. аз Рамзӣ ва Хон
Рамзия — а. з. муаннаси Рамзӣ
Рамзияхон — з. мурак. аз Рамзия ва Хон
Рамзохон — инг. Рамзихон
Рамзӣ — а. з. мансуб ба *рамз* — «сухан ё аломати маъноаш пӯшида»

Рамулло — м. «тарси худо», «худотарс»
 Расо — м. «болиг»
 Расул — а. м. «фиристода», «пайгамбар»
 Раста — з. «саф», «катор»
 Рауф — а. м. «мехрубон», «муш-фик»
 Рауфа — а. з. муаннаси Рауф
 Рафез — а. м. «олӣ», «баланд»
 Рафида — а. з. «дастьёр»
 Рафидахон — з. мурак. аз Рафида ва Хон
 Рафик — а. м. «дӯст», «ҳамдам»
 Рафика — а. з. муаннаси Рафик
 Рафо — а. з. «осудагӣ», «хушгузаронӣ»
 Рафоат — а. з. «баландӣ», дараҷаи олӣ. Ба маънои «осудагӣ», «хушӣ» низ омаданаиш мумкин аст.
 Рафохон — з. мурак. аз Рафо ва Хон
 Рашид — м. «бо роҳи рост раванда», «далер»
 Рашида — а. з. муаннаси Рашид
 Рашидамоҳ — з. мурак. аз Рашида ва Моҳ
 Рашидбек — м. мурак. аз Рашид ва Бек
 Раъно — а. з. «зебо», «хушнамо»
 Раъногул — з. мурак. аз Раъно ва Гул
 Раҳим — а. м. «бахшоянда», «мехрубон»
 Раҳимкул — ўзб. м. «банди худон бахшоянда»
 Раҳмат — а. м. «мехрубонӣ», «шафқат»
 Раҳматбек — м. мурак. аз Раҳмат ва Бек
 Раҳматулло — а. м. «мехрубо-

нин Оллоҳ». Аз иборати арабии *раҳматулло анҳу*, яъне «худо ба ӯ лутфу меҳрубонӣ кунад»
 Раҳмихудо — м. «мехрубонии худо»
 Раҳмишоҳ — м. «мехрубонии шоҳ (яъне Алӣ)»
 Раҳмонил — м. маънои муайян надорад. Як навъ махлутӣ Раҳмон ва Исмоил мебошад.
 Раҳмон — а. м. «бахшоянда», «раҳмқунанда»
 Раҳмонкул — ўзб. м. «банди худон бахшоянда»
 Раҳмулло — а. м. «мехрубонии худо»
 Раҳъён — таҳрифи Райҳон
 Раҳъёнбӣ — таҳрифи Райҳонбӣ
 Раҷаб — а. м. номи моҳи ҳафтуми соли камарӣ, ки он дар байни мусулмонон яке аз моҳҳои нек ҳисоб мешавад. Қўдаки дар ҳамина моҳ таваллудшударо одатан Раҷаб меномиданд.
 Раҷабалӣ — а. м. мурак. аз Раҷаб ва Бӣ (Бибӣ)
 Раҷабӣ — з. инг. Раҷаббӣ
 Раҷаббек — м. мурак. аз Раҷаб ва Бек
 Раҷабгул — з. мурак. аз Раҷаб ва Гул
 Раҷабмат — инг. Раҷабмуҳаммад
 Раҷабмаҳмад — инг. Раҷабмуҳаммад
 Раҷабмоҳ — з. мурак. аз Раҷаб ва Моҳ
 Раҷабмуҳаммад — а. м. мурак. аз Раҷаб ва Муҳаммад
 Раҷабой — з. мурак. аз Раҷаб ва Ой

Рачабчон — з. мурак. аз Рачаб ва Чон
Реза — з. маҷ. «нозук», «махин»
Резабегим — з. маҷ. мурак. аз Реза ва Бегим
Резагул — з. мурак. аз Реза ва Гул
Резамоҳ — з. мурак. аз Реза ва Моҳ
Резвон — инг. Ризвон
Резида — з. «майдз», маҷ. «нозук»
Резидамоҳ — з. мурак. аз Резида ва Моҳ
Реша — м. «бех», «асл»
Ривоч — инг. Равоч
Риёз — а. м. чамъи *равза* — «боғ», «чаман»
Ризвон — а. м. «хушнуд»
Ризвона — а. з. муаннаси Ризвон
Ризо — а. м. «баргузида». Ба маънои «хушнудӣ», «розигӣ» низ омадааст
Ризогул — з. мурак. аз Ризо ва Гул
Ризоалӣ — а. м. мурак. аз Ризо ва Алӣ
Ризомат — инг. Ризомуҳаммад
Ризомуҳаммад — а. м. мурак. аз Ризо ва Муҳаммад
Ризкинисо — а. з. мурак. аз Ризкӣ ва Нисо
Ризкӣ — а. м. мансуб ба *ризқ* — «рӯзӣ», маҷ. «бахт»
Рисоламоҳ — м. мурак. аз Рисолат ва Моҳ
Рисолат — а. з. «мактуб», «нома»
Рифъат — а. «баландӣ», бузургӣ
Робия — а. з. «чорум»
Робиямоҳ — з. мурак. аз Робия ва Моҳ

Розия — а. з. «баргузида»
Розиямоҳ — з. мурак. аз Розия ва Моҳ
Розик — а. м. «ризидиханда», «рӯзидиханда»
Розикмуҳаммад — а. м. мурак. аз Розик ва Муҳаммад
Розӣ — а. м. «хушнуд»
Рокия — а. з. «таъзимқунанда», маҷ. «порсо»
Рокияҳон — з. мурак. аз Рокия ва Хон
Росих — а. м. «мустаҳкам», «устувор»
Ротиба — а. з. «махкам», «устувор»
Ротифа — инг. Ротиба
Рофеъ — а. м. «баландқунанда»
Рофия — а. м. муаннаси Рофеъ
Рофия — а. з. инг. Рофия
Рофӣ — инг. Рофеъ
Рохат — а. з. «осонш», «оромш»
Рохатгул — з. мурак. аз Рохат ва Гул
Роҳиб — а. м. «обид», «порсо»
Рукмиддин — инг. Рукниддин
Рукниддин — а. м. «поён дин», яъне «мухофизатқунандаи дин»
Румия — а. з. муаннаси Румӣ
Румӣ — а. м. мансуб ба Рум — Византия
Рупия — хинд. з. номи пули Ҳиндустон
Русолат — инг. Рисолат
Рустам — э. к. м. «тануманд», «қавӣ»
Рустамалӣ — м. мурак. аз Рустам ва Алӣ
Рухсат — а. з. «ичозат»
Рухсора — з. «чехра», «сурат»

Рамулло — м. «тарси худо»,
 «худотарс»
 Расо — м. «болиғ»
 Расул — а. м. «фиристода»,
 «пайгамбар»
 Раста — з. «саф», «катор»
 Рауф — а. м. «мехрубон», «муш-
 фик»
 Рауфа — а. з. муаннаси Рауф
 Рафеъ — а. м. «олӣ», «баланд»
 Рафида — а. з. «дастьёр»
 Рафидахон — з. мурак. аз Ра-
 фида ва Хон
 Рафик — а. м. «дӯст», «ҳамдам»
 Рафика — а. з. муаннаси Рафик
 Рафо — а. з. «осудагӣ», «хуш-
 гузаронӣ»
 Рафоат — а. з. «баландӣ», дара-
 чан олӣ, Ба маънои «осуда-
 гӣ», «хушӣ» низ омаданаиш
 мумкин аст.
 Рафохон — з. мурак. аз Рафо
 ва Хон
 Рашид — м. «бо роҳи рост ра-
 ванда», «далер»
 Рашида — а. з. муаннаси Ра-
 шид
 Рашидамоҳ — з. мурак. аз Ра-
 шид ва Моҳ
 Рашидбек — м. мурак. аз Ра-
 шид ва Бек
 Раъно — а. з. «зебо», «хушнамо»
 Раъногул — з. мурак. аз Раъно
 ва Гул
 Раҳим — а. м. «бахшоянда»,
 «мехрубон»
 Раҳимкул — ўзб. м. «банди ху-
 дои бахшоянда»
 Раҳмат — а. м. «мехрубонӣ»,
 «шафқат»
 Раҳматбек — м. мурак. аз Раҳ-
 мат ва Бек
 Раҳматулло — а. м. «мехрубо-

ни Оллоҳ». Аз иборан ара-
 бии *раҳматулло анҳу*, яъне
 «худо ба ӯ лутфу меҳрубонӣ
 кунад»
 Раҳмихудо — м. «мехрубонии
 худо»
 Раҳмишоҳ — м. «мехрубонии
 шоҳ (яъне Алӣ)»
 Раҳмонил — м. маънои муайян
 надорад. Як навъ махлут
 Раҳмон ва Исмоил мебошад.
 Раҳмон — а. м. «бахшоянда»,
 «раҳмкунанда»
 Раҳмонкул — ўзб. м. «банди
 худои бахшоянда»
 Раҳмулло — з. м. «мехрубонии
 худо»
 Раҳъён — таҳрифи Райҳон
 Раҳъёнбӣ — таҳрифи Райҳонбӣ
 Рачаб — а. м. номи моҳи ҳаф-
 туми соли камарӣ, ки он дар
 байни мусулмонон яке аз
 моҳҳои нек ҳисоб мешавад.
 Қўдаки дар ҳамина моҳ тавал-
 лудшударо одатан Рачаб ме-
 номиданд
 Рачабалӣ — а. м. мурак. аз
 Рачаб ва Бӣ (Бибӣ)
 Рачабӣ — з. ниг. Рачаббӣ
 Рачаббек — м. мурак. аз Рачаб
 ва Бек
 Рачабгул — з. мурак. аз Рачаб
 ва Гул
 Рачабмат — ниг. Рачабмухам-
 мад
 Рачабмахмад — ниг. Рачабму-
 ҳаммад
 Рачабмоҳ — з. мурак. аз Рачаб
 ва Моҳ
 Рачабмухаммад — а. м. мурак.
 аз Рачаб ва Муҳаммад
 Рачабой — з. мурак. аз Рачаб
 ва Ой

Рачабчон — з. мурак. аз Рачаб ва Чон
Реза — з. маҷ. «нозук», «махин»
Резабегим — з. маҷ. мурак. аз Реза ва Бегим
Резагул — з. мурак. аз Реза ва Гул
Резамоҳ — з. мурак. аз Реза ва Моҳ
Резвон — ниг. Ризвон
Резида — з. «майда», маҷ. «нозук»
Резидамоҳ — з. мурак. аз Резида ва Моҳ
Реша — м. «бех», «асл»
Ривоч — ниг. Равоҷ
Риёз — а. м. чамъи *равза* — «боғ», «чаман»
Ризвон — а. м. «хушнудӣ»
Ризвона — а. з. музаниси Ризвон
Ризо — а. м. «баргузида». Ба маънои «хушнудӣ», «розигӣ» низ омадааст
Ризогул — з. мурак. аз Ризо ва Гул
Ризоалӣ — а. м. мурак. аз Ризо ва Алӣ
Ризомат — ниг. Ризомуҳаммад
Ризомуҳаммад — а. м. мурак. аз Ризо ва Муҳаммад
Ризқинисо — а. з. мурак. аз Ризқӣ ва Нисо
Ризқӣ — а. м. мансуб ба *ризқ* — «рӯзӣ», маҷ. «бахт»
Рисоламоҳ — м. мурак. аз Рисолат ва Моҳ
Рисолат — а. з. «мақтуб», «нома»
Рифъат — а. «баландӣ», бузургӣ
Робия — а. з. «чорум»
Робиямоҳ — з. мурак. аз Робия ва Моҳ

Розия — а. з. «баргузида»
Розиямоҳ — з. мурак. аз Розия ва Моҳ
Розик — а. м. «ризидиханда», «рӯзидиханда»
Розикмуҳаммад — а. м. мурак. аз Розик ва Муҳаммад
Розӣ — а. м. «хушнуд»
Рокия — а. з. «таъзимкунанда», маҷ. «порсо»
Рокияҳои — з. мурак. аз Рокия ва Хон
Росих — а. м. «мустаҳкам», «сустувор»
Ротиба — а. з. «махкам», «сустувор»
Ротифа — ниг. Ротиба
Рофеъ — а. м. «балаидкунанда»
Рофия — а. м. музаниси Рофеъ
Рофия — а. з. ниг. Рофия
Рофӣ — ниг. Рофеъ
Роҳат — а. з. «осонш», «оромш»
Роҳатгул — з. мурак. аз Роҳат ва Гул
Роҳиб — а. м. «обид», «порсо»
Рукниддин — ниг. Рукниддин
Рукниддин — а. м. «поён дин», яъне «муҳофизаткунандаи дин»
Румия — а. з. музаниси Румӣ
Румӣ — а. м. мансуб ба Рум — Византия
Рупия — хинд. з. номи пули Ҳиндустон
Русолат — ниг. Рисолат
Рустам — э. к. м. «тануманд», «қавӣ»
Рустамалӣ — м. мурак. аз Рустам ва Алӣ
Рухсат — а. з. «ичозат»
Рухсора — з. «чехра», «сурат»

Рухсорамох — з. мурак. аз Рух-
сора ва Моҳ

Рухсултон — з. мурак. аз кали-
ман *рух* — «чехра» ва Султон

Рухшона — з. қ. м. «дурахшон»,
«тобон»

Рӯза — «тар моҳи рамазон та-
валлудшуда»

Рӯзадор — м. «рӯзагир», «пор-
со»

Рузбой — м. мурак. аз Рӯзӣ ва
Бой

Рӯзигул — з. мурак. аз Рӯзӣ ва
Гул

Рӯзимоҳ — з. мурак. аз Рӯзӣ ва
Моҳ

Рӯзӣ — м. «ризқ», маҷ. «хуш-
бахт»

Рӯҳафзо — з. «афзояндан рӯҳ»,
«рӯҳбаландкунанда», тақлид
ба Ҷоифазо

Рӯшан — инг. Равшан

С

Саббоҳ — а. м. «хеле зебо»,
«хушрӯй»

Сабдавла́т — таҳрифи Соҳиб-
давла́т

Сабех — а. «зебо», «хушрӯ»

Сабзали — м. «сабзан Алий»,
яъне «додан Алий»

Сабзбону — з. мурак. аз *сабз* —
«тару тоза» ва Бону, яъне
«зани ҷавону зебо»

Сабзбонур — з. махлутӣ Сабз-
бону ва Нур

Сабзигул — з. мурак. аз Сабзӣ
ва Гул

Сабзимоҳ — з. мурак. аз Сабзӣ
ва Моҳ

Сабзихон — з. мурак. аз Сабзӣ
ва Хон

Сабзикадам — инг. Сабзикадам
Сабзикадам — м. «хушкадам»,
касест, ки бо омадани ӯ ҳама

чиз сабзу хуррам мешавад

Сабзӣ — мансуб ба *сабз* — «нав,
ҷавон»

Сабигул — з. мурак. аз Сабех
ва Гул

Сабнулло — а. м. «баъдан худо»

Сабихулло — инг. Сабнулло

Сабралӣ — а. м. «таҳаммули
Алий», яъне «мисли Алий пур-
тоқату матин»

Сабоҳат — а. з. «зебой», «хуш-
рӯй»

Сабригул — инг. Савригул

Савзбонур — инг. Сабзбонур

Савлакат — з. махлутӣ Савлат
ва Мамлакат

Савлат — а. м. «тавоноӣ», «ҳай-
бат»

Савлатмоҳ — з. мурак. аз Сав-
лат ва Моҳ

Савлатшоҳ — м. мурак. аз Сав-
лат ва Шоҳ

Саврибону — инг. Сарвибону

Савригул — инг. Сарвигул

Савринисо — инг. Сарвинисо

Савриноз — инг. Сарвиноз

Савринозод — инг. Сарвинозод

Саврия — инг. Сарвия

Саврон — инг. Сарвон

Савронбӣ — инг. Сарвонбӣ

Савру — таҳрифи Сара

Саврулло — инг. Сарвулло

Савсан — иб. а. з. номи гули
бунафшаранг

Сада — м. «сад сол», яъне ор-
зӯи садсола шудани фарзанд

Садаф — а. з. «монанди марво-
рид», «ранги марворид»

Садид — а. м. «устувор», «мах-
кам»

Садир — а. м. таҳрифи *садр* — «звалл», «муқаддам», «пешво»
Садод — а. м. «ростӣ», «долат»
Садонишо — ниг. Саъдоншоҳ
Садорат — а. з. «болонишинӣ», «риёсат»
Садриддин — а. м. «пешвои дин»
Садринисо — а. з. «муқаддами занҳо»
Садрихон — з. мурак. аз Садри ва Хон
Садрия — а. з. музинаси Садри
Садрулло — а. м. «саховати худо», «лутфи худо»
Садри — а. чузъи аввали номҳои Садриддини ва Садринисо
Саёра — ниг. Сайёра
Саёхат — а. «чаҳонгардӣ», «мусофират»
Сайд — а. м. «комрон», «хушбахт»
Сайд — а. м. «бузург», «сарвар», «аз авлоди пайғамбар»
Саида — а. з. «бону», «зани олзмақом»
Саидакрам — а. м. мурак. аз Сайд² ва Акрам
Саидалӣ — а. м. мурак. аз Сайд² ва Алӣ
Саидамир — а. м. мурак. аз Сайд² ва Амир
Сайданисо — а. з. мурак. аз Саида ва Нисо
Сайдараб — а. м. мурак. аз Сайд² ва Араб
Саидахоним — з. мурак. аз Саида ва Хоним
Саидахрор — а. м. мурак. аз Сайд² ва Ахрор
Сайдбек — м. мурак. аз Сайд² ва Бек

Сайдбону — з. мурак. аз Саида ва Бону
Сайдвалӣ — а. м. мурак. аз Сайд² ва Валӣ
Сайдвоҳид — а. м. мурак. аз Сайд² ва Воҳид
Сайдиддин — а. м. «пешвои дин»
Сайдимрон — а. м. мурак. аз Сайд² ва Имрон
Сайдмурод — а. м. «хушбахт», «бехрӯз»
Сайдмуҳаммад — а. м. мурак. аз Сайд² ва Муҳаммад
Сайднисо — а. м. мурак. аз Саида ва Нисо
Сайдподшоҳ — з. мурак. аз Саида ва Подшоҳ
Сайдпачо — ниг. Сайдподшоҳ
Сайдуддин — а. м. «бузурги дин»
Саидулло — м. мурак. аз Сайд ва Оллоҳ
Сайдқадам — а. м. «бахтовар»
Сайбону — ниг. Сайдбону
Сайбуддин — м. махлутӣ Сайд ва Шаҳобиддин
Сайвалӣ — ниг. Сайдвалӣ
Сайдулло — ниг. Саидулло
Сайёра — а. з. «ситораи даври офтоб гардишкунанда», «коровон»
Сайёф — а. м. «шамшердор», «шамшерзан»
Сайлигул — з. мурак. аз Сайлӣ ва Гул
Сайлимоҳ — з. мурак. аз Сайлӣ ва Моҳ
Сайлон — а. м. аз калими *сайрон* — «сайр», «сайргоҳ»
Сайлӣ — а. з. мансуб ба *сайр* — «гардиш», «тамошо»
Саймардон — ниг. Саидмардон
Саймо — ниг. Саидмоҳ

Саймуддин — м. маънон муайян надорад. Шояд тахрифи Саидуддин бошад

Саймурод — ниг. Саидмурод

Сайнак — тахрифи Хусайнак

Сайнисо — ниг. Саиднисо

Сайноз — з. махлут Саида ва Ноз

Сайнуз — з. з. махлут Саида ва Нур

Сайпачо — ниг. Саидподшоҳ

Сайр — а. м. «сафар», «гардиш»

Сайра — з. «паррандан хушхон»

Сайрам — махлут Сайр ва Байрам

Сайрона — з. мурак. аз Сайр ва суффикс -она

Сайумрон — ниг. Саидимрон

Сайф — а. м. «шамшер»

Сайфали — а. м. «шамшери Али»

Сайфиддин — а. м. «шамшери дин», яъне «сарлашқари ислом»

Сайфин — м. маъноаш норавшан. Шояд тахрифи Сайфӣ бошад

Сайфинашон — м. маънааш норавшан. Шояд мурак. аз Сайфин ва Ҷон бошад

Сайфулислом — а. м. «шамшери ислом», яъне «сарлашқари ислом»

Сайфулло — а. м. «шамшери Оллоҳ». Лақаби лашқарқаш мазҳури ислом Халид ибн Абд-Валид (асри VII)

Сайфулмулк — а. м. «шамшери давлат», яъне «сарлашқари давлат»

Сайфулмулк — ниг. Сайфулмулк

Сайфур — м. маъноаш норав-

шан. Шояд махлут Сайфулло ва Фафур бошад. Аз калимаи сайфур — «матон абрешимӣ» буданаш даргумон аст

Сайфура — з. маъноаш норавшан. Шояд тахрифи Сафуро бошад.

Сайфурон — м. маъноаш норавшан. Шояд муболиған Сайфур бошад

Сайфӣ — а. м. ҷузъи аввали номи Сайфиддин

Сайхоним — з. мухтасари Саидахоним

Сакина — асли арабиаш сукайна, з. «ором», «бошанда»

Салайдин — тахрифи Салоҳиддин

Салиб — а. м. «ғанимат»

Салим — а. м. «дуруст», «бе-нуқсон»

Саллол — а. м. «устон сабадбоф»

Салом — а. м. «амину амон», «бехбудӣ»

Саломат — а. «тандурустӣ», «аминият»

Саломатшоҳ — м. мурак. аз Саломат ва Шоҳ

Салоҳ — а. м. «хайру некӣ»

Салоҳиддин — а. м. «некии дин»

Самад — а. м. «поянда», «ҷовид»

Самадулло — а. м. мурак. аз Самад ва Оллоҳ

Самар — а. м. «мева», «бор»

Самара — з. «насл», «фарзанд»

Самарбону — з. мурак. аз Самар ва Бону

Самарбонӣ — ниг. Самарбону

Самардин — инг. Самариддин
 Самарчон — мурак. аз Самар
 ва Ҷон
 Самеъ — а. м. «шунаванда»
 Саминисо — а. з. «олитарини
 занҳо»
 Самичон — м. мурак. аз Самӣ
 ва Ҷон
 Самӣ — а. м. «баланд», «олӣ»
 Санаббар — маҷ. «мавзунқо-
 мат», «зебо»
 Санам — а. з. маҷ. «зебо», «но-
 занин»
 Санг — м. маҷ. «ҷонсаҳт», «маҳ-
 кам»
 Сангак — мусавғари Санг
 Сангалӣ — м. мурак. аз Санг
 ва Алӣ
 Сангин — м. «вазини», «саҳт»,
 «маҳкам»
 Сангина — з. муаннаси Сангин
 Сангинбахт — «бахташ «усту-
 вор»
 Сангинмурод — м. «ба муроду
 мақсадаш расанда»
 Сангинмуҳаммад — м. мурак. аз
 Сангин ва Муҳаммад
 Сангча — з. мусавғари Санг
 Сандаа — «дарахти ҷубаш хуш-
 бў», маҷ. «муаттар»
 Санифа — а. з. «ба навъ ҷудо-
 кунида», «тартибдиҳанда»
 Санифамох — з. мурак. аз Са-
 нифа ва Моҳ
 Сано — а. з. «рӯшноӣ», «баландӣ»
 Саноат — а. з. «пеша», «хунар»
 Санобар — инг. Санаббар
 Сановвар — инг. Санаббар
 Санъат — а. з. «хунар»
 Санӣ — а. м. «баландӣ», «олӣ»,
 «рафеъ»

Саодат — а. «некбахтӣ», «хуш-
 бахтӣ»
 Саодатхон — з. мурак. аз Сао-
 дат ва Хон
 Саодатшоҳ — м. мурак. аз Сао-
 дат ва Шоҳ
 Саодатқадам — м. «бахтовар»
 Сара — м. «хуб», «писандида»
 Сарабек — м. мурак. аз Сара
 ва Бек
 Сарагул — з. мурак. аз Сара ва
 Гул
 Саратон — а. з. «дар моҳи са-
 ратон таваллудшуда»
 Сарбоз — м. «сипоҳӣ», «аскар»
 Сарв — м. номи дарахти мав-
 зунқомати ҳамешабаҳор, маҷ.
 «хушқаду комат»
 Сарвибону — з. мурак. аз Сара
 ва Бону
 Сарвигул — з. мурак. аз Сарв
 ва Гул
 Сарвинисо — з. мурак. аз Сара
 ва Нисо
 Сарвиноз — з. мурак. аз Сара
 ва Ноз
 Сарвинозод — инг. Сарвозод
 Сарвия — з. муаннаси Сарвӣ
 Сарвозод — маҷ. «хушқаду қо-
 мат»
 Сарвӣ — мансуб ба Сарв
 Сарвонбӣ — з. мурак. аз Сар-
 вон ва Бӣ
 Сарвӣ — мансуб ба Сарв
 Саримсоқ — ўзб. м. «сир». Во-
 баста ба он хурофоте, ки гӯё
 чину ачина ба бўи сир тоб
 оварда натавонида мегурех-
 таанд
 Саримсоқ — инг. Саримсоқ
 Сармо — з. «хунокии саҳт»,
 «дар вақти хунокии саҳти зи-
 мистон таваллудшуда»

Сармогул — з. мурак. аз Сармо ва Гул

Сарфия — а. з. муаннаси Сарфӣ

Сарфиямоҳ — з. мурак. аз Сарфия ва Моҳ

Сарфӣ — а. м. «донандан илии сарф», «забонишнос»

Сархат — а. м. «фазон пахиовар»

Саттор — а. м. «пӯшандан айбхо», яъне «авфкунанда»

Сатторкул — ўзб. м. «бандан худон авфкунанда»

Сафар — а. м. «дар моҳи қамарии сафар таваллудшуда»

Сафаралӣ — а. м. мурак. аз Сафар ва Алӣ

Сафаргул — з. мурак. аз Сафар ва Гул

Сафармамад — инг. Сафармуҳаммад

Сафармоҳ — з. мурак. аз Сафар ва Моҳ

Сафармаҳмад — инг. Сафармуҳаммад

Сафармуҳаммад — а. м. мурак. аз Сафар ва Муҳаммад

Сафаро — инг. Сафуро

Сафед — маҷ. «равшан», «дурашхон»

Сафедак — мусағғари Сафед

Сафина — а. «киштӣ»

Сафир — а. м. «элчӣ»

Сафия — а. м. муаннаси Сафӣ

Сафо — а. м. «равшанӣ», «поҳӣ», «равнақ»

Сафоат — а. з. «тозагӣ», «покизагӣ»

Сафоро — инг. Сафуро

Сафро — инг. Сафуро

Сафроҳон — з. мурак. аз Сафро ва Хон

Сафуро — иб. а. з. «ситора», «дурахшон»

Сафӣ — а. м. «дӯсти мухлис», «баргузида»

Саҳо — а. м. «бахшиш», «карам»

Саҳоват — а. «бахшандагӣ»

Саҳӣ — а. м. «бахшанда», «карим»

Саҳробек — м. мурак. аз калиман саҳро — «киштзор» ва Бек

Сиддиқ — а. м. «бисёр ростгӯ»

Сидқинисо — а. з. мурак. аз Сидқия ва Нисо

Сидқия — а. з. муаннаси Сидқӣ

Сидқӣ — а. м. мансуб ба сидқ — «ростӣ»

Силмон — таҳрифи Сулаймон

Силмоншо — таҳрифи Сулаймонишоҳ

Сино — э. қ. м. «пир», «изолотар»

Сироч — а. м. «чароғ»

Сирочиддин — а. м. «чароғидин»

Сифат — а. з. «хосият», «хислат»

Сифатча — з. мусағғари Сифат

Сиях — м. «тираранг», «тандумгун»

Сияҳчашм — з. «дорандан чашмони сиёҳ»

Сичоат — таҳрифи Шучоат

Соат — а. м. «лаҳзаи мувофиқ», маҷ. «хушбахт»

Соаталӣ — а. м. мурак. аз Соат ва Алӣ

Собдавлат — инг. Соҳибдавлат

Собех — а. м. «шиновар», «тезгард»

Собир — а. м. «пуртокат»

Собит — а. м. «устувор», «поян-
да»
Собиҳа — а. м. муаннаси Собех
Содат — ниг. Саодат
Содатшоҳ — ниг. Саодатшоҳ
Содик — а. м. «ростгӯ», «рост»,
«ошкор»
Содика — а. з. муаннаси Содик
Сонибазар — ниг. Соҳибназар
Сонибул — ниг. Соҳибкул
Сойбегим — ниг. Соҳиббегим
Сокина — ниг. Сакина
Солех — а. м. «нек», «некӯкор»,
«шояста»
Солехмуҳаммад — а. м. мурак.
аз Солех ва Муҳаммад
Солехкул — ўзб. м. «бандан Со-
леҳи пайгамбар»
Соликул — ниг. Солехкул
Солиҳа — а. з. муаннаси Сосех
Солмад — а. м. мухтасари Со-
лехмуҳаммад
Солмат — ниг. Солмад
Сомиа — ниг. Сомия
Сомия — а. м. муаннаси Сомӣ
Сомӣ — а. м. «баланд», «олӣ»
Сония — а. з. «монанд» Аз иборан
сонияи Марьям, яъне «Марьями ду-
юм» маъхуз ёфтааст.
Сониат — ниг. Сония
Сонӣ — а. м. «дуям». Аз иборан
Искандари сонӣ ё худ Зулқарнайни сонӣ, яъне «Ис-
кандари дуям» маъхуз ёфтааст
Сотим — ўзб. м. «ҳарида»
Софина — ниг. Сафина
София — а. м. ниг. Сафия
Софиямоҳ — з. мурак. аз София
ва Моҳ
Соқӣ — а. м. «обдиҳанда»

Соҳиб — а. м. «молик» «хукм-
фармо», ба маънои «ёр»,
«дӯст» низ омадааст
Соҳиба — а. з. муаннаси Соҳиб
Соҳиббегим — з. мурак. аз Со-
ҳиба ва Бегим
Соҳибдавлат — а. м. «давлат-
манд», «хушбахт»
Соҳибназар — а. м. «бахшиши
соҳиб», яъне «бахшиши худо»
Соҳибхон — м. мурак. аз Соҳиб
ва Хон
Соҳибшоҳ — м. мурак. аз Со-
ҳиб ва Шоҳ
Соҳибкул — ўзб. м. «бандан
молик», яъне «бандан худо»
Субҳатулло — а. м. «чалолӣ Ол-
лоҳ»
Субҳиддин — а. м. «бонлоди
дин», «рӯшноии дин»
Субҳинисо — а. з. мурак. аз
Субҳӣ ва Нисо
Субҳия — а. з. муаннаси Субҳӣ
Субҳон — а. м. «мадху сано»,
маҷ. «худо»
Субҳониддин — а. м. тақлид ба
Субҳонулло
Субҳонулло — а. м. аз иборан
субҳоналлоҳ — «мадху сано
бод ба Оллоҳ»
Субҳонхон — м. мурак. аз Суб-
ҳон ва Хон
Субҳоньёр — м. «ёри Субҳон»,
яъне «ёри худо»
Субҳонкул — ўзб. м. «бандан
Субҳон», яъне «бандан худо»
Субҳонкулихон — ўзб. м. му-
рак. аз Субҳонкул ва Хон
Субҳӣ — а. м. чузъи аввали ис-
ми Субҳиддин
Султон — а. м. «фармонраво»,
«подшоҳ»

Султонбегим — з. мурак. аз
 Султон ва Бегим
 Султонмахмад — ниг. Султон-
 мухаммад
 Султонмурод — а. м. мурак. аз
 Султон ва Мурод
 Султонмухаммад — а. м. мурак.
 аз Султон ва Мухаммад
 Султоннасаб — а. «аз авлоди
 султон»
 Султонноёб — м. мурак. аз Сул-
 тон ва Ноёб
 Султоншоҳ — м. мурак. аз Сул-
 тон ва Шоҳ
 Суман — з. «ёсуман»
 Суманак — з. мусафғари Суман
 Сумбул — ниг. Сунбул
 Сумоил — таҳрифи Исмоил
 Сумоилбибӣ — з. мурак. аз Су-
 моил ва Бибӣ
 Сунавбар — ниг. Санаббар
 Сунаввар — ниг. Санаббар
 Сунаҳвар — таҳрифи Санаббар
 Сунбул — а. з. номи гули нав-
 рӯзӣ
 Сунагул — ниг. Суннатгул
 Суннат — а. м. «тарикат», «қон-
 даю қонуи»
 Суннатулло — а. м. «қондаю қо-
 нуни худо»
 Сунъат — ниг. Суннат
 Сурат — а. «шакл», «рухсор»,
 «пайкар»
 Суратмоҳ — з. мурак. аз Сурат
 ва Моҳ
 Суратшоҳ — м. мурак. аз Су-
 рат ва Шоҳ
 Сурма — з. маҷ. «снэхия чашм»
 Сурмаҳон — з. мурак. аз Сур-
 ма ва Хон
 Суроб — ниг. Сӯхроб
 Суробшо — ниг. Сӯхробшоҳ

Сурӣ — м. «сурх», «гулгун»
 Суф — а. «хирқан пашмина»
 Суфаро — таҳрифи Сафуро
 Суфро — таҳрифи Сафуро
 Сухан — з. «гуфтор», «калом»
 Суханоро — з. «сухандон», «хуш-
 гап»
 Сухро — ниг. Сугро
 Сугро — а. з. муаннаси *сагир*,
 яъне «хурд»
 Суксур — тур. з. «мурғобӣ»
 Сухайё — а. з. «беғубор», «соф»
 Сухайёхон — ўзб. з. мурак. аз
 Сухайё ва Хон
 Сӯфӣ — а. м. «зоҳид», «порсо»
 Сӯхбат — а. м. «ёрий», «ҳамла-
 мӣ»
 Сӯхбатулло — а. м. «ёрин худо»
 Сӯхроб — з. к. м. «дурахши
 сурх», «лаъл»
 Сӯхробшоҳ — м. мурак. аз Сӯх-
 роб ва Шоҳ

Т

Табар — м. маҷ. «бурро», «бур-
 ранда»
 Табаралӣ — м. мурак. аз Табар
 ва Алӣ
 Таваккал — а. м. «умед», «эъти-
 мод»
 Тавалло — а. м. «илтиҷо», «ия-
 тимос»
 Тавар — ниг. Табар
 Таввоб — а. м. «бахшандан гу-
 ноҳ»
 Тавур — а. м. маъҳазаш норав-
 шан. Шоҳад таҳрифи Тухур
 бошад
 Тавкӣ — а. м. (аслан Тавкӣ) —
 «фармон», «ҳукм»
 Тазарӣ — з. «мурғи даштӣ»
 Тазарф — ниг. Тазарӣ

Таиб — ниг. Тайиб
Таиба — ниг. Тайиба
Тайиб — з. м. «пок», «бегунох», «нек»
Тайиба — з. з. музиннаси Тайиб
Такъядор — м. «мухофизатшуда», «химоядор»
Талбак — м. «талбидашуда»
Талбишоҳ — м. мурак. аз Талбӣ ва Шоҳ
Талбӣ — м. «талбида»
Талха — з. «талхак», «талхдона»
Талха — з. м. «дарахти акоқӣ», «сақания»
Танзила — з. з. «фиристодашуда», яъне «додан худо»
Тансуқ — тур. м. «ноёб», «еббаҳо», «ҳадья»
Тахмина — ниг. Тахмина
Тахсир — ниг. Таксир
Ташриф — з. м. «низат», «эхтиром»
Тағой — тур. м. «бародари модар, «тағо» (аслан Тугай — «қаноатманд»
Тағойбек — тур. м. мурак. аз Тағой ва Бек
Тағойбой — тур. м. мурак. аз Тағой ва Бой
Тағойбӣ — тур. м. мурак. аз Тағой ва Бӣ (Биӣ)
Тағойгул — з. мурак. аз Тағой ва Гул
Тағоймурод — м. «бз мақсадаш расанда»
Тағоймуҳаммад — м. мурак. аз Тағой ва Муҳаммад
Тағойкул — тур. м. мурак. аз Тағой ва Кул
Тадир — з. м. «қисмат», «сарнавишт»

Такибой — м. мурак. аз Такӣ ва Бой
Такӣ — з. м. «парҳезкор»
Таксир — з. м. «чаноб», «шахси мӯхтарам» (аслан таксир — «айб», ҳато)
Таҳмос — ниг. Таҳмосп
Таҳмосп — з. қ. м. «аспи қавӣ», «аспи пурзӯр»
Тахтан — з. қ. м. «қавиҷусса», «пахлавон»
Тахмурас — з. қ. м. «рӯбохи қавӣ»
Таҷаммул — з. м. «худорой»
Темур — ўзб. м. «оҳан», маҷ. «махкам»
Теша — м. номи асбоби наҷдорӣ, маҷ. «бурро», «махкам»
Тешабой — ўзб. м. аз Теша ва Бой
Тилав — ўзб. м. «илтиҷо», «охиш»
Тилло — з. «зар», маҷ. «қиматбаҳо»
Тиллобиӣ — з. мурак. аз Тилло ва Биӣ
Тиловиддин — м. маънои муайян надорад
Тинҷӣ — з. «осониш», «осудагӣ»
Тиркаш — м. «тирандоз»
Тобон — з. «дурахшон»
Тобус — ниг. Товус
Тобусгул — ниг. Товусгул
Товус — хин. з. номи паррандаи парҳояш зебо, маҷ. «зебо»
Товусгул — з. мурак. аз Товус ва Гул
Тоза — з. «зебо», «покиза»
Тозагул — з. мурак. аз Тоза ва Гул
Тозамох — з. мурак. аз Тоза ва Моҳ

Тойиб — ниг. Тайиб
Тойиба — ниг. Тайиба
Тоир — ниг. Тохир
Тоира — ниг. Тохира
Толиб — а. м. «чўянда», «хон»
Тош — ўзб. м. «санг», маҷ. «маҳкам»
Тошак — мусавғари Тош
Тошай — м. мурак. аз Тош ва Алй
Тошбек — м. мурак. аз Тош ва Бек
Тошбой — ўзб. м. мурак. аз Тош ва Бой
Тошбй — ўзб. з. мурак. аз Тош ва Бй
Точ — м. «бузург», «сардор»
Точибой — м. мурак. аз Тоҷй ва Бой
Точиддин — а. м. «бузурги дин», «шоҳи дин», «пешвои дин»
Точинисо — а. з. «маликаи занхо»
Точик — м. номи халқи эроннажод
Точикдин — тахрифи Точиддин
Точилло — а. м. маънои муайяи надорад. Тақлид ба Точиддин.
Тоҷй — чузъи аввали номҳои Точиддин ва Точинисо
Туман — ўзб. м. «дах ҳазор», яъне «саркардан даҳ ҳазор нафар»
Туманой — ўзб. з. мурак. аз Туман ва Ой
Турган — ўзб. м. «истода», «боқй»
Турдалй — ўзб. м. мурак. аз Турдй ва Алй
Турдибой — ўзб. м. мурак. аз Турдй ва Бой

Турдимат — ниг. Турдимухаммад
Турдимухаммад — ўзб. м. мурак. аз Турдй ва Мухаммад
Турдикул — ўзб. м. мурак. аз Турдй ва Кул
Турдй — ўзб. м. «поянда», «истода»
Турк — тур. м. «бефон», «густох»
Туроб — а. м. «хок», чузъи дуоми исми Абутуроб
Туробшоҳ — м. мурак. аз Туроб ва Шоҳ
Турсун — ўзб. м. «истад», «монад»
Турсунбек — ўзб. м. мурак. аз Турсун ва Бек
Турсунбой — ўзб. м. мурак. аз Турсун ва Бой
Турсунгул — з. мурак. аз Турсун ва Гул
Турсунмурод — ўзб. м. мурак. аз Турсун ва Мурод
Турсунмуҳаммад — ўзб. м. мурак. аз Турсун ва Мухаммад
Турсункул — ўзб. м. мурак. аз Турсун ва Кул
Тухлй — ниг. Туклй
Туклй — тур. м. «байракдор»
Тўйдибой — ўзб. м. мурак. аз Тўйдй ва Бой
Тўйдй — ўзб. м. «бас», «кифоя»
Тўймуҳаммад — ўзб. м. мурак. аз калиман ўзб. тўй — «зиёфат» ва Мухаммад
Тўйчй — ўзб. м. «соҳибӣ тўй», яъне «ба муроду максдаш расанда»
Тура — тур. м. «соҳиб», «олимартаба», «шоҳзода»
Тўрабек — тур. м. мурак. аз Тўра ва Бек

Тўрабой — тур. м. мурак. аз
 Тўра ва Бой
 Тўракул — тур. м. «бандан со-
 хиб», яъне «бандан худо»
 Тўроб — ниг. Туроб
 Тўтихон — з. мурак. аз Тўти ва
 Хон
 Тўти — з. номи парранда, маҷ.
 «гўё»
 Тўфа — ниг. Тўхфа
 Тўхта — ўзб. м. «зинда бош»,
 «ист»
 Тўхтаой — ўзб. м. мурак. аз
 Тўхта ва Ой
 Тўхтар — ўзб. м. «мемонад»,
 «намеурад»
 Тўхтакул — ўзб. м. мурак. аз
 Тўхта ва Кул
 Тўхфа — а. з. «бахшиниш», «пеш-
 каш»

У

Убайд — а. м. мусафғари *абд* —
 «банда»
 Убайдулло — а. м. «бандан хур-
 ди Оллоҳ»
 Увайс — а. м. «кудрат» маънои
 дигараш «тург»
 Узбак — ниг. ўзбек
 Улуғ — ўзб. м. «бузург»
 Улуғбек — ўзб. м. «хукмрон
 бузург»
 Улфат — а. м. «дўст»
 Улфатмоҳ — з. мурак. аз Ул-
 фат ва Моҳ
 Улфатшоҳ — м. мурак. аз Ул-
 фат ва Шоҳ
 Умар — а. м. маънояш норав-
 шан. Шояд «боқӣ», «зинда»
 бошад
 Умаро — а. з. чамъи *амир* —

«пешво», «хукмрон». Таклид
 ба Суфаро
 Умарой — ўзб. з. мурак. аз
 Умар ва Ой
 Умаркул — ўзб. м. «бандан ха-
 лифа Умар»
 Умед — а. м. (а.) «орзу»
 Умеда — з. муаннаси Умед
 Уммат — а. з. «миллат», «халқ»
 Умматой — з. мурак. аз Уммат
 ва Ой
 Уммулсум — ниг. Уммулсум
 Уммулсум — а. з. «кулчарўй»,
 «гирдак»
 Умсуи — ниг. Уисуи
 Унсун — ўзб. «расад», «зиёд ша-
 вад»
 Уртоқ — ниг. Ёртоқ
 Урус — ниг. Ёрус
 Усайндод — ниг. Хусайндод
 Уснибону — ниг. Хуснибону
 Усто — м. «омўзгор», «кордон»
 (аслаш Устод)
 Устобобо — м. мурак. аз Усто
 ва Бобо
 Устомухаббатшоҳ — м. мурак.
 аз Усто ва Мухаббатшоҳ
 Устонасим — м. мурак. аз Усто
 ва Насим
 Устокадам — м. мурак. аз Усто
 ва Қадам

Ф

Фаадулло — ниг. Фуадулло
 Фазил — а. м. «соҳиби фази-
 лат», «дорандан фазлу ка-
 мол»
 Фазила — а. з. муаннаси Фазил
 Фазилат — а. з. «бартарӣ дар
 илму дониш»
 Фазл — а. м. «камолот», «бар-
 тарӣ»

Фазлиддин — а. м. «камолати дин», «бартарин дин»
Фазлининсо — а. з. «камоли занхо»
Фазлихудо — м. «бахшиши худо»
Фазлулло — а. м. «эхсони худо», «бахшиши Оллох»
Фазлӣ — чузъи аввали номҳои Фазлиддин ва Фазлининсо
Фазолат — инг. Фазилат
Файёз — а. м. «бисъёр бахшанда»
Файз — а. м. «бахшиши бузург»
Файзаҳмад — а. м. «бахшиши Аҳмад», яъне «бахшиши пайгамбар»
Файзиддин — а. м. «муваффақияти дин»
Файзигула — з. мурак. аз Файзӣ ва Гул
Файзимоҳ — з. мурак. аз Файзӣ ва Моҳ
Файзмухаммад — а. м. «бахшиши Мухаммад»
Файзулло — а. м. «бахшиши худо»
Файзӣ — а. чузъи аввали номҳои Файзиддин ва Файзинисо
Файрузшо — инг. Фирузшоҳ
Фалакноз — з. «ифтихори фалак»
Фарид — а. м. «ягона», «бемонад»
Фарида — а. з. «ғавҳари гаронбаҳо»
Фаридун — э. к. м. маънояш норавшан. Шояд «дорандаи қувваи секарата» бошад.
Фаридуншоҳ — м. мурак. аз Фаридун ва Шоҳ
Фариза — а. з. «вазифа»

Фаришта — з. маҷ. «бисъёр зебо»
Фариштамоҳ — з. мурак. аз Фаришта ва Моҳ
Фармон — м. «амр», «ҳукм»
Фароз — м. «баландӣ», «баланд»
Фаромурз — э. к. м. маънояш норавшан
Фаромуз — инг. Фаромурз
Фаросат — а. з. «зиракӣ», «хушбӯӣ»
Фаросатмоҳ — з. мурак. аз Фаросат ва Моҳ
Фаросатшоҳ — м. мурак. аз Фаросат ва Шоҳ
Фароғат — а. з. «осудагӣ» «роҳат»
Фаррух — э. к. м. «муборак», «хучаста»
Фарруха — з. муаннаси Фаррух
Фархунда — э. к. м. «муборак», «хучаста», «бахтёр»
Фарҳод — э. к. м. «бофаҳм»
Фаттоҳ — а. м. «кушоншиданда»
Фатҳалишоҳ — м. «кушонши Али — шоҳи вилоят»
Фатҳалӣ — а. м. «кушонши Али»
Фатҳиддин — а. м. «пирӯзи дин»
Фатҳулло — а. м. «кушонши худо»
Фаҳриддин — а. м. «обрӯю шӯҳрати дин»
Фаҳринисо — а. з. «шӯҳрати занхо»
Фаҳрулло — а. м. «шӯҳрати худо»
Фаҳрия — а. з. муаннаси Фаҳрӣ

Фахри — а. чузъи аввали ном-
 хон Фахриддин ва Фахринисо
Фағфур — суғдӣ м. «фарзанди
 худо», «подшоҳ»
Факир — а. м. «дарвеш», «мӯх-
 тоҷ»
Факиршоҳ — м. мурак. аз Фа-
 кир ва Шоҳ
Фидомат — инг. Фидомухам-
 мад
Фидомуҳаммад — м. «фидои
 Мухаммад»
Фирдавс — м. «боғ», «бихишт»
Фирӯз — э. к. м. «пирӯз», «комъ-
 ёб»
Фирӯза — з. номи саяги қимат-
 баҳо
Фирӯзшоҳ — м. мурак. аз Фи-
 рӯз ва Шоҳ
Фитрат — а. м. «сиринг», «та-
 биат»
Фозил — а. м. «соҳиб фазил-
 лат», «доно»
Фонк — а. м. «некӯ», «баргузи-
 да»
Фориг — а. м. «осуда», «ором»
Форук — а. м. «фарқкунандаи
 миёни ҳақ ва ботил»
Фотех — а. м. «пирӯз», «зафар-
 манд»
Фотима — а. з. «аз шири модар
 ҷудошуда»
Фохир — а. м. «азъло», «барчас-
 та»
Фрайдун — инг. Фаридун
Фуад — а. м. «дил», «ақл»
Фуадулло — а. м. мурак. аз
 Фуад ва Оллоҳ
Фуркат — а. «ҷудой»
Футур — а. м. «парешонхотирӣ»

Х

Хадича — инг. Хадича
Хадича — а. з. «кӯдаки пеш аз
 мӯҳлат таваллудшуда»
Хаёл — а. «нидеша», «умед»
Хаёлбӣ — з. мурак. аз Хаёл ва
 Бӣ
Хазон — з. «тирамоҳ», «дар фас-
 ли хазон таваллудшуда»
Хазонгул — з. мурак. аз Хазон
 ва Гул
Хайр — а. м. «хубӣ», «некӣ»
Хайриддин — а. м. «некӯкори
 дин»
Хайримад — инг. Хайрмуҳаммад
Хайримоҳ — з. мурак. аз Хайрӣ
 ва Моҳ
Хайринисо — а. з. «беҳтарини
 занҳо»
Хайрия — а. з. муаннаси Хайрӣ
Хайрулло — а. м. «бахшиши ху-
 до»
Хайруннисо — а. з. шакли ара-
 бии Хайринисо
Хайрӣ — а. чузъи аввали ном-
 хон Хайриддин ва Хайринисо
Халил — а. м. «дӯст», «ёр»
Халилулло — а. м. «дӯсти Ол-
 лоҳ (лақаби Иброҳим пай-
 гамбар)»
Халифа — а. «муовин», «ҷони-
 шин»
Халифабӣ — з. мурак. аз Ха-
 лифа ва Бӣ
Халича — таҳрифи Хадича
Халлоқ — (а.) м. «офаранда»
Хандон — м. «шод», «хуррам»
Ханчар — м. маҷ. «бурро»
Ханчарбек — м. мурак. аз Хан-
 чар ва Бек
Хаскаш — м. маҷ. «назарногир»,
 «бенаво»

Хатмисурат — з. «монанди гу-
ли хатмӣ»
Хидиёр — м. махлути Хидир ва
Худоёр
Хидир — тахрифи Хайдар
Хидралӣ — тахрифи Хайдар-
алӣ
Хидирбибӣ — з. мурак. аз Хи-
дир ва Бибӣ
Хиёл — ниг. Хаёл
Хиёлбек — м. мурак. аз Хиёл ва
Бек
Хиёломоҳ — з. мурак. аз Хиёл
ва Моҳ
Хизмат — а. м. маҷ. «дастёр»
Хизматшоҳ — м. мурак. аз Хиз-
мат ва Шоҳ
Хизматулло — а. м. «дар иттилоати
худо буда»
Хизр — а. м. «сабзазор», «сабз»
(номи пайғамбар)
Химча — з. маҷ. «борику тан-
ноз»
Химчагул — з. мурак. аз Химча
ва Гул
Хирмангул — з. «дастан гул»
Хиробон — ниг. Хиромон
Хиромон — з. «хушандом», «за-
риф»
Хисрав — ниг. Хусрав
Хитой — з. номи мамлакат
Хитойгул — з. мурак. аз Хитой
ва Гул
Хованд — м. мухтасари Худо-
ванд
Ховандшоҳ — м. мурак. аз Хо-
ванд ва Шоҳ
Хованшо — ниг. Ховандшоҳ
Хок — м. «гард», «замин»
Хокиро — ниг. Хокироҳ
Хокироҳ — м. маҷ. «хакиру фа-
қир»

Хоксор — м. «фурӯтан», «фа-
қир»
Хокӣ — м. «хокмонанд», «бета-
каббур»
Хол — м. маҷ. «хушбахт»
Хола — а. з. «хоҳари модар»
Холбек — м. мурак. аз Хол ва
Бек
Холбибӣ — з. мурак. аз Хол ва
Бибӣ
Холбика — з. мурак. аз Хол ва
Бика
Холбико — ниг. Холбика
Холбӣ — з. мурак. аз Хол ва
Бӣ (Бибӣ)
Холдор — м. маҷ. «хушбахт»
Холид — а. м. «поянда», «саба-
дӣ», «ҷонид»
Холида — а. з. муаннаси Холид
Холис — а. м. «пок», «беғаш»,
«сара»
Холиса — а. з. муаннаси Холис
Холисамоҳ — з. мурак. аз Холи-
са ва Моҳ
Холиқ — а. м. «офаринанда»
Холмат — ниг. Холмуҳаммад
Холмахмад — ниг. Холмуҳам-
мад
Холмирзо — м. мурак. аз Хол
ва Мирзо
Холмуҳаммад — м. мурак. аз
Хол ва Муҳаммад
Холназар — м. мурак. аз Хол
ва Назар
Холподшоҳ — з. мурак. аз Хол
ва Подшоҳ
Холпошо — ниг. Холподшоҳ
Хомӯш — м. «соқит», «ором»
Хон — ўзб. м. «фармонфармон-
оӣ», «подшоҳ». Дар таркиби
исмҳои бошандагонии Бадах-
шонии Қўҳӣ аломати номи
мард буда, дар районҳои ши-

- молли Точкистон бештар
ҳамчун ҷузъи пасини исми за-
нона истеъмол мешавад
- Хоналӣ** — м. мурак. аз **Хон** ва
Алӣ
- Хонзода** — з. «духтари хон»,
«асилзода»
- Хониғул** — з. маҷ. «бехтарини
нозанинҳо»
- Хоним** — ўзб. з. «хонам», яъне
«фармонфармоям», «азизам»
- Хонимғул** — з. мурак. аз **Хоним**
ва **Гул**
- Хонимоҳ** — инг. **Хониммоҳ**
- Хонмаҳмад** — инг. **Хонмуҳаммад**
- Хонмуҳаммад** — м. мурак. аз
Хон ва **Муҳаммад**
- Хонҷон** — м. мурак. аз **Хон** ва
Ҷон
- Хоркаш** — м. маҷ. «факир», «бе-
наво»
- Хорсонӣ** — инг. **Хуросонӣ**
- Хоса** — а. з. «махсус», «хеш»,
«муқарраб»
- Хосамоҳ** — з. мурак. аз **Хоса** ва
Моҳ
- Хосият** — а. з. «сифат», «хусу-
сияти нек»
- Хотун** — тур. з. «кадбону», «хо-
ним»
- Хошмуҳаммад** — инг. **Хошму-
ҳаммад**
- Хоча** — м. «соҳиб», «шахси бу-
зургвор»
- Хочабегим** — з. мурак. аз **Хоча**
ва **Бегим**
- Хочадавлат** — м. мурак. аз **Хо-
ча** ва **Давлат**
- Хочамир** — м. мурак. аз **Хоча**
ва **Мир**
- Хочанафас** — м. «ҷони хоча»,
яъне «рӯҳи авлиё»
- Хубигул** — з. «бехтарини гулҳо»
- Хубингор** — з. «зебо», «хушрӯй»
- Хубон** — з. маҷ. «нозанин»
- Хубсултон** — з. мурак. аз **Хуб**
(он) ва **Султон**
- Худобахш** — м. «додан худо»
- Худованд** — м. «соҳиб», «фар-
монфармо»
- Худодод** — инг. **Худойдод**
- Худоёр** — м. «ёри худо», «ма-
дадгораи худо»
- Худойбердаӣ** — ўзб. м. «худо-
дод», «додан худо»
- Худойдод** — м. «додан худо»,
«бахшиши худо»
- Худоймурод** — м. «ба худо та-
ваккалкарда»
- Худойназар** — м. «илтифоти ху-
до»
- Худойкул** — ўзб. м. «банди ху-
до»
- Хумайро** — инг. **Хумайро**
- Хумайрон** — инг. **Хумайро**
- Хуромон** — инг. **Хиромон**
- Хуросон** — з. номи кишвар дар
Эрон
- Хуросонӣ** — мансуб ба **Хуросон**
- Хуррам** — «хандон», «шод»,
«хурсанд»
- Хуршед** — э. к. м. «офтоби то-
бон»
- Хуршеда** — з. муаннаси **Хуршед**
- Хуршедамоҳ** — з. мурак. аз **Хур-
шед** ва **Моҳ**
- Хусрав** — э. к. м. «шӯхрати
нек», «некном»
- Хушбахт** — м. «бахтдор», «сао-
датманд»
- Хушвақт** — м. «шод», «хушҳол»
- Хушдил** — м. «хушнуд», «шод-
мон»
- Хушмамад** — инг. **Хушмуҳаммад**
- Хушмат** — инг. **Хушмуҳаммад**
- Хушмуҳаммад** — м. мурак. аз

хуш — «хуррам» ва Мухаммад

Хушназар — м. мурак. аз *хуш* — «хуррам» ва Назар

Хушқадам — м. «бахтовар», «муборак»

Хучаста — э. к. «фархунда», «хушбахт»

Хўча — ниг. Хоча

Хўчамухаммад — ниг. Хоҷамухаммад

Хўчанафас — ниг. Хоҷанафас

Хўчакул — ниг. Хоҷакул

Ч

Чаман — з. «сабазор», «гулзор»

Чаманбӣ — з. мурак. аз Чаман ва Бӣ

Чарог — м. «нур», «рӯшноиди ханда»

Чароғабдол — м. «нури авлиё»

Чевар — з. «мохир», «чолок»

Чехра — з. «симо», «рӯй»

Чехрагул — з. «зеборух», «хушрӯй»

Чилла — «дар фасли хунуктариин зимистон таваллудшуда»

Чилабагим — з. мурак. аз Чилла ва Бегим

Чингиз — муг. м. «бузург», «тавоно»

Чингис — ниг. Чингиз

Чинда — з. «чӣда», «интиҳоб кардашуда»

Чиндагул — з. мурак. аз Чинда ва Гул

Чинигул — з. мурак. аз Чинӣ ва Гул

Чинихол — з. мурак. аз Чинӣ ва Хол

Чинӣ — з. маҷ. «зариф», «зебо»

Чол — з. «мурғобӣ», «набк»

Чоршамбӣ — ниг. Чоршанбе

Чоршанбе — м. «дар рӯзи чоршанбе таваллудшуда»

Чорӣ — м. «фарзанди чорум»

Чустай — м. мурак. аз *чуст* — «чобук», «махкам» ва Алай

Чучук — тур. з. «гул»

Чўпон — м. «шабон», «нигаҳбон рамаи ғусфандон»

Чўян — м. маҷ. «махкам», «поянда»

Ш

Шабиб — а. м. «чавон»

Шабоба — а. з. муаввиаси Шабиб

Шавкат — а. м. «қудрат», «бузургворӣ»

Шайб — а. м. «пирӣ»

Шайдо — «ошuftа», «ошик»

Шайдулло — ниг. Шахидулло

Шайх — а. м. «марди бузург», «пир»

Шайхмуҳаммад — а. м. мурак. аз Шайх ва Муҳаммад

Шакар — а. «ширин»

Шакарбахт — з. «хушбахт»

Шакарбӣ — з. мурак. аз Шакар ва Бӣ (Бибӣ)

Шакарин — «мисли шакар ширин»

Шакарой — з. мурак. аз Шакар ва Ой

Шакархотун — з. мурак. аз Шакар ва Хотун

Шамма — а. м. «зидак», «микдори кам»

Шамол — а. м. «боди тез», «бодии шимол»

Шамс — а. м. «офтоб»

Шамсиддин — а. м. «офтоби дин»
Шамсинисо — а. з. «офтоби занҳо»
Шамсия — а. з. муаннаси Шамсӣ
Шамшод — ниг. Шамшод
Шамсулло — а. м. «офтоби Оллоҳ», Тақлид ба Шамсиддин
Шамсӣ — а. чузъи аввали номҳои Шамсиддин ва Шамсинисо
Шамшод — маҷ. «қомати мавзун»
Шамъигул — з. «зебо», «нозанин»
Шараф — а. «обрӯ», «ифтихор»
Шарафиддин — а. м. «ифтихорӣ дин»
Шарифа — а. з. муаннаси Шариф
Шарифамоҳ — з. мурак. аз Шарифа ва Моҳ
Шарифаҳол — з. мурак. аз Шарифа ва Хол
Шароб — ниг. Шароф
Шароф — ниг. Шараф
Шарофат — а. з. «бузургворӣ», «баландқадрӣ»
Шарофиддин — ниг. Шарафиддин
Шафеъ — а. м. «шифоаткунанда», «афӣи дигаронро пурсанда»
Шафиқ — а. м. «дилсӯз», «меҳрубон»
Шафо — а. м. «беҳбудӣ», «рахой аз мараз»
Шафоат — а. м. «хоҳиш», «афӣ», «кӯмак»
Шафӣ — ниг. Шафеъ
Шабон — а. м. «дар моҳи шабон таваллудшуда»

Шабоналӣ — а. м. мурак. аз Шабон ва Алӣ
Шаъний — а. м. мансуб ба шаън — «азамат», «ҷоҳ»
Шақиқ — а. м. «бародар»
Шаҳбоз — м. «бози шикорӣ», «шоҳбоз»
Шаҳид — а. м. «шоҳид», «ғувоҳ»
Шаҳида — а. м. муаннаси Шаҳид
Шаҳидамоҳ — з. мурак. аз Шаҳида ва Моҳ
Шаҳидулло — а. м. «қурбони худо»
Шаҳло — з. «ҷашмони сиёҳи зебо», маҷ. «зебо»
Шаҳноз — з. «ифтихори шоҳ»
Шаҳоб — а. м. «ситораи рахшон»
Шаҳобиддин — а. м. «ситораи рахшони дин»
Шаҳодат — а. з. «ғувоҳӣ», «дар роҳи дин ҳалокшуда»
Шаҳрбону — э. қ. з. «бонии кишвар», «малика»
Шаҳрибону — ниг. Шаҳрбону
Шаҳригул — з. мурак. аз Шаҳрӣ ва Гул
Шаҳриддин — а. м. тақлид ба Шаҳринисо а. м. «шаҳси машҳури дин»
Шаҳринисо — з. «шӯхрати занҳо»
Шаҳриҳон — з. мурак. аз Шаҳрӣ ва Ҳон
Шаҳрӣ — з. чузъи аввали Шаҳринисо
Шаҳсувар — м. «савори диловар»
Шер — м. маҷ. «далер», «наҳлавон»
Шеравган — ниг. Шерафкан

- Шералӣ** — м. «шерӣ худо—
Алӣ»
- Шерафкан** — м. «шерро бар за-
мин зананда»
- Шердил** — м. «далер», «нотарс»
- Шерзод** — м. «шербача», «шер-
монанд»
- Шермат** — ниг. Шермухаммад
- Шерназар** — м. мурак. аз Шер
ва Назар
- Шерғозӣ** — м. мурак. аз Шер ва
Ғозӣ
- Шерчанг** — м. «чанговари шер-
монанд»
- Шех** — ниг. Шайх
- Ширин** — «латиф», «нозук»
- Ширингул** — з. мурак. аз Ши-
рин ва Гул
- Ширинмоҳ** — з. мурак. аз Ши-
рин ва Моҳ
- Шоасал** — ниг. Шохасал
- Шовалӣ** — ниг. Шохвалӣ
- Шовузарб** — ниг. Шохбузар
- Шогун** — ниг. Шохгун
- Шогунбек** — ниг. Шохгунбек
- Шогунӣ** — ниг. Шохгунӣ
- Шодаврон** — ниг. Шохдаврон
- Шод** — «хушҳол», «хуррам»
- Шодбегим** — з. мурак. аз Шод
ва Бегим
- Шодибек** — м. мурак. аз Шодӣ
ва Бек
- Шодинисо** — з. мурак. аз Шодӣ
ва Нисо
- Шодмон** — м. «хушнуд», «шод-
манд»
- Шодӣ** — м. «хурсандӣ», «хуш-
нудӣ»
- Шозиё** — ниг. Шохзиё
- Шоим** — ниг. Шохим
- Шоимардон** — ниг. Шохимардон
- Шоинбек** — ниг. Шохинбек
- Шоинбод** — ниг. Шохнабот
- Шоинисо** — ниг. Шохзисо
- Шоира** — з. з. муанисаи шоир—
«гӯяндаи шеър»
- Шоиста** — «лонк», «сазovor»
- Шокир** — з. м. «шукргунанда»,
«сипосгузор»
- Шомансур** — ниг. Шохмансур
- Шомат** — ниг. Шохмухаммад
- Шонаврӯз** — ниг. Шохнаврӯз
- Шониёз** — ниг. Шохинёз
- Шотемур** — ниг. Шохтемур
- Шоузарб** — ниг. Шохбузар
- Шофозил** — ниг. Шохфозил
- Шокубод** — ниг. Шохқубод
- Шохбузар** — м. мурак. аз Шох
ва Абузар
- Шохалӣ** — м. «шоҳи (мардон)
Алӣ»
- Шоханшоҳ** — м. «шоҳи шоҳон»,
«подшоҳи бузург»
- Шохасал** — м. мурак. аз Шох
ва Асал
- Шохбузар** — ниг. Шохбузар
- Шохвалӣ** — м. «шоҳи мукад-
дас»
- Шохгадо** — м. мурак. аз Шох
ва Гадо
- Шохгун** — з. м. «монзиди шох»
- Шохгунбек** — м. мурак. аз Шох-
гун ва Бек
- Шохгунӣ** — м. мансуб ба Шох-
гун
- Шохзиё** — м. мурак. аз Шох ва
Зиё
- Шохзода** — «фарзанди шох»,
«аснлзода»
- Шохзоданасим** — м. мурак. аз
Шохзода ва Насим
- Шохим** — тур. з. «шоҳам», «бо-
ну», «хоним»
- Шохимардон** — м. «пешвои на-
чибон» (лақаби халифа-Алӣ)

Шоҳин — м. «боз», «бози шикорӣ»

Шоҳинисо — з. «сарвари завонон», «маликаи завонон»

Шоҳмансур — м. «подшоҳи ғолиб», «фармонфармои зафарманд»

Шоҳмурод — м. «толаш банд»

Шоҳназар — м. «илтифоти шоҳ», яъне «илтифоти худо»

Шоҳмуҳаммад — м. «Муҳаммад — шоҳи олам»

Шоҳниёз — м. мурак. аз Шоҳ ва Ниёз

Шоҳрух — м. маҷ. «бозъёфт». Истилоҳи шоҳмот. Ба даст даровардани донаи рух бо гашти асп, ки он якбора ба шоҳу рух ҳуҷум мекунад. Аз рӯи ривоят дар вақти бозии шоҳмот ба Темури Ланг хабари таваллуди писарро расонда буданд.

Шоҳкул — ўзб. м. «бандан шоҳ», яъне «бандан худо ва ё пайғамбар»

Шукридин — а. м. маънои муайян надорад. Тақлид ба Шукрулло.

Шукринисо — а. з. мурак. аз Шукри ва Нисо

Шукрихудо — м. «шукри худо», яъне «сипосгузори дар ҳаққи худо барои таваллуди фарзанд».

Шукрия — а. з. муайнаси Шукри

Шукрулло — а. м. «шукр дар ҳаққи Оллоҳ» (аз иборан шукруллоҳ)

Шукри — а. чузъи аввали Шукрулло

Шукур — а. м. «сипосгузор», «шукркунанда» (аслан Шакур)

Шучоат — а. м. «далерӣ», «диловарӣ»

Шучоъ — а. м. «далер», «диловар»

Шўълавар — м. «дурахшон», «оташин»

Шўхрат — а. м. «машҳурӣ», «номдорӣ»

З

Эваз — ниг. Аваз

Эвазбибӣ — ниг. Авазбибӣ

Эгамберди — ўзб. м. «додан соҳиб», яъне «додан худо»

Элбон — тур. м. «муҳофизи халқ ва мамлакат»

Элмурод — ўзб. м. «бахтёр»

Элназар — ўзб. м. мурак. аз калиман эл — «дўст» ва Назар

Элчибек — ўзб. м. мурак. аз Элчӣ ва Бек

Элчизан — з. мурак. аз Элчӣ ва калиман зан — «чиниси муқобили мард»

Элчимоҳ — з. мурак. аз Элчӣ ва Моҳ

Элчӣ — ўзб. м. «фиристода» (яъне «фиристодан худо»)

Элғозӣ — ўзб. м. «муборизи халқ ва мамлакат»

Эмом — ниг. Имом

Эмомназар — ниг. Имомназар

Эраҷ — э. қ. м. «оръёӣ», «аз авлоди орьёниҳо»

Эргаш — ўзб. «хамроҳ»

Эрка — ўзб. «фарзанди дўстдошта»

Эркамоҳ — з. мурак. аз Эрка ва Моҳ

Эркин — ўзб. м. «озод», «на-
чиб»

Эркиной — ўзб. з. «озод», му-
рак. аз Эркин ва Ой

Эрмат — инг. Эрмухаммад

Эрмухаммад — ўзб. м. мурак.
аз эр — «марди майдон» ва
Мухаммад

Эрназар — ўзб. м. мурак. аз эр —
«марди майдон» ва Назар

Эрон — номи мамлакат

Эронбиби — з. мурак. аз Эрон
ва Биби

Эронгул — з. мурак. аз Эрон ва
Гул

Эронмоҳ — з. мурак. аз Эрон
ва Моҳ

Эш — ўзб. м. «дўст», «хамдам»

Эшмат — инг. Эшмухаммад

Эшмухаммад — ўзб. м. мурак.
аз Эш ва Мухаммад

Эшон — м. чузъи дуҷуми иборан
ҳазрати эшон, ки онро беш-
тар ба ҷои исм истеъмол ме-
карданд.

Эшонқул — ўзб. м. «бандан
эшон»

Эътибор — а. з. «кадру марта-
ба»

Эъҷоб — а. м. «шодӣ», «хур-
сандӣ»

Эҳсон — а. м. «ато», «бахшиш»

Эҳсоной — ўзб. з. мурак. аз Эҳ-
сон ва Ой

Эҳсонullo — а. м. «лутфи ху-
до»

Эҷоб — инг. Эъҷоб

Ю

Юлдуз — ўзб. «ситора»

Юнус — иб.—а. м. «кабутар»

Юсуф — иб.—а. м. «афзун»,
«зиёдшаванда»

Я

Яздон — м. «худо»

Яздонқул — ўзб. м. «бандан ху-
до»

Яким — инг. Ҳаким

Якобир — инг. Ақобир

Яманшоҳ — м. «шоҳи Яман»

Ямин — а. м. маҷ. «кудрат»,
«тавоноӣ»

Яминшоҳ — м. мурак. аз Ямин
ва Шоҳ

Ятим — а. м. «ягона», «беҳам-
то»

Ятима — а. з. муаннаси Ятим

Ятимҷон — м. мурак. аз Ятим
ва Ҷон

Яхшибек — ўзб. м. мурак. аз
Яхшӣ ва Бек

Яхшигул — а. мурак. аз Яхшӣ
ва Гул

Яхшӣ — ўзб. м. «хуб», «сара»

Яъқуб — иб.—а. м. «аз ақиб
оянда»

Яхё — а. м. маънояш норав-
шан. Шояд «зиндақунаванда»
бошад.

Ғ

Ғаввос — а. м. «мадалгор»

Ғаза — а. з. «шеър»

Ғазанфар — а. м. «шер»

Ғайбулло — а. м. «Оллоҳ до-
наздан ҳаман ҷиҳон нӯшида
аст»

Ғайрат — а. м. «ҷасорат», «ҷуръ-
ат»

Ғайратшоҳ — м. мурак. аз Ғай-
рат ва Шоҳ

Ғалимат — инг. Ғанимат

Ғалча — м. тахрифи ғарча —
«қуҳистонӣ»

Галчабек — м. мурак. аз Галча ва Бек
Гамза — а. з. «нозу карашма»
Гамзагул — з. мурак. аз Гамза ва Гул
Ганимат — а. з. «фонда», «суд»
Ганӣ — а. м. «давлатманд», «тавоногар»
Гариб — а. м. «нодир», «ачиб»
Гарибмуҳаммад — а. м. мурак. аз Гариб ва Муҳаммад
Гарибсултон — а. з. мурак. аз Гариб ва Султон
Гарибшоҳ — м. мурак. аз Гариб ва Шоҳ
Гаримад — инг. Гарибмуҳаммад
Гафлат — а. м. «бепарвой», «бехабарӣ»
Гафлатшоҳ — м. мурак. аз Гафлат ва Шоҳ
Гафур — а. м. «бахшоянда», «афвкунанда»
Гаффор — а. м. «бисъёр афвкунанда»
Гаффоралӣ — а. м. мурак. аз Гаффор ва Алӣ
Гаюр — а. м. «богайрат»
Гиёс — а. м. «фаръёдрас»
Гиёсиддин — а. м. «фаръёдраси дин»
Гозимуҳаммад — а. м. мурак. аз Гозӣ ва Муҳаммад
Гозӣ — а. м. «чанговар» (аслан «муборизи роҳи дин»)
Гоиб — а. м. «нопаёдо», «аз назар дур»
Гоибназар — а. м. мурак. аз Гоиб ва Назар
Голиб — а. м. «забардаст», «зафарманд»
Голиба — а. з. музинаси Голиб
Гузамфар — инг. Газанфар
Гулом — а. м. «банда»

Гуломалӣ — а. м. «бандан Алӣ»
Гуломатшоҳ — м. мурак. аз Гуломат (махлутӣ Гулом ва Саломат) ва Шоҳ
Гуломиддин — а. м. маънои муайян надорад, «бандан дин» (?)
Гуломмуҳаммад — а. м. «бандан Муҳаммад»
Гуломнабӣ — а. м. «бандан пайгамбар»
Гуломризо — а. м. «бандан Алӣ Ар-Ризо (имомии ҳаштуми шиён)»
Гуломшоҳ — м. «бандан шоҳ», яъне «бандан Алӣ»
Гуломқодир — а. м. «бандан ҳудон тавоно»
Гуломҳасан — а. м. «бандан Ҳасан (имомии дуҷуми шиён)»
Гуломҳусайн — а. м. «бандан Ҳусайн (имомии сеҷуми шиён)»
Гумчагул — инг. Гунчагул
Гунча — з. «гули ношукуфта»
Гунчагул — з. мурак. аз Гунча ва Гул
Гурбат — «гарибӣ», «мусофири»

Қ

Қабул — а. м. «қазирuftан», «дуон қабулшуда»
Қабулшоҳ — м. мурак. аз Қабул ва Шоҳ
Қадам — а. м. маҷ. «муборак», «пешкаш», «ҳадъя»
Қадамалӣ — а. м. «ҳадъии Алӣ»
Қадамшоҳ — м. мурак. аз Қадам ва Шоҳ
Қадим — а. м. «дерина», «бостон»
Қадриддин — а. м. «эътибори дин»

Кадринисо — а. а. «хурмату
 эътибори занҳо»
 Кадрия — ӓ. м. муайнаси Кадри
 Кадри — а. чузъи аввали ном-
 хон Кадриддин ва Кадринисо
 Казок — тур. м. номи миллати
 туркзабон
 Каландар — м. «дарवेशи овра-
 гари»
 Каландаршоҳ — м. мурак. аз
 Каландар ва Шоҳ
 Калъадор — м. «сардори калъа»
 Камар — а. «моҳ», маҷ. «зебо-
 чекра»
 Камариддин — а. м. «моҳи дин»
 Камбар — ниг. Канбар
 Камбаралӣ — ниг. Канбаралӣ
 Камбарой — ниг. Канбарой
 Камчибек — ўзб. м. мурак. аз
 камчӣ — «тозиёна» ва Бек
 Канбар — а. м. «кокулӣ», «сӯ-
 фитурғай» (номи хидматгори
 вафодори Алӣ)
 Канбаралӣ — а. м. мурак. аз
 Канбар ва Алӣ
 Кандак — а. маҷ. «латиф»,
 «азиз»
 Кандил — а. юн. м. «чароғ»
 Кандишоҳ — м. мурак. аз Кан-
 дӣ ва Шоҳ
 Кандия — а. муайнаси Кандӣ
 Кандӣ — а. м. «ширин»
 Кара — тур. м. «бузург», «қавӣ»
 Карабек — тур. м. «беки бузург»
 Карабой — тур. м. «бой бузург»
 Карахон — тур. м. «хони бу-
 зург»
 Карашер — м. «шерӣ қавӣ»
 Каршигул — а. мурак. аз Кар-
 шӣ ва Гул
 Қарғиз — ниг. Қирғиз
 Қатор — а. м. «саф», «радиф»

Қахрамон — м. «далер», «пах-
 лавои»
 Қаҳҳор — а. м. «ҳамаро фатҳ-
 кунанда», «ғолиб»
 Қиём — а. м. «ҳастӣ», «мавҷу-
 дият»
 Қиёмиддин — а. м. «ҳастии дин»
 Қиёс — а. м. «андоза»
 Қимат — а. «арзиш», «арзанда»
 Қиматгул — а. мурак. аз Қимат
 ва Гул
 Қиматшоҳ — м. мурак. аз Қи-
 мат ва Шоҳ
 Қирғиз — тур. м. номи халқи
 туркзабон
 Қобил — а. м. «лоиқ», «сазо-
 вор», «қобилиятинок»
 Қодир — а. м. «тавоно»
 Қозӣ — а. м. «довар», «ҳакам»
 Қоим — а. м. «устувор», «пой-
 дор»
 Қорӣ — а. м. «ёдкунандаи Қуръ-
 он»
 Қосим — а. м. «бахшанда», «тақ-
 симкунанда»
 Қохир — а. м. «ғолиб»
 Қувват — а. м. «зӯрӣ», «таво-
 нӣ»
 Қувватбек — м. мурак. аз Қув-
 ват ва Бек
 Қувватшоҳ — м. мурак. аз Қув-
 ват ва Шоҳ
 Қудбиддин — ниг. Қутбиддин
 Қудбинисо — ниг. Қутбинисо
 Қудбия — ниг. Қутбия
 Қуддус — а. м. «поқ»; «покиза»
 Қудрат — а. м. «нерӯ», «таво-
 нӣ»
 Қудратулло — а. м. «тавоноии
 худо» (аз иборати қудрату-
 дилло — «тавоноӣ аз худост»)
 Қудриддин — а. м. махлути
 Қудрат ва Садриддин

Кул — тур. м. «банда»
 Кулай — м. «бандан Алӣ»
 Кулдош — ўзб. м. «рафиқ»,
 «ҳамдам»
 Кундузхон — ўзб. з. мурак. аз
 Кундуз ва Хон
 Курбат — з. м. «наздиқӣ», «мах-
 рамӣ»
 Курбон — а. м. «ба худо ва ё
 авлиё бахшидашуда»
 Курбоналӣ — а. м. «ба Алӣ
 бахшидашуда»
 Курбонбӣ — з. мурак. аз Кур-
 бон ва Бӣ
 Курбонмуҳаммад — а. м. «ба
 Муҳаммад бахшидашуда»
 Курбонгул — з. мурак. аз Кур-
 бон ва Гул
 Курбону — з. маҳлутӣ Курбон
 ва Бону
 Курбончучук — ўзб. з. мурак.
 аз Курбон ва Чучук
 Қутбиддин — а. м. «бузурги
 дин»
 Қутбинисо — а. з. «бузурги зан-
 хо», «сарвари занҳо»
 Қутбия — з. з. муаннаси Қут-
 бӣ
 Қутбӣ — а. м. чузъи аввали ис-
 ми Қутбиддин
 Қутфиддин — ниг. Қутбиддин
 Қутфинисо — ниг. Қутбинисо
 Қутфия — ниг. Қутбия
 Қутфӣ — ниг. Қутбӣ
 Қўзибой — ўзб. м. мурак. аз
 Қўзӣ ва Бой
 Қўзигул — з. мурак. аз Қўзӣ ва
 Гул

Қўзӣ — ўзб. м. «бахорӣ», маҷ.
 «эрка»

У

Ўзбек — тур. м. номи халқи
 туркзабон, «қавидил»
 Ўктам — тур. м. «қавӣ», «шу-
 чоъ»
 Уламас — ўзб. «умраш дароз»,
 «ҷовид»
 Уламасой — ўзб. з. мурак. аз Ул-
 мас ва Ой
 Улча — ўзб. м. «бозъёфт», «ёф-
 ташуда»
 Ўрмон — ўзб. м. «бешазор», маҷ.
 «дарахтони бешазор барои
 зиёд шавад»
 Ўртоқ — ўзб. м. «рафиқ», «ҳам-
 дам»
 Ўрун — ўзб. м. «бадал», яъне
 «ба бадали кўдаки вафоткар-
 да таваллудшуда»
 Ўрус — тур. м. маънояш норав-
 шан. Шояд аз луғати уруш
 ур — «чанг» бошад

Х

Ҳабиб — а. м. «дўстдошта»,
 «махбуб»
 Ҳабиба — а. з. муаннаси Ҳабиб
 Ҳабибиддин — а. м. тақлид ба
 Ҳабибулло.
 Ҳабибулло — а. м. «дўстдош-
 тан худо»
 Ҳабис — а. м. «ғўшанишин»,
 «зоҳид»
 Ҳабиса — з. муаннаси Ҳабис
 Ҳабисамоҳ — з. мурак. аз Ҳаби-
 са ва Моҳ

Ҳавас — а. з. «орзу», «шавк»
 Ҳавво — иб.—а. з. «маибан ҳаёт»
 Ҳадис — а. м. «нақл», «ривоят»
 Ҳадиса — а. з. муаннаси Ҳадис
 Ҳадия — а. з. «бахшиш», «инъом»
 Ҳаё — а. м. «шарм», «ору номус»
 Ҳаёт — а. «нидагӣ», «умр»
 Ҳаётбегим — а. мурак. аз Ҳаёт ва Бегим
 Ҳазора — м. маҷ. «наслаш сершумор»
 Ҳазорабек — м. мурак. аз Ҳазора ва Бек
 Ҳазрат — а. м. қузъи аввали наът (лакаби) «*ҳазрати эшон*, «*ҳазрати олий*», маҷ. «авлиё»
 Ҳазратқул — ўзб. м. «банди авлиё»
 Ҳайбатулло — а. м. «тарси худо», «бузургвории худо»
 Ҳайрат — а. м. «тааҷҷуб», «ҳайронӣ»
 Ҳайрон — а. м. «дар ҳайрат монда»
 Ҳакам — а. м. «довар»
 Ҳаким — а. м. «доно», «соҳиби ҳикм»
 Ҳалим — а. м. «бурдбор», «тахаммулкунанда»
 Ҳалима — а. з. муаннаси Ҳалим
 Ҳамад — таҳрифи Аҳмад
 Ҳамадбек — таҳрифи Аҳмадбек
 Ҳамдам — м. «дӯст», «мӯнис»
 Ҳамза — а. м. «тунд», «тунук»
 Ҳамзагул — а. мурак. аз Ҳамза ва Гул

Ҳамид — а. м. «сутуда»
 Ҳамина — а. «фақат», «танҳо», «яъне «ягона»
 Ҳамро — а. з. «сурх»
 Ҳамроҳ — м. «дӯст», «рафиқ»
 Ҳаниф — а. м. «устувор», «ҳақиқӣ»
 Ҳанифа — а. з. муаннаси Ҳаниф
 Ҳанион — а. м. «бахшанда», «мушфиқ»
 Ҳарам — а. з. маҷ. «парданишин»
 Ҳасан — а. м. «хуб», «нек»
 Ҳасанай — а. м. мурак. аз Ҳасан ва Алӣ
 Ҳасанбону — а. мурак. аз Ҳасан ва Бону
 Ҳасрат — а. з. «афсӯс», «дарег»
 Ҳасратмоҳ — а. мурак. аз Ҳасрат ва Моҳ
 Ҳасиб — а. з. муаннаси *ҳасиб* — «бузургвор»
 Ҳафиз — а. м. «нигаҳбон», «ҳимоякунанда»
 Ҳафиза — а. з. муаннаси Ҳафиз
 Ҳафизиддин — а. м. «ҳимоятгари дин»
 Ҳафизулло — а. м. мурак. аз Ҳафиз ва Оллоҳ
 Ҳашамбегим — а. мурак. аз *ҳашам* — «шукӯху қалол» ва Бегим
 Ҳақбердӣ — ўзб. м. «худодод»
 Ҳақдод — м. «додани ҳақ (худо)»
 Ҳақиқ — итг. Ақиқ
 Ҳақиқат — а. з. «ростӣ», «дурустӣ»

Ҳакризо — а. м. мурак. аз ҳақ
 (худо) ва Ризо
Ҳаккул — ўзб. м. «бандан ҳақ
 (худо)»
Ҳачабмо — инг. Ачабмоҳ
Ҳидимо — инг. Идимоҳ
Ҳидоят — а. м. «роҳнамоӣ»,
 «роҳбарӣ»
Ҳидоятмоҳ — з. мурак. аз Ҳи-
 доят ва Моҳ
Ҳидоятулло — а. м. «роҳнамоии
 худо»
Ҳидоятшоҳ — м. мурак. аз Ҳи-
 доят ва Шоҳ
Ҳикмат — а. м. «доноӣ», «хи-
 рад»
Ҳикматулло — а. м. «ҳикмат
 дар дастӣ худост»
Ҳикоят — а. з. «қисса», «риво-
 ят»
Ҳилол — а. «моҳи нав»
Ҳилолиддин — а. м. «моҳи нави
 дин»
Ҳиммат — а. м. «саховат», «ча-
 вонмардӣ»
Ҳимматшоҳ — м. мурак. аз Ҳим-
 мат ва Шоҳ
Ҳимоиддин — а. м. «нигаҳбонии
 дин»
Ҳимойдин — инг. Ҳимоиддин
Ҳимоят — а. м. «нигаҳбонӣ»,
 «ҳифозат»
Ҳимоятшоҳ — м. мурак. аз Ҳи-
 моят ва Шоҳ
Ҳисом — инг. Хусом
Ҳисомиддин — инг. Хусомиддин
Ҳодиса — а. з. «воқеа», «тасо-
 дуф»
Ҳодӣ — а. м. «ҳидоятқунанда»,
 «роҳнамо»

Ҳомид — а. м. «ситоянда», «си-
 тоишқунанда»
Ҳомия — а. з. муаннаси Ҳомӣ
Ҳомӣ — а. м. «ҳимоятқунанда»,
 «нигаҳбон»
Ҳорис — а. м. «барзғар», «зи-
 роаткор»; маънои дигараш
 «посбон»
Ҳосила — а. з. муаннаси ҳо-
 сил — «самара», «маҳсул»
Ҳотам — а. м. «ҳоким», «қозӣ»
 маҷ. «марди саҳй ва меҳ-
 мондӯст»
Ҳотамбек — м. мурак. аз Ҳо-
 там ва Бек
Ҳотамбӣ — з. мурак. аз Ҳотам
 ва Бӣ
Ҳофиз — а. м. «ҳифзқунанда»,
 «нигоҳдоранда». Лақаби хо-
 налагони Куръон
Ҳофизиддин — а. м. «ҳифзқу-
 нандаи дин»
Ҳошим — а. м. «нонпорақунанда»,
 Лақаби Амр нон қадди
 Муҳаммад
Ҳошимкул — ўзб. м. «бандан
 Ҳошим»
Ҳочар — иб.—а. з. «ҳичратқу-
 нанда», «мусофир»
Ҳочат — а. «ниёз», «ниёзмандӣ»
Ҳочибибӣ — з. мурак. аз Ҳочӣ
 ва Бибӣ
Ҳочибой — м. мурак. аз Ҳочӣ
 ва Бой
Ҳочимат — инг. Ҳочимуҳаммад
Ҳочимаҳмад — инг. Ҳочимуҳам-
 мад
Ҳочикул — ўзб. м. «бандан хо-
 чӣ»

Ҳоҷӣ — а. м. «хачқунанда», «ба
 Макка рафтаомада», яъне
 шахси бузургвор
Хувайдо — м. «пайдо», «зоҳир»,
 «возеҳ»
Хукмидин — а. м. «амри дин»,
 «фармони дин»
Хукум — а. м. таҳрифи *хукм* —
 «фармон», «фармонравой»
Хукумат — а. м. «фармонфар-
 мой»
Хукуматшоҳ — м. мурак. аз *Ху-
 кумат* аз *Шоҳ*
Хумайро — а. з. мусавғари *Ҳам-
 ро*
Хумайрон — ниг. *Хумайро*
Хумоюн — э. к. м. «муборак»,
 «фархунда»
Хур — а. з. «сиёҳчашм»
Хуринисо — з. «офтоби занҳо»
Хуристон — з. шакли муболи-
 гаи *хур* — «офтоб»
Хурмат — а. «иззату эҳтиром»
Хурон — з. шакли муболигаи
Хур
Хурподшоҳ — з. мурак. аз *Хур*
 ва *Подшоҳ*
Хурпачо — ниг. *Хурподшоҳ*
Хуррият — а. «озодӣ»
Хусайн — а. м. мусавғари *Ҳа-
 сан*
Хусайндод — м. «додан имом
Хусайн»
Хуснибегим — з. мурак. аз *Хус-
 нӣ* ва *Бегим*
Хуснибону — з. мурак. аз *Хуснӣ*
 ва *Бону*
Хусниддин — а. м. «хубии дин»,
 «некӯнии дин»

Хуснинисо — а. з. «беҳтарини
 занҳо»
Хусния — а. з. музаниси *Хуснӣ*
Хусно — а. «хубтарин»
Хусноро — з. махлути *Хусно* ва
Дилоро
Хуснулло — а. м. тақлид ба
Хусниддин
Хуснӣ — а. чузъи аввали ном-
 ҳои *Хусниддин* ва *Хуснинисо*
Хусом — а. м. «шамшер»
Хусомиддин — а. м. «шамшери
 дин», яъне «сарлашқари ис-
 лом»
Хушёр — м. «боҳуш», «зирак»

Қ

Қаббор — а. м. «соҳиби тавоноӣ
 ва қудрат», «тавоно ва қуд-
 ратманд»
Қабборқул — ўзб. м. «банди
 худон қудратманд»
Қав — м. «дар фасли пухтани
 қав таваллудшуда»
Қавод — а. м. «сахӣ», «қавон-
 мард»
Қавпукт — м. ниг. *Қав*
Қаврӣ — з. мансуб ба *қавр*, маҷ.
 «нозанини мафтунқунанда»
Қавҳар — э.—а. «санги қимат-
 баҳо», «гавҳар»
Қавҳарбӣ — з. мурак. аз *Қав-
 ҳар* ва *Бӣ*
Қавҳаршоҳ — м. мурак. аз *Қав-
 ҳар* ва *Шоҳ*
Қавҳарӣ — а. м. «қавҳарши-
 нос», маҷ. «суҳандон»
Қайлоб — ниг. *Қайлов*

Чайлов — тур. м. «дар чаро-
гоҳи тобистона таваллудшу-
да»

Чалил — а. м. «бузург», «азим»

Чалилиддин — а. м. «бузурги
дин»

Чалоллиддин — а. м. «бузургин
дин»

Чамозат — а. м. «тӯда», «мар-
дум»

Чамол — а. м. «хуси», «камо-
лот»

Чамолбегим — з. мурак. аз Ча-
мол ва Бегим

Чамшед — э. қ. м. «Чами дурах-
шон». Маънои Чам маълум
нест.

Чанговар — м. «мубориз», «шу-
ҷоъ»

Чангӣ — м. «чанговар», «дар за-
мони чанг таваллудшуда»

Чаннат — а. з. «боғу бўстон»

Чаннатбегим — з. мурак. аз
Чаннат ва Бегим

Чаннатнисо — а. з. мурак. аз
Чаннат ва Нисо

Чаннатой — ўзб. з. мурак. аз
Чаннат ва Ой

Чаноб — а. м. чузъи аввали иб-
рои *чаноби оӣ* — «шаҳси бу-
зургвор». Ба маънои «бу-
зургвор» низ меояд.

Чаъфар — а. м. «ҷўй», «наҳр»

Чаҳвар — ниг. Чавҳар

Чаҳон — «олам», «дуниё»

Чаҳонгир — м. «оламгир», «киш-
варкушо»

Чаҳондор — м. «подшоҳи бу-
зург»

Чаҳоноро — з. «зеби чаҳон»,
«зебо»

Чаҳоншед — м. тақлид ба Ча-
шед

Чилва — а. з. маз. «ноз»

Чилванамо — з. «чилвагар»

Чихон — ниг. Чаҳон

Ќобир — а. м. «шикастабанд»,
«табиби устухонбанд»

Ќовид — а. м. «абадӣ», «ҳама-
шазинда»

Ќомеъ — а. м. «чамъқунанда»,
«соҳиби илмҳои гуногун»

Ќомӣ — м. мансуб ба Ќом (зо-
доҳи шоири бузург). Ном ба
шоири машҳур бахшида шу-
дааст.

Ќои — «рӯҳ», «зиндагӣ», маз.
«махбуб». Дар таркиби ном-
ҳои мураккаб оҳанги эҳтиро-
му навозиш дорад.

Ќоналӣ — м. «рӯҳи Алӣ»

Ќонбегим — з. мурак. аз Ќои ва
Бегим

Ќонбек — м. мурак. аз Ќои ва
Бек

Ќонгир — ниг. Чаҳонгир

Ќондор — ниг. Чаҳондор

Ќонибек — тур. м. «қонаш саҳт»,
«махкам»

Ќонмахмад — ниг. Ќонмуҳам-
мад

Ќонмуҳаммад — м. «рӯҳи Му-
ҳаммад»

Ќонон — «махбуб»

Ќононназар — м. мурак. аз Ќо-
нон ва Назар

Ќонсултон — з. мурак. аз Ќои
ва Султон

Ќонғозӣ — м. мурак. аз Ќои ва
Ғозӣ

Чувонмард — м. «олиҳиммат»,
«сахӣ»

Чувоншер — м. «шучоъ», «да-
лер»

Чулва — ниг. Чилва

Чулванамо — ниг. Чилванамо

Чумъа — а. м. «рӯзи одина»,
«дар рӯзи чумъа таваллудшу-
да»

Чумъабек — ўзб. м. мурак. аз
Чумъа ва Бек

Чумъабой — ўзб. м. мурак. аз
Чумъа ва Бой

Чумъаназар — а. м. мурак. аз
Чумъа ва Назар

Чумъаниёз — м. мурак. аз
Чумъа ва Ниёз

Чумъахон — ўзб. з. мурак. аз
Чумъа ва Хон

Чумъакул — ўзб. м. мурак. аз
Чумъа ва Хон

Чумхур — а. м. «сумум», «мар-
дум»

Чунайд — а. м. «сарбоз»

Чунайдулло — а. м. мурак. аз
Чунайд ва Оллох

Чӯра — ўзб. м. «рафик», «хам-
дам»

Чурабек — ўзб. м. мурак. аз Чӯ-
ра ва бек

Чӯрабой — ўзб. м. мурак. аз
Чӯра ва Бой

Чӯракул — ўзб. м. мурак. аз
Чӯра ва Кул

МУНДАРИҶА

Оё тадқиқи исму лақаб зарур аст?	5
Чор нави исм	11
Номҳои имрӯзаи тоҷикӣ	19
Шарҳи исмҳо	75
Ихтисорот ва аломатҳои шартӣ .	76

ГАФУРОВ ОЛИМ

ТОЛКОВАНИЕ ТАДЖИКСКИХ ИМЕН

(на таджикском языке)

Мухаррирон *М. Наимов, Х. Хамроев*

Мухаррири оронш *В. Нелюбов*

Мухаррири техники *Л. Шашкова*

Мусаххедон *Б. Мавлонова, М. Асроров*

ИБ 438

Ба матбаа 22.12.78 супурда шуд. Ба чопаш

20.01.81 имзо шуд. КЛ 02839. Формати 84×100^{1/2} мм.

Коғазн типографии № 3. Гарнитурааш адабӣ

бадеӣ. Чопаш барҷаста. Чузъи чопи шартӣ 7,8.

Чузъи наشريю хисоби 8,79. Адади нашр 3000.

Нархаш 70 тин. Супориши № 6314.

Наشريети «Ирфон». Душанбе, Айнӣ, 126.

Комбинати полиграфии Комитети давлати РСС

Тоҷикистон онд ба кордон наشريет, полиграфия

ва савдон китоб.

Душанбе, кӯчаи Айнӣ, 126